

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

«Жастар» ғылыми зерттеу-орталығы

**«Жастарды рухани-адамгершіліктік
тәрбиелеу саласындағы қазақстандық
құндылықтарды зерттеу»**

**әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша
талдамалық есеп**

Астана, 2017

Жастарды рухани-адамгершіліктік тәрбиелеу саласындағы қазақстандық құндылықтарды зерттеу / О.В.Калдыбаева, Т.Б.Калиев, А.С.Кайдарова, Р.Р.Аюпова, З.Т.Алинова – Астана: «ЖАСТАР» ҒЗИ, 2017. - 127 б.

Бұл баяндамада қазақстандық жастардың құндылықтары мен құндылық бағдарларын анықтау бойынша жүргізілген эмпирикалық әлеуметтік зерттеу нәтижелері мазмұндалған. Зерттеуді «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің тапсырысы бойынша жүргізді. Баяндамада қарастырылған негізгі тақырыптар - ел жастарының әлеуметтік ахуалы, отбасылық құндылықтар, қазақ жастарының төзімділік деңгейі, саяси және діни құндылықтар, салауатты өмір салты ұстанымдары және т.б.

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2017

МАЗМҰНЫ

I бөлім. Әлеуметтік зерттеу бағдарламасы.....	6
1.1 Мәселелі жағдайдың түсініктемесі.....	6
1.2 Зерттеудің мақсаттары мен міндеттері	6
1.3 Зерттеудің мәнісі.....	7
1.4 Негізгі ұғымдар интерпретациясы.....	7
1.5 Зерттеу гипотезасы.....	8
1.6 Зерттеудің әдістемелік бөлігі.....	9
II бөлім. Заманауи қазақстандық жастардың өмірге көзқарастары және маңызды өмірлік басымдықтары.....	13
2.1 "Бақыт" санаты заманауи жастардың өзін-өзі анықтау элементі ретінде	13
2.2 Заманауи жастардың құндылықтар градациясы	15
2.3 Заманауи жастардың өмірлік жоспарларындағы құндылық бағдарлар.....	16
2.4 Заманауи жастардың санасындағы "еңбек" санатының рөлі	17
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>18</i>
III бөлім. Заманауи қазақстандық жастардың түсінігіндегі отбасылық құндылықтар	21
3.1 Заманауи жастардың мінсіз отбасы туралы пікірлері	21
3.2 Заманауи жастардың отбасы ішіндегі қарым-қатынас туралы пікірлері	22
3.3 Некені тіркеу заманауи қазақстандық жастардың пікірі бойынша әлеуметтік қажеттілік ретінде.....	23
3.4 Заманауи қазақстандық жастардың түсінігіндегі некеге тұру себептері.....	24
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>25</i>
IV бөлім. Заманауи қазақстандық жастардың төзімділік деңгейі	28
4.1 Қазақстан жастарының өзге топ өкілдерімен көршілес өмір сүруге ниеттері	28
4.2 Заманауи жастардың ұлтаралық төзімділікке қатысты ұстанымдары.	29
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>34</i>
V бөлім. Заманауи қазақстандық жастардың саяси құндылықтары.....	36
5.1 Жастардың өз елін эмоциялық қабылдауы.....	36

5.1.1 Жастардың заманауи қазақстандық қоғамдағы әділдік туралы пікірлері.....	
5.1.2 Жастардың өз елі үшін мақтаныш сезімдері.....	38
5.1.3 Жастардың болашаққа көзқарастары.....	40
5.1.4 Жастардың қоғамдағы мемлекеттің рөлі туралы пікірлері.....	42
5.1.5 Жастардың Қазақстан үшін үлгі ететін ел туралы пікірлері	42
5.2 Заманауи қазақстандық жастардың саяси мінез-құлықтарының ерекшеліктері.....	44
5.2.1 Қазақстан жастарының мемлекеттік рәміздерді білуі.....	45
5.2.2 Жастардың сайлауға қатысу деңгейі.....	46
5.2.3 Қазақстан жастарының ел Президентінің бағдарламалық мақаласының мәтінімен және ол туралы ақпарат алу көздерімен таныстығы.....	47
5.2.4 Қазақстан жастарының жастар бағдарламаларына қатысуы.....	52
5.2.5 Жастардың БАҚ саяси көзқарасты қалыптастырудағы рөлі туралы пікірлері.....	54
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>56</i>
VI бөлім. Жастардың діни құндылықтары мен діни мінез-құлық ерекшеліктері	58
6.1. Қазақстан жастарының дінге көзқарастары.....	58
6.2 Заманауи Қазақстан жастарының діни мінез-құлықтарының ерекшеліктері.....	61
6.2.1 Ғибадат орындары мен қасиетті жерлерге бару тәжірибесі.....	62
6.2.2 Діни жоралардың орындалу қарқыны мен діни мерекелерге қатысты көзқарас.....	64
6.2.3 Қазақстан жастарының діннің рухани-адамгершілік тәрбиеге әсері туралы пікірлері.....	67
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>68</i>
VII бөлім. Жастардың салауатты өмір салтына және девиантты мінез-құлыққа қатысты көзқарастары.....	70
7.1 Жастардың дұрыс тамақтану тәртібін сақтауы.....	70
7.2 Жастардың спорттық секцияларға бару қарқыны.....	72
7.3 Жастардың темекі шегуге қатысты көзқарастары.....	73
7.4 Жастардың физикалық зорлық-зомбылықты кездестіруі.....	74
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>76</i>

VIII бөлім. Заманауи қазақстандық жастардың мәдени өмірінің ерекшеліктері.....	78
8.1 Заманауи жастар ақпарат алатын негізгі көздер.....	78
8.2 Қазақстандық жастардың мәдени-бұқаралық іс-шараларға бару қарқыны.....	79
8.3 Жастардың көркем әдебиетті оқуға көзқарастары және музыкалық талғамдары.....	80
8.4 Ғаламтордың заманауи қазақстандық жастардың өмірлеріндегі рөлі..	83
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>86</i>
IX бөлім. Заманауи жастардың тәрбиесі.....	88
9.1 Жастардың бойында тәрбиеленуі тиіс қасиеттер.....	88
9.2 Жастардың өскелең буынның рухани-адамгершілік тәрбиесіне жауапты құрылымдар туралы пікірлері.....	89
<i>Бөлім бойынша қорытындылар, болжамдар және ұсыныстар</i>	<i>89</i>
Қорытынды.....	91
Қосымшалар.....	97

I БӨЛІМ. ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕРТТЕУ БАҒДАРЛАМАСЫ

1.1 Мәселелі жағдайдың түсініктемесі

Қазақстан халқының үштен бір бөлігіне жуығын құрайтын заманауи жастар туралы сөз қозғайтын болсақ, осы әлеуметтік топ өмірінің әр түрлі қырының ғылыми қызығушылық тудыратындығын атап айту керек, соның ішінде құндылық бағдары мен өмір салты да бар, өйткені қазіргі заман жастарының құндылықтарының уақыт өте келе, жақын болашақта негізгі басымдыққа айналуы ықтимал.

Заманауи қоғамның трансформациясы жағдайында бұрынғы құндылық жүйесі жаңашаланған, өзгерген әлеуметтік шынайылық талаптарына жауап бере алмайтындықтан қалыс қалып отыр. Осындай жағдайда халықтың бұқаралық сананасының ахуалы, әсіресе, жастардың жағдайы тұрақсыздықпен, құндылықтардың қайшылығымен сипатталады. Осының салдарынан құндылықтар мәселесіне қызығушылық артады, ал бұл қоғамдағы құндылықтар жүйесі атқаратын қызметтердің нормативтік-реттеуші сипатына негізделген.

Заманауи қазақстандық жастардың құндылыққа қатысты ұстанымдарының бағдарларын жастардың өмірлерінің күнделікті салаларында қалыптасқан құндылықтарды талдау арқылы анықтауға болады, мысалы: отбасы, саясат, ұлтаралық қарым-қатынастар, дін, денсаулық, бос уақыттың тиімді өткізілуі.

1.2 Зерттеудің мақсаттары мен міндеттері

Бұл зерттеудің мақсаты заманауи Қазақстан жастарының құндылық бағдарларын талдау болып табылады. Көзделген мақсатқа қол жеткізу үшін келесі зерттеушілік міндеттердің орындалуы тиіс:

1. қазіргі уақытта жастардың өз өмірлерін қабылдау ерекшеліктерін және оның негізгі басымдықтарын анықтау;
2. отбасылық құндылықтарды анықтау, жастар санасындағы мінсіз отбасы образын және некеге тұрудың негізгі себептерін қоса алғанда;
3. жастардың ұлтаралық төзімділік деңгейін ажырату, өзге топтарға қатысты әлеуметтік төзімділікті анықтау;
4. заманауи қазақстандық жастардың саяси құндылықтарын зерттеу, елде болып жатқан оқиғалардың эмоциялық бағасы мен саяси мінез-құлық ерекшеліктерін қоса алғанда;
5. жастардың діншілдік деңгейін, олардың мінез-құлықтарындағы діншілдіктің белгілерін анықтау;
6. жастардың салауатты өмір салтына қатысты ұстанымдарымен танысу, соның ішінде дұрыс тамақтану және спортпен айналысу да бар;
7. жастардың девианттық іс - әрекеттерге қатысты көзқарастарын зерттеу, атап айтқанда, темекі тартуға қатысты пікірлері мен жастардың физикалық зорлық-зомбылықпен кездесу жиіліктері;

8. заманауи қазақстандық жастардың мәдени өмірлерінің ерекшеліктерін анықтау, соның ішінде жастар үшін негізгі ақпарат көзі болып табылатын арналарды, жастардың мәдени бос уақытын өткізу орындарына қатысты таңдауларын, Ғаламторға қатысты көзқарастарын анықтау да бар;
9. респонденттердің жастар тәрбиесіне қатысты пікірлерін талдау, олардың бойларында тәрбиеленуі тиіс қасиеттер жиынтығы мен өскелең ұрпақтың тәрбиесі үшін жауапты құрылымдарды қоса алғанда.

1.3 Зерттеудің мәнісі

Зерттеу объектісі – 14 жасқа толған және 29 жасқа толмаған Қазақстан Республикасының жас азаматтары, әлеуметтік-жас шамасына қарай іріктелген, қоғамда өзінің жас шамасымен және мәртебесімен ерекшеленетін топ.

Зерттеу мәнісі – заманауи қазақстандық жастардың тыныс-тіршіліктерінің негізгі салаларына қатысты құндылық бағдарлары мен мінез-құлықтық ұстанымдарының сипаттары - отбасы, "өзге" топтарға қатысты төзімділік, саясат, дін, денсаулық және мәдени өмір.

1.4 Негізгі ұғымдар интерпретациясы

Жастар – он төрт жасқа толған және жиырма тоғыз жасқа толмаған Қазақстан Республикасының жас азаматтары. Жастар – бұл әлеуметтік-жас шамасына қарай іріктелген, қоғамда өзінің жас шамасымен және мәртебесімен ерекшеленетін топ: балалық шақ пен жастық шақтың әлеуметтік жауапкершілікке ауысу кезеңі. Кейбір ғалымдар жастарды қоғам белгілі жеңілдік бере отырып, әлеуметтік қалыптасуларына мүмкіндік беретін, бірақ, әлеуметтің белгілі салаларына белсене ат салысу мүмкіндігін шектейтін жас тұлғалар топтамасы деп түсіндіреді.

Құндылық – бұл салыстырмалы түрде тұрақты, адамның материалдық және рухани игіліктерін қамтамасыз ете алатын, тұлғаның тыныс-тіршілігінің қажеттіліктерін, мақсаттары мен мүдделерін қанағаттандыратын құрал ретінде қарастырылатын идеалдар жиынтығына қатысты таңдаулы көзқарастар.

Құндылық ұстынамдары – адам санасында стратегиялық өмірлік маңызды мақсат және жалпы дүниетанымдық қағидат деп танылатын құндылықтар сипаты.

Отбасылық құндылықтар - отбасылық құндылықтарды таңдауға, отбасылық тіршілік пен өзара іс-әрекеттерді ұйымдастыруға ықпал ететін отбасы туралы көзқарастар сабақтастығы.

Төзімділік - адамның басқа қауымдастық өкілдерінің бейтаныс өмір салттарына, олардың мінез-құлықтарына, ұлттық дәстүрлеріне, салтына, сезімдеріне, пікірлері мен идеяларына, наным-сенімдеріне және т.б.

шыдамдылық таныта білу қабілеті. Дербес тұлғаның ұзақ уақыт бойы бөтен мәдениеттің бейімделу мүмкіндіктерінің кемсітілуінсіз үйреншікті емес (жағымсыз) әсеріне шыдауы, өзін-өзі ұстай білуі болып келеді.

Саяси құндылықтар – бұл тұлға игерген, бейімделген (жеке мүдденің, жағдайдың және т. б. әсерінен) әлеуметтік-топтық ұстаным, оны тұлға саяси және өзге де әлеуметтену үрдісі барысында игереді және олар нақты саяси ұстанымды қалыптастыратын немесе бағдарды айқындайтын, ал нәтижесінде саяси мәдениеттің ерекшелігін ажырататын өзіндік "сүзгі" ретінде қызмет етеді.

Дін – әлемді түсіну мен қабылдаудың ерекше түрі, ол тылысым күшке деген сенімге негізделген, моральдық нормалар мен мінез-құлық түрлерінің, әдет-ғұрыптардың, діни іс-әрекеттердің жиынтығынан және адамдардың бірлестік құруынан тұрады.

Девиянтты мінез-құлық - жеке тұлғаның жалпыға ортақ, неғұрлым кең таралған және қалыптасқан қоғамдық нормалардан өзгеше келетін мінез-құлқы.

1.5 Зерттеу гипотезасы

1. Тұтастай алғанда, қазіргі заманғы Қазақстанның жастары өз өмірлерінің сапасына қанағаттанады, бұл біріншіден, жас ерекшеліктеріне, екіншіден, жастарға мемлекет тарапынан көрсетілетін қолдауға байланысты. Жастар үшін негізгі басымдық (жас ерекшелігі бойынша топтастырылған өзге қазақстандықтар үшін де) - отбасылық құндылықтар болып табылады.
2. Көбінесе қазіргі заманғы қазақстандық жастарға дәстүрлі отбасылық құндылықтар тән, некенің міндетті мемлекеттік тіркелуін, патриархат сипаттағы құндылықтардың басым болуын, некенің махаббатпен болуын қоса алғанда.
3. Тұтастай алғанда Қазақстан жастарының "басқа топтарға" қатысты төзімділігі жоғары. Қазіргі қазақстандық жастар ортасы ұлтаралық төзімділіктің жоғары деңгейімен сипатталады, алайда, некелік жұптың таңдауына келгенде эндогамды ұстанымдар басым, көбінесе ұлтаралық некенің орын алуына жол бермейді.
4. Қазақстан жастарының елдің саяси өміріне араласу деңгейі жоғары емес, бұл сипаттағы белсенділік көбінесе сайлауға қатысумен шектеледі. Жастардың басым көпшілігі жастар жобасы қызметтеріне араласпайды. Эмоциялық тұрғыдан алатын болсақ, жастардың басым көпшілігі елде болып жатқан өзгерістерге жақсы баға береді, мұның ішінара жастардың психологиялық ерекшеліктеріне және елде болып жатқан саяси оқиғалардан хабардар бола бермеуіне байланысты қалыптасуы мүмкін.
5. Жалпы ел жастарының діншілдік деңгейі жоғары емес, ең бастысы - орындалуы тиіс негізгі діни жораларды этникалық және отбасылық

дәстүрлердің бірі ретінде атқарумен шектеледі. Жастар санасындағы ықтимал басымдық - бұл зайырлы құндылықтар.

6. Салауатты өмір салтына қатысты көзқарастың жалпы алғанда позитивті болуына қарамастан қазіргі заманғы Қазақстан жастары дұрыс тамақтануға көңіл бөле бермейді, көбінесе "сәнді" фаст-фудты таңдайды. Ал спортпен айналысуға қатысты ұстаным неғұрлым тұрақты, мұны жастардың спорттық секцияларға баруынан және тұрақты түрде спортпен шұғылдануынан байқауға болады.
7. Жастардың девиантты іс-әрекеттерге көзқарастары жалпы алғанда теріс. Алайда, темекі шегуді көбінесе жастар әлеуметтік кемшілік деп санамайды, мәні бойынша қалыпты құбылыс деп санайды. Тиісінше, жастар арасындағы темекі тартуға қатысты көзқарас бейім. Жастардың басым көпшілігі өзіне немесе өзінің маңындағыларға қатысты физикалық зорлық-зомбылықты барынша сирек кездестірген.
8. Заманауи жастардың мәдени өмірлері көптеген жағдайда олардың тұрғылықты жерлеріне, жастардың білім деңгейі мен жасына байланысты. Мәдени демалыстың әмбебап түрі Ғаламтор болып табылады. Жастардың әлеуметтік желіге құмарлығының жоғары болуы (жастардың өздерінің пікірлері бойынша) олардың біліміне нұқсан келтіреді, сөйлеу барысында әлеуметтік желілерге тән "паразит-сөздерді" пайдалануына, "аз қимылды" өмір салтының қалыптасуына әсер етеді.
9. Жастардың ойынша қазақстандық жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне ең алдымен отбасының жауап беруі тиіс, оның өскелең ұрпақтың бойында барлық қажетті қасиеттерді қалыптастыруы керек.

1.6 Зерттеудің әдістемелік бөлігі

Іріктелген жиынтық көлемі

Бұл зерттеуде респонденттерді іріктеу үшін біріншіден, іріктеудің ықтималдық дизайны пайдаланылды, ол кез-келген тұлға (14-29 жас аралығындағы) сабақтастық ауқымында талдау үшін тең мүмкіндікке ие болатындай қалыптастырылды. Екіншіден, страталанған көп сатылы іріктеу қолданылды, онда негізгі страта ретінде төменде көрсетілген сатылар алынды.

1-саты. Облыстар және республикалық маңызы бар қалалар бойынша іріктеу – жасы 14-29 аралығындағы халық санына сүйене отырып іріктеу көлемі елдің 16 өңірі бойынша анықталды: Астана және Алматы қалалары, 14 облыстық орталық.

2-саты. Қала-ауыл қағидаты бойынша іріктеу – әр облыс бойынша қалалық және ауылдық іріктеу көлемі анықталды.

3-саты. Бастапқы нүктені іріктеу – әр елді мекен бойынша кездейсоқ амалмен сапар бағытының бастапқы нүктесі мен респонденттер саны анықталды.

4-саты. Үй шаруашылығын іріктеу – бастапқы нүктеден басталатын сапар бағыты бойынша "сол қанат" ережесіне сай үй шаруашылықтары іріктелді.

5-саты. Респонденттерді квота бойынша іріктеу – әрбір жеке үй шаруашылықтары бойынша респонденттер екі белгі бойынша іріктелді: жынысы мен жасы (жыныстық-жастық квота бойынша). Респонденттің жасының 14 төмен және 29 жоғары болмауы керек, жыныс бойынша репрезентативтік өкілдік талабы сақталды (сауалнамаға қатысатын ерлер мен әйелдер саны әр облыс, қала және ауыл бойынша статистика жөніндегі Комитеттің деректері негізінде анықталды).

1-кесте.

Жоба бойынша іріктелген жиынтық, адам

	Барлық тұрғын			Қалалық тұрғындар			Ауылдық тұрғындар		
	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер
Қазақстан Республикасы	2000	1006	994	1145	560	585	854	446	408
Ақмола облысы	79	41	38	36	18	18	43	23	20
Ақтөбе облысы	101	50	51	63	31	32	38	20	18
Алматы облысы	211	108	103	49	25	24	162	84	78
Атырау облысы	68	35	33	31	15	16	37	19	18
Батыс Қазақстан облысы	71	36	35	35	17	18	36	19	17
Жамбыл облысы	122	62	60	48	24	24	74	38	36
Қарағанды облысы	149	75	74	117	58	59	32	17	15
Қостанай облысы	96	49	47	51	25	26	45	23	22
Қызылорда облысы	89	46	43	37	19	18	52	27	25
Маңғыстау облысы	73	37	36	32	17	15	40	20	20
Оңтүстік Қазақстан облысы	340	173	167	150	75	75	190	99	91
Павлодар облысы	78	39	39	55	27	28	23	12	11
Солтүстік Қазақстан облысы	55	29	26	26	13	13	29	16	13
Шығыс Қазақстан облысы	144	73	71	91	45	46	53	29	24
Астана қаласы	101	48	53	101	48	53	-	-	-
Алматы қаласы	223	103	120	223	103	120	-	-	-

** ҚР ұлттық экономика Министрлігінің статистика жөніндегі Комитетінің 2016 жылғы мәліметтері бойынша.*

Қолданылған іріктеу репрезентативті болып табылады, демек, белгіленген параметрлер бойынша респонденттер құрамы негізгі сабақтастықтағы сәйкес пропорцияларға жуық (статистика жөніндегі Комитеттің 2016 жылғы мәліметтері бойынша). Іріктеу сабақтастығының орташа сипаттамасының негізгі сабақтастық сипаттамаларынан ауытқуы $\pm 3,5\%$ артық емес.

Алғашқы әлеуметтік ақпаратты жинаудың қолданылған әдістерінің сипаттамалары

Бастапқы ақпараттарды жинауда "face-to-face" әдісімен жүргізілген жалпылай сауалнама амалы пайдаланылды. Бұл әдіс Қазақстан жастары ортасында қалыптасқан жағдай бойынша неғұрлым объективті ақпарат алуға, сонымен қатар жас қазақстандықтардың негізгі қажеттіліктері мен әлеуметтік тәжірибелері туралы мәлімет алуға мүмкіндік берді. Жалпылама сауалнама жүргізу төңірегінде ақпарат жинау көбіне респонденттердің тұрғылықты жерлері (пәтерлік сауалнама), оқу/жұмыс орны/жұмыспен қамту орталығы (қажетті топты неғұрлым жылдам табу және сауалнамаға қатыстыру мақсатында) бойынша жүргізілді. Таңдап алынған әдіс ағымдық зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне сай келеді.

Құралдар жиынтығы

Деректерді жинауда қолданылатын құрал-логикалық тұрғыда әзірленген сауалнама парағы, бұл-әлеуметтік зерттеу анкетасы, бастапқы ақпарат жинауға арналған құрал, тираждалған құжат, онда белгілі ережелер бойынша құрастырылған және өзара байланысты сұрақтар бар. Әлеуметтік анкета сипаты мен белгілері, оның көлемі мен құрылысы, сұрақтарды бір-бірімен сабақтастыру айшықтамасы бір-біріне тығыз байланысты, сонымен қатар зерттеу объектісінің ерекшеліктеріне сай (жалпылай сауалнама) осы құралдың пайдаланылуы орынды.

Әлеуметтік сауалнама үш бөліктен тұрды: 1) кіріспе – сәлемдесу, респондентке арналған зерттеу туралы ақпарат және т. б.; 2) негізгі – зерттеу мәселесі бойынша қойылатын сұрақтар; бұл бөлік зерттеу мәселесінің әр түрлі аспектілеріне арналған бірнеше қосымша бөлікке бөлінді; 3) әлеуметтік-демографиялық – респонденттің жасы, жынысы, білімі, табысы сияқты сұрақтар жиынтығы.

Әлеуметтік сауалнама екі тілде дайындалды: мемлекеттік және орыс тілдерінде, респонденттер таңдаулары бойынша толтырды.

Зерттеудің ашық алаңда жүргізілген кезеңі бойынша ақпарат жинауды арнайы дайындалған, әлеуметтік-демографиялық параметрлер бойынша іріктелген интервьюерлер жүргізді. Интервьюерлер әр респондентпен сұхбат барысында сауалнамалардың толтырылуын қамтамасыз етті. Сауалнаманы барлығы 90 интервьюер 16 өңірлік супервайзердің басшылығымен жүргізді.

Ақпаратты өңдеу әдістемесі

Зерттеудің далалық кезеңінің қорытындылары бойынша "Жастар" ҒЗО қызметкерлері интервьюерлер жұмысына бақылау жүргізді (сауалнамалардың дұрыс толтырылуының 100% тексерісі және телефон арқылы 30% тексеру), сонымен қатар деректерді кодтау, енгізу және өңдеу жүзеге асырылды. Бақылау жүргізу үшін "Жастар" ҒЗО қызметкерлері зерттеудің далалық

кезеңінің барлық құжаттарын сақтап қойды және Тапсырыс берушінің сұрауы бойынша кез-келген уақытта оларды бере алады (сауалнама, сапар парақтары, топтамалар, корреляциялар).

Бастапқы деректерді енгізу, өңдеу, сондай-ақ бір және екі өлшемдік кестелер, корреляциялық талдаулар лицензияланған компьютерлік SPSS 21 бағдарламасының көмегімен дайындалды (бағдарламалық өнімді пайдалану құқығын растайтын келісім-шарттың көшірмесі бар).

Ақпаратты талдау әдістемесі

Бастапқы әлеуметтік ақпаратты талдаудың негізгі әдістемесі:

- 1) деректердің бір өлшемдік талдауы;
- 2) деректердің екі өлшемдік талдауы;
- 3) корреляциялық талдау болды.

Зерттеуді ұйымдастыру (жұмыс жоспары)

Зерттеу жүргізу кезеңі: 2017 жылдың шілде-тамыз айлары.

II БӨЛІМ. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАСТАРДЫҢ ӨМІРГЕ КӨЗҚАРАСТАРЫ ЖӘНЕ МАҢЫЗДЫ ӨМІРЛІК БАСЫМДЫҚТАРЫ

Мәселе.

Жастардық құндылық ұстанымдарын зерттеу барысында олардың өмір болмысын қабылдаулары, жастардың жеке және әлеуметтік басымдықтарды қалай реттестіретіндіктері аса маңызды. Құндылықтық ұстанымдар, әдетте, мәдени, ұлттық, өркениеттік ерекшеліктерге, қоршаған әлеуметтік ортаға негізделген сұраныстарға сай бағдарламаланған нәтиже болып табылады. Бұл бөлім төңірегінде жастардың ортақ көңіл-күйлерін, бақыт көрсеткіштері бойынша өздеріне беретін бағаларын, басты құндылық бағдарларын, өмірлік жоспарларын және еңбекке қатысты көзқарастарын анықтауға бағытталған негізгі төрт мәселе қарастырылады.

Нәтижелер.

2.1 "Бақыт" санаты заманауи жастардың өзін-өзі анықтау элементі ретінде

Сауалнаманың төмендегі сұрағының жауаптарында: *"Жалпы Сіз ... деп айта аласыз ба?"*, респонденттерге "Бақытты адаммын" нұсқасынан бастап "Бақытсыз адаммын" нұсқасы аралығында жауаптар ұсынылды. Сауалнамаға қатысқандардың басым көпшілігі өздерін бақытты деп санайды, "Бақытты адаммын" және "Бақытты адам шығармын" нұсқасын 96,6% таңдады. Бұл көрсеткіш 2016 жылғы көрсеткішке қарағанда 1,1% өскен.

"Бақытсыз шығармын" нұсқасын таңдағандар 1,8% құрады. Өзін ашық түрде бақытсыз деп санайтындар қатары өте аз - жауаптың "Бақытсыз адаммын" нұсқасын таңдағандар 0,3% ғана (3-кесте).

3-кесте. "Жалпы Сіз ... деп айта аласыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, 2016 және 2017 жж. динамикасында)

	Жауап нұсқалары	2017 ж.	2016 ж.
1	Бақытты адаммын	66,5	61,5
2	Бақытты адам шығармын	30,1	33,9
3	Бақытсыз адам шығармын	1,8	1,2
4	Бақытсыз адаммын	0,3	0,3
5	Жауап бере алмаймын	1,2	3,0

Сауалнаманың нәтижелерін ұлттық жіктелімде қарастыратын болсақ, өзін бақытты деп санайтындардың арасында қазақтардың көптігін байқаймыз (жауаптың "Бақытты адаммын" нұсқасын сауалнамаға қатысқандардың 69,6% таңдаған), содан соң - басқа ұлт өкілдері (62,8%) және орыстар (56,4%). Алайда, егер жауаптың "Бақытты адаммын" және "Бақытты шығармын" нұсқаларының көрсеткіштерін қосатын болсақ, жағдай біршама өзгереді: қазақтар – 97%, орыстар – 96,3%, басқа ұлттар – 94,6%.

Ұлттық жіктелім бойынша өзін ашық түрде қазақтардың 0,4% бақытсыз деп санайды, өзге ұлт өкілдері арасында мұндай көрсеткіш анықталмады. Ал жауаптың "Бақытсыз шығармын" және "Бақытсыз адаммын" нұсқаларының көрсеткіштері орыстар арасында – 1,4%, қазақтар арасында – 2,1%, басқа ұлттар арасында - 3,6% артқан.

Жас ерекшелігі бойынша корреляцияда алғашқы екі көрсеткіштің қосындысының ерекшеліктері аз, "Бақытты адаммын" және "Бақытты шығармын" нұсқаларына жасалған таңдау мынадай болды: 14-18 жас аралығында – 97,1%, 19-23 жас аралығында– 96,6%, 24-29 жас аралығында– 96,3%. Алайда, жас ұлғайған сайын осы екі нұсқа бойынша көрсеткіштер өзгереді, өздерін бақытты деп санайтын 73,5% сауалнама қатысушылары 14 - 18 жас аралығындағылар, ал 19-23 жас аралығындағыларда бұл көрсеткіш 67,7%, 24-29 жас аралығындағыларда 62,1% ғана.

Көрсеткіштерді өңірлік жіктелімде қарастыра отырып, жауаптың "Бақытты адаммын" және "Бақытты шығармын" нұсқаларын таңдаған респонденттердің әр өңір бойынша 90% астам екендігіне назар аудару керек. Белгілі және айтарлықтай айырмашылықтар өзін сөзсіз бақытты деп санайтындарға тән. Бұл тұрғыда Атырау облысы үздік, аутсайдер Батыс Қазақстан облысы болып отыр. 4-кестеде көрсетілгендей, үздік пен аутсайдер арасындағы айырмашылық айтарлықтай көрнекі.

4-кесте. "Жалпы Сіз ... деп айта аласыз ба?" сұрағына алынған жауаптар ("Бақытты адаммын" және "Бақытты адам шығармын" нұсқалары % өрнектелген, өңірлік жіктелімде)

	Өңір	Бақытты адаммын	Бақытты адам шығармын
1	Атырау облысы	92,6	5,9
2	Ақтөбе облысы	84,2	15,8
3	Қызылорда облысы	82,0	15,7
4	Оңтүстік Қазақстан облысы	79,4	20,3
5	Солтүстік Қазақстан облысы	79,2	20,8
6	Астана қаласы	74,5	22,5
7	Павлодар облысы	71,8	23,1
8	Алматы облысы	64,0	34,6
9	Алматы қаласы	63,2	31,8
10	Шығыс Қазақстан облысы	62,3	35,4
11	Қарағанды облысы	61,1	30,2
12	Ақмола облысы	59,5	39,2
13	Маңғыстау облысы	56,2	35,6
14	Қостанай облысы	50,0	47,9
15	Жамбыл облысы	41,8	50,0
16	Батыс Қазақстан облысы	36,6	53,5

2.2 Заманауи жастардың құндылықтар градациясы

Төмендегі: *"Сіз үшін өмірдегі ең басты құндылық не?"* сұрағына респонденттердің басым көпшілігі жауаптың "Отбасы" нұсқасын таңдады (82,4%). Екінші орында - "Денсаулық" нұсқасы (57,5%). Бұдан кейінгі орындарда - "Достық" (32%), "Материалдық қамтамасыз етілген өмір" (15,8%), "Махаббат" (15,5%). Сауалнама барысында респонденттер тізімінен үш нұсқаны таңдады.

5-кесте. "Сіз үшін өмірдегі ең басты құндылық не?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, 2016 және 2017 жж. динамикасында)

	Құндылық	2017 ж.	2016 ж.
1	Отбасы	82,4	84,0
2	Денсаулық	57,5	61,1
3	Достық	32,0	23,1
4	Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген өмір	15,8	19,8
5	Махаббат	15,5	17,3
6	Білім	12,6	12,5
7	Сенім, дін	12,5	10,9
8	Қызықты жұмыс, кәсіп	10,5	14,1
9	Жан дүниенің тыныштығы	9,5	9,2
10	Лауазымдық мансап, қоғамдағы бедел	5,9	5,6
11	Өзін өзі жетілдіру, сыйлау	5,2	8,4
12	Кез-келген түрдегі ләззатты алу, ойын-сауық	5,2	3,9
13	Билік	4,2	3,8
14	Адамдарға жәрдемдесу	4,2	4,2
15	Қоғамдық мәртебе, танымалдылық	1,6	1,6
16	Шығармашылық	1,8	1,2

5-кестеде айтылғандай, аздаған өзгерістерге қарамастан негізгі құндылықтар қатынасы 2016 жылмен салыстырғанда өзгерген жоқ.

Жұмыспен қамтылу жіктелімінде қарастыратын болсақ, құндылықтардың жүйелі көрсеткіштерден айырмашылығы байқала қоймайды, кейбір жағдаяттарды санамағанда. Отбасы, денсаулық және достық сауалнамаға қатысқан барлық жастар арасында үздік үш орынға тұрақтады. Алайда, егер оқушылар арасында жауаптың "білім" нұсқасы 23,3% көрсеткішімен үшінші орында болса, жұмыс істейтін жастар мен "Жұмыс істемеймін және оқымаймын" жастар арасында бұл нұсқа үздік бестікке кірмейді.

Басты құндылықтар тізімінің анықталуы дінге қатысты емес. Отбасы, денсаулық, достық мұсылмандар, христиандар арасында және ешқандай дінді ұстанбағандар арасында үздік. Бір қызығы - "Наным, дін" нұсқасы дінге сенгіш жастар арасында құндылық ретінде үздік болмады. Осылайша, мұсылмандар арасында осы нұсқаны таңдағандар респонденттердің 14,2% құрады (6-орын), ал христиандар арасында 7,4% (9-орын).

"Материалдық тұрғыда қамтамасыз етілген өмір" нұсқасын таңдаған мұсылмандар мен христиандар көрсеткіші өзгешелеу, мұсылмандарда 14,3%,

христиандарда 23,2%. Бұл жерде діннің емес, ұлттық ұстанымның әсері бар деп болжауға болады, бұл ұлт бойынша жасалған корреляция көрсеткіштерімен де расталады - қазақтар арасында бұл нұсқаны респонденттердің 14%, орыстардың 22,1% таңдаған.

2.3 Заманауи жастардың өмірлік жоспарларындағы құндылық бағдарлары

Сауалнаманың: *"Сіздің өмірде кім болғыңыз келеді?"* сұрағы бойынша респонденттерге жауаптың екі нұсқасын таңдау ұсынылды.

6-кесте. "Сіздің өмірде кім болғыңыз келеді?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Жауап нұсқалары	%
1	Жақсы жанұя басы	43,9
2	Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген адам	43,4
3	Кәсіби маман, жақсы жұмыскер	27,8
4	Лайықты азамат	25,4
5	Танымал тұлға	11,2
6	Адал, ұстанымы берік жан	16,3
7	Аса өнегелі адам	4,5
8	Бақытты адам	0,2

6-кестеде көрсетілгендей, ең танымал нұсқа – бұл "Жақсы жанұя басы" (43,9%) және "Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген адам" (43,4%) болды. Үшінші орында "Кәсіби маман, жақсы қызметкер" (27,8%) нұсқасы, одан кейін "Лайықты азамат" (25,4%) нұсқасы. Жауаптар бестігін "Адал, ұстанымы берік адам" (16,3%) нұсқасы тұйықтап тұр. Әлбетте, алғашқы екі нұсқа сауалнама барысында жиі аталды.

Деректерге ұлттық жіктелім бойынша жасалған талдау әр түрлі ұлт жастарының құндылық ұстанымдарының ерекшеленетіндігін көрсетті. Мысалы, қазақ жастары арасында бірінші орында "Жақсы жанұя басы" (42,9%) нұсқасы, ал "Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген адам" нұсқасы екінші орында (40,7%). Орыстар арасында "Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген адам" нұсқасы айтарлықтай көп үлесті иеленіп, көрсеткіші 54,7% болды. "Жақсы жанұя басы" нұсқасы орыс жастары арасында екінші орында тұр, үлесі 41,3%. Өзге ұлт өкілдері арасында бірінші орында тұрған жауап нұсқасы "Жақсы жанұя басы" (54,3%), содан кейін "Материалдық тұрғыда қамтамасыз етілген адам" (42,6%), "Лайықты азамат" (29,6%), "Кәсіби маман, жақсы жұмыскер" (24,2%) нұсқалары тұр.

Бұл тұрғыдағы қалалық жастар мен ауылдық жастардың ұстанымдары ұқсас, ауыл тұрғындары "Жақсы жанұя басы" нұсқасын бірінші орынға қойып, көрсеткіші 41,4% болса, қала тұрғындары үшін бірінші орында материалдық молшылық тұр, жауаптың "Материалдық тұрғыда қамтамасыз етілген адам" нұсқасын таңдаған респонденттер қатары 46,2% құрады.

2.4 Заманауи жастардың санасындағы "еңбек" санатының рөлі

Сауалнаманың: *"Сіз қалай ойлайсыз, еңбек адам өмірінде қандай рөл атқарады?"* сұрағына жастардың көпшілігі "Еңбек адамның тұлғалық дамуына әсер ететін өмірлік қажеттілігі" деген жауап берген (54,4%). Екінші орында жауаптың "Еңбек материалдық қамтамасыз ету құралы ретінде қажет" (28,5%) нұсқасы, содан кейін "Еңбек үнемі жетістікке жеткізе бермейді, ең бастысы сәттілік, жақсы туыстық және достық байланыс" нұсқасы (15,8%) (7-кесте).

7-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, еңбек адам өмірінде қандай рөл атқарады?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, 2016 және 2017 жж. динамикасында)

	Жауап нұсқалары	2017 ж.	2016 ж.
1	Еңбек адамды тұлға ретінде дамытатын өмірлік қажеттілік	54,4	56,5
2	Еңбек материалдық қамтамасыздандырылу көзі ретінде қажет	28,5	29,5
3	Еңбектену үнемі жетістікке жеткізе бермейді, бастысы сәттілік, жақсы туыстар мен достық байланыстар	15,8	10,4

Жұмыспен қамтылу жіктелімі бойынша таңдалған жауап нұсқаларының көрсеткіштері де осындай, дегенмен, айырмашылық бар. Мәселен, жұмыс істемейтін және оқымайтын, бірақ жұмыс іздеуші респонденттер арасында жауаптың "Еңбектену үнемі жетістікке жеткізе бермейді, бастысы сәттілік, жақсы туыстар мен достық байланыстар" нұсқасын таңдағандар қатары 22,3% құрады. Жұмысшы жастар арасында осы нұсқаны таңдаған респонденттер 16,4% құраса, оқитын және қосымша жұмыс жасайтындар арасында 15,3%.

8-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, еңбек адам өмірінде қандай рөл атқарады?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, өңірік жіктелімде)

Өңір	Еңбек адамды тұлға ретінде дамытатын өмірлік қажеттілік	Еңбек материалдық қамтамасыздандырылу көзі ретінде қажет	Еңбектену үнемі жетістікке жеткізе бермейді, бастысы сәттілік, жақсы туыстар мен достық байланыстар	
1	Атырау облысы	69,1	13,2	17,6
2	Ақтөбе облысы	66,3	17,8	11,9
3	Қызылорда облысы	65,2	12,4	15,7
4	Оңтүстік Қазақстан облысы	60,0	20,0	19,7

5	Батыс Қазақстан облысы	59,2	21,1	19,7
6	Алматы қаласы	58,3	26,5	14,3
7	Павлодар облысы	56,4	33,3	10,3
8	Қарағанды облысы	56,4	26,8	16,1
9	Маңғыстау облысы	52,1	34,2	11,0
10	Қостанай облысы	52,1	30,2	15,6
11	Шығыс Қазақстан облысы	50,9	34,9	12,6
12	Ақмола облысы	46,8	13,9	39,2
13	Алматы облысы	46,0	41,2	12,3
14	Жамбыл облысы	43,4	45,9	10,7
15	Астана қаласы	40,2	42,2	14,7
16	Солтүстік Қазақстан облысы	33,3	50,0	16,7

8-кестеден еңбекке тұлғаның дамуына қажетті белгілі шарт ретінде қарайтындардың көпшілігінің Атырау, Ақтөбе және Қызылорда облыстарында екендігін көреміз. Солтүстік Қазақстан, Жамбыл облыстарының, сондай-ақ Астана қаласының жастарының көпшілігі еңбек материалдық қамтамасыздандырылу көзі деп санайды. Ерекше атап айтатын өңір - Ақмола облысы, сауалнамаға қатысқандардың 39,2% "Еңбектену үнемі жетістікке жеткізе бермейді, бастысы сәттілік, жақсы туыстар мен достық байланыстар" деген нұсқаны таңдаған.

Жас жіктелімі бойынша "Еңбек материалдық қамтамасыздандырылу көзі" деген жауап нұсқасын таңдаушылар қатары 24-29 жас аралығындағыларда басым (30,1%), 19-23 жас аралығындағыларда бұл көрсеткіш 27,2%, ал 14-18 жас аралығындағыларда 27%.

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Жалпы алғанда, Қазақстан жастары өздерін бақытты деп санайды. Мұны жауаптардың «Бақытты адаммын» және «Бақытты адам шығармын» нұсқаларының басымдығы дәлелдейді. Бақытқа қатысты алынған жауаптар үлесін қарастыра отырып, осы терминнің түсініктемесінің субъективті сипатын да ескеру керек. Сонымен қатар, бұл сұраққа берілетін жауаптың белгілі ұлттың мәдени ерекшеліктеріне де байланысты болуы мүмкін. Қазақтардың өздерін орыстарға қарағанда бақытты деп санауының екі есе басымдығын айта кету керек, "Бақытты адаммын" нұсқасын таңдағандар үлесінің айырмашылығы 13,2%. Ал жауаптың оң екі нұсқасының қосындысы теңдесуге қарай өзгереді.

Бақыттылар үлесінің басымдығын моральдық-ұлттық ұстанымдармен түсіндіруге болады, мысалы, өзін ашық түрде бақытсызбын деп атау - шамадан тыс ашықтық пен әлсіздік таныту болып саналады. Алайда, бұған сүйене отырып кейбір қателіктердің орын алуының ықтималдығын ғана болжауға

болады, ал жалпы алғанда, айғақтарға сүйенер болсақ, позитивті тенденцияның басымдығы байқалады.

2. Қазақстан жастары үшін ұлтына, тегі мен дініне қарамастан басты құндылық отбасы, денсаулық және достық болып табылады. Әлбетте, бұл дәстүрлі құндылықтардың жаңғырығы, ол қазіргі заманғы қоғамда әлі де басым. Заманауи жастардың зайырлы тәрбиесін де айта кету керек, бұл жастардың құндылық жүйесіндегі діннің рөлінің төмендігінен байқалады.

3. Отбасылық құндылықтардың рөлінің маңыздылығын жауаптың "Жақсы жанұя басы" болу нұсқасының басымдығы дәлелдейді, ал сұрақ мынадай болған: "Сіздің өмірде кім болғыңыз келеді?". Екінші орында жауаптың "Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген адам" нұсқасының болуы қазіргі заманғы әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың ескі моральдық-этикалық ұстанымдармен сабақтастығына негізделіп, қазіргі заман жастарының көрінісін қалыптастыратындығына байланысты.

4. Тұтастай алғанда, қазақстандық жастар еңбек тұлғаны дамытушы күш деген көзқарастарын сақтайды. Алайда, бұл көрсеткіш әр түрлі өңірлерде әркелкі, бұның белгілі өңірлерде жастармен адамның тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудағы еңбектің рөлі бойынша тәрбие жұмыстарын жақсартудың қажеттілігіне байланысты болуы мүмкін.

Болжам:

2016 жылдан бері орын алған өзгерістерді ескере отырып, "Бақытты адам шығармын" санатындағы жастардың көпшілігінің "Бақытты адаммын" санатына ауысқандығын аңғарамыз. Жалпы алғанда, жауаптың екі "позитивті" нұсқасын таңдағандар үлесі басқа санатта осы үрдіс үшін "ресурстың" болмауы салдарынан арта алмайды.

Қысқа мерзімді перспективада қазіргі заман жастарының құндылықтар жүйесінде елеулі өзгерістер болмайды. Екі санат – "Наным, дін" және "Материалдық қамтамасыз етілген өмір" респонденттердің көп таңдауына ие бола алды. Олардың біріншісінің үлесі 2016 жылдан бері 1,6% артты, бұл тенденция барынша жалғаса береді. "Материалдық қамтамасыз етілген өмір" нұсқасын таңдағандар үлесі былтырғы жылдан бері 4% кеміген, бірақ өсу әлеуеті бар. Бұған, ең алдымен, келесі сұраққа алынған жауаптар негізінде қалыптасқан айғақ дәлел: «Сіздің өмірде кім болғыңыз келеді?» - «Материалдық қамтамасыз етілген адам» нұсқасын таңдаушылар үлесі 43,4%.

Респонденттердің жауаптың «Еңбек адамды тұлға ретінде дамытатын өмірлік қажеттілік» нұсқасын таңдаған үлесінің 2016 жылдан бастап кемуіне байланысты, бұл трендтің дамуының баяу болатындығын болжай аламыз. Дегенмен, осы тұрғыдан тәрбие жұмыстарын белсенділендіру жағдайды түзете алады.

Ұсыныстар:

Еңбектің құндылық ретінде танылуы мен оған қатысты көзқарастың әр түрлі жастағы топтар мен өңірлер бойынша ерекшеленуіне байланысты жастармен атқарылатын жұмыстар барысында тұлғаны қалыптастырудағы еңбектің құндылық ретіндегі маңыздылығын арттыруды қолға алу ұсынылады. Мұндай жұмыстардың бір түрі - жастардың әр түрлі кәсіп өкілдерімен кездесулерін ұйымдастыру, бұл жастардың еңбектенуге ынталауына, болашақ мамандықты саналы түрде таңдауына, болашағына жауапты болуына ықпал етеді.

Еңбектің құндылық ретіндегі дәрежесін арттыру мақсатында БАҚ ақпараттық-насихат жұмыстарын жүргізіп, көпшілікке жұмыс істейтін, өз кәсібінде жетістікке жеткен, өзі өмір сүретін қоғамға пайдасын тигізетін адамның өмір сүру салтын жеткізіп, образын қалыптастыру керек.

III БӨЛІМ. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ ТҮСІНІГІНДЕГІ ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

Мәселе.

Отбасы қазіргі заманғы қоғамның негізгі бірлігі болып табылады. Отбасында моральдық-ұлттық стандарттар мен көзқарастар жүйесінің негізгі қалыптасады, отбасы аясында адамның әлеуметтенуінің алғышарттары анықталады. Бұл бөлім қазақстан жастарының мінсіз отбасы, отбасы ішінде қалыптасуы тиіс қарым-қатынастың таңдаулы үлгісі, неке түрлері мен некеге тұру себептері туралы пікірлерін зерттеуге арналған.

Нәтижелер.

3.1 Заманауи жастардың мінсіз отбасы туралы пікірлері

Сауалнаманың: *"Сіздің ойыңызша мінсіз отбасы - бұл...?"* сұрағына алынған жауап нұсқаларының ішіндегі ең танымалы "Толық отбасы, демек, ата-анасының екеуі де бар отбасы" нұсқасы болды (56,0%). Екінші орында жауаптың "Ерлі-зайыптылар бір-біріне адалдықты сақтайтын отбасы" (35,7%) нұсқасы, содан кейін "Отбасында күйеуі материалдық қамтамасыз етуге жауапты, ал әйелі бала үйдегі ырыс пен берекеге жауапты отбасы" (34,3%) нұсқасы, келесі кезекті "Үлкендерге құрметпен қарау қалыптасқан отбасы" (31,2%) және "Өмір бойы бірге болуға ұмтылатын отбасы (отбасын сақтап қалуға тырысатын)" нұсқасы (25,2%) (9-кесте).

2016 жылдың нәтижелерімен салыстырғанда жауаптың танымал нұсқалары өзгерген жоқ. Жауаптың үздік нұсқалары ретінде "Толық отбасы, демек, ата-анасының екеуі де бар отбасы" және "Ерлі-зайыптылар бір-біріне адалдықты сақтайтын отбасы" нұсқалары 2016 жылы басым көрсеткішке ие болған, сәйкесінше, 69,2% және 40,3%.

9-кесте. "Сіздің ойыңызша мінсіз отбасы - бұл ...?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, 2016 және 2017 жж. динамикасында)

	Жауап нұсқалары	2017 ж.	2016 ж.
1	Толық отбасы, демек, екі ата-ананың да болуы керек	56,0	69,2
2	Ерлі-зайыптылар бір-біріне адалдық сақтаған отбасы	35,7	40,3
3	Ер адам отбасының материалдық қамтамасыз етілуіне, ал әйел адам үйдегі береке мен тәртіпке жауапты отбасы	34,3	38,2
4	Үлкендерге сыйластық қалыптасқан отбасы	31,2	33,2
5	Өмір бойы бірге болуға (отбасын сақтауға) тырысатын отбасы	25,2	26,2
6	Ерлі-зайыптылар заңды некеде тұратын отбасы	14,5	18,2
7	Көп балалы отбасы	10,3	9,9
8	Ерлі-зайыптылардың құқықтары тең және бір-біріне тәуелсіз отбасы	8,5	10,0

9	Аталар мен әжелер немерелерімен бірге тұратын отбасы	8,5	7,7
10	Бір немесе екі баласы ғана бар отбасы	3,4	2,4
11	Мінсіз отбасы жоқ	0,1	-
12	Өзара сыйластық қалыптасқан, барлығы бақытты отбасы	0,1	-
13	Жауап бере алмаймын	0,8	0,3

Отбасылық жағдай бойынша жіктелімде әр түрлі топтың таңдауынан белгілі өзгешелікті байқауға болады. Мәселен, жауаптың «Толық отбасы, демек, екі ата-ананың да болуы керек» нұсқасын таңдағандардың көпшілігі ажырасқандар – 75%. Одан әрі үйленгендер, бірақ некелері тіркелмегендер (69,2%), некедегілер/тұрмыстағылар (59%) және некеде/тұрмыста еместер (53,8%). Соңғы орында жесірлер, олардың арасында осы нұсқаны таңдағандар үлесі 16,7% құрады. Тек осы санаттағы тұлғалар арасында бұл нұсқа бесінші орынға тұрақтап, үздік болды.

3.2 Заманауи жастардың отбасы ішіндегі қарым-қатынас туралы пікірлері

Сауалнаманың: *"Сіздің ойыңызша отбасында кімнің "басты" болуы керек?"* деген сұрағына респонденттердің көпшілігі "Әкесі" деп жауап берген (62,5%). Екінші орында "Анасы мен әкесі тең құқылы" (27,5%) нұсқасы, содан кейін – "Отбасының барлық мүшелерінің, балаларды қоса алғанда, тең құқылы болуы керек" нұсқасы (8,1%). Жауаптың "Анасы" нұсқасы бойынша көрсеткіш 1,5% ғана.

10-кесте. "Сіздің ойыңызша отбасында кімнің "басты" болуы керек?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, 2016 және 2017 жж. динамикасында)

	Жауап нұсқалары	2017 ж.	2016 ж.
1	Әке	62,5	60,5
2	Шеше	1,5	2,3
3	Әке мен шешенің тең құқылы болуы керек	27,5	27,0
4	Отбасының барлық мүшелерінің, балаларды қоса алғанда, тең құқылы болуы керек	8,1	9,9
5	Жауап бере алмаймын	0,4	0,2

10 - кестеден 2016 жылмен салыстырғанда жауаптар жинаған үлестердің аздаған айырмашылықтарына қарамастан негізгі трендтің сақталғандығын көреміз, нұсқалар бойынша көрсеткіштер сақталған.

Сауалнаманың деректері ұлттық жіктелім бойынша барынша ерекше. Қазақ жастары арасында 66,2% отбасында әкенің басты болуы тиіс деп санаса, өзге ұлт өкілдерінің арасында бұл нұсқа көрсеткіші 65,5%, орыс жастары арасында бұл нұсқа бірінші орында - 45,3%. Әлбетте, орыс жастары барынша демократты. "Анасы мен әкесінің тең құқылы болуы керек" нұсқасы орыстар арасында 39,3%, қазақтар арасында 24,9%, басқа ұлт өкілдері арасында 25,6%.

"Отбасының барлық мүшелерінің, балаларды қоса алғанда, тең құқылы болуы тиіс" нұсқасы бойынша көрсеткіш қазақтар арасында 7,0%, басқа ұлт өкілдерінде 7,6%, орыстар арасында 12,9%.

Тұрғылықты жері бойынша белгілі ерекшеліктер бар. Ауыл жастары, күткеніміздей, неғұрлым консервативті, ауылдағы жастардың 65,3% отбасында әкенің басты болуы керек деп санаса, 26,6% әкесі мен анасының тең құқылы болуы керек деп санайды. Қалалық жастардың арасында бұл көрсеткіштер 60,3% және 28,2%. Қалай болмасын, айырмашылық бар, бірақ шамалы.

3.3 Некені тіркеу заманауи қазақстандық жастардың пікірі бойынша әлеуметтік қажеттілік ретінде

Сауалнаманың: *"Сіз қалай ойлайсыз, некені АХАЖ тіркеу міндетті ме немесе отбасын құруға ниетті жандар ресми тіркеусіз де өмір сүре ала ма?"* сұрағына көпшілігі "Некені АХАЖ міндетті түрде тіркеу керек" деген жауап нұсқасын таңдаған (74,2%). Екінші орындағы нұсқа - "Жоқ, некені тіркеу міндетті емес" (16,1%), үшінші орында - "Діни рәсім жасау жеткілікті (неке, никях, шіркеуде сақина салу мен некелестіру және т.б.)" (7,4%).

11-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, некені АХАЖ тіркеу міндетті ме немесе отбасын құруға ниетті жандар ресми тіркеусіз де өмір сүре ала ма?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, 2016 және 2017 жж. динамикасында)

	Жауап нұсқалары	2016 ж.	2017 ж.
1	Некені міндетті түрде АХАЖ тіркеу керек	79,0	74,2
2	Жоқ, некені тіркеу міндетті емес	12,4	16,1
3	Діни рәсім жасау жеткілікті ("неке қию", никях, шіркеуде сақина салу және т. б.)	6,1	7,4
4	Басқа	0,2	0,0
5	Жауап бере алмаймын	2,3	2,3

11-кестеден 2016 ж. салыстырғанда некенің міндетті түрде АХАЖ тіркелуін қолдаушылардың 4,8% кемігенін, ал некені тіркеу міндетті емес деп санайтын жастар үлесінің 3,7% артқанын байқаймыз.

Бұл мәселе бойынша ұлттық жіктелімде орыс халқы ерекшеленеді. Қазақ жастары арасында 77% некені міндетті түрде АХАЖ тіркеу керек деп санаса, орыстар арасында бұл нұсқа көрсеткіші 61,3%. Егер қазақтардың арасында "Жоқ, некені тіркеу міндетті емес" нұсқасын таңдағандар шамамен әрбір сегізінші адам болса (12,5%), орыстар арасында бұл әрбір үшінші адам болды (33,0%).

Отбасылық жағдай бойынша жасалған корреляциядан біршама өзгешеліктерді аңғаруға болады. Мәселен, "Некені міндетті түрде АХАЖ тіркеу керек" нұсқасын таңдағандар арасында үйленген/тұрмыстағы тұлғалар (78,9%) немесе әлі некеге тұрмағандар көп (72,7%). Жесірлер арасында бұл көрсеткіш 66,7%, ажырасқандар арасында 64,3%. Жауаптың осы нұсқасын

таңдаған респонденттердің ең аз бөлігі тіркелмеген некеде тұрып жатқандар болып келеді (51,3%).

Соңғы топта жауаптың "Жоқ, некені тіркеу міндетті емес" нұсқасын таңдағандар саны басым – 38,5%. Одан кейін жесірлер (33,3%), ажырасқандар (21,4%), үйленбегендер/тұрмыста еместер (17,3%) және үйленгендер/тұрмыстағылар (12,4%). Жауаптың осы нұсқасын таңдағандар арасында өзінің отбасылық мәртебесін айқындай алмағандар көп (7,1%), бірақ олардың айқындалмаған жағдайларына байланысты осы айғақтың түсінілуі кейбір қиындықтар туғызды.

3.4 Заманауи қазақстандық жастардың түсінігіндегі некеге тұру себептері

Сауалнаманың: *"Сіз үшін некеге тұрудың ең басты себебінің қандай болуы мүмкін?"* сұрағына алынған жауаптар арасындағы үздігі - "Сүйікті адаммен бірге болуды қалау" (69,2%). Екінші орында жауаптың "Ата-анам мен туыстарымының кеңесі" (11%), одан кейін "Балалы болу ниеті" (10,6%), "Барлығы отбасын құрады, осылай қалыптасқан" (4,0%), "Жалғыздықтан қорқу, қартайған шақта жалғыз қалып қоюдан сақтану" (1,8%) (12-кесте).

12-кесте. "Сіз үшін некеге тұрудың ең басты себебінің қандай болуы мүмкін?" сұрағына арналған жауаптар, (% өрнектелген, 2016 және 2017 жж. динамикасында)

	Жауап нұсқалары	2016 ж.	2017 ж.
1	Сүйікті адаммен бірге болу ниеті	72,2	69,2
2	Ата-анам мен туыстарымының кеңесі	9,7	11,0
3	Балалы болу ниеті	9,5	10,6
4	Бәрі де отбасын құрады, осылай қалыптасқан	3,3	4,0
5	Жалғыздықтан қорқу, қартайған шақта жалғыз қалып қоюдан сақтану	2,2	1,8
6	Қаржылық тұрақтылыққа жету	1,0	0,8
7	Жауап бере алмаймын	1,9	2,4

2016 жылмен салыстырғанда ең танымал жауаптардың көрсеткіштері өзгерген жоқ, дегенмен, "Сүйікті адаммен бірге болу ниеті" нұсқасын таңдағандар үлесі 3% артса, "Ата-анам мен туыстарымының кеңесі" нұсқасын таңдағандар және "Балалы болу ниеті" нұсқасын таңдаған респонденттер саны кеміген.

Ұлттық жіктелімде "Ата-анам мен туыстарымының кеңесі" нұсқасын қазақ жастарының жиі таңдағандығын көруге болады – 12,5%, ал орыс жастары арасында - 6,9%. Орыс жастары арасында "Сүйікті адаммен бірге болу ниеті" нұсқасын таңдағандар сауалнамаға қатысқандардың 75,1% құрады, ал қазақтардың арасында бұл көрсеткіш 67,9%, басқа ұлт өкілдері арасында 68,2%.

Отбасылық жағдай бойынша жасалған корреляциялық талдау жауаптың сол нұсқасының ("Сүйікті адаммен бірге болу ниеті") барлық топтарда үздік екендігін көрсетеді. Алайда, түрлі топтарда көрсеткіш әртүрлі. Мәселен,

жесірлер арасында ең танымал болып саналады – 83,3%, ал ажырасқандар арасында 60,7%. Бұл екі топ жауап нұсқаларының екінші нұсқасы бойынша да, үшінші нұсқасы бойынша да антагонистикалық сипатта. "Ата-анам мен туыстарымының кеңесі" нұсқасын ажырасқандардың 14,3% және жесірлердің 0,0% таңдаған. Жауаптың "Балалы болу ниеті" нұсқасы да осы сияқты, ажырасқандардың 21,4% және жесірлердің 0,0% таңдаған (13-кесте).

13-кесте. "Сіз үшін некеге тұрудың ең басты себебінің қандай болуы мүмкін?" сұрағына арналған жауаптар, (% өрнектелген, отбасылық жағдай жіктелімінде)

	Жауап нұсқалары	Үйленген мін/Тұрмыстамын	Үйленбеген мін, тұрмыста емеспін	Бірге тұрамыз, некеміз тіркелмеген	Жесірмін	Ажырасқандармын
1	Сүйікті адаммен бірге болу ниеті	68,9	69,4	66,7	83,3	60,7
2	Ата-анам мен туыстарымының кеңесі	10,9	11,4	2,6	0,0	14,3
3	Балалы болу ниеті	12,7	9,5	10,3	0,0	21,4
4	Бәрі де отбасын құрады, осылай қалыптасқан	3,9	3,8	10,3	0,0	3,6
5	Жалғыздықтан қорқу, қартайған шақта жалғыз қалып қоядан сақтану	2,0	1,7	2,6	16,7	0,0
6	Қаржылық тұрақтылыққа жету	0,5	1,0	2,6	0,0	0,0
7	Жауап беремеймін	0,9	3,3	5,1	0,0	0,0

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Жастардың мінсіз отбасы туралы пікірлерінің қалыптасуына дәстүрдің де ықпал ететіндігі сөзсіз. Алайда, отбасылық құндылықтар бойынша дағдарыстың да бар екендігін айта кету керек. Мұны жауаптардың үздік 5 ішінде отбасын сақтап қалуға қатысты екі нұсқаның қатар болуы дәлелдейді. Қазірдің өзінде "Толық отбасы, демек, әкі ата-анасы да бар отбасы" және "Өмір бойы бірге болуға (отбасын сақтап қалуға) ұмтылатын отбасы" нұсқаларының 56% және 25,2% көрсеткішке жету айғағы жастардың толық емес отбасының болатындығын жақсы түсінетіндігін білдіреді.

2. Патриархаттық ұстанымдардың бар екендігін сұрақтар бойынша алынған статистика дәлелдей алады: "Сіздің ойыңызша отбасында кімнің

"басты" болуы керек?" сұрағына жастардың басым көпшілігі отбасында әкенің басты болуы керек деген пікірді білдірді.

3. Талдау бойынша: "Сіз қалай ойлайсыз, некені АХАЖ тіркеу міндетті ме немесе отбасын құруға ниетті жандар ресми тіркеусіз де өмір сүре ала ма?" сұрағына "Некені АХАЖ міндетті түрде тіркеу керек" деген жауап нұсқасын таңдағандардың басымдығы анықталды. Жауаптың "Діни рәсім жасау жеткілікті (неке, никях, шіркеуде сақина салу және т.б.)" нұсқасының көрсеткішінің төмендігі Қазақстан жастарының ұлтқа қарамастан жоғарыда айтқанымыздай зайырлы болып келетіндігін білдіреді.

4. Үздік жауаптың: "Сіз үшін некеге тұрудың басты себебінің қандай болуы мүмкін?" сұрағы бойынша "Сүйікті адаммен бірге болу ниеті" болуы (69,2%), сондай-ақ жауаптың осы нұсқасының өзге нұсқалардан айқын басымдығы нақты моральдық-этикалық, қоғамдық нормалардың қалыптасқандығын білдіреді. Бұл ретте, әлеуметтік ("Барлығы отбасын құрады, осылай қалыптасқан") және әлеуметтік-биологиялық ("Балалы болу ниеті") себептер екінші, тіпті үшінші орынға шеттейді.

Болжам:

Мінсіз отбасы туралы көзқарас объективті әлеуметтік шындықтың көрінісі бола отырып, алдағы уақытта айтарлықтай өзгермейді, кем дегенде, саралау бойынша қазіргі қалпын сақтап қалады.

Отбасында кімнің басшы болуы керектігіне қатысты мәселе бойынша алдағы уақытта патриархаттық ұстанымының өзгермейтіндігі белгілі. Орта және ұзақ мерзімді перспективада отбасында тең құқылы болуды қолдайтын респонденттердің үлесінің артатындығын болжаймыз.

Некенің ресми тіркелуіне қатысты айтатын жайт, 2016 жылмен салыстырғанда некенің міндетті тіркелуін қолдаушылар 4,8% азайған және алдағы уақытта да кемуі ықтимал. Бұл ретте, тиісінше, діни неке мен тіркелмеген некенің қолдаушыларының саны артатын болады.

Әлбетте, "Сүйікті адаммен бірге болу ниеті" нұсқасының әлі ұзақ уақыт бойы некеге тұрудың басты себебі ретінде сақталып қалады. Респонденттердің "Ата-ана мен туыстарымының кеңесі бойынша" нұсқасын таңдағандарының үлесінің 2016 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда біршама, 1,3% артқандығына қарамастан алдағы уақытта бұл көрсеткіштің төмендейтіндігін болжауға болады.

Ұсыныстар:

Жастар арасында дәстүрлі отбасылық құндылықтар мен отбасылық өмір салтын насихаттау мақсатында бұқаралық ақпарат құралдарында үлгілі отбасын паш ететін науқан жүргізу, өскелең ұрпақ өкілдерінің бойында толық отбасы құндылықтарын қалыптастыруға ықпал ететін тәрбиелік фильмдер көрсету, некеде баланың дүниеге келуінің маңыздылығын жеткізетін шаралар атқару ұсынылады.

Сонымен қатар, түрлі деңгейдегі оқу орындарында жастармен отбасын жоспарлау мәселесі бойынша әңгімелесу жүргізуді, контрацепцияны пайдалану бойынша кеңес беруді, жоспарланбаған жүктіліктен қорғану бойынша кеңес беруді ұсынамыз, осының барлығы, тұтастай алғанда некеге дейінгі ерте жүктілік пен толық емес отбасы санын азайтуға ықпал ететін болады.

IV БӨЛІМ. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАСТАРДЫҢ ТӨЗІМДІЛІК ДЕҢГЕЙІ

Мәселе.

Жастардың құндылықтарының ерекше тобын адамның өзі қатысты болып табылмайтын өзге топтамаларға төзімділік ұстанымдары құрайды. Әлеуметтануда танытылатын төзімділік бойынша жиі зерттелетін топтарға мыналар жатады: ұлттық, діни, кәсіби топтар, дәстүрлі емес жыныстық бағдардағы қауымдастықтар, мигранттар, басқа тілде сөйлейтін адамдар.

Осы зерттеу төңірегінде жастардың төзімділік деңгейі ғылымда танымал Э.Богардустың әлеуметтік қашықтық көрсеткіштері элементтерін қолдану арқылы анықталды, ол адамдардың бір-бірін әлеуметтік-психологиялық қабылдау деңгейін анықтауға мүмкіндік береді, сондықтан оны әлеуметтік қолайлылық көрсеткіші деп те атайды.

Нәтижелер.

4.1 Қазақстан жастарының өзге топ өкілдерімен көршілес өмір сүруге ниеттері

Әлеуметтік зерттеу барысында әлеуметтік қашықтық дәрежесі бір аспектіде – өзге топ өкілдерімен көршілес өмір сүруге дайындық бойынша бағаланды. Респонденттерге тізім бойынша ұсынылған топтар арасынан кіммен (әр түрлі дәрежеде) көршілес өмір сүргісі келмейтіндігін белгілеу ұсынылды.

Ұсынылған жеті топ ішінде Қазақстан жастары төзімділіктің жоғары деңгейін басқа ұлт өкілдерінен (ұлты) тұратын топқа танытатындықтарын көрсетті. *"Сіздің кіммен көршілес өмір сүргіңіз келеді?" сұрағына* ұлттық топтама бойынша ең төмен көрсеткіш анықталды ("Мүлде қарсымын", "Жоқ, кейбір артықшылықтарды ескеретін болсақ" және "Қарсы шығармын" жауаптары бойынша көрсеткіштер қосындысы 21,4%). 2016 жылы бұл жиынтық көрсеткіштің 18,6% болғандығын айта кету керек, демек, аздап өсті, бұл Қазақстан жастары арасындағы өзге ұлттарға төзімділіктің біршама төмендегендігін білдіреді.

Жастардың некенің ресми тіркеуінсіз бірге тұрып жатқан тұлғаларға төзімділік танытатындығы байқалады (олармен көршілес тұрғысы келмейтін себептердің жиынтық көрсеткіші үш мәселе бойынша 22,4% құрайды).

Ал Қазақстан жастарының төзімділігі дәстүрлі емес жыныстық бағдардағыларға өте аз, олармен көршілес тұрғысы келмейтін себептердің жиынтық көрсеткіші үш мәселе бойынша 73,9% құрайды.

Жастардың төзімділік таныта білмейтін топтарының дәстүрлі емес жыныстық бағдардағылардан кейінгі, екінші орында - иммигранттар мен шетелдік жұмысшылар (жиынтық көрсеткіш 35,9%). Өткен жылмен

салыстырғанда бұл көрсеткіш іс жүзінде өзгерген жоқ (2016 жылы ол көрсеткіш 35,1%) (14-кесте).

14-кесте. "Сіздің кіммен көршілес тұрғыңыз келмейді?" сұрағына алынған жауаптар ("Мүлде қарсымын", "Қарсы емеспін, кейбір ерекшеліктер ескерілетін болса" және "Қарсы емес шығармын" нұсқалары бойынша жиынтық көрсеткіш, % өрнектелген)

	"Басқа" топтар	%
1	Дәстүрлі емес жыныстық бағдардағылар	73,9
2	Иммигранттар мен шетелдік жұмыскерлер	35,9
3	Бейтаныс тілде сөйлейтін адамдар	34,7
4	Оралмандар	28,2
5	Басқа дінге сенетін (діні өзге) адамдар	28
6	Некенің ресми тіркеуінсіз бірге тұратындар	22,4
7	Басқа этникалық топ (ұлт) өкілдері	21,4

Талдау корреляциясы ұлттық жіктелімде қазақстандық жастардың аталған топтың барлығына іс жүзінде аз төзімділік танытатындықтарын көрсетіп отыр. Ерекшелік тек оралмандар тобына қатысты, қазақстандық жастардың оларға қатысты төзімсіздік деңгейінің көрсеткіші басқа топтарға қарағанда төмен.

Осылайша, біз Қазақстан жастарының әлеуметтік қашықтықты дәстүрлі емес сексуалдық бағдардағыларға және иммигранттар мен шетелдік жұмысшылар тобына қатысты сезінетіндігін көреміз, ал ең азы - некенің ресми тіркеуінсіз бірге тұратындар мен басқа этникалық топ (ұлт).

4.2 Заманауи жастардың ұлтаралық төзімділікке қатысты ұстанымдары

Төзімділіктің бір түрі ұлтаралық төзімділік болып табылады. Этносаралық төзімділік заманауи қоғамның әлеуметтік құндылығы болып табылады, ол әр түрлі халықтар арасындағы қарым-қатынасты нығайтады; бұл тұлғаның түрлі ұлттардың көп салалы мәдениетіне қатысты түсініктерін біріктіретін сапасы, жалпы адамзаттық құндылықтар жүйесі мен мінез-құлық сипаттары туралы көзқарасты ортақтастырады.

Бұл зерттеуде ұлтаралық төзімділік деңгейі төрт сұрақтың талдануы арқылы анықталады. Олардың біріншісі - "Сіздің қайда өмір сүргіңіз келеді?" (бұл жағдайда жауап нұсқалары ретінде моноэтникалық немесе аралас этникалық қоғамда өмір сүру ұсынылды). Екінші сұрақ - "Сіз Қазақстанды болашақта қалай елестетесіз?", бұл жастардың полиэтникалық ұстанымдарына қатысты (жоғары дәрежеде болуы ұлтаралық төзімділіктің жоғарылығын білдіреді).

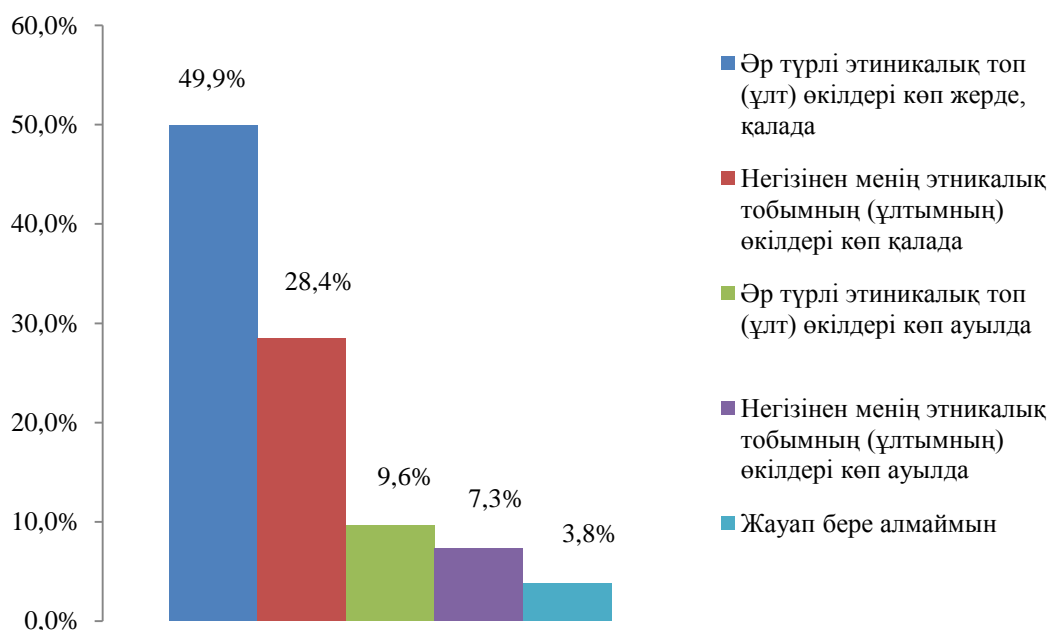
Үшінші сұрақ - "Некеге тұру үшін жар таңдау барысында Сіз үшін адамның ұлты (белгілі бір этникалық топқа жатуы) маңызды ма?", бұл сұрақ етене қарым-қатынас жағдайында жастардың өзге ұлт топтарына әлеуметтік қашықтығын анықтауға бағытталған болатын.

Төртінші сұрақ - "Сіз ұлтаралық некеге қалай қарайсыз?", бұл қазақстандық жастардың әлеуметтік қашықтықтың барынша аз болуына қатысты ұстанымдарын анықтауға мүмкіндік береді – басқа ұлт өкілдерімен неке қию.

Сауалнаманың: **"Сіздің қайда өмір сүргіңіз келеді?"** келеді сұрағына сауалнамаға қатысқан жастардың жартысы (49,9%) "Әр түрлі этникалық топ (ұлт) өкілдері көп жерде, қалада" деп жауап берді. Өткен 2016 жылы бұл көрсеткіш 53,5% болған, демек, бір жыл ішінде 3,6% төмендеді.

Кездесу жиілігі бойынша екінші орында керісінше ұстаным: "Негізінен менің этникалық тобымның (ұлтымның) өкілдері көп қалада", респонденттердің 28,4% белгілеген. Үшінші орында - "Әр түрлі этникалық топ (ұлт) өкілдері көп ауылда" (9,6%) болса, төртінші орында – "Негізінен менің этникалық тобымның (ұлтымның) өкілдері көп ауылда" (7,3%) (1-диаграмма).

1-диаграмма. "Сіздің қайда өмір сүргіңіз келеді?" сұрағына алынған жауаптар, (% өрнектелген)

Келтірілген деректерге сәйкес, қазақстандық жастардың басым көпшілігі полиэтникалық қоғамда өмір сүргенді қалайды деген тұжырым жасаймыз, бұл басқа ұлттарға қатысты төзімділік деңгейінің барынша жоғары екендігін білдіреді.

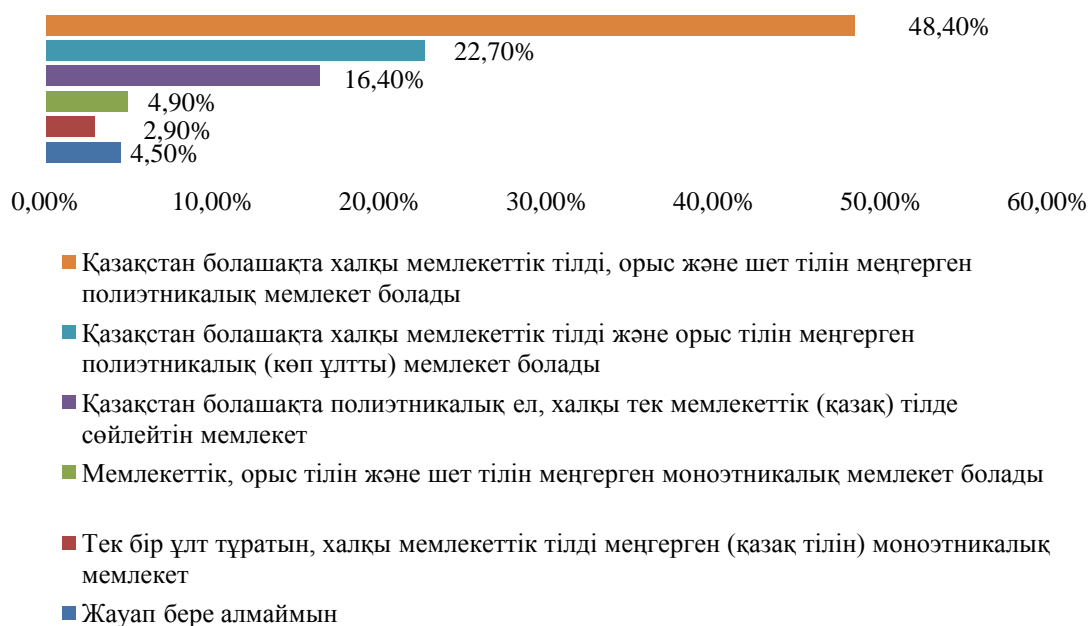
Ал сауалнамаға қатысқандардың үштен бір бөлігінен азы (28,4%) моноұлттық ортада өмір сүргісі келетіндіктерін, негізінен, адамдар бір ұлт өкілі болғандығын қалайтындықтарын айтты, бұл жастар арасында ұлтаралық төзімділікке қатысты жасырын ұстанымдардың бар екендігін білдіреді.

Ұлттық жіктелім бойынша жасалған корреляциялық талдау жастардың көп түрлі этникалық топтардың (ұлттардың) өкілдері көп қалада өмір сүруге қатысты ұстанымдарының басымдығына қарамастан, жауаптың осы нұсқасын таңдаған қазақтардың үлесі басқа ұлт өкілдерімен салыстырғанда аз екендігін

көрсетті. Егер, полиэтникалық қоғамда өмір сүргенді қалайтын қазақтар саны 47,2% болса, орыстар арасында бұл көрсеткіш 56,2%, басқа ұлт өкілдері арасында - 57,4%. Тиісінше, қазақтар арасында моноэтникалық қоғамда өмір сүргісі келетіндер көрсеткіші басым (29,5%, орыстар арасында 27,5% және өзге ұлт өкілдері арасында 22,9%). Бұл сұраққа алынған жауаптар жанама түрде қазақтардың басқа ұлт өкілдеріне қатысты төзімділігінің төмендігін білдіреді.

Төмендегі: **"Сіз Қазақстанды болашақта қалай елестетесіз?" сұрағына** сауалнамаға қатысқан жастардың жартысына жуығы (48,4%) оның полиэтникалық мемлекет болатындығын, халқының мемлекет тілін, орыс тілін және шет тілін меңгеретіндігін атаған. Өткен жылмен салыстырғанда бұл көрсеткіш едәуір өсіп, 43,3% көрсеткіштен 48,4% дейін артты. Мұның Елбасының көптілділік идеясының БАҚ арқылы белсенді түрде насихатталуына байланысты болуы мүмкін (2-диаграмма).

2-диаграмма. "Сіз Қазақстанды болашақта қалай елестетесіз?", (% өрнектелген)

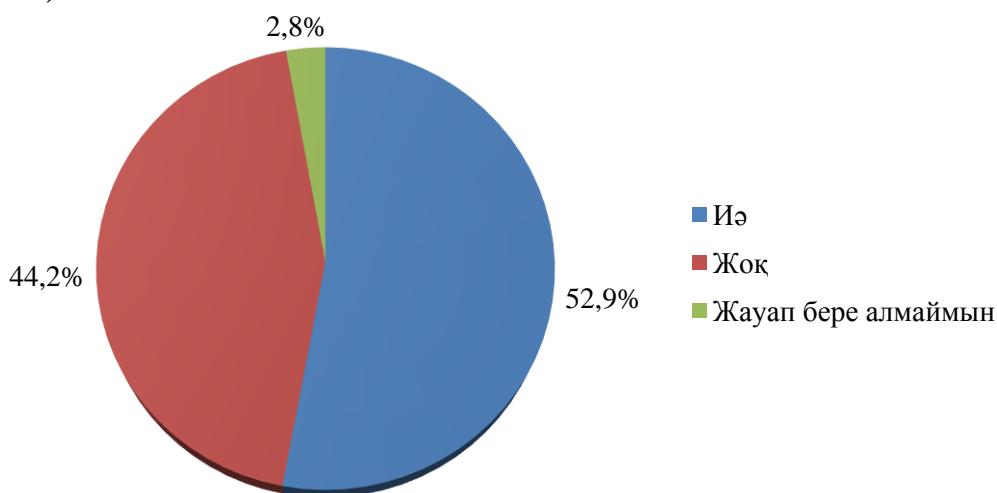
Біз көптілділік бойынша жастардың көзқарасының мемлекеттің ұстанымымен сай келетіндігін көріп отырмыз, оны жастардың 22,7% қазақстандық қоғамды дамытудың ең оңтайлы амалы деп таниды, Қазақстанды көп этносты мемлекет, халқы мемлекеттік және орыс тілдерін меңгерген ел ретінде көргісі келетіндіктерін айтты. Жастардың 16,4% Қазақстан болашақта полиэтникалық ел, халқы тек мемлекеттік (қазақ) тілде сөйлейтін мемлекет болады деп ойлайды.

Осы сұраққа алынған нәтижелер заманауи Қазақстан жастарының көпшілігінің басқа ұлт өкілдерімен қатар өмір сүруге дайын екендігін білдіреді, ал полиэтникалыққа қатысты ұстанымдарының жоғары болуы этносаралық төзімділіктің жоғары екендігін білдіреді.

Сауалнаманың: **"Некеге тұру үшін жар таңдау барысында Сіз үшін адамның ұлты (белгілі бір этникалық топқа жатуы) маңызды ма?"** сұрағы етене қарым-қатынас жағдайында жастардың өзге ұлт топтарына әлеуметтік қашықтығын анықтауға бағытталған болатын. Егер адам ұлтаралық некеге оң пікірде болса, әлеуметтік қашықтық аз болады, ал этносаралық төзімділік деңгейі айтарлықтай жоғары.

Алынған деректерге сәйкес, жартысынан көбі (52,9%) таң қаларлық жауап берді, олар үшін болашақ жарының ұлты үлкен маңызға ие. Сауалнамаға қатысқандардың 44,2% үшін жар таңдауда оның ұлты маңызды емес (3-диаграмма).

3-диаграмма. "Жар таңдау барысында Сіз үшін екінші адамның ұлты (қандай да бір этникалық топқа жатуы) маңызды ма?" сұрағына алынған жауаптар, (% өрнектелген)

Біз пікірдің екіге бөлінгендігін байқадық, бұл ел жастарының жартысының санасында эндогамдылық ұстанымының қалыптасқандығын білдіреді.

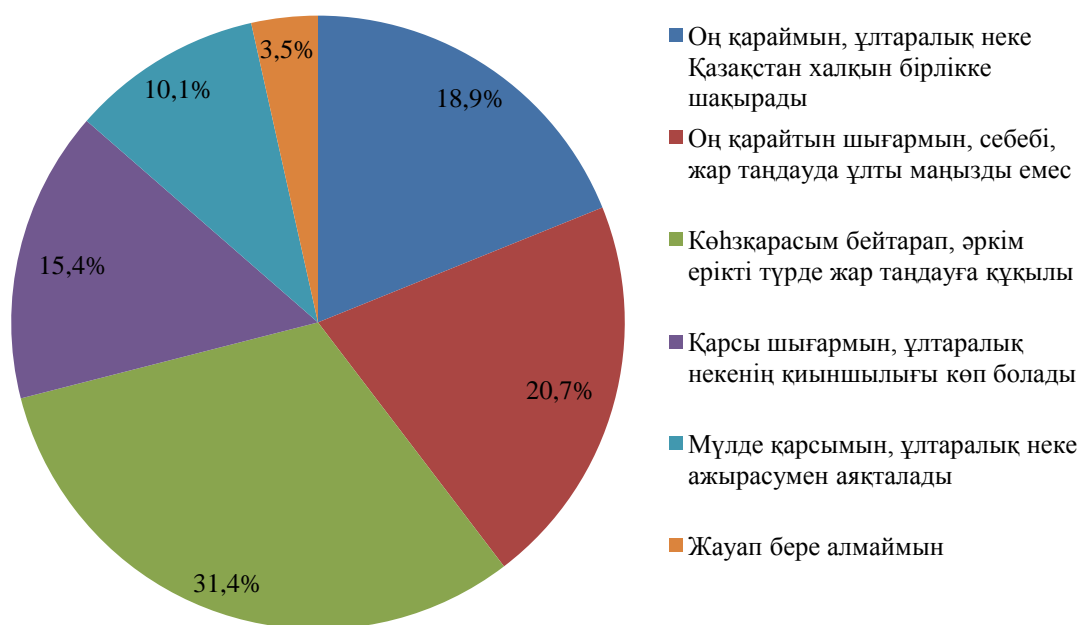
Ұлттық жіктелім бойынша корреляциялық талдау эндогамдық ұстанымдардың көптеген жағдайларда қазақ жастарына тән екендігін көрсетті - некеге тұру барысында таңдалатын жардың ұлты маңызды деп жауап берген қазақтар 58,75 пайыз болса, басқа ұлт өкілдері арасында бұл көрсеткіш 48,9%, орыстар арасында - 31,5% (15-кесте).

15-кесте. "Жар таңдау барысында Сіз үшін екінші адамның ұлты (қандай да бір этникалық топқа жатуы) маңызды ма?" сұрағына алынған жауаптар, (% өрнектелген, ұлттық жіктелімде)

	Жауап нұсқалары	Қазақтар	Орыстар	Басқа ұлт өкілдері
1	Иә	58,7	31,5	48,9
2	Жоқ	38,2	66,5	48
3	Жауап бере алмаймын	3,1	2	3,1

Деректер көрсеткендей, Қазақстан жастары тұтастай алғанда, ұлтаралық некеге барынша оң көзқараста - сауалнамаға қатысқандардың 40% **"Сіз ұлтаралық некеге қалай қарайсыз?" сұрағына** оң баға беретін жауаптың екі нұсқасының бірін таңдаған ("Оң қараймын, ұлтаралық неке Қазақстан халқын бірлікке шақырады" және "Оң қарайтын шығармын, себебі, жар таңдауда ұлты маңызды емес"). 2016 жылы бұл жиынтық біршама төмен болған, көрсеткіш 35,7% (4-диаграмма).

4-диаграмма. "Сіз ұлтаралық некеге қалай қарайсыз?" сұрағына алынған жауаптар, (% өрнектелген)

Ұлтаралық некелер Қазақстан халқын бірлікке шақырады деген пікірдегілер саны сауалнама нәтижелері бойынша 18,9%. Осындай некеге оң көзқараспен қарайтын жастардың мөлшері Қазақстанда шамамен 21%, себебі жар таңдауда ұлт маңызды емес.

Жас респонденттердің төрттен бір бөлігінен астамы (25,5%) ұлтаралық некеге қарсы. Оның ішінде 15,4% мүлде қарсы, себебі, ұлтаралық некелердің қиыншылықтары көп деген ойда. Тағы 10,1% (яғни, әрбір оныншы респондент) ұлтаралық неке ажырасумен аяқталады деп санайды.

Өткен жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда ұлтаралық некеге қатысты қарсы пікір 7,5% өсті. Бұл осындай некеге қатысты бейтарап көзқарастағылар қатарының кемуіне байланысты (2016 жылы 42,4% болған). 2017 жылы сауалнамаға қатысқандардың кемінде үштен бір бөлігі (31,4%) ұлтаралық некеге бейтарап көзқарас білдірді, олар әркім жар таңдауға құқылы деп санайды.

Бұл сұраққа алынған жауаптар қазақтардың басқа ұлт өкілдерімен салыстырғанда эндогамдылығының жоғары екендігін тағы да растайды. Корреляциялық талдау көрсеткендей, ең көп жиынтық көрсеткіші (оң

көзқарасты білдіретін жауап нұсқаларының көрсеткіштерінің қосындысы) орыстарда (50,1%), қазақтар арасында 37,5%, өзге ұлт жастары арасында 36,8%. Тиісінше, қарсы көзқарас бойынша жиынтық көрсеткіш мынадай: 29,4% - қазақтар арасында, 19,3% - басқа ұл өкілдері арасында, 13,5% - орыстар арасында.

Осылайша, ұлтаралық некеге қатысты оң көзқарастың орыс жастары арасында басым екендігін анықтадық, қазақ жастары мен өзге ұлт жастары арасында орташа.

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Қазақстан жастарының әлеуметтік қашықтықты дәстүрлі емес сексуалдық бағдардағыларға және иммигранттар мен шетелдік жұмысшылар тобына қатысты сезінетіндігін көреміз, ал ең азы - некенің ресми тіркеуінсіз бірге тұратындар мен басқа этникалық топ (ұлт).

2. Аталған топтардың барлығына қатысты төзімсіздіктің жоғары деңгейі қазақстандық жастарда байқалады. Ерекшелік тек оралмандар тобына қатысты, қазақстандық жастардың оларға қатысты төзімсіздік деңгейінің көрсеткіші басқа топтарға қарағанда төмен.

3. Қазақстандық жастардың басым көпшілігі полиэтникалық қоғамда өмір сүргенді қалайды деген тұжырым жасаймыз, бұл басқа ұлттарға қатысты төзімділік деңгейінің барынша жоғары екендігін білдіреді. Сауалнамаға қатысқандардың үштен бір бөлігінен азы (28,4%) моноұлттық ортада өмір сүргісі келетіндіктерін, негізінен, адамдар бір ұлт өкілі болғандығын қалайтындықтарын айтты, бұл жастар арасында ұлтаралық төзімділікке қатысты жасырын ұстанымдардың бар екендігін білдіреді.

4. Жастардың жартысына жуығы болашақ жарының ұлтының маңызды екендігін атаған, бұл ел жастарының санасында эндогамдылықтың қатаң сақталуына куә. Эндогамдылық ұстанымдары көбінесе қазақ жастарына тән.

5. Ұлтаралық некеге қатысты оң көзқарас орыс жастары арасында басым, қазақ жастары мен өзге ұлт жастары арасында орташа.

Болжам:

Қазақстанда жаһандану және урбандалу үрдісінің үдеу үстінде екендігін ескере келе, болашақта заманауи қазақстандық жастар ортасындағы "өзгелерге төзімділік" деңгейі артады деп болжауға болады. Жастар басқа өмір салтын ұстанған тұлғаларға барынша төзімділік танытатын болады, тіпті өзінің өмір сүру салтына қайшы болса да.

Сонымен қатар, некеге тұру үшін жар таңдау барысында ұлтының маңыздылығы да бірте-бірте төмендейтін болады, демек эндогамдылық ұстанымы төмендейді, бұл ұлтаралық неке санының артуына соқтыратын болады.

Ұсыныстар:

Жастардың төзімділік деңгейін арттыру мақсатында жастардың төзімділікке жұмылдырылуын қамтамасыз ете алатын іс-шараларды жүргізу ұсынылады (ұлтаралық), жастарды елімізде тұрып жатқан әр түрлі этностың мәдени күндерін атап өтуге қатыстыру, жастармен бірге түрлі халықтардың мерекелерін атап өтуді ұйымдастыру, жастардың түрлі халықтың ұлттық орталықтарына баруларын қолға алу қажет.

V БӨЛІМ. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАСТАРДЫҢ САЯСИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Мәселе.

Ғылымда саяси құндылық дегеніміз саясат субъектілерінің (индивидтердің, топтардың, класстардың, ұлттың және т.б.) саяси өмірде болып жатқан құбылыстарға, үрдістерге қатысты әлеуметтік-саяси тәжірибелерге негізделген көзқарасы. Олар саясат субъектілерін ынталандырады, әрекеттерін бағыттайды және қоғамның даму перспективалары мен қажеттіліктерін көрсетеді, оның негізгі топтарының қызметін жүйелендіреді. Саяси құндылықтардың жалпыұлттық, жалпы адамзаттық болуы мүмкін, әр түрлі топтардың, класстардың, индивидтердің басым мүдделерін көрсетеді.

Осы зерттеудің міндеттерінің бірі қазақстандық қоғамның жастар деп аталатын әлеуметтік топтамасының саяси құндылықтарын анықтау болып табылады. Жастардың саяси құндылықтарына талдау екі бағыт бойынша жасалды: жастардың елде болып жатқан оқиғаларға эмоционалдық көзқарастары мен жастардың саяси мінез-құлықтарының ерекшеліктері.

Нәтижелер.

5.1 Жастардың өз елін эмоциялық қабылдауы

Жастардың елде болып жатқан оқиғаларды эмоциялық тұрғыда қабылдауына жасалған талдауға жастардың қоғамдағы әділеттілік туралы пікірлерін зерттеу, өз елі үшін мақтаныш езімінің болуын және жастардың болашағын қалай елестетіндіктерін анықтау, жастардың қоғам өміріндегі мемлекеттің рөліне беретін бағаларын саралау, жастардың Қазақстан үшін үлгі ретінде алынатын мемлекет туралы пікірлерін білу шараларын қамтды.

5.1.1 Жастардың заманауи қазақстандық қоғамдағы әділдік туралы пікірлері

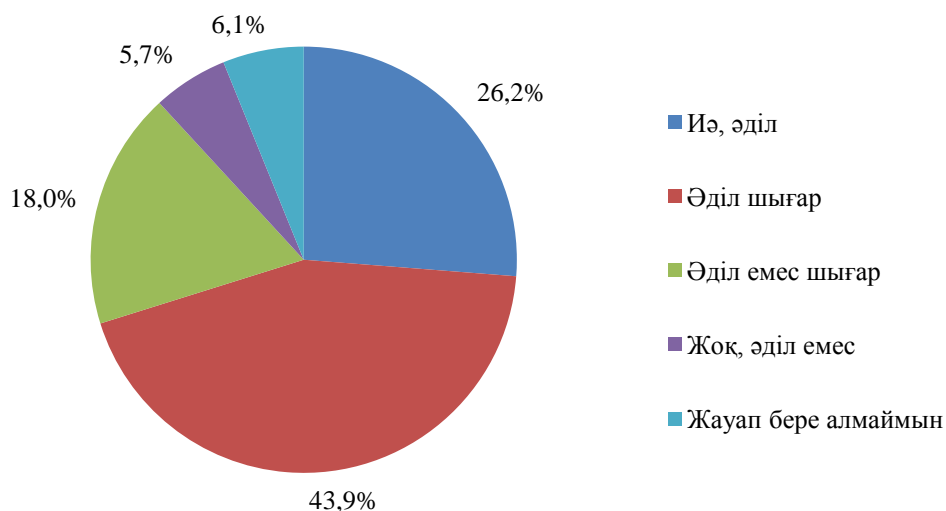
Бұқаралық әлеуметтік сауалнама жүргізу барысында алынған деректерге сай жастар арасында: **"Сіз қалай ойлайсыз, Сіз әділ қоғамда өмір сүріп жатырсыз ба?"** сұрағына басым көпшілік (70,2%) нақты жауап берді ("Иә, мен әділ қоғамда өмір сүремін" және "Солай шығар" нұсқаларының көрсеткіштерінің қосындысы).

Өткен жылы бұл көрсеткіш 71,3% болған (яғни аздап қана өзгерді), бұл негізінен жастардың өмірлерінің соңғы жыл ішінде түбегейлі өзгерістерге ұшырамағандығын білдіреді.

Заманауи қоғамдағы әділдік деңгейінің жастар тарапынан осынша жоғары бағалануын жас ерекшеліктеріне тән психологиялық айшықтамамен түсіндіруге болады, мұндай жағдайда оптимистік көңіл-күй басым, соған қоса жастардың әлеуметтік белсенділігінің (ересектерге қарағанда) төмендігіне де байланысты, демек, жастар әлеуметтік әділетсіздік жағдайларына сирек

ұшырайды. Оның үстіне, жастарға қатысты қандай да бір мәселе туындайтын болса, оларды шешеуге тәжірибелі ата-аналары қатысып, мәселені түбегейлі өз қолдарына алады және осындай әрекет арқылы өз балаларын қазіргі заманның қақтығыстарынан қорғайды (5-диаграмма).

5-диаграмма. "Сіз қалай ойлайсыз, Сіз әділ қоғамда өмір сүріп жатырсыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Бұл жасы ұлғайған сайын жастардың санасында заманауи қоғамдағы әділдікке беретін бағаларының төмендейтіндігімен дәлелденеді, мысалы, 14-18 жас аралығындағылардың 31,3% қоғамды әділ деп санаса, 19-23 жастағылардың 27,2% ғана қоғамды әділ деп есептейді, 24-29 жастағылардың 23% осындай пікірде. Сәйкесінше, заманауи қоғамды әділ емес деп санайтындар қатары тұлғалардың жасы есейген сайын арта түседі, 17,9% көрсеткішінен бастап ("Қоғам әділ емес шығар" және "Жоқ, қоғам әділ емес" жауаптарының көрсеткіштерінің қосындысы) кіші топта, ал ересек топта 25,2%.

Ұлттық жіктелім бойынша жасалған корреляциялық талдау қоғамды әділ деп қабылдайтындардың арасында қазақтардың көптігін көрсетті – 72,6%. Басқа ұлт өкілдерінің арасында (қазақтар мен орыстардан басқа) бұл көрсеткіш 67,7%, ең аз көрсеткіш орыс жастары арасында анықталды - 61,9%. Қазақ жастары мен орыс жастары арасындағы көрсеткіштердің айырмашылығына қарамастан жоғары деп санауға болмайды.

Қоғамды әділ деп қабылдауға жасалған өңірлік талдау өз өміріне қанағаттанатын жастардың (өздері өмір сүретін қоғамды әділ деп танитындар) Атырау және Ақмола облыстарында көптігін көрсетті (жауаптың алғашқы екі нұсқасының қосындысы 88,2% және 86,1%, сәйкесінше). Мұны, қоршаған ортаның әділдігінің деңгейін түсінудің көптеген жағдайда жеке отбасылық жағдайға және өңірдің әлеуметтік-экономикалық игілігіне байланысты болуымен түсіндіруге болады. Көптеген жағдайда, басқа өңір тұрғындарына қарағанда, қоғамды әділетсіз деп санайтындар қатары Шығыс Қазақстан және

Қарағанды облыстарында басым (жауаптардың алғашқы екі нұсқасы бойынша көрсеткіштердің қосындысы 52% және 57%, сәйкесінше) (16-кесте).

16-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, Сіз өмір сүріп жатқан қоғам әділ ме?" сұрағына алынған жауаптар ("Иә, әділ" және "Әділ шығар" жауаптарының қосындысы, % өрнектелген, өңірлік жіктелімде)

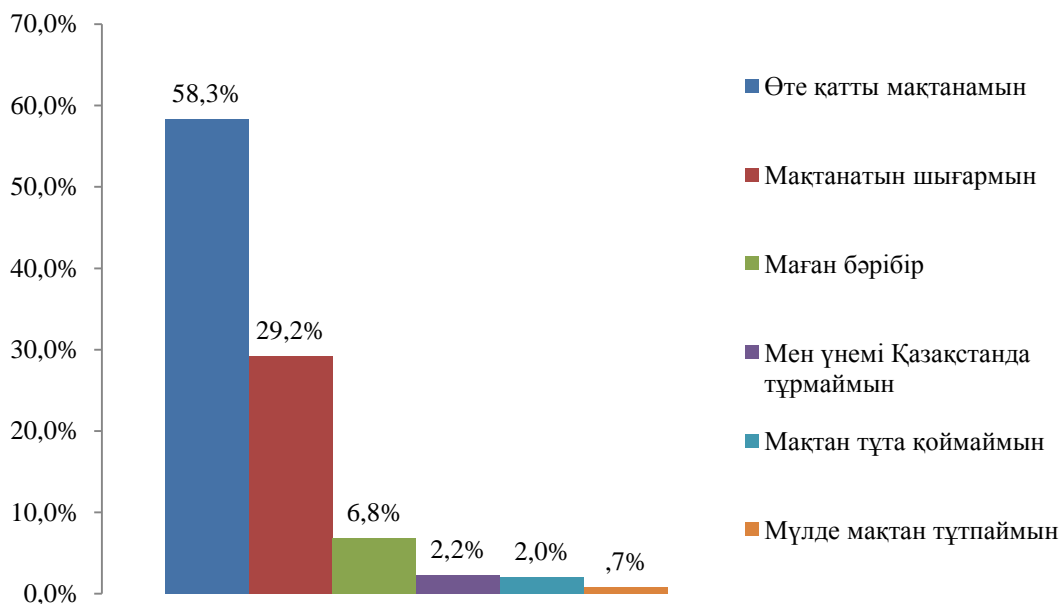
	Өңір	%
1	Атырау облысы	88,2
2	Ақмола облысы	86,1
3	Астана қаласы	78,4
4	Павлодар облысы	76,9
5	Батыс Қазақстан облысы	76,1
6	Оңтүстік Қазақстан облысы	75
7	Қостанай облысы	75
8	Ақтөбе облысы	72,3
9	Алматы қаласы	71,7
10	Солтүстік Қазақстан облысы	70,8
11	Қызылорда облысы	68,5
12	Маңғыстау облысы	67,1
13	Алматы облысы	66,4
14	Жамбыл облысы	64,8
15	Қарағанды облысы	57
16	Шығыс Қазақстан облысы	52

Жалпы, біз Қазақстан жастарының көпшілігінің өздері өмір сүріп жатқан қоғамды әділ деп санайтындығын көріп отырмыз. Өздері өмір сүріп жатқан қоғамды әділ деп бағалайтын оптимистік көзқарас жастардың неғұрлым кіші тобына, түпкілікті халыққа, экономикалық тұрғыда табысты Атырау және Ақмола облысы тұрғындарына тән.

5.1.2 Жастардың өз елі үшін мақтаныш сезімдері

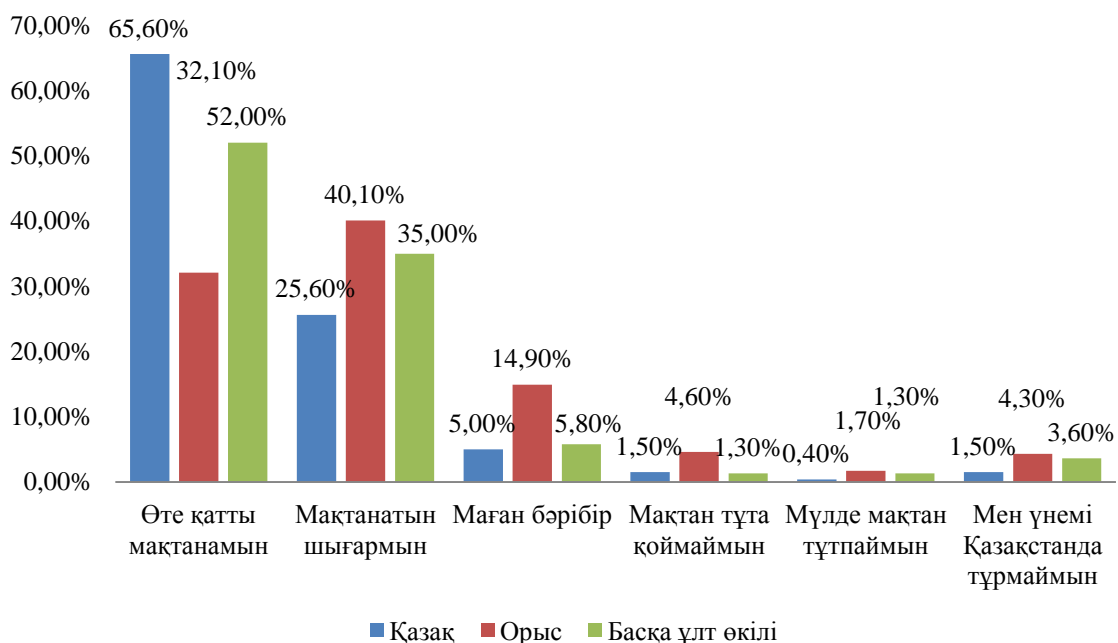
Саяси саланың эмоциялық қабылдануының тағы да бір көрсеткіші жастардың өз елі үшін мақтаныш сезімдері болып табылады, ал бұл патриотизмнің бір белгісі. Сауалнаманың: **"Сіз Қазақстанда тұратыныңызды қаншалықты мақтан тұтасыз?" сұрағына** сауалнамаға қатысқандардың 58,3% "өте мақтанамын" деп жауап берген. Егер осы санатқа "мақтан тұтатын шығармын" (29,2%) дегендерді қосатын болсақ, онда сауалнамаға қатысқан жастардың басым көпшілігінің (87,5%) өз елі үшін мақтанатындығын аңғарамыз (2016 жылы бұл жиынтық көрсеткіш 89,6% болған) (6-диаграмма).

6-диаграмма. "Сіз Қазақстанда тұратыныңызды қаншалықты мақтан тұтасыз?" (%)

Ұлттық жіктелім бойынша жасалған корреляциялық талдау Қазақстанда тұрып жатқандықтарын мақтан тұтатындар арасында қазақтардың (жауаптың "Өте мақтан тұтамын" және "Мақтан тұтатын шығармын" нұсқаларының көрсеткіштерінің қосындысы 91,3%) көптігін көрсетіп отыр, сәл төмен көрсеткіш (87%) өзге ұлт өкілдеріне тән (қазақ және орыс ұлтын санамағанда). Ең аз көрсеткіш орыстарға тән - 72,2%, ал бұл көрсеткішті төмен деп атауға келмейді (7-диаграмма).

7-диаграмма. "Сіз Қазақстанда тұратыныңызды қаншалықты мақтан тұтасыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, ұлттық жіктелімде)

Елде тұрып жатқанын мақтан тұтатындардың басым көпшілігі (жауаптардың "Өте қатты мақтанамын" және "Мақтан тұтатын шығармын" нұсқаларының қосындысы) Солтүстік Қазақстан облысында (100%), Оңтүстік Қазақстан және Атырау облыстарында тұрады (98,5%). Ең төмен көрсеткіш (дегенмен барынша жоғары көрсеткіш) Шығыс Қазақстан облысына тиесілі (70,9%).

Қызықты жайт, сауалнамаға қатысқандардың шамамен 7% "Сіз Қазақстанда тұратыныңызды қаншалықты мақтан тұтасыз?" сұрағына "Маған бәрібір, маңызды емес" деген жауапты таңдаған. Корреляциялық талдау көрсеткендей, "маңызды емес" дегендердің басым көпшілігі Ақмола облысында тұрады, бұл көрсеткіш осы облыс бойынша 24,1%, ал ел бойынша орташа көрсеткіш 7,5%.

Ақмола облысынан өзге "маңызды емес" нұсқасын таңдағандар 10% асатын өңірлер: Батыс Қазақстан облысы (14,1%), Астана қаласы (11,8%), Шығыс Қазақстан облысы (10,9%) және Қызылорда облысы (10,1%).

Осы сұраққа алынған жауапты ұлттық жіктелім бойынша талдай отырып, біз қазақтар арасында "маңызды емес" дегендер қатарының басқа ұлт өкілдеріне қарағанда аз екендігін аңғарамыз - 5%, (қазақтар мен орыстардан басқа) өзге ұлт өкілдерінде 5,8%, орыстар арасында 14,9%.

Осылайша, біз тұтастай алғанда, заманауи Қазақстан жастарының көпшілігінің ел патриоттары екендігін, өз елінде тұратындығын мақтан тұтатындығын көреміз. Бұл көбінесе түпкілікті ұлтқа тән қасиет, олар Солтүстік Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан және Атырау облыстарында тұрады.

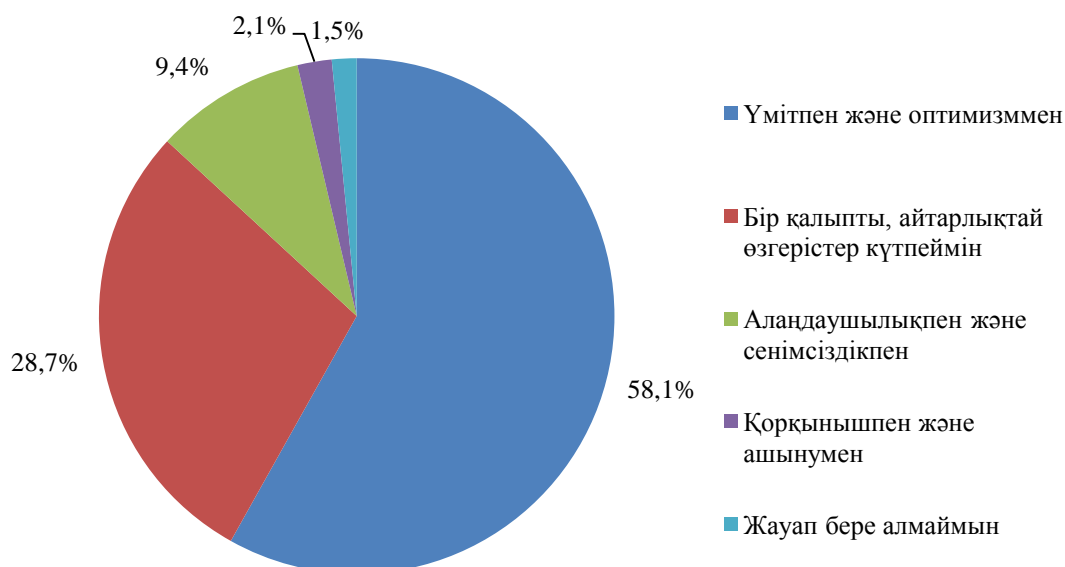
5.1.3 Жастардың болашаққа қатысты көзқарастары

Қазіргі уақыттағы қазақстандық жастардың ахуалына жасалған талдау және оларға түрлі өзгерістер тарапынан берілген баға бойынша жастардың өз өмірін өзгертуге дайындықтары да ескерілді. ***"Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?"*** сұрағы қойылды. Жастар ортасындағы басым көңіл-күй белсенділік, қайырымдылық пен оптимизм. Респонденттер жасы артқан сайын «позитивті» көрсеткіш төмендеп, дүниетанымдағы «негативті» көрсеткіш артады.

Еліміздің жастарының басым көпшілігі өз өмірлеріне риза, көңілдерінің толу көрсеткіштері жастары есейген сайын төмендейді. Респонденттердің табысы артқан сайын өз өміріне көңілінің толу көрсеткішінің өсу тенденциясы байқалады.

Алынған деректер бойынша жастардың 58,1% болашаққа үмітпен және оптимизммен қарайды, 28,7% бір қалыпты көзқараста, айтарлықтай өзгерістерді күтпейді, 9,4% болашаққа алаңдаушылықпен қарайды, 21% - ашынумен және қорқынышпен қарайды (8-диаграмма).

8-диаграмма. "Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Өз болашағына барынша оптимистік көңіл-күймен қарайтындар жас респонденттер (14-18 жас аралығындағылар), ал жасы артқан сайын оптимизм кеми береді, 19-23 жастағылар арасында көрсеткіш 59% және жастардың ересек тобында бұл көрсеткіш 54,5%. Респонденттердің жасы есейген сайын өз болашағына бейтарап және негативті көзқарастағылар санының артуы логикаға сай, "Бір қалыпты қараймын, өзім үшін айтарлықтай өзгерістер күтпеймін" нұсқасы 25,1%, 28,1% және 31,1%, сәйкесінше. Негативті нұсқа "Үреймен және сенімсіздікпен қараймын" - 7,8%, 8,7% және 10,8%, яғни, жас есейген сайын көрсеткіш те артады.

Осы сұраққа алынған жауаптарды ұлттық жіктелім бойынша талдай отырып "Болашаққа сеніммен және оптимизммен қараймын" нұсқасы бойынша көрсеткіштің жоғарылығының барлық ұлтқа тән екендігін байқаймыз, десек те, өз болашағына қатысты көзқарасы неғұрлым оңтайлы келетін халық - қазақтар (жауаптың осы нұсқасын 61,6% таңдаған), ал орыстар мен өзге ұлт өкілдерінің арасында бұл көрсеткіш 45,8% және 55,2% құрайды. Ал орыстар арасында өз болашағына қатысты көзқарас жақсы емес (жауап бергендердің 12,6% "Алаңдаушылықпен және сенімсіздікпен қараймын" нұсқасын және 3,4% "Қорқынышпен және ашынумен қараймын" нұсқаларын таңдаған).

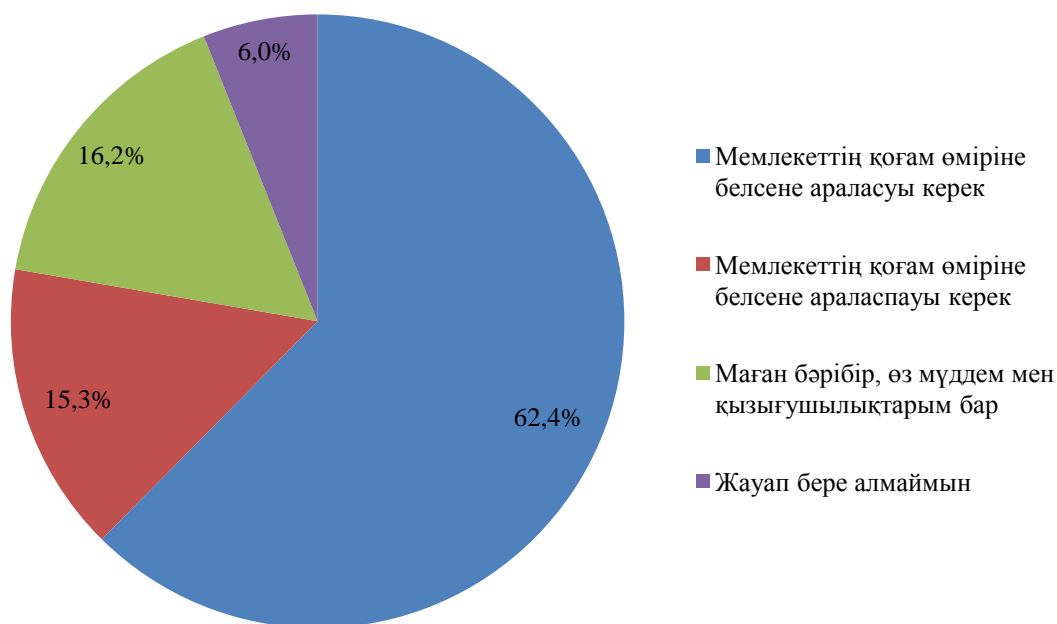
Тұтастай алғанда, біз ел жастарының басым көпшілігінің болашаққа зор үмітпен қарайтындығын аңғарамыз. Мұның жастардың психологиялық ерекшеліктеріне, ата-аналар тарапынан көрсетілетін қамқорлыққа және жастардың әлеуметтік белсенділіктерінің төмендігіне байланысты болуы мүмкін. Сонымен қатар, бұл жастардың өз мемлекетіне сенім білдіретіндігін және бойларындағы патриотизмнің қалыптасқандығын білдіреді. Сонымен қатар, біз респонденттердің ұлты мен жас ерекшеліктері бойынша өз болашақтарына беретін бағаларының өзгеше екендігін байқаймыз.

5.1.4 Жастардың қоғамдағы мемлекеттің рөлі туралы пікірлері

Жастардың өз елін эмоциялық қабылдау ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік беретін тағы бір айнымалы - бұл жастардың қоғамдағы мемлекеттің рөлі туралы пікірлері. Әлеуметтік зерттеу барысында қойылған: **"Қазақстандық қоғам үшін ең маңыздысы не?"** сұрағына сауалнама қатысушыларының 62,4% мемлекет қоғамның өміріне белсене араласуға міндетті деген. 2016 жылы бұл көрсеткіш 69,7% болған, яғни, соңғы жылы шамалы төмендеді. Мұның мемлекеттің қоғам өміріне араласуы маңызды деп санайтын жастардың мемлекеттің қоғам өміріне араласпауы керек дейтіндер санатына ауысуына байланысты болуы мүмкін – 2016 жылы олар 9,7% болған.

2017 жылы 15,3% жастар мемлекеттің қоғам өміріне араласпауы керек деп санаса, 16,2% бұл сұраққа қатысты бейтарап пікірлерін білдіріп, өз қызығушылықтарымен ғана өмір сүретіндіктерін айтқан (9-диаграмма).

6-диаграмма. "Қазақстан үшін ең маңыздысы не?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

5.1.5 Жастардың Қазақстан үшін үлгі ететін ел туралы пікірлері

Саяси құндылықтардың эмоциялық құрамдастарының мәнісін ашатын тағы бір сұрақ: **"Сіз қалай ойлайсыз, даму барысында Қазақстанның қай елді үлгі ретінде қабылдауы керек?"**. Респонденттерге елдер тізімі немесе бір аумақтағы елдер топтамасы ұсынылды, олардың арасынан жауаптың бір нұсқасын ғана белгілеу шарты қойылды. Осы сұраққа алынған жауаптарға жасалған талдау жастардың Қазақстанның даму барысында үлгі ретінде қарауы тиіс ел туралы пікірлері мен қандай құндылықтардың ескеріле отырып, еліктеу үшін таңдалуы керектігіне қатысты ойларын анықтады.

Сауалнамаға қатысқан барлық жастардың үштен біріне жуығы (33,6%) Қазақстан ешкімге де қарамауы керек деген ойда, оның өзіндік дара жолы бар

дейді (2016 жылы мұндайлар саны 31,3% болды). Екінші орынға Ресей (17,3% - 2017 жылы және 21% - 2016 жылы) тұрақтады, үшінші орында - Жақын Шығыс елдері (Араб Әмірліктері, Сауд Аравиясы және т.б.) – 12,8%, төртінші орында - Батыс Еуропа елдері (Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Скандинавия және т.б.) – 12,1%, бесінші орында - Шығыс елдері мен Оңтүстік-Шығыс елдері (Жапония, Малайзия, Оңтүстік Корея және т.б.) – 6,9% (17-кесте).

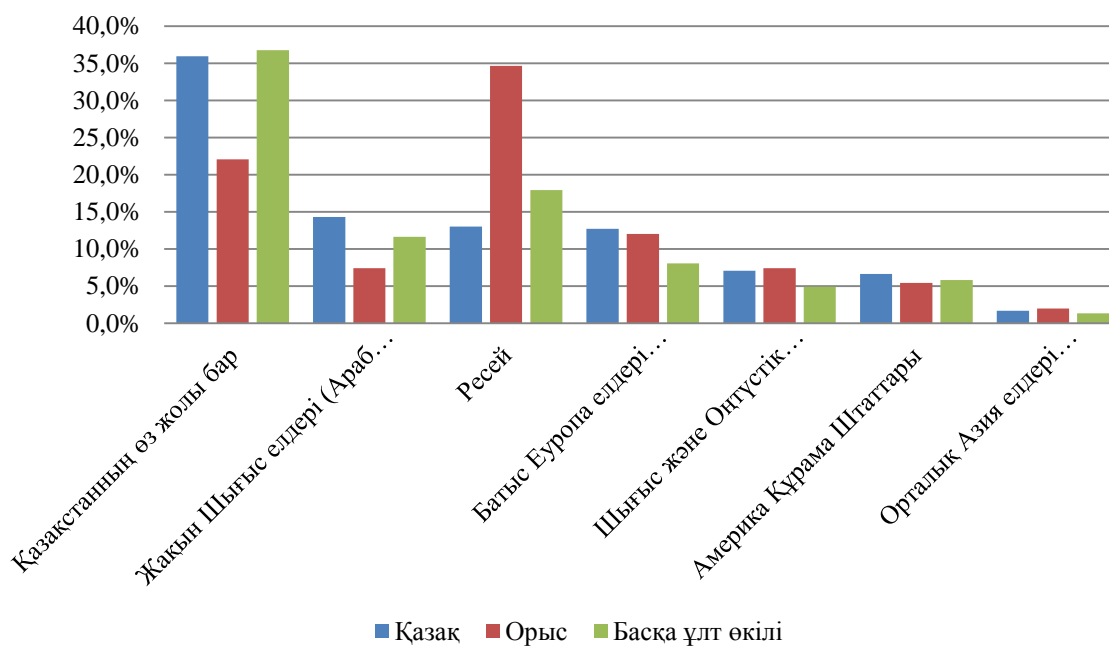
17-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, даму барысында Қазақстан қай мемлекетті үлгі етуі керек?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Қазақстан үшін бағдар ел	%
1	Ешкімге де қарау керек емес, Қазақстанның өз жолы бар	33,6
2	Ресей	17,3
3	Жақын Шығыс елдері (Араб Әмірліктері, Сауд Аравиясы және т.б.)	12,8
4	Батыс Еуропа елдері (Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Скандинавия және т.б.)	12,1
5	Шығыс елдері мен Азияның Оңтүстік-Шығыс елдері (Жапония, Малайзия, Оңтүстік Корея және т.б.)	6,9
6	Америка Құрама Штаттары	6,3
7	Қытай	3,6
8	Орталық Азия елдері (Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркменстан)	1,7

Бағдар ел ретінде алтыншы орында Америка Құрама Штаттары (6,3%), жетінші – Қытай (3,6%), сегізінші - Орталық Азия елдері (Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркменстан) – 1,7%.

Осы сұрақтың жауаптарына ұлттық жіктелім бойынша жасалған талдау қызықты. Осылайша, біз үздік үштікке Қазақстан үшін бағдар ел ретінде қазақтардың ешкімді таңдамайтындығын, өз жолының бар екендігін ескеретіндігін көреміз ("Ешкімге қарау керек емес, Қазақстанның өз жолы бар") – 36%, Таяу Шығыс (14,3%) және Ресей (13%). Орыс респонденттердің санасында бұл үштік өзгеше көрінеді: алдымен Ресей (34,7%), бұдан әрі "өз жолы" нұсқасы (22,1%), содан кейін – Батыс Еуропа елдері (12%). Басқа этникалық топтардың өкілдері бірінші орынды үштік бойынша "өз жолы" нұсқасына берген (36,8%), одан кейін Ресей (17,9%), үшінші орында таяу Шығыс елдері (11,7%) (10-диаграмма).

10-диаграмма. "Сіз қалай ойлайсыз, даму барысында Қазақстан қай мемлекетті үлгі етуі керек?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, ұлттық жіктелімде)

Жастар ортасындағы басым көңіл-күй белсенділік, қайырымдылық пен оптимизм. Респонденттердің жасы артқан сайын «позитивті» көрсеткіш төмендеп, дүниетанымдағы «негативті» көрсеткіш артады. Еліміздің жастары көптеген жағдайда өз өмірлеріне қанағаттанады, көшуге (ел ішінде де, ел сыртына да) ниетті емес. Ал көшуге ниеттілер көрсеткіші орыстар арасында басым.

Қазақстан үшін бағдар ел ретінде белгілі елге жасалатын таңдаудың ең алдымен респонденттердің ұлтына байланысты екендігін аңғарамыз. Бұл жағдайда этникалық және мәдени жақындығы маңызды рөл атқарады (орыстар Ресейді көп таңдайды) және діни ынтымақтастықтың да орын алуы мүмкін (қазақтар таяу Шығыс елдеріне таңдау жасайды). Бір қызығы, барлық этникалық топтарда үздік үштікке «дамудың өзіндік жолы» нұсқасын санамағанда) Ресей кіреді, бұл қазақстандық жастардың екі елдің ортақ тарихының бар екендігін ескеруін, екі ел жастарының мәдени бірлесуінің тығыз қарым-қатынаста екендігін бағалауын білдіреді (негізінен орыстар).

5.2 Заманауи қазақстандық жастардың саяси мінез-құлықтарының ерекшеліктері

Жастардың іс жүзіндегі саяси мінез-құлықтарының ерекшеліктерін және олардың саяси белсенділіктерін анықтау барысында келесі индикаторларға басты назар аударылды: мемлекеттік рәміздерді білу, сайлауға қатысу белсенділігі, жастардың Елбасының Бағдарламалық мақалаларының мәтінінен хабардар болуы, жастар жобаларына қатысу белсенділігі, жастардың БАҚ саяси мүддені қалыптастырудағы әсері туралы ой-пікірлері.

5.2.1 Қазақстан жастарының мемлекеттік рәміздерді білуі

Саяси мінез-құлықты зерттеу аясында жастардың Қазақстанның мемлекеттік рәміздері туралы көзқарастары анықталды. Қос қызметті атқарған сұрақ: **"Көрсетілгендердің қайсысы Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне жатады?"**. Біріншіден, ол жастардың мемлекеттік рәміздерді білу деңгейін анықтауға мүмкіндік берді, яғни, саяси білімдерінің деңгейі бағаланды. Екіншіден, бұл сұраққа алынатын жауап жастардың санасында қалыптасқан, мемлекеттік рәміз ретінде танылуы тиіс маңызды объектілерді анықтау мүмкіндігін береді. Бұл сұраққа жауап беру барысында жауаптың таңдалатын нұсқаларының санына шектеу қойылған жоқ.

Алынған деректерге сәйкес, Қазақстан жастары басты мемлекеттік рәміздерді қатесіз атады – елтаңба, ту, әнұран. Дегенмен, жиі аталатыны мемлекеттік ту (91,1%), екінші орында – мемлекеттік елтаңба (89,8%), үшіншісі – мемлекеттік әнұран (85,3%).

Аталғандардан басқа үш басты рәміз ретінде Қазақстан жастары мыналарды атады: Қазақстан Республикасының конституциясы (28,2% рет аталған), жалпы Қазақстан Республикасының заңнамасы (17%), қазақстандық валюта-теңге (15,9%), Бәйтерек монументі (10,5%) (18-кесте).

18-кесте. "Көрсетілгендердің қайсысы Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне жатады?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Рәміз	%
1	Мемлекеттік ту	91,1
2	Мемлекеттік елтаңба	89,8
3	Мемлекеттік әнұран	85,3
4	Қазақстан Республикасының Конституциясы	28,2
5	Қазақстан Республикасының заңнамасы	17
6	Қазақстандық валюта - теңге	15,9
7	Қазақтың ұлттық ою-өрнегі	13
8	Шаңырақтың белгісі	11,6
9	Бәйтерек монументі	10,5

Қызықты жағдай, Қазақстанның мемлекеттік рәміздері қатарына жалпы азаматтық, саяси пайымдаулар бойынша өзге элементтердің жатқызылатындығы анықталды, мәселен, қазақ халқының ұлттық ою-өрнектері (13%), шаңырақтың белгісі (11,6%). Бұны Қазақстанның жастарының азаматтық және этникалық тұрғыда бірегей болуымен түсіндіруге болады.

Осылайша, Қазақстанның басты мемлекеттік рәміздері – елтаңбасы, туы, әнұраны аталды. Бұл қатарға елдің заңнамасы, ұлттық валюта, Астананың нышаны – Бәйтерек монументі де жатқызылды.

5.2.2 Жастардың сайлауға қатысу деңгейі

Мұндай айнаымалылар қатарына біз жастардың қандай да бір ұйымдарға мүшелігін, жастардың еріктілікке көзқарастарын, жастардың сайлауға қатысу белсенділігін жатқыздық. Сауалнаманың: **"Сіз сайлауларға қатысасыз ба?" сұрағына** тек 21,9% үнемі қатысатындықтарын, ешқашан сайлаудан қалмайтындықтарын айтқан. 2016 жылы бұл көрсеткіш 23,5% болған, демек, соңғы жылы аздап төмендеген (11-диаграмма).

11-диаграмма. "Сіз сайлауларға қатысасыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

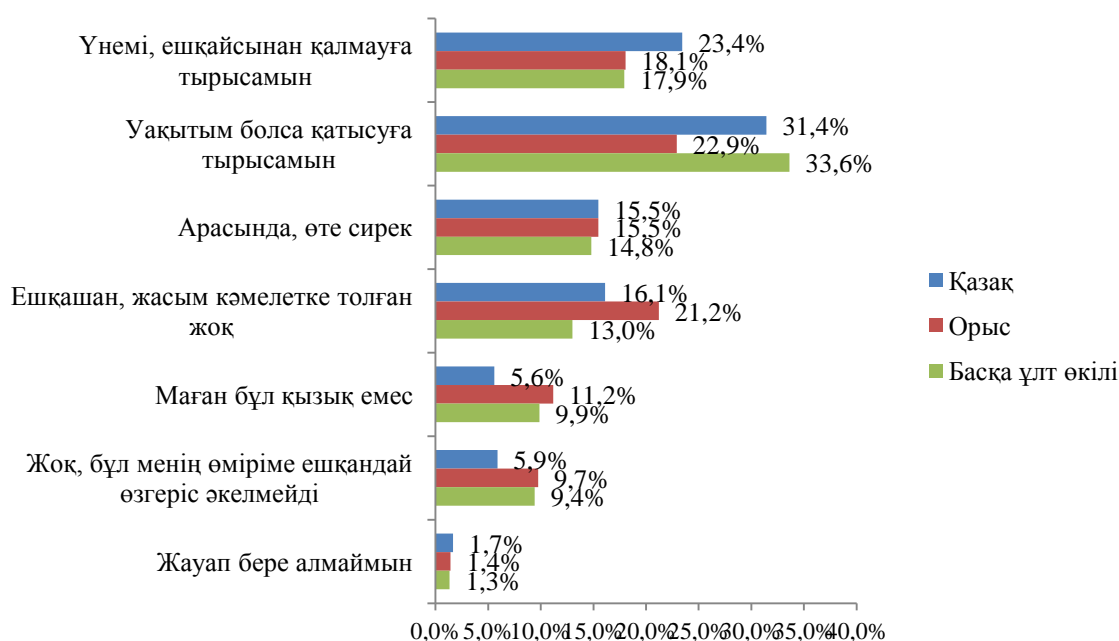
Нәтижелер осы әлеуметтік зерттеу бойынша сауалнамаға қатысқан жастардың көпшілігінің (66,9%) сайлауға белсене қатысатындығын көрсетіп отыр – жауаптардың «Үнемі қатысамын, ешқайсынан қалмаймын» (32,7%) және «Уақытым болса үнемі қатысуға тырысамын» (34,2%) нұсқаларын қосқанда. Жастардың 12,1% сайлауға қатыспайтындықтарын айтты, жауаптардың «Ешқашан қатыспаймын, себебі мұның барлығы сатылып алынған» (6%) және «Ешқашан қатыспаймын, себебі бұл маған қызық емес» нұсқаларын қосқанда (6,1%).

Ал 17,4% жастары 18 толмағандықтан сайлауға қатыспайды. Қазақстан жастарының сайлауға қатысу белсенділігінің көрсеткіштеріне өңірлік жіктелім бойынша жасалған талдау бұл салада Солтүстік Қазақстан облысы мен Атырау облысы жастарының неғұрлым белсенді екендігін көрсетіп отыр (83,6% және 82,4%, жауаптардың «Үнемі қатысамын, ешқайсынан қалмаймын» және «Егер уақытым болса үнемі қатысуға тырысамын» нұсқаларын қосқанда, сәйкесінше). Жастардың сайлауға қатысуының ең төмен көрсеткіштері Қазақстанның Маңғыстау облысында (47,9%), Батыс Қазақстан облысында (56,3%) және Алматы қаласында (57,4%) анықталды.

Қазақстандық жастардың сайлауға қатысу белсенділігіне қатысты көрсеткіштердің ұлттық ерекшелік бойынша өзгеше екендігін айта кетейік. Қазақтар арасында сайлауға қатысу белсенділігінің көрсеткіші жоғары (жауаптың екі оң нұсқасын қосқанда 69,6%), одан кейін орыстар – 62,3% және басқа ұлт өкілдері – 57,1%. Сайлауға ең аз қатысатындар Ақтөбе облысында тұрады (33,7%).

Жалпы, Қазақстан жастарының сайлауға белсенді қатысатынан байқадық. Жынысы, жасы, табысы мен басқа да әлеуметтік-демографиялық көрсеткіштер бойынша (ұлттық ерекшелікті санамағанда) өзгешелік анықталған жоқ. Дегенмен, Қазақстанның жастары сайлауға ең белсенді қатысатын өңірлерін атап кетейік, олар: Солтүстік Қазақстан және Атырау облыстары (12-диаграмма).

12-диаграмма. "Сіз сайлауларға қатысасыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, ұлттық жіктелімде)

Жалпы алғанда әрбір бесінші қазақстандықтың сайлауға тұрақты түрде қатысатындығын көріп отырмыз, отандық жастардың үштен бір бөлігі сайлауға уақыты болса қатысады. Жастардың 14% сайлауға қатыспайды, мұны сайлауға сенбейтіндіктерімен және олардың сайлауға қатысуынан ештеңенің өзгермейтіндігімен түсіндіреді.

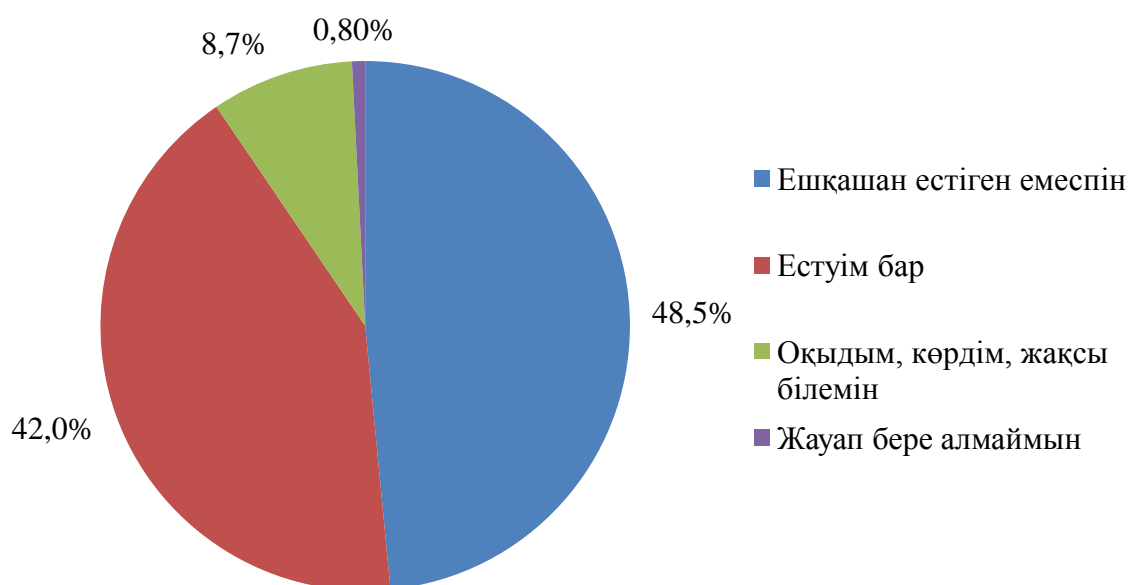
5.2.3 Қазақстан жастарының ел Президентінің Бағдарламалық мақаласының мәтінімен және ол туралы ақпарат алу көздерімен таныстығы

Осы зерттеу барысында алға қойылған мақсаттардың бірі Қазақстан жастарының ел Президентінің Бағдарламалық мақаласының мәтінімен таныстығын анықтау болатын. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың осы жылдың «12» сәуірінде жарияланған «Болашаққа

бағдар: қоғамдық сананы жаңғырту» Бағдарламалық мақаласы туралы ел жастарының 57,5% біледі екен.

Респонденттерге ұсынылған сұрақ: **"Сіз Президент Н.Ә.Назарбаевтың "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" Бағдарламалық мақаласымен таныссыз ба?"**. Бұл мақала туралы жастардың 38,9% білмейді. ҚР Президентінің Бағдарламалық мақаласымен таныспағандар арасында қазақ жастары көп, біз мақала туралы жай естігендерді емес, жақсы білетіндерді айтып отырмыз. Жастардың көпшілігі бұл Бағдарламалық құжаттың атауын естіген, бірақ мазмұнымен таныс емес (13-диаграмма).

13-диаграмма. «Сіз Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Бағдарламалық мақаласымен таныссыз ба?» сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Сауалнама қатысушыларының 8,7% ғана білемін, оқыдым және таныспын деген жауапты таңдаған. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың осы жылдың «12» сәуірінде жарияланған «Болашаққа бағдар: қоғамдық сананы жаңғырту» Бағдарламалық мақаласын аз білетін жастар Ақтөбе облысында және Астана қаласында кездесті. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың осы жылдың «12» сәуірінде жарияланған «Болашаққа бағдар: қоғамдық сананы жаңғырту» Бағдарламалық мақаласының тақырыбы мен идеяларының өзектілігін қолдау көрсеткіштері де әр түрлі.

Қазақтар орыстар мен басқа ұлт өкілдеріне қарағанда бағдарламалық мақаланың ұлттық мәдениетті сақтау (19,9%) және қазақ тілінің латын әліпбиіне біртіндеп ауысуы (8,9%) мәселелерін өзекті деп санайды. Тиісінше, жас есейген сайын аталған Бағдарламалық мақаламен таныс адамдар саны да арта түсті (6,8%, 8,6% және 9,8% - үш жас ерекшелігіндегі топтар бойынша).

Жастардың өз елінің дамуына қосатын үлесінің қандай болуы мүмкін деген сұраққа алынған жауаптар реті мынадай болды: жас қазақстандықтардың 77,8% Қазақстанға жағымды дамушылық ықпал ету үшін не жасай алатындықтарын айтты. Жастардың 22,2% жауап бермеді немесе сұраққа жауап бере алмады. Ұлттық жіктелім бойынша осы сұраққа жауап бермегендер арасында айырмашылық айтарлықтай емес, қазақтар мен орыстарға қарағанда басқа ұлт өкілдерінің саны басым. Мұны басқа елге көшіп кетуді көздеп жүрген жастар деп түсіндіруге болады.

Зерттеу барысында жастардың қандай ақпарат көздерінен саясат туралы мәлімет алатындығын, атап айтқанда, Бағдарламалық мақала мазмұнымен қайдан танысқандығын анықтау маңызды болды. Зерттеу мәліметтері бойынша, Президент Н.Ә. Назарбаевтың («Болашаққа бағдар – рухани жаңғыру») Бағдарламалық мақаласымен танысу бойынша жиі қолданылған ақпарат көзі телеарналар болды - жастардың 63,3% осы ақпарат көзін атады. Екінші орында әлеуметтік желілер (27,7%) тұр, үшінші орында – газеттер (18,9%), төртінші – Ғаламтор-ресурстары (16,8%), бесінші – достар, таныстар (16,5%).

Ал сауалнама қатысушыларының 0,3% ғана бұл мақаламен мектепте таныстық деген, бірақ, мектеп және басқа да оқу орындары жастарды осындай құжаттардың мазмұнымен алғашқы болып таныстыруға міндетті (19-кесте).

19-кесте. "Сіз Президент Н.Ә. Назарбаевтың Бағдарламалық мақаласы туралы ("Болашаққа бағдар – рухани жаңғыру") ақпаратты қандай ақпарат көзінен алдыңыз?" сұрағына алынған жауаптар, (% өрнектелген)

	<i>Ақпарат алу көзі</i>	<i>%</i>
1	Телеарналардан	63,3
2	Әлеуметтік желілер	27,7
3	Газеттерден	18,9
4	Ғаламтор - ресурстарынан	16,8
5	Достарымнан, таныстарымнан	16,5
6	Әріптестерден, группаластарымнан	12,1
7	Мектеп	0,3
8	Радио	0,2
9	Жарнамалық қалқан	0,1

Телеарна жастардың саясат туралы ақпарат алатын бастауы ретінде, атап айтқанда, Президенттің Бағдарламалық мақаласы туралы ақпарат беру көзі ретінде барлық жастағы топтарда үздік бюолды, дегенмен, респонденттердің жасы есейген сайын көрсеткіші де артып отырады. Мысалы, 14-18 жас аралығындағылар ақпараттың осы көзін 59,6% жағдайда атаса, 19-23 жастағыларда көрсеткіш 62,4%, ересектерде, демек, 24-29 жастағыларда – 65,6%. Сонымен бірге саяси ақпарат көздердің бірі ретінде достардың, таныстардың көрсеткіштерінің респонденттердің жасы есейген сайын кеми бергендігін көрдік (19,3%, 16,7% және 15,1%, сәйкесінше, үш топтағы жастар арасында).

Әр түрлі әлеуметтік-демографиялық белгілерге байланысты жасалған корреляциялық талдау газеттер сияқты саяси ақпарат көзіне таңдауды көбіне қалалық тұрғындарға қарағанда ауыл тұрғындарының көп сенетіндігін көрсетті (21,1% және 17,3%). Бағдарламалық құжаттың мазмұнымен достары және таныстары арқылы танысатындардың көпшілігі жұмыс істемейтін, жұмыс іздемейтін және оқымайтын жастар (көрсеткіштері 26,9%, ал орташа көрсеткіш 16,5%). Негізінен мұндай адамдардың араласу ортасы жұмыс істейтіндердің ортасына қарағанда шектеулі. Сонымен қатар, бұл адамдардың жоғары білімінің болмауы да мүмкін, бұл олар үшін басқа ақпарат көздерін сенімсіз етеді. Сонымен қатар NEET санатты жастардың көпшілігінің басқаларға қарағанда (жұмыс істейтіндерге, оқытындарға) саясат туралы ақпарат тарататын телеарна мен газеттерге сенеді (телеарна бойынша 70% астам, ал жұмыс істейтіндер арасында 60%, газет бойынша 29%, орташа көрсеткіш 18,9%).

Әлеуметтік желі және Ғаламтор-ресурстары сияқты ақпарат көздерінен саяси мәліметтерді қарайтындардың көпшілігінің жоғары оқу орнынан кейінгі білімдері бар, жас мамандар (48,4% әлеуметтік желіден ақпарат алады, ал орташа көрсеткіш 27,7% және 51,6%, ал Ғаламтор-ресурстары бойынша орташа көрсеткіш 16,8%).

Сауалнаманың: *"Сіз қалай ойлайсыз, Президент Н.Ә.Назарбаевтың "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Бағдарламалық мақаласында қозғалған тақырыптар мен идеялардың қайсысы біздің қоғам үшін аса өзекті?"* сұрағы жастардың аталған құжатпен таныстығын анықтауға ғана емес, заманауи жастарды толғандыратын мәселелерді анықтауға бағытталған еді.

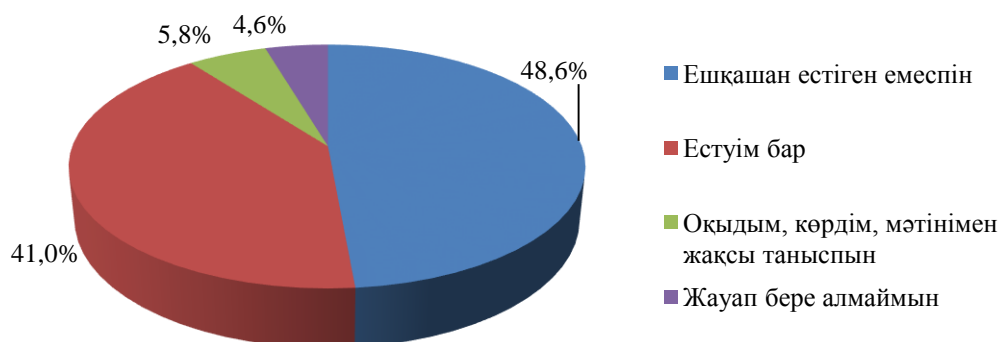
Қазақтар орыстар мен басқа ұлт өкілдеріне қарағанда Бағдарламалық мақаланың ұлттық мәдениетті сақтау (19,9%) және қазақ тілінің латын әліпбиіне біртіндеп ауысуы (8,9%) мәселелерін өзекті деп санайды. Жастардың өз елінің дамуына қосатын үлесінің қандай болуы мүмкін деген сұраққа алынған жауаптар реті мынадай болды: жас қазақстандықтардың 77,8% Қазақстанға жағымды дамушылық ықпал ету үшін не жасай алатындықтарын айтты. Жастардың 22,2% жауап бермеді немесе сұраққа жауап бере алмады. Басқалар (шет тілдерін үйренемін, еріктілікпен айналысамын, ата-анамның мақтанышы боламын, өз елімнің тарихын жақсы меңгеремін, тек қана қазақша сөйлеуге тырысамын, қазақстандық туризмді дамытамын, жұмысқа жастарды тартамын, көптеген өнімді өз елімізде шығарамын, шыдамды боламын, үлкендерді сыйлаймын, жастардың Қазақстаннан шетелге ТМЖ кетуіне жол бермеймін, азаматтық борышымды адал өтеймін, болашақта жеке кәсіпкерлікпен айналысамын, коммуналдық қызмет бағасын төмендетемін, сайлауға қатысамын, Қазақстанның рәміздерін білемін, жұмыссыздықпен күресемін, мәдениетті боламын, кешегіге қарағанда жақсы боламын және т.б.) деген (20-кесте).

20-кесте. "Сіз Президент Н.Ә.Назарбаевтың "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" Бағдарламалық мақаласында ұсынылған тақырыптар мен идеялардың қайсысын біздің қоғам үшін аса маңызды деп санайсыз? (% өрнектелген)

	Өзекті тақырыптар	%
1	Халықтың компьютерлік сауаттылығын арттыру және тілді меңгеруін жақсарту арқылы қазақстандықтардың бәсекеге қабілеттіліктерін арттыру	30,4
2	Ұлттық мәдениетті, тарихты сақтау	20,2
3	Дұрыс, шамаға сай өмір сүру; орынсыз шашпай, мүмкіндікке сай өмір сүру	16,9
4	Білім культі туралы түсінік, табысқа тек жоғары білімді адамдар ғана жете алады	16
5	Өзгерістерге дайын болу, пайдалы тәжірибелер алу және өзгелерден үйрену	14,4
6	Қазақстандық қоғамның, жаңа технологиялар мен ұлттық идеялардың бірлесіп дамуы	13,1
7	Шағын Отанға деген сүйіспеншілікке баулу, демек, ауылға, қалаға, елді мекенге	7,3
8	Қазақстандық мәдениетті бүкіл әлемге таныту	7,2
9	Қазақ тілінің латынға біртіндеп ауысуы	6,7

Осы зерттеудің тағы бір мақсаты жастардың "Туған жер" бағдарламасымен қаншалықты таныс екендігін анықтау болды. Сауалнаманың: "Сіз "Туған жер" бағдарламасымен таныссыз ба немесе ол туралы естідіңіз бе?" сұрағына сауалнамаға қатысушылардың жартысына жуығы (48,6%) теріс жауап берген, демек бағдарлама туралы ешқашан естімеген. Тағы 41% ол туралы естіген. Сауалнамаға қатысқан жастардың тек 5,8% оқыған, көрген, мазмұнымен таныс (14-диаграмма).

14-диаграмма. "Сіз "Туған жер" Бағдарламасын білесіз бе немесе ол туралы естідіңіз бе?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

"Туған жер" бағдарламасымен таныс емес тұлғалардың осыншама көп болуы (соның ішінде оқып жатқан жастар да бар) елдің оқу орындарында аталған құжаттармен таныстыру бойынша жұмыстардың тиісінше атқарылмайтындығын білдіруі мүмкін, десек те, Қазақстанның білім алушы

жастарының басқаларға қарағанда осындай құжаттар мен бағдарламаларға қол жетімділіктері басым.

Корреляциялық талдау көрсеткендей, "Туған жер" бағдарламасымен таныс емес жастар Қарағанды, Ақмола, Қостанай облыстарының жастары, олардың жалпы көрсеткіші 64% (ал орташа мән 48,6%). Бұл бағдарламамен жақсы таныс аздаған жастар (жауаптың "Оқыдым, білемін және мазмұнымен жақсы таныспын") нұсқасын таңдағандар Павлодар және Алматы облыстарында (16,7% және 13,3%, сәйкесінше, ал орташа көрсеткіш 5,5%).

5.2.4 Қазақстан жастарының жастар жобасына қатысуы

Саяси мінез-құлықтың бір түрі жастар бағдарламасына қатысу болып табылады. Мемлекеттік жастар саясаты бірқатар жастарға арналған бағдарламалар арқылы да жүзеге асырылады. Осы зерттеу төңірегінде Қазақстан жастарының «Жастар тәжірибесі», «Дипломмен ауылға!», «Жастар кадрлық резерві», «Жасыл Ел», бизнесті қолдау мен дамытуға арналған бірыңғай «Бизнестің жол картасы-2020» бағдарламаларымен қаншалықты таныс екендігі анықталды. **"Сіз қандай жастар жобасы туралы естідіңіз, білесіз немесе қатыстыңыз?"** сұрағы бойынша жастар арасында ең танымал бағдарлама "Жасыл ел" жастар еңбек отряды" болды, оны білетіндер, қатысатындар 8,3% құрады. Екінші орында бұл көрсеткіш бойынша "Жайдарман КТК" ойындары (4,1%), үшінші орында – "Жастар кадрлық резерві" (2,5%), төртінші - "Ұлттық Дельфий ойындары" (1,6), бесінші – "Өңір аралық бизнес-машықтанулар" (1,4%) (21-кесте).

21-кесте. "Сіз қандай жастар жобалары туралы естідіңіз, білесіз немесе қатыстыңыз?" (жауаптың "Білемін, қатыстым" нұсқасын таңдағандар, % өрнектелген)

	Жастар жобасы	%
1	"Жасыл ел" жастар еңбек отряды	8,3
2	"Жайдарман КТК" ойындары	4,1
3	Жастар кадрлық резерві	2,5
4	Ұлттық Дельфий ойындары	1,6
5	Өңір аралық бизнес-машықтанулар	1,4

Респонденттердің көпшілігі «Иә, естуім бар» жауабын таңдады: «Жастар кадрлық резерві» (79,4%), «Жастар тәжірибесі» (78,9%), «Бизнестің жол картасы 2020» (75,5%), «Дипломмен ауылға!» (70,7%), «Жасыл Ел» (68,9%). Бірақ респонденттердің аталған бағдарламаларға қатысушы болып саналу деңгейінің төмен екендігін атап айту керек. Осы көрсеткіш бойынша бірінші орында «Жасыл Ел» (4,3%), содан соң «Жастар тәжірибесі» (4,1%) бағдарламасы, «Жастар кадрлық резерві» (2,6%), «Бизнестің жол картасы 2020» (1,5%), «Дипломмен ауылға!» (1,4%) жобалары.

Жастарға арналған бағдарламалар мен жобаларды білу және оған қатысу бойынша өңірлік талдау жасап көрейік. Қазақстанның барлық өңірлерін ақпараттану деңгейлеріне қарай төрт топқа бөлдік. Бірінші топқа бес

бағдарлама бойынша «Жақсы білемін» жауабын таңдаған респонденттердің орташа саны 30% асатын өңірлер енгізілді. Бұл Қызылорда (35,1%), Шығыс Қазақстан (33,6%), Жамбыл (32,1%) және Алматы (31,2%) облыстары.

Екінші топта көрсеткіші 20% артық, бірақ 30% кем өңірлер топтасты. Бұл Батыс Қазақстан (28,8%), Атырау (25,5%), Қарағанды (24,4%), Павлодар (24,0%), Ақтөбе (22,2%), Оңтүстік Қазақстан (20,6%) облыстары және Алматы қаласы (20,2%). Үшінші топқа көрсеткіштері 20% төмен, бірақ 10% артық аймақтар жинақталды, олар: Қостанай (10,6%) және Солтүстік Қазақстан облыстары (10,3%). Тізімді аутсайдерлер тұйықтап тұр, олардың орташа көрсеткіштері 10% (22-кесте).

22-кесте. "Сіз қандай жастар жобалары туралы естідіңіз, білесіз немесе қатыстыңыз?" (жауаптың "Білемін, қатыстым" нұсқасын таңдағандар, % өрнектелген, ұлттық жіктелімде)

	<i>Жастар жобасы</i>	<i>Қазақтар</i>	<i>Орыстар</i>	<i>Басқа ұлт өкілдері</i>
1	"Жасыл ел"	10,5	3,2	2,2
2	"Жайдарман" ойындары	5,1	2,0	0,9
3	Жастар кадрлық резерві	3,1	0,6	1,8
4	Ұлттық Дельфий ойындары	1,7	1,4	1,3
5	Өңір аралық бизнес-машықтанулар	1,5	0,6	1,8

«Жасыл Ел» бағдарламасын өңірлерді қамтуы бойынша бірінші орынға қоюға болады. Оған 14 облыстан қатысқан респонденттер бар (Атырау және Маңғыстау облыстарын санамағанда), бағдарламаға қатысу деңгейі өте жоғары. Батыс Қазақстанда «Жасыл Ел» бағдарламасына қатысқандар үлесі респонденттер арасында 18,5% құрады, ал Ақтөбе облысында – 13,9%.

"Жастар тәжірибесі" бағдарламасына да 14 өңірдің респонденттері қатысқан, Қостанай және Маңғыстау облыстарын санамағанда. Дегенмен, Ақмола облысы мен Солтүстік Қазақстан облысында бұл бағдарламаға әрбір оныншы респондент (10,8%) қатысқан болса, Алматы және Шығыс Қазақстан облыстарында бұл көрсеткіш бір пайыздан төмен (0,6% және 0,9% сәйкесінше). Шын мәнісіне келер болсақ, аталған бағыттар жастар саясаты тұрғысынан алғанда ең алдымен шешімін табуы тиіс салалар болып табылады, бұл жастардың пікірі. Жастар жобасының сұранысқа ие бағыттарының бестігі төменде көрсетілген (23-кесте).

23-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, қандай жобалардың жастар үшін қазіргі таңда республикалық деңгейде қолға алынуы қажет?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Жастар жобаларының бағыттары	%
1	Жұмысқа тұруға жәрдемдесетін Жобалар	54,8
2	Құқық бұзушылықпен, суицидпен, ішімдікпен, темекі шегумен және нашақорлықпен күресу Жобалары	28,0
3	Өмірде қиын жағдайға ұшыраған жастардың еңбектік және әлеуметтік бейімделуіне бағытталған Жобалар	25,7
4	Діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес Жобалары	23,8
5	Дарынды жастарды қолдау Жобалары	23,1

Аталғандардан басқа, сауалнамаға қатысқан жастар жастарға қажетті жобалардың бағыты ретінде мыналарды атады: банктік пайыздарды кеміту жобалары мен несие беруді қарапайым ету, жас отбасыларға қолдау көрсету, халықаралық мобильділік, шетелде оқуға көмектесу, тегін білім алу жобалары, жастардың баспанамен қамтылуы, ауылды дамыту.

Жалпы жастардың жастар саясаты бойынша жүзеге асырылатын бағдарламалар мен жобаларды білу деңгейінің айтарлықтай жоғары еместігін байқаймыз, оларға қатысу көрсеткіші де төмен. Өзекті бағыттар: жастарды жұмысқа орналастыру, жастарды тұрғын үймен қамтамасыз ету, девиантты мінез-құлық, діни экстремизм.

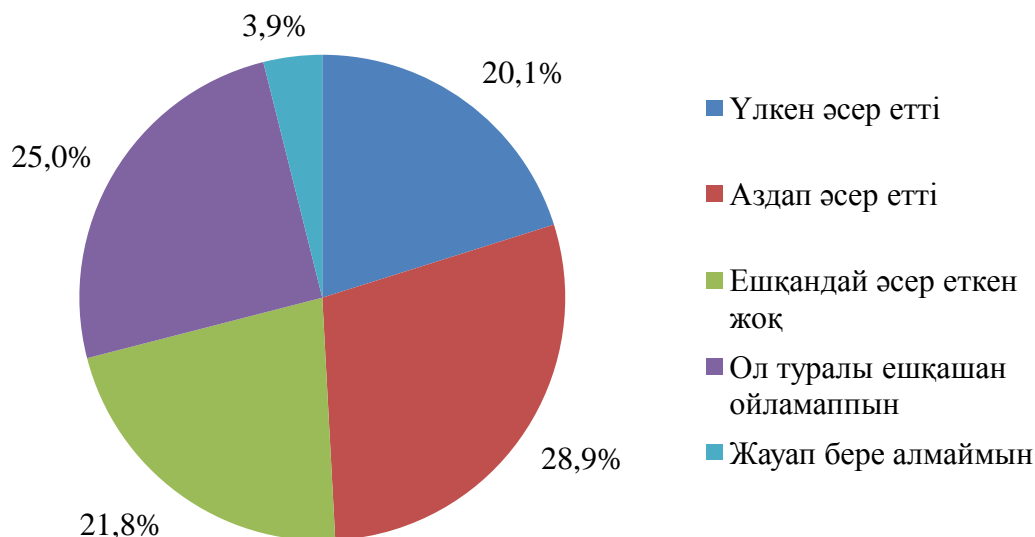
5.2.5 Жастардың БАҚ саяси көзқарасты қалыптастырудағы рөлі туралы пікірлері

Саяси құндылықтар адамның ықпалымен қалыптасады, бірқатар әсер етуші факторлар да бар – отбасындағы тәрбиенің әсері, ең жақын көршілес, әсер ету жүйесі арқылы білім беру және тәрбиелеу. Саяси әлеуметтенудің негізгі агенттерінің бірі, әсіресе, жастар үшін, бұқаралық ақпарат құралдары болып табылады, оның әсері мен қазіргі қоғамдағы алатын жан-жақты орны, ауқымды сипаты дәстүрлі БАҚ (телеарна, радио, газеттер), сондай-ақ қазіргі заманғы (Ғаламтор-ресурстары, әлеуметтік желілер) құралдар атқаратын рөл ерекше.

Ел жастарының бұқаралық ақпарат құралдарының саяси құндылықтарды қалыптастырудағы рөлі туралы пікірлерін анықтау мақсатында осы зерттеу төңірегінде мынадай сұрақ қойылды: **"Сіз бұқаралық ақпарат құралдарынан алатын ақпараттар Сіздің саяси мүдделеріңіздің, көзқарастарыңыздың қалыптасуына әсер етті ме?"** Қызықтысы, пікір жауаптардың ұсынылған нұсқаларына тең бөлінді. Мәселен, "Үлкен әсер етті" нұсқасын 20,1% таңдады, қарама-қарсы мағынасы бар жауапты - "Ешқандай әсер етпеді" 21,8% таңдады. Бұл БАҚ заманауи қазақстандық жастардың саяси құндылықтарын қалыптастырудағы рөліне бір беткей баға беруге болмайтындықты білдіреді. Жастардың көпшілігі (28,9%) БАҚ алынған ақпараттардың саяси көзқарастарына және құндылықтарының қалыптасуына айтарлықтай әсер еткен жоқ деп жауап берген. Сауалнамаға қатысқандардың

тағы төрттен бірі (25%) БАҚ өзінің саяси құндылықтарының қалыптасуына әсер етеді деп ешқашан ойламаған (15-диаграммалар).

15-диаграмма. "Сіз бұқаралық ақпарат құралдарынан алатын ақпараттар Сіздің саяси мүдделеріңіздің, көзқарастарыңыздың қалыптасуына әсер етті ме?" (% өрнектелген)

Респонденттердің ұлты орыстарының көрсеткіштерінің аздаған басымдығы анықталды, олардың ойы бойынша БАҚ саяси көзқарастар мен құндылықтардың қалыптасуына әсері өте аз - 27,2%, ал қазақтар арасында - 20,2%, басқа ұлт өкілдері арасында – 23,8%. Тиісінше, орыстар арасында БАҚ алған ақпарат саяси құндылығының қалыптасуына ықпал етті деушілер ең аз (12,6%), ал қазақтар арасында 22%, өзге ұлт өкілдерінің арасында – 19,7% (24-кесте).

24-кесте. "Сіз бұқаралық ақпарат құралдарынан алатын ақпараттар Сіздің саяси мүдделеріңіздің, көзқарастарыңыздың қалыптасуына әсер етті ме?" (% өрнектелген, ұлттық жіктелімде)

	Әсер ету дәрежесі	Қазақтар	Орыстар	Басқа ұлт өкілдері
1	Үлкен әсер етті	22,0	12,6	19,7
2	Аздаған әсер етті	29,7	32,1	18,8
3	Ешқандай әсер еткен жоқ	20,2	27,2	23,8
4	Бұл туралы ешқашан ойланған емеспін	24,0	24,9	31,8
5	Жауап бере алмаймын	3,8	2,9	5,8

Жалпы, сауалнамаға қатысқан жастардың жартысына жуығы (жауаптардың "Үлкен әсер етті" және "Аздаған әсер етті" нұсқалары бойынша көрсеткіш 49%) өздерінің саяси құндылықтарының қалыптасуына бұқаралық ақпарат құралдарының әсер еткендігін мойындайды. Ал ұлттар арасында

айырмашылық бар, түпкілікті емес халықтың саясат туралы ақпаратқа қызығушылығы төмен.

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Қазақстан жастарының көпшілігінің өздері өмір сүріп жатқан қоғамды әділ деп санайды. Өздері өмір сүріп жатқан қоғамды әділ деп бағалайтын оптимистік көзқарас жастардың неғұрлым кіші тобына, түпкілікті халыққа, экономикалық тұрғыда табысты Атырау және Ақмола облысы тұрғындарына тән.

2. Заманауи Қазақстан жастарының көпшілігінің ел патриоттары екендігін, өз елінде тұратындығын мақтан тұтатындығын көреміз. Бұл көбінесе түпкілікті ұлтқа тән қасиет, олар Солтүстік Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан және Атырау облыстарында тұрады.

3. Ел жастарының басым бөлігі болашаққа нық сеніммен қарайды. Сонымен қатар бұл жастардың өз мемлекетіне сенім білдіретіндігін және бойларындағы патриотизмнің қалыптасқандығын білдіреді. Болашағының жарқын болатынына сенетіндер - қазақтар.

4. Жастардың басым бөлігі мемлекет қоғам өміріне белсенді қатысуға міндетті деп санайды. Жас қазақстандықтардың көпшілігінің пікірінше даму барысында Қазақстан өзіндік жолмен жүруі керек деп санайды. Сонымен қатар, жастар Қазақстанға кейбір елдің тәжірибесі тиімді болар еді деген пікірде, бұл орайда ұлттық және мәдени жақындық та маңызды (орыстар Ресейді таңдайды), діни ынтымақтастық та маңызды (қазақтар жақын шығыс елдерін таңдайды).

5. Қазақстан жастары мемлекеттік рәміздерді – елтаңба, ту, әнұранды жақсы біледі. Сонымен қатар, мемлекеттік рәміздер қатарына жастар заңнаманы, ұлттық валютаны, Бәйтерек монументін, дәстүрлі қазақ мәдениеті элементтерін жатқызады.

6. Тек әрбір бесінші қазақстандық сайлауға қатысып отырады, отандық жастардың тағы үштен бір бөлігі уақыт болса сайлауға қатысуға тырысады. Жастардың сайлауға қатысу көрсеткіштерінің төмендігіне қарамастан саяси өмірге араласудың осы түрі жастар арасында ең танымал болып отыр.

7. Іс жүзінде сауалнамаға қатысқан жастардың жартысынан көбі Президент Н.Ә.Назарбаевтың "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру?" Бағдарламалық мақаласы туралы білмейді, тек 8,7% естідік, оқыдық және мазмұнымен жақсы таныспыз деп жауап берген.

8. Жастардың саясат туралы мәлімет алатын ақпарат көздері арасында (бағдарламалық мақалалардың мазмұны туралы) телеарналар үздік болды, Ғаламтор желісінің де маңыздылығы артып отыр, оны жастар бір-бірімен араласу үшін ғана емес, саясат туралы ақпарат алу үшін пайдаланады.

9. Неғұрлым өзекті мәселелер "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" Бағдарламалық мақаласында қарастырылған басымдықтар елдің дамуына қосатын үлесінің қандай болуы мүмкін деген сұраққа алынған жауаптардан

Қазақстанға жағымды дамушылық ықпал ету үшін не жасай алатындықтарын анықтады.

10. Қазақстанның жастары арасындағы ең танымал жастар жобасының үштігіне мыналар жатады: "Жасыл ел" жастар еңбек отряды", "Жайдарман ойындары" және "Жастар кадрлық резерві", алайда, қатысу дәрежесі 9% ғана.

11. Қазақстан жастарын бүгінгі таңда толғандырып отырған ең өзекті мәселе және мемлекет тарапынан қолдауды қажет ететін салалар (жастар жобасы түрінде): жастарды жұмысқа орналастыру, жастарды тұрғын үймен қамтамасыз ету, девиантты мінез-құлық, діни экстремизм.

12. Сауалнамаға қатысқан жастардың жартысынан астамы бұқаралық ақпарат құралдарының саяси құндылықтардың қалыптасуына ықпал ететіндігін айтты. Ұлттар арасында біршама айырмашылық бар (орыстар арасында БАҚ саяси құндылықтарды қалыптастыруына берілген баға ең төмен), түпкілікті болып табылмайтын ұлттың саясат туралы ақпараттарға қызығушылығының төмендігіне байланысты (қазақтарға қарағанда).

Болжам:

Қазақстан жастарының елде болып жатқан саяси оқиғаларға қызығушылықтарының төмендігін ескеретін болсақ, болашақта осындай саяси өмірге араласуға қызығушылықтың төмен деңгейі сақталады.

Жастардың саяси өмірге араласуының ең танымал түрі сайлау болып қалады (дегенмен, сайлауға да қатысу деңгейі барынша төмен!), ал сайлауға қатысатындардың көпшілігі білім алушы жастар.

Жастардың жастар жобасына қызығушылықтары бұрынғыша төмен, жастар арасындағы ақпараттық-насихаттық жұмыстар белсенді емес (әсіресе, өңірлерде).

Ұсыныстар:

Қазақстан жастарының жастар жобасына қатысу деңгейінің төмендігіне байланысты түрлі деңгейдегі оқу орындарында жастар жобасын жүзеге асыруға қатысты жарнамалық-насихаттық шаралар атқаруды ұсынамыз. Жастар жобалары бойынша түсіндіру жұмыстарын кеңейту үшін жастардың қолы жетімді (және ең бастысы оларға қызықты!) БАҚ арқылы атқарылатын жұмыстарды қолға алу қажет (атап айтқанда, әлеуметтік желілер): салауатты, белсенді (оның ішінде саяси тұрғыда белсенді) жастардың образын насихаттау қажет.

VI БӨЛІМ. ЖАСТАРДЫҢ ДІНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН ДІНИ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

6.1 Жастардың темекі шегуге қатысты көзқарастары

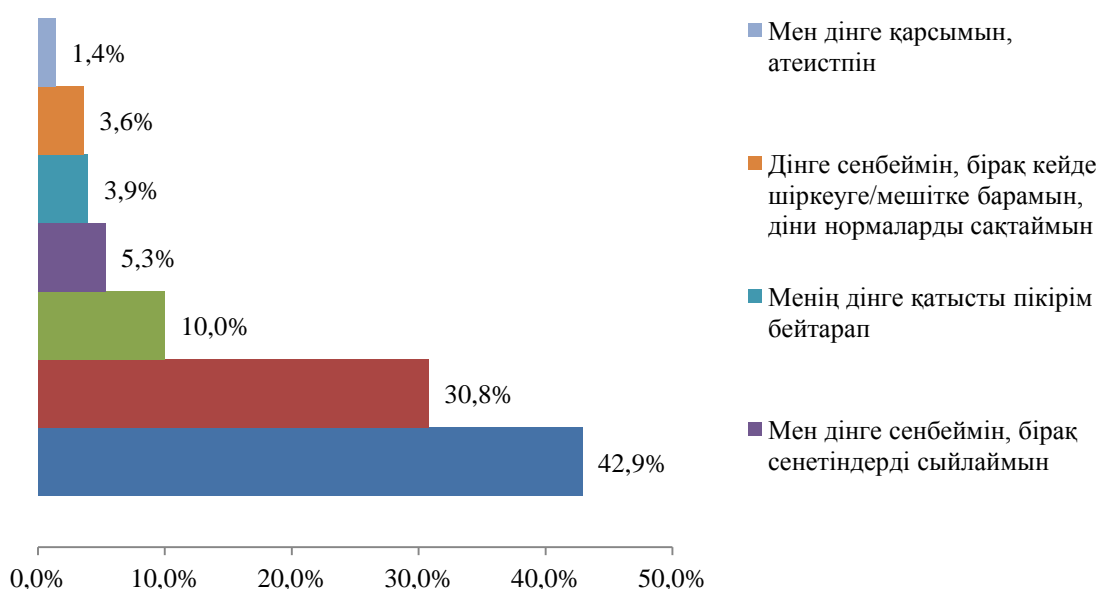
Мәселе.

Осы зерттеудің мақсаттарының бірі жастардың діндарлық деңгейін, діннің мінез-құлыққа әсерін анықтау болды. Діндарлық қасиеті индивидтің немесе топтың тұлғалық қасиеті ретінде дінге қатысты негізгі көзқарасты білдіреді, олар өздерін дінге сенушілермен немесе дінге сенбейтіндермен үйлестіру амалдарын таңдай алады: діни сана және діни мінез-құлық, бұл діни құндылықтар ретінде бағаланады. Есептің осы параграфында дінге адамның діни сананы қалыптастыратын күш ретінде қалыптасқан пікірлері қарастырылған.

Нәтижелер.

Әлеуметтік сауалнама барысында Қазақстан жастарының дінге қатысты пікірлерін анықтау үшін мынадай сұрақ қойылды: **"Сіз өзіңізді дінге сенетін адаммын деп санайсыз ба?"**. Нәтижелер көрсеткендей, жас қазақстандықтардың дінге қатысты басым пікірлері дінге сену мен діни өмірге қатысудың төмен екендігін аңғартты – 43% артығы осы сұраққа "Мен дінге сенемін, бірақ діни өмірге қатыспаймын" деп жауап берген (16-диаграмма).

16-диаграмма. "Сіз өзіңізді дінге сенетін адаммын деп санайсыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Сауалнамаға қатысқандардың 30,8% дінге сенетіндер, бірақ сирек, тек мерекелерде ғана, шіркеулерге/мешіттерге барады, діни нормаларды сақтаулары да сирек. Әрбір оныншы жас азамат (10%) өзін дінге сенетін

адаммын деп атады, ол діни қауымдастықтар өміріне араласады, діни нормаларды сақтайды.

Сауалнамаға қатысушылардың 5,3% дінге сенбейтіндіктерін, бірақ дінге сенушілерді құрметтейтіндіктерін айтты, ал 3,9% дінге сенбеймін, бірақ кейде шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды сақтаймын деген, тағы 3,6% діни нормаларды сақтайды, 1,4% өзін атеист деп санайды.

Корреляциялық талдау көрсеткендей, аздаған басымдықпен діндарлар арасында (жауаптың "Мен дінге сенемін, діни қауымдастықтар өміріне араласамын және діни нормаларды сақтаймын" нұсқасын таңдағандар) әйелдермен салыстырғанда ерлер қатары басым (12,1% және 7,9%).

Діндарлыққа білім деңгейінің әсер етуі де қызық. Егер белсенді дінге сенушілердің білім деңгейлеріне назар аударатын болсақ, жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар жастар арасында (аспирантура, магистратура, докторантура) олар 20% (демек, әрбір бесінші адам!), ал орта білім бойынша көрсеткіш 9,4%. Білімі жоқ жастар арасында дінге сенушілер мүлде жоқ. Жастардың білім деңгейін талдай келе біз қарама-қарсы жағдайды байқаймыз, олар өздерін дінге сенбейтіндер қатарына жатқызады (жауаптың төрт нұсқасы бойынша - "Мен діндар емеспін, бірақ кейде мешітке/шіркеуге барамын, діни нормаларды сақтаймын", "Мен діндар емеспін, бірақ діндарларды сыйлаймын", "Менің дінге қатысты көзқарасым бейтарап", "Мен дінге қарсымын, атеистпін" бірге алғанда) – ең жоғары көрсеткіш (29,8%) білімі жоқ жастар арасында анықталды, ал орташа мән 15,6%.

Білімі жоқ жастар арасында дінге сенушілік көрсеткіштерінің төмендігін бұл санаттың көптеген жағдайда ақша табуды ойлайтындықтарына, өмірлік қиыншылықтарды шешумен қолдарының тимеуіне байланыстыруға болады (мұндай адамдардың табыс деңгейі төмен деген тұжырым жасауға болады). Дінге қатысты мәселе оларды толғандырмайды, себебі, білімі жоқтар өмірдің мәнісі және рухани мәселелерден арылу тұрғысындағы рефлексиядан алыс, діни әдебиеттермен таныс емес.

Ұлттық жіктелім бойынша жасалған корреляциялық талдау көрсеткендей, қазақ жастары барынша діндар келеді (11,7% белсенді діндарлар), содан кейін басқа ұлт өкілдерінің жастары (қазақ және орыс ұлтынан басқалар) - (9% діндарлар діни қауымдастықтар өміріне араласады). Орыстар арасында өзін дінге сенетін адам ретінде атағандар және діни қауымдастықтардың өміріне араласатындықтарын айтқандар 3,7% құрайды.

Қазақтармен салыстырғанда орыстардың дінге сенушіліктерінің төмендігі өздерінің дінге сенбейтіндіктерін атағандарды біріктіретін төрт жауап нұсқасы арқылы анықталған көрсеткішпен дәлелденеді ("Мен діндар емеспін, бірақ кейде шіркеуге барамын, діни нормаларды сақтаймын", "Мен діндар емеспін, бірақ дінге сенушілерді сыйлаймын", "Менің дінге қатысты көзқарасым бейтарап" және "Мен дінге қарсымын, атеистпін"). Орыстар арасында бұл жиынтық көрсеткіш ең жоғары – 20,6, қазақтар арасында 13,2%, басқа этностарда – 10,8% (25-кесте).

25-кесте. "Сіз өзіңізді дінге сенгіш адаммын деп санайсыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, ұлттық жіктелімде)

	<i>Дінге қатысты көзқарас түрі</i>	<i>Қазақтар</i>	<i>Орыстар</i>	<i>Басқа ұлт өкілдері</i>
1	Мен дінге сыйынатын адаммын, діни ұйым ісіне қатысамын, діни нормаларды ұстанамын	11,7	3,7	9
2	Мен дінге сыйынамын, бірақ сирек, мерекелерде ғана шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды сирек ұстанамын	32,1	23,2	34,1
3	Мен дінге сыйынамын, діни ұйым істеріне араласпаймын	40,9	49,9	44,4
4	Мен дінге сыйынбаймын, бірақ кейде шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды ұстанамын	3,7	4,6	1,3
5	Мен дінге сыйынбаймын, бірақ сыйынушыларды сыйлаймын	5,3	6,9	2,7
6	Менің дінге көзқарасым бейтарап	3,3	6,6	4
7	Мен дінге қарсымын, атеистпін	0,9	2,6	2,7

Өте қызықты жайт, жас респонденттердің арасында өздерін діндар емес деп санайтындарының (жауаптың төрт нұсқасын таңдағандардың: ("Мен діндар емеспін, бірақ кейде шіркеуге барамын, діни нормаларды сақтаймын", "Мен діндар емеспін, бірақ дінге сенушілерді сыйлаймын", "Менің дінге қатысты көзқарасым бейтарап" және "Мен дінге қарсымын, атеистпін") әлеуметтік-демографиялық блок бойынша өзінің дінге қатысты көзқарасы туралы сұраққа жауап бере отырып өздерін исламға, не христиандыққа жатқыза алды.

Мұсылмандар арасында ұсынылған төрт нұсқаны таңдағандардың саны 11%, христиандар арасында 14,1%, ешқандай дінге сенбейтіндер арасында 64,9% (26-кесте).

26-кесте. "Сіз өзіңізді дінге сенгіш адаммын деп санайсыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, конфессиялық тиістілік жіктелімде)

	<i>Дінге қатысты көзқарас түрі</i>	<i>Ислам</i>	<i>Христиандық</i>	<i>Мен ешқай дінді ұстанбаймын</i>
1	Мен дінге сыйынатын адаммын, діни ұйым ісіне қатысамын, діни нормаларды ұстанамын	11,3	5,3	1
2	Мен дінге сыйынамын, бірақ сирек, мерекелерде ғана шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды сирек ұстанамын	33,8	24,7	10,3
3	Мен дінге сыйынамын, діни ұйым істеріне араласпаймын	41,9	54,1	20,6

4	Мен дінге сыйынбаймын, бірақ кейде шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды ұстанамын	3,5	4,4	3,1
5	Мен дінге сыйынбаймын, бірақ сыйынушыларды сыйлаймын	4,6	4,4	20,6
6	Менің дінге көзқарасым бейтарап	2,1	3,5	33
7	Мен дінге қарсымын, атеистпін	0,8	1,8	8,2

Мұның жастардың өзін қандай санатқа жатқызатындығына, қандай да бір діни конфессиялар қатарында болуына, қазақстандық жастардың көбіне автоматты түрде дінді таңдайтындығына байланысты болуы мүмкін, өзін қандай да бір дін арқылы дәстүрді және салтты сақтаушы деп тануына, дінді ұлттық және отбасылық дәстүрдің бір белгісі деп түсінуіне байланысты болуы ықтимал.

Егер белсенді діндарлар санын қарастыратын болсақ (жауаптың бірінші нұсқасын таңдағандар - "Мен діндармын, діни қауымдастықтың өміріне қатысамын және діни нормаларды сақтаймын"), Қазақстанның облыстары бойынша біз осындай жастардың басым көпшілігінің Қызылорда облысында екендігін көреміз (24,7%, ал орташа көрсеткіш 9%). Белсенді дінге сенушілердің үлесі 10% асатын өңірлер: Алматы қаласы (11,4%), Шығыс Қазақстан облысы (11,4%), Павлодар облысы (11,5%), Астана қаласы % және Қарағанды облысы (14,8%). Өздерін белсенді дінге сенуші деп санайтын жастардың ең аз бөлігі Солтүстік Қазақстан облысында (0%, яғни, іріктеуге енбеген) және Батыс Қазақстан облысында (11,4%).

Осылайша, біз қазақстандық жастардың діндарлық деңгейінің жоғары еместігін анықтадық. Жастардың дінге көзқарастарының басым үлгісі өздерін діндарлармен сәйкестендіру болып табылады, бірақ қауымдастықтың өміріне араласу белсенділіктері төмен. Белсенді діндарлардың және барлық діни нормаларды сақтайтындардың, діни қауымдастықтардың өміріне үнемі ат салысатындардың орташа көрсеткіші 10% аспайды. Дінді жастар негізінен этникалық салт-дәстүрлердің бір бөлігі ретінде қарастырады, бұл ретте өзін белгілі діни конфессияларға жатқызуы діни сенімнің болмауына және дінге қарсылығының туындауына ұласады.

6.2 Заманауи Қазақстан жастарының діни мінез-құлықтарының ерекшеліктері

Мәселе.

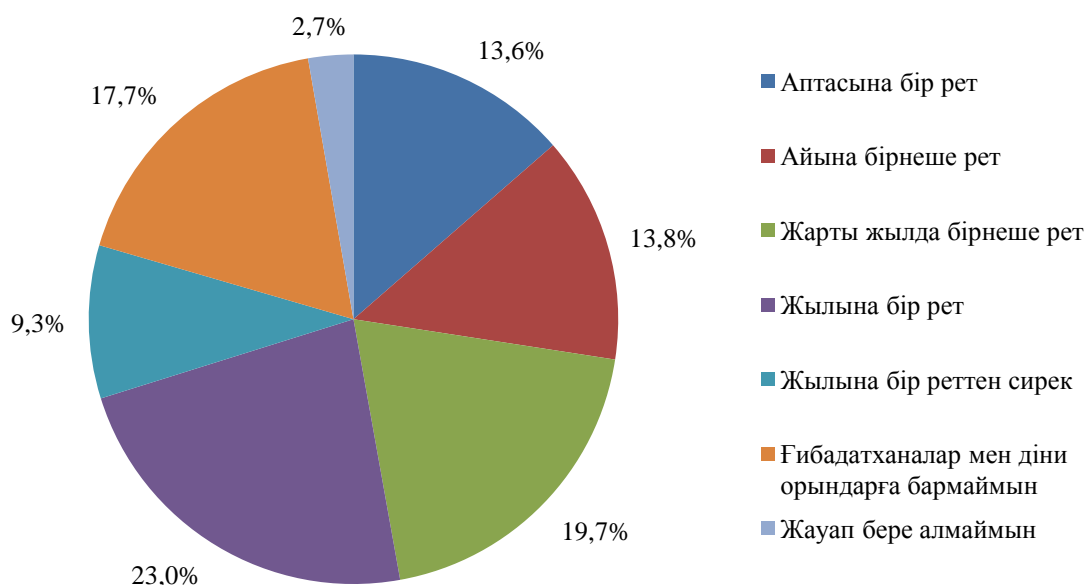
Діни мінез-құлық дегеніміз күнделікті діни дағдылар кешені, адамды немесе адамдардың тобын жұмыс жасау, бос уақытын өткізу, басқа адамдармен қарым-қатынас барысында белгілі ережелер аясында ұстайды. Әдетте, діни мінез-құлықты талдауда мынадай көрсеткіштер қамтылады: ғибадатханаларға бару, діни жораларды орындау белсенділігі, діндарлар үшін діни мерекелердің маңыздылығы.

Нәтижелер.

6.2.1 Ғибадат орындары мен қасиетті жерлерге бару тәжірибесі

Қазақстан жастырман өткізілген әлеуметтік сауалнама нәтижелері орташа есеппен алғанда жастардың көпшілігінің өзінің діни конфессиясының ғибадат орындарына жылына бір рет баратындығын көрсетті, мұндай жауапты таңдағандар 23%. Іс жүзінде әрбір бесінші жас азамат/азаматша (19,7%) мешітке немесе шіркеуге жарты жылдықта бірнеше рет барады, 13,8% - айына бірнеше рет барады. Жастардың 13,6% ғибадат үйлеріне аптасына бір рет барады, 9,3% - жылына бір реттен сирек. Сауалнама қатысушыларының 17,7% мүлдем бармайды (17-диаграмма).

17-диаграмма. "Сіз діни орындарға және басқа да киелі жерлерге (мешіт, шіркеу, синагога) қаншалықты жиі барасыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Жоғарыдан байқағанымыздай, жастардың 14,2% өздерін діндар емеспіз деп санайды, ал жастардың 18% ғибадат үйлеріне мүлде бармайды, осы орайда мешітке немесе шіркеуге бару тәжірибесі дінге сенушілердің белгілі бөлігі үшін діндарлықтың міндетті атрибуты болып табылмайды деген тұжырым жасауға болады.

Өздерін "Мен діндармын, діни қауымдастық өміріне араласамын және діни нормаларды сақтаймын" санатына жатқызғандар санының орташа есеппен 10% құрайтындығын, ал өз конфессиясының ғибадат орындарына апта сайын жастардың 13% баратындығын ескеретін болсақ, апта сайын ғибадат орындарына барғанымен өздерін белсенді діндар деп санамайтындықтарын көреміз.

Респонденттердің жауаптары арасында "Жылына бір рет" жауабының басым болуы (23%) мұндай жағдайдың отбасылық рәсімдерге байланысты болуы мүмкін (туыстарының, достарының немесе жақындарының үйлену тойлары, баланың өмірге келуі және т.б.). Мұндай жағдайларда ғибадат орындарына барудың қаншалықты саналы екендігін бағалау қиын, себебі, көпшілік үшін бұл тек дәстүрге жасалатын құрмет болып саналады.

Конфессиялық тиістілік бойынша жасалған талдау ешқандай дінге сенбейтін жастардың белгілі бөлігі үшін ғибадат орындарына апта сайын (9,3%) және айына бірнеше рет (9,3%) бару үйреншікті жағдай екендігін көрсетті.

Жалпы, сыйыну үйіне жиі бару христиан дініне сенушілерге қарағанда мұсылмандарға тән (31,4% - "Аптасына бір рет" және "Айына бірнеше рет" жауаптары бойынша мұсылмандар арасында және 11,5% христиандар арасында). Айта кететіні, жауаптың аталған нұсқалары бойынша ешбір дінге сенбеушілер арасындағы көрсеткіш 18,6% (27-кесте).

27-кесте. "Сіз діни орындарға және басқа да киелі жерлерге (мешіт, шіркеу, синагога) қаншалықты жиі барасыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, конфессиялық тиістілік жіктелімінде)

	<i>Діни және қасиетті жерлерге бару қарқыны</i>	<i>Ислам</i>	<i>Христиандық</i>	<i>Мен ешқай дінді ұстанбаймын</i>
1	Аптасына бір рет	15,1	7,6	9,3
2	Айына бірнеше рет	16,3	3,8	9,3
3	Жарты жылда бірнеше рет	20,1	23,2	3,1
4	Жылына бір рет	22,6	30,6	8,2
5	Жылына бір реттен сирек	9	12,1	6,2
6	Діни және киелі орындарға бармаймын	14,2	19,1	63,9

Айтарлықтай айырмашылықтар ғибадат орындарына бару бойынша респонденттердің жынысы бойынша байқалды. Осылайша, ғибадат орындарына тұрақты түрде (аптасына бір рет) баратындар арасында ерлердің әйелдерге қарағанда көп екендігі анықталды (18% және 9,2%).

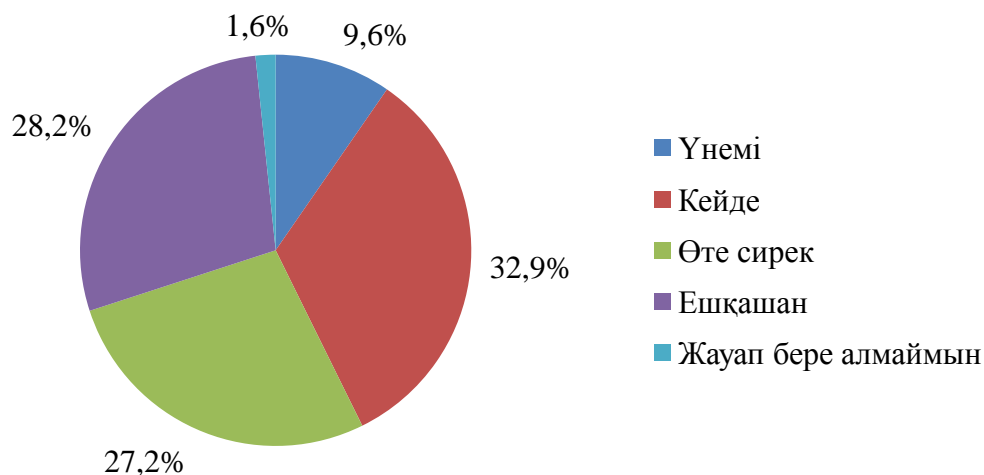
Сонымен, біз ғибадат орындары мен қасиетті орындарға заманауи Қазақстан жастарының дағдылы түрде бару тәжірибесінің орташа бағаға ие екендігін анықтадық. Жастардың 13% астамы апта сайын барады. Егер оларға ғибадат орындарына айына бір рет баратындарды қоссақ (шамамен 26%, яғни, жастардың барлығының төрттен бір бөлігі) діни мінез-құлықтың нақты көрінісі анықталады. Жастардың дәл осы топтамасы үшін ғибадат орындарына бару неғұрлым саналы түрде жүзеге асырылатын тәжірибе деп саналады.

6.2.2 Діни жоралардың орындалу қарқыны мен діни мерекелерге қатысты көзқарас

Тағы бір классикалық айнымалы ретінде діни жораларды орындау, оған деген қызығушылық, оларды орындау қарқыны алынады.

Әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша: **"Сіз діни жоралғыларды қанишалықты жиі орындайсыз (мысалы, сыйыну және т.б.)?"** сұрағына жастардың 70% жалпы діни рәсім жасайтындықтарын айтқан. Бұл көрсеткіш келесі жауаптардың нәтижелерінің қосындысы болып табылады: "Үнемі", "Кейде" және "Өте сирек". Алда тұрған жауап "Кейде" - 32,9%, одан әрі- "Өте сирек" - 27,2% және "Тұрақты" - 9,6%. Сауалнамаға қатысқандардың 28% діни жораларды ешқашан орындамайды (18-диаграмма).

18-диаграмма. "Сіз діни рәсімдерді қанишалықты жиі жасайсыз (мысалы, намаз оқу, сыйыну)?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Алынған мәліметтер осы жағдай бойынша діндар жастардың белсенділігінің төмендігін көрсетеді (естеріңізге сала кетейік, ол 10%). Негізінен діни жоралығыны орындаушылардың осы 10% ғана екендігін (немесе одан да аз) болжауға болады.

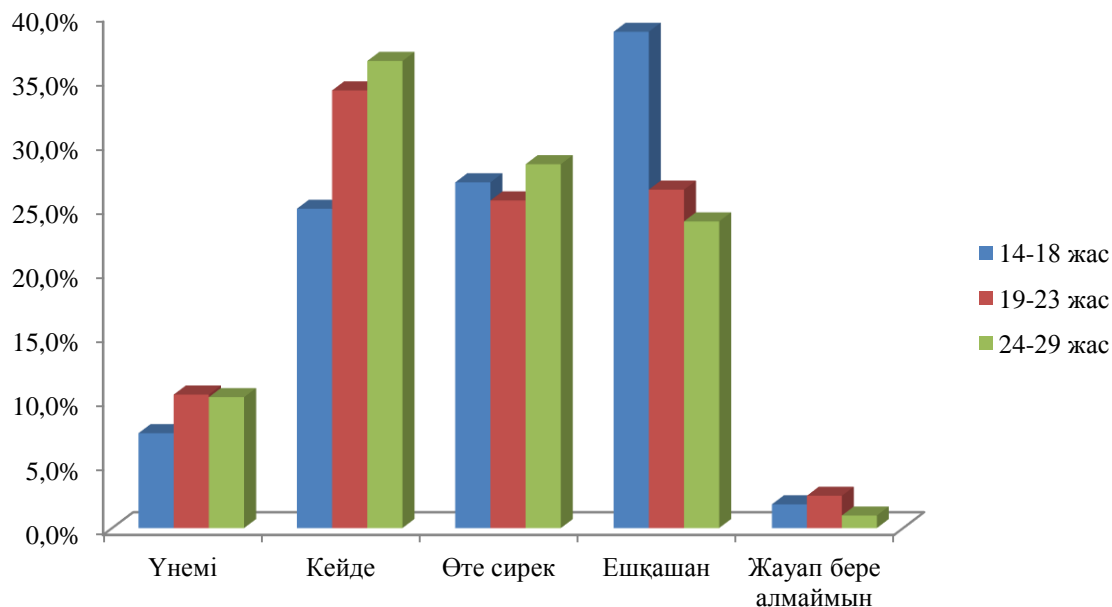
Ең белсенді діни жораларды орындау мұсылмандар арасында (45,8% - жауаптардың "Үнемі" және "Кейде" нұсқалары бойынша қосындысы), христиандар арасында бұл көрсеткіш 34,1%. Бір қызығы, бұл жиынтық көрсеткіш ешбір дінге сенбейтін (өздерінің айтуынша) жастар арасында да біршама - 16,5% (28-кесте).

28-кесте. "Сіз діни рәсімдерді қанишалықты жиі жасайсыз (мысалы, намаз оқу, сыйыну)?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, конфессиялық тиістілік жіктелімінде)

	<i>Діни жораларды орындау қарқыны</i>	<i>Ислам</i>	<i>Христиандық</i>	<i>Мен ешқай дінді ұстанбаймын</i>
1	Үнемі	10,5	6,8	2,1
2	Кейде	35,3	27,4	14,4
3	Өте сирек	28,3	27,9	11,3
4	Ешқашан жасамаймын	23,9	36,5	67

Жас ерекшеліктері бойынша жасалған корреляциялық талдау есейген сайын діни рәсім атқарудың жиілейтіндігін көрсетті. Өз діні бойынша рәсім жасайтындар ("Үнемі", "Кейде" және "Өте сирек" нұсқалары бойынша) 14-18 жас аралығы бойынша 59,3%, орта топта – 70,1%, ересек топта 75%. Тиісінше, жас артқан сайын ешқашан діни рәсім жасамайтындар саны кемиді (38,7%, 26,4% және 23,9%, сәйкесінше) (19-диаграмма).

19-диаграмма. "Сіз діни рәсімдерді қанишалықты жиі жасайсыз (мысалы, намаз оқу, сыйыну)?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, жас ерекшелігі жіктелімінде)

Сауалнаманың: **"Сіздің отбасыңызда діни мерекелер аталып өтіле ме (мысалы, Ораза Байрам, Пасха және т.б.)?"** сұрағына жастардың басым көпшілігі (92,7%) нақты жауап берді - "Иә, үнемі" және "Тек ең маңыздылары" деп жауап берген. Оның үстіне, отбасында сауалнамаға қатысқандардың жартысына жуығы (47,8%) діни мерекелерді үнемі атап өтетіндіктерін көрсетті.

Осы зерттеу бойынша діндар жастардың санының (белгілі дәрежеде) 83,7% құрайтындығын ескеретін болсақ, біріншіден, кей отбасыларда діни мерекелер дәстүрдің бір бөлігі болып табылады, екіншіден, жастардың дінге сенбеуіне қарамастан отбасының басқа мүшелерінің (ата-аналарының) өздерін діндар деп санайтындықтарына байланысты діни рәсімдер жасайды деген ұйғарым жасауға болады. Сауалнама қатысушыларының 5,5% ешқашан діни мекені атап өтпейтіндіктерін айтқан.

Бір қызығы, ешбір дінге сенбейтін жастар жағдайында респонденттердің діни мерекелерді атап өтетіндерінің ("Иә, үнемі" және "Тек ең маңыздыларын ғана" нұсқалары бойынша) қатары 62% құрайтындығы.

Жалпы ғибадат орындарына бару жағдайындағыдай, жас қазақстандықтардың басым көпшілігі діни рәсімдер жасайды. Қажетті діни рәсімдерді атқару қарқыны ең алдымен адамның дінге қатысты көзқарасына байланысты (діндар деп өзін санауына байланысты), конфессиялық тиістілігіне және жас ерекшелігіне байланысты.

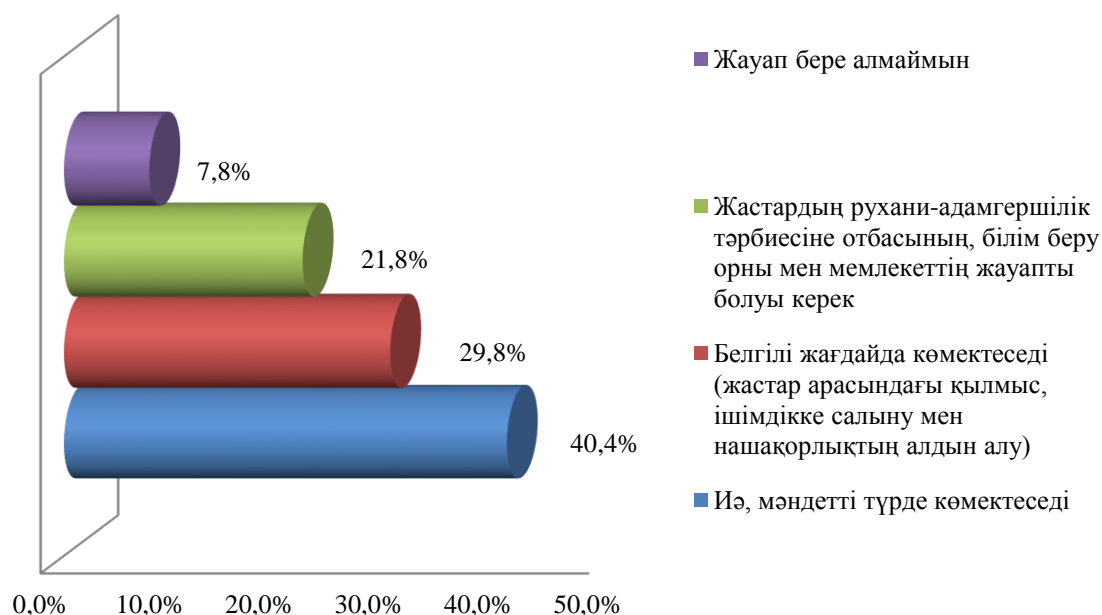
Өткен жылмен салыстырғанда жас қазақстандықтардың іс жүзінде діни әдет-ғұрыптарды сақтау және діни рәсімдерді атқару көрсеткіші өзгерген жоқ.

6.2.3 Қазақстан жастарының діннің рухани-адамгершілік тәрбиеге әсері туралы пікірлері

Қазақстандық жастардың басым көпшілігі жастардың рухани және адамгершілік тәрбиесіне діннің ықпалы зор деп көрсетті: *"Сіз қалай ойлайсыз, Аллаға сыйыну, діни орындарға, мешітке/шіркеуге бару қазақстандық жастардың рухани тәрбиесіне ықпал ете ме?"* сұрағына сауалнамаға қатысқан жастардың 70% нақты жауап берді.

Оның ішінде дін мен Құдайға сыйыну міндетті түрде өскелең ұрпақты тәрбиелеуге көмектеседі деп санайтындар үлесі 40,4% (жастар арасындағы қылмыс, маскүнемдік, нашақорлық және т. б. алдын алады деп ойлайды), тағы 29,8% белгілі жағдайда ықпал етеді деген пікірде. Сауалнамаға қатысқан жастардың әрбір бесіншісі (21,8%) дін рухани-адамгершілік тәрбиеге әсер ете алмайды деп санайды, оған басқа әлеуметтік институттардың - отбасының, білім мен мемлекеттің ықпал етуі керек деген ойда (20-диаграмма).

20-диаграмма. "Сіз қалай ойлайсыз, Аллаға сыйыну, діни орындарға, мешітке/шіркеуге бару қазақстандық жастардың рухани тәрбиесіне ықпал ете ме?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Көбінесе басқаларға қарағанда діннің жастар тәрбиесіне әсерін мұсылмандар жоғары бағалайды (45,5% жауаптың "Иә, міндетті түрде көмектеседі" нұсқасын таңдаған), христиандар арасында бұл көрсеткіш 25,6%, ешқандай дінді ұстанбағандар арасында – 10,3%. Жастардың тәрбиесіне діннің емес, басқа әлеуметтік институттардың ықпал етуі керек дегендер арасында дінге сенбейтіндер көп (ешбір дінді ұстанбағандар) – 39,2%, одан кейін христиандар (30%), мұсылмандар арасында бұл көрсеткіш - 19% (29-кесте).

29-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, Аллаға сыйыну, діни орындарға, мешітке/шіркеуге бару қазақстандық жастардың рухани тәрбиесіне ықпал ете ме?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, конфессиялық тиістілік жіктелімінде)

	Жастар тәрбиесіне діннің ықпалы туралы пікір	Ислам	Христиандық	Мен ешқай дінді ұстанбаймын
1	Иә, міндетті түрде жәрдемдеседі	45,5	25,6	10,3
2	Белгілі жағдайларда (жастар арасындағы қылмыс, ішімдікке салыну, нашақорлық және т.б.) көмектеседі	28,8	35,3	25,8
3	Жоқ, жастардың рухани тәрбиесіне отбасының, білім алатын ортасының және мемлекеттің жауапты болуы керек	19	30,0	39,2

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Жастардың қазіргі Қазақстандағы діндарлығы айтарлықтай емес. Жастардың дінге көзқарастарының басым үлгісі өздерін діндарлармен сәйкестендіру болып табылады, бірақ қауымдастықтың өміріне араласу белсенділіктері төмен. Белсенді діндарлардың және барлық діни нормаларды сақтайтындардың, діни қауымдастықтардың өміріне үнемі қатысатындардың орташа көрсеткіші 10% аспайды. Дінді жастар негізінен этникалық салт-дәстүрлердің бір бөлігі ретінде қарастырады, бұл ретте өзін белгілі діни конфессияларға жатқызуы діни сенімнің болмауына және дінге қарсылығының туындауына ұласады.

2. Ғибадат орындары мен қасиетті жерлерге заманауи Қазақстан жастарының күнделікті бару дағдысы орташа бағаға ие. Шамамен 26%, яғни, барлық жастардың төрттен бір бөлігі ғибадат үйіне апта сайын барады немесе айына бірнеше рет барады (шамамен 13%). Жастардың дәл осы топтамасы үшін ғибадат орындарына бару неғұрлым саналы түрде жүзеге асырылатын тәжірибе деп саналады.

3. Жалпы ғибадат орындарына бару жағдайындағыдай, жас қазақстандықтардың басым көпшілігі діни рәсімдер жасайды. Қажетті діни рәсімдерді атқару қарқыны ең алдымен адамның дінге қатысты көзқарасына байланысты (діндар деп өзін санауына байланысты), конфессиялық тиістілігіне және жас ерекшелігіне байланысты. Діни рәсімдерді атқару жиілігі ислам дінін ұстанған ер адамдар арасында басым, ересек жастардың діни рәсім атқарудағы көрсеткіштері жоғары.

4. Діни мерекелерді жастардың басым көпшілігі ұлттық дәстүрдің міндетті бөлігі ретінде атап өтеді, кейді отбасылық дәстүр деп те танылады.

5. Жалпы алғанда, жас қазақстандықтардың көпшілігі (шамамен 70%) діннің рухани-адамгершілік тәрбиеге ықпалын мойындайды. Сауалнамаға қатысқан жастардың үштен бір бөлігі діннің қылмыстың өршуі, маскүнемдік және нашакорлық сияқты мәселелерді шешуге көмектесетіндігін айтты. Әрбір бесінші адам дінді жастар тәрбиесіне араластыруға қарсылығын білдірді, тәрбие мәселесі бойынша шешуші рөл әлеуметтік институттарға - отбасына, білім беру орындары және мемлекетке тиесілі деген пікірде.

Болжам:

Болжам бойынша, жастардың қазіргі таңдағы діншілдік деңгейі сақталады, өйткені, Қазақстанда исламның кеңінен қанат жаюына, мұсылмандық ғибадат үйлері мен нысандар санының артуына қарамастан және діни қауымдастықтардың белсенділігіне қарамастан бұрынғыдай жастарды әлеуметтендіруге бұқаралық мәдениеттің зайырлы құндылықтары әсер ететін болады, оны жастарға БАҚ және зайырлы білім беру институттары жеткізеді.

Ұсыныстар:

Қазақстан жастарын деструктивті діни ағымдарға тарту жағдайының өршуіне байланысты оларды осындай ағымға тарту жолдарын анықтау жұмыстарын атқаруды ұсынамыз. Бұл ретте, басқа діни ағымдарға тартылған тұлғалардың өмірбаянымен танысу керек, жастардың радикалдануының факторларын және дәстүрлі емес діни ілім тарату арналарын анықтау қажет.

VII БӨЛІМ. ЖАСТАРДЫҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫНА ЖӘНЕ ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚҚА ҚАТЫСТЫ КӨЗҚАРАСТАРЫ

Мәселе.

Заманауи Қазақстан жастарының құндылық ұстанымдарын зерттеу бойынша жүргізілген әлеуметтік сауалнама төңірегінде жастардың салауатты өмір салтына қатысты көзқарастарын анықтау қажет еді.

СӨС қоршаған ортаның зиянды әсерлерінен қорғайды, кәрілікке дейін адамгершіліктің сақталуына мүмкіндік береді, психикалық және физикалық денсаулықты жақсартып, өмір сүру сапасын арттырады, жастардың әлеуметтік белсенділігін үдетеді.

Салауатты өмір салтының құрамдасының бірі жағымсыз әдет пен девиантты мінез-құлықтан арылу болып табылады. Осы бөлім төңірегінде қарастырылатын СӨС төрт құрамдасы: жастардың дұрыс тамақтану тәртібін сақтауы, жастардың спортпен айналысуы, жастардың шылым шегуге қатысты көзқарастары және өзінің немесе айтуы бойынша жақындарының физикалық зорлық-зомбылыққа ұшырауы бойынша тәжірибелері.

Нәтижелер.

7.1 Жастардың дұрыс тамақтану тәртібін сақтауы

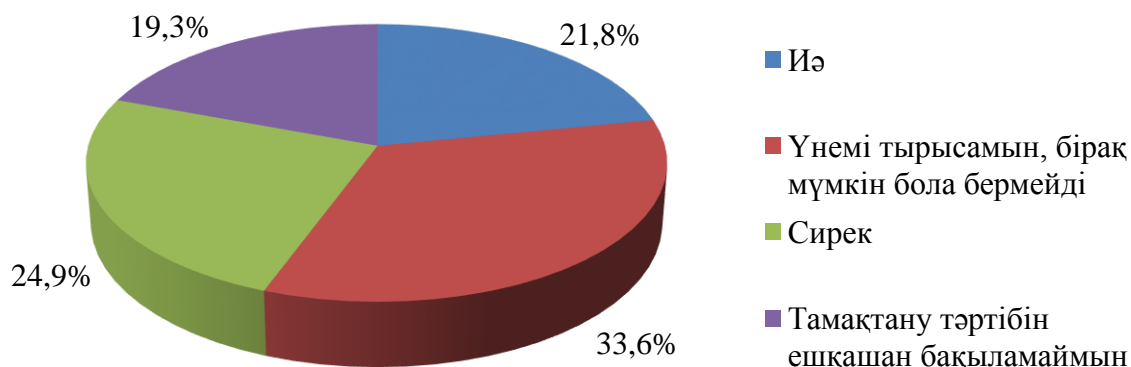
Дұрыс тамақтану тәртібі денсаулықты сақтаудың ажырамас шарты және салауатты өмір салтының маңызды құрамдас бөлігі.

Атқарылған әлеуметтік зерттеу нәтижесіне сай қазақстандық жастардың әрбір бесіншісі (21,8%) дұрыс тамақтану тәртібін сақтайды. 2016 жылы бұл көрсеткіш 69,7% болған, яғни, соңғы жылы төмендеді.

Шамамен үштен бір бөлігі (33,6%, 2016 жылғы 40,6% көрсеткішіне қарағанда) дұрыс тамақтану талаптарын сақтаймын, бірақ мүмкін бола бермейді деген. Әрбір төртінші жас респонденттің (24,9%) айтуынша дұрыс тамақтануы сирек болады. Жастардың 19,3% тамақтану тәртібін ешқашан бақыламайды.

Айта кету керек, 2016 жылы ешқашан тамақтану тәртібін бақыламайтын жастар 10,9% болған, демек, соңғы жылы олардың саны 8% артты.

21-диаграмма. "Сіз дұрыс тамақтану тәртібін сақтайсыз ба?" (% өрнектелген)

Тамақтануының дұрыстығын бақылайтын қыздар саны ер азаматтарға қарағанда аздап басым (59,1% қыздар арасында және 51,9% ерлер арасында, жауаптың "Иә" және "Үнемі мүмкін бола бермейді" нұсқаларының қосындысы бойынша). Тиісінше, ешқашан қадағаламайтындар саны ерлер арасында әйелдерге қарағанда басым (23,4% және 15,1%) (30-кесте).

30-кесте. "Сіз дұрыс тамақтану тәртібін сақтайсыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, жыныстық жіктелімде)

	Тамақтану тәртібін сақтау	Ерлер	Әйелдер
1	Иә	19,9	23,8
2	Көбіне сақтаймын, бірақ кейде мүмкін болмай қалады	31,9	35,3
3	Сирек	24,3	25,6
4	Жоқ, ешқашан тамақтану тәртібін бақылаған емеспін	23,4	15,1

Корреляциялық талдау көрсеткендей, жасы ұлғаюына байланысты тамақтанудың дұрыстығын бақылайтындар саны артады. 14-18 жастағылар арасында көрсеткіш жауаптың "Иә" және "Көбінесе, бірақ кейде мүмкін емес" нұсқалары бойынша 52,3% құрайды, ал 18-23 жастағылар арасында көрсеткіш 55,8% тең. Ересек топтағы жастарда көрсеткіш 57%.

Сонымен қатар, салауатты өмір салтына қатысты ұстанымға респонденттердің отбасылық жағдайы да әсер етеді. Сонымен, некедегі жастар арасында өзінің дұрыс тамақтануына көңіл бөлетіндер саны бастары бос және ажырасқандарға қарағанда артық.

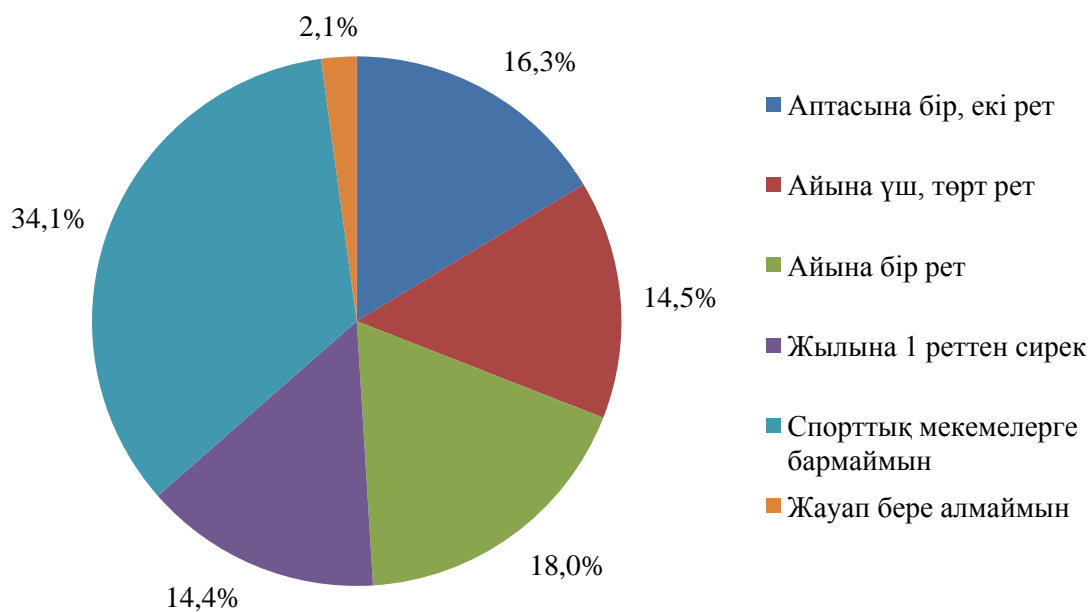
Негізінен ауыл жастарына қарағанда қала тұрғындары дұрыс тамақтануға көп көңіл бөледі (ауыл жастарының 22,7% тамақтану тәртібін ешқашан қадағаламайды, ал қалалықтар арасында бұл көрсеткіш 16,6%).

Жалпы, біз Қазақстан жастарының дұрыс тамақтануға көзқарастарының дұрыстығын анықтадық. Алайда, сұралғандардың басым бөлігі дұрыс тамақтануға мүмкіндігінше көңіл бөлетіндіктерін, бірақ кейде бұның мүмкін еместігін айтты. Ал бұл сауалнамаға қатысқандардың әрбір бесіншісінің өзінің тамақтану тәртібіне салауатты өмір салтының маңызды құрамдасы ретінде тиісінше көңіл бөлмейтіндігін білдіреді.

7.2 Жастардың спорттық секцияларға бару қарқыны

Дұрыс тамақтанудан өзге салауатты өмір салты спортпен жүйелі айналысуды да қамтиды. Деректер бойынша осы әлеуметтік зерттеу нәтижесі сауалнамаға қатысқандардың 63,2% спорт залына, стадионға немесе бассейнге баратындығын көрсетті. Оның 18% спортпен айына бір рет айналысса, 16,3% екі және одан да көп рет, 14% "Айына үш-төрт рет" және "Жылына бір реттен сирек" деген жауапты көрсеткен. Үштен бірі (34,1%) мүлдем бармайды (22-диаграмма).

22-диаграмма. "Спорт залына, стадионға, бассейнге және т.б. жерлерге қаншалықты жиі барсыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Корреляциялық талдау көрсеткендей, спортпен неғұрлым белсенді шұғылданатындар кіші топ өкілдері (14 жастан 18 жасқа дейінгі топ) – "Екі және одан да көп рет" жауабын 24,5% таңдады. Орта жас тобында көрсеткіш 16,5%, ересек топта – 11,8%. Осылайша, респонденттердің жасы артқан сайын спортпен айналысу белсенділігінің төмендейтіндігі анықталды. Тиісінше, жас есейген сайын спорттық мекемелерге бармайтындар қатары артады. Мұны жасы 18 асқандардың жұмыс басты болуымен түсіндіруге болады, уақыттары оқуға, жұмысқа немесе отбасылық істерге кетеді.

Әлеуметтік сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жас ерлер қыздарға қарағанда спорт залдарына екі есе жиі барады (57,4% және 40%, "Екі және одан да көп рет", "Үш-төрт рет" және "Бір рет" нұсқалары бойынша).

7.3 Жастардың темекі шегуге қатысты көзқарастары

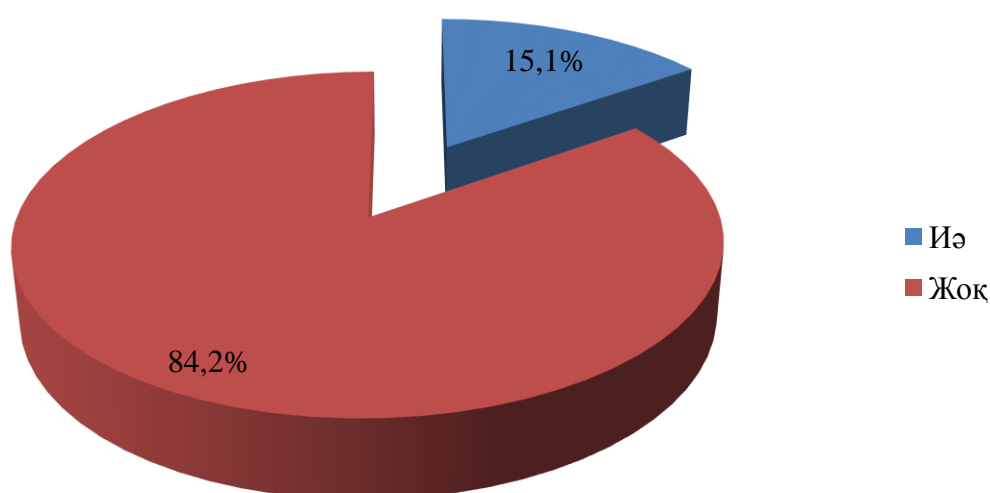
Қазақстан жастарының темекіге қатысты көзқарастарын анықтауға құндылық бағдарларын зерттеудің екі аспектісі бастама болады.

Біріншіден, шылым шегу денсаулық үшін өте зиянды әдеттің бірі, одан бас тарту салауатты өмір салтының басым екендігін білдіреді.

Екіншіден, темекі шегу классикалық түрдегі девиантты мінез-құлық болып табылады. Жастардың темекі тартуға қатысты көзқарастарына жасалған зерттеу осы әдеттің мәнісін анықтады – жастар ортасында бұл қалыпты жағдай ма, әлде, кемшілік пе.

Сауалнаманың: *"Айтыңызшы, Сіз темекі шегесіз бе?"* сұрағына жастардың 84,2 % қарсы жауап берді, 15,1% темекі шегетінін айтты (23-диаграмма).

23-диаграмма. *"Айтыңызшы, Сіз темекі шегесіз бе?"* (% өрнектелген)

Темекі шегетіндер арасында 76,9% тұрақты түрде темекі шегеді, күнде тартатындары 15,8%, айына бірнеше рет тартатындар 4,3% және кемінде айына бір рет тартатындар 2,3%.

Корреляциялық талдау жыныстық жіктелім бойынша шылым шегетін ерлер санының әйелдерден бес есе артық екендігін көрсетті: 24,9% ерлер және 5,2% әйелдер. Ерлер сияқты, темекі тартатын әйелдер арасында көпшілігі үнемі, күн сайын тартатындықтарын айтты (78,9% ерлер мен 67,3% әйелдер) (31-кесте).

31-кесте. "Егер Сіз шылым шегетін болсаңыз, онда жиілігі қандай?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, жыныстық жіктелімде)

	Шылым шегу жиілігі	Ерлер	Әйелдер
1	Үнемі, күн сайын	78,9	67,3
2	Аптасына бірнеше рет	15,5	17,3
3	Айына бірнеше рет	4	5,8
4	Айына бір реттен сирек	1,2	7,7

Жас ерекшелік бойынша жасалған талдау көрсеткендей, кіші жас тобында темекі шегетіндер саны 6%, орта топта – 15%, ересек топта – 20%. Егер респонденттердің шынайылығына назар аудармайтын болсақ (темекі шегетін жастардың белгілі бөлігінің бұл сауалға шын жауап бермеген болуы мүмкін, өйткені, темекі шегу қоғамдық санада әлі де жағымсыз қылық деп танылады), Қазақстан жастарының әрбір бесіншісі темекі тартады деуге болады.

Респонденттің жасы артқан сайын темекі тарту жиілігі де артады – мәселен, 14-18 жастағылар арасында үнемі тартатындар 51,7% болса, 19-23 жас аралығында – 72,4%, ересектерде 82,2% (32-кесте).

32-кесте. "Егер Сіз шылым шегетін болсаңыз, онда жиілігі қандай?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген, жас ерекшелігі жіктелімінде)

	Шылым шегу жиілігі	14 - 18 жас аралығы	19 - 23 жас аралығы	24 - 29 жас аралығы
1	Үнемі, күн сайын	51,7	74,2	82,2
2	Аптасына бірнеше рет	37,9	15,7	12,4
3	Айына бірнеше рет	6,9	6,7	2,7
4	Айына бір реттен сирек	0,0	3,4	2,2

Осылайша, біз темекі шегудің жастардың белгілі ауқымын қамтитынын көрдік, бірақ, алынған мәліметтерге сәйкес бұл 20% аспайды. Жас ер адамдар әйелдерге қарағанда темекіні бес есе жиі тартады, бұл жанама түрде әйел адамдардың темекі шегуінің бұрынғыдай девиация ретінде қабылданатындығын білдіреді.

7.4 Жастардың физикалық зорлық-зомбылықты кездестіруі

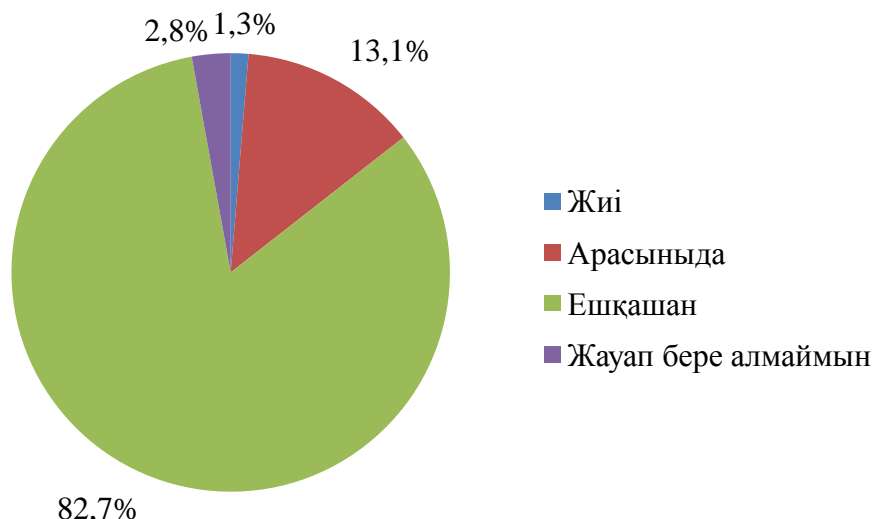
Жастар арасында зорлықтың болуы девиантты мінез-құлықтың бір түрі болып келеді. Қазақстан жастарының осындай жағдайға кездесу жиілігін анықтау мақсатында осы зерттеу аясында жастарға екі сұрақ қойылды, біріншісі - осындай жағдайға кездесу жиілігін анықтауға бағытталды, екіншісі - физикалық зорлық-зомбылық көрсетуші субъектілерді анықтауға арналды.

"Соңғы үш ай ішінде Сіз өзіңізге, құрдастарыңызға, сыныптастарыңызға және достарыңызға қатысты жасалған физикалық зорлықтың куәсі болдыңыз ба?" сұрағына жауап бергендер арасында 82,7% соңғы үш ай ішінде өзіне, құрдастарына, сыныптастарына және достарына

қатысты жасалған физикалық зорлықтың куәсі болмаған. Айта кету керек, өткен 2016 жылы бұл көрсеткіш 76,4% болған, яғни, 6% артты.

Сауалнама барысында 2017 жылы 14,4% осындай жағдайға куә болдық деген, 13,1% - кейде, тағы 1,3% - жиі деп жауап берген. Осылайша, деректер соңғы үш ай ішінде 26 тұлғаның физикалық зорлық-зомбылыққа куә болғандығын білдіреді (24-диаграмма).

24-диаграмма. "Өзіңіздің замандастарыңызға, құрдастарыңызға, достарыңызға қатысты соңғы үш ай ішінде физикалық немесе басқа түрдегі мәжбүрлік әрекетіне қаншалықты жиі куә болдыңыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Сауалнамадағы: **"Сіздің құрдастарыңызға қатысты зорлық-зомбылықты кім көрсетті?"** сұрағына алынған жауаптар бойынша көбінесе физикалық зорлық-зомбылық жасаған субъектілердің замандастар екендігі анықталды – 55,9%, жастардың осынша шамасы жауаптың дәл осы нұсқасын таңдаған. Екінші орында жиілігі бойынша сыныптастар (22,4%), үшінші орында – ата-аналар (11%), төртінші – ұстаздар (4,8), бесінші – бейтаныс адамдар (1,4%), алтыншы – ересектер (1,0%) (33-кесте).

33-кесте. "Сіздің құрдастарыңызға қатысты зорлық-зомбылықты кім көрсетті?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Физикалық зорлық-зомбылық көрсеткен тұлғалар	%
1	Құрдасы	55,9
2	Сыныптасы	22,4
3	Ата-анасы	11
4	Оқытушы	4,8
5	Бейтаныс адамдар	1,4
6	Ересектер	1
7	Полиция органдары	0,3

Осылайша, жастар арасында жүргізілген әлеуметтік сауалнама нәтижелері жастардың физикалық зорлық-зомбылық көру жиілігінің әрбір жетінші тұлғаға қатысты екендігін көріп отырмыз.

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Қазақстан жастарының дұрыс тамақтану мәселесіне қатысты көзқарастары оң. Алайда, сұралғандардың басым бөлігі дұрыс тамақтануға мүмкіндігінше көңіл бөлетіндіктерін, бірақ кейде бұның мүмкін еместігін айтты. Ал бұл сауалнамаға қатысқандардың әрбір бесіншісінің өзінің тамақтану тәртібіне салауатты өмір салтының маңызды құрамдасы ретінде тиісінше көңіл бөлмейтіндігін білдіреді.

2. Жастардың көпшілігі спорт залдарына, стадионға немесе бассейнге барады. Жастардың 16% астамы спортпен үнемі шұғылданады (аптасына 2 рет немесе одан да көп), тағы 14% спорттық мекемелерге 3-4 рет барады. Қалған 70% спорт залдарына бармайды немесе уақыттары болғанда ғана барады.

3. Темекі шегу жастардың белгілі ауқымын қамтиды, бірақ, алынған мәліметтерге сәйкес бұл 20% аспайды. Жас ер адамдар әйелдерге қарағанда темекіні бес есе жиі тартады, бұл жанама түрде әйел адамдардың темекі шегуінің бұрынғыдай девиация ретінде қабылданатындығын білдіреді. Темекі тартатын жастардың арасында шамамен үштен екісі үнемі, күнде тартады, жасы ұлғаюына байланысты темекі шегудің қарқыны артады.

4. Жастардың басым көпшілігі өзіне немесе өзінің маңындағыларға қатысты физикалық зорлық-зомбылықты барынша сирек кездестірген. Физикалық зорлық-зомбылық көру немесе сондай жағдайларға кездесу мәселесі әрбір жетінші адамға қатысты. Көбінесе физикалық зорлық-зомбылық жастарға қатысты жасалады - құрдастарының тарапынан және сыныптастарының тарапынан, бұл физикалық зорлық-зомбылық жасаушының девиантты мінез-құлықты жастар қатарына жататындығын білдіреді. Орта есеппен әрбір оныншы жас жігіт ата-аналар тарапынан болатын, ал әрбір жиырмамыншы тұлға – мұғалімдер тарапынан болатын физикалық зорлық-зомбылыққа ұшырайды.

Болжам:

БАҚ арқылы жарияланатын дұрыс тамақтануды насихаттау, спортпен айналысудың маңыздылығын арттыру шараларын, түрлі деңгейдегі оқу орындарында атқарылып жатқан салауатты өмір салтын насихаттау жұмыстарын назарға ала келе, өз денсаулығына қатысты саналы жауапкершіліктің жастар бойында қалыптасуын олардың спорттық секцияларға бару белсенділігін арттыру арқылы қамтамасыз етуге болады деген тұжырымға келеміз.

Сонымен бірге, жастарға БАҚ арқылы жеткізіліп жатқан жаһандық батыстық құндылықтар жастардың санасына күн сайын сіңе береді, сол арқылы тамақтану дәстүрі (атап айтқанда, фаст-фуд), қызығушылықтың

зиянды әдеттерге оянуы (шылым шегу, спирттік ішімдіктерді асыра пайдалану), зорлық-зомбылықтың үстемдігі қалыптасады.

Ұсыныстар:

Спортпен шұғылданғысы келетін, бірақ мүмкіндігі жоқ жастардың үлесінің басымдығын ескере келе, жастардың әр түрлі санаттары үшін бағасы бойынша қол жетімді және қолайлы спорт алаңдарын ұйымдастыру ұсынылады.

Балаларға арналған спорт алаңдарының жабдықталуына, балалар жаттықтырушыларының біліктілігіне, балаларға арналған спорт секцияларының жұмысына, оған қол жетімділікке назар аудару керек.

Сонымен қатар, салауатты өмір салтын насихаттайтын арнайы әлеуметтік бейнеүзіктер дайындау, оларды телевизиялық арналар мен әлеуметтік желілерде тарату ұсынылады. Аталған әлеуметтік бейнеүзіктердің мазмұнына спортпен шұғылданатын және салауатты өмір салтын ұстанатын табысты тұлғаларды үлгі, мысал ретінде енгізу керек.

VIII БӨЛІМ. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАСТАРДЫҢ МӘДЕНИ ӨМІРЛЕРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мәселе.

Жастардың құндылықтарын зерттеуде жастардың мәдениет саласындағы құндылықтары мен ұстанымдарын анықтауға айтарлықтай көңіл бөлінеді. Мәдениет саласындағы құндылықтарға жастардың ақпарат алу үшін таңдайтын арналары, мәдени-бұқаралық іс-шараларға бару жиілігі, көркем әдебиет және оның жанрларын оқуға қызығушылық, қалайтын музыка стильдері, жастардың Ғаламторға көзқарастары жатады.

Нәтижелер.

8.1 Заманауи жастар ақпарат алатын негізгі көздер

Осы зерттеудің міндеттерінің бірі жастардың барынша сенім білдіретін ақпарат көздерін анықтау болып табылады.

Әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша: *"Соңғы апта ішінде аталғандардың қайсысын Сіз оқыдыңыз, көрдіңіз немесе тыңдадыңыз?"* сұрағы бойынша жастар үшін ақпарат алатын негізгі көз - әлеуметтік желі болып анықталды, сауалнамаға ақатысқан жастардың 84,6% соңғы апта ішінде қажетті ақпарат алу үшін желіні пайдаланғандығын айтты. Екінші орында телеарналардың жаңалық топтамалары (62,7%), үшінші орында – жаңалық сайттары (56,9%). Радио арналарындағы жаңалық топтамаларын соңғы аптада сауалнамаға қатысқан жастардың 34,6% тыңдаған, жастардың осынша бөлігі газеттер мен журналдарды оқыған (34,4%) және 31,3% кітапты пайдаланған, соның ішінде электронды және онлайн нұсқалары да бар, 27,4% ақпаратты электронды газет немесе журналдан алған (34-кесте).

34-кесте. "Соңғы апта ішінде аталғандардың қайсысын Сіз оқыдыңыз, көрдіңіз немесе тыңдадыңыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	<i>Ақпарат алу көзі</i>	<i>%</i>
1	Әлеуметтік желілер	84,6
2	Телеарналардың жаңалық топтамалары	62,7
3	Жаңалық сайттары	56,9
4	Радиолардың жаңалық топтамалары	34,6
5	Баспа газеттер мен журналдар	34,4
6	Кітаптар, онлайн және электронды түрлерін қоса алғанда	31,3
7	Электрондық газеттер немесе журналдар	27,4

Корреляциялық талдау көрсеткендей, аталған ақпарат көздерінің маңыздылығы сауалнама қатысушыларының жасы есейген сайын артады. Ерекшеленгені тек әлеуметтік желілер ғана, оның негізгі пайдаланушылары орта жастағы топ өкілдері (19-23 жас аралығындағылар), ересек топта, 24-29

жас аралығындағыларда ақпараттың осы көзінің көрсеткіші төмендеген (дегенмен үздіктігін сақтаған) (35-кесте).

35-кесте. "Соңғы апта ішінде аталғандардың қайсысын Сіз оқыдыңыз, көрдіңіз немесе тыңдадыңыз?" сұрағына алынған жауаптар (осы ақпарат көзін пайдаланушылар саны % өрнектелген, жас ерекшелігі жіктелімінде)

	<i>Ақпарат алу көзі</i>	14 - 18 жас аралығы	19 - 23 жас аралығы	24 - 29 жас аралығы
1	Әлеуметтік желілер	84,6	87,7	82,6
2	Телеарналардың жаңалық топтамалары	49,8	62,4	69,7
3	Жаңалық сайттары	46,3	57,8	61,8
4	Радиолардың жаңалық топтамалары	24,5	36	39,1
5	Баспа газеттер мен журналдар	29,6	31,4	38,9
6	Кітаптар, онлайн және электронды түрлерін қоса алғанда	29,8	30,6	32,5
7	Электрондық газеттер немесе журналдар	23,3	25,2	31,1

Осылайша, біз телеарнаның Қазақстан жастары үшін ақпарат алатын негізгі көз ретінде маңыздылығын сақтағандығын көреміз, алайда, әлеуметтік желі сияқты ақпарат көзі жастар арасында телеарналық шығарылымдардан басым түсіп отыр және жастардың барлық санаттары бойынша үздік болып танылды.

8.2 Қазақстандық жастардың мәдени-бұқаралық іс-шараларға бару қарқыны

Осы әлеуметтік сауалнама төңірегінде респонденттер: **"Сіз төменде аталған орындарға қаншалықты жиі барасыз?"** сұрағына жауап берді, ұсынылған тізімнен өздері баратын жерлерді таңдап, бару жиілігін көрсету ұсынылды.

Қазақстандық жастар жиі баратын үздік орындардың бестігіне мәдени-ағарту орындары (жауаптар саны бойынша үздігі "Ешқашан барған емеспін" нұсқасы бойынша) кіреді: компьютерлік клуб (оған сауалнама қатысушыларының 59,5% бармаған), түнгі би клубы (52,6%), көрмелер (49,8%), хайуанаттар бағы (46,6%), мұражайлар (44,1%).

Компьютерлік клубтарға бармау бойынша көрсеткіштің осыншама үлкен болуын түсіндіру оңай - іс жүзінде әрбір отбасында жоқ дегенде бір компьютер немесе басқа Ғаламторға қосылған құрал бар. Ал жастардың көрмелер мен мұражайларға бармауы бойынша көрсеткіштердің жоғарыдағыдай болуы алаң тудырады, мұндай жастар бос уақыттарын әлеуметтік желілерде немесе теледидар алдында өткізеді.

Жастар жиі баратын мәдени орындардың үздік бестігі (жинақтық көрсеткіш жауаптың "Шамамен айына 1 рет", "Шамамен аптасына 1 рет" және

"Аптасына 1 реттен артық" нұсқалары бойынша): сұлулық салоны (43,3%), бар, дәмхана, мейрамхана (42,4%), спорт залы (36,9%), кинотеатр (34,8%) және шіркеу, мешіт (30,4%) (36-кесте).

36-кесте. "Сіз төменде аталған орындарға қанишалықты жиі барасыз?" сұрағына алынған жауаптар (жиынтық көрсеткіш жауаптың "Шамамен айына 1 рет", "Шамамен аптасына 1 рет" және "Аптасына 1 реттен артық" нұсқалары бойынша)

	<i>Мәдени бос уақытты өткізу орны</i>	<i>%</i>
1	Сұлулық салоны	43,3
2	Бар/Дәмхана/Мейманхана	42,4
3	Спорт залдары	36,9
4	Кинотеатр	34,8
5	Шіркеу/Мешіт	30,4
6	Ойын-сауық орталықтары	18
7	Түнгі би клубы	14,7
8	Кітапхана	13
9	Театр, концерт	12,9
10	Компьютерлік клуб	9,8
11	Көрмелер	5,3
12	Мұражайлар	4,9
13	Хайуанаттар бағы	3,8

Деректер көрсеткендей, қалалық жастар ауылдық жастарға қарағанда мәдени бос уақытын өткізу үшін төмендегі орындарға жиі таңдау жасайды: спорт залдары (43,2% және 28,8%), компьютерлік клубтар (12,6% және 6,3%), кинотеатрлар (41,2% және 26,6%), ойын-сауық орталықтары (21,3% және 13,8%). Ауыл тұрғындары қала тұрғындарына қарағанда кітапханаға жиі барады (13,7% - ауылдықтар және 12,4% - қалалықтар), мұражайлар (5,6% және 4,4%, тиісінше).

Жалпы алғанда, жастардың бару жиілігі бойынша ойын-сауық сипаттағы орындар тізім басында тұр, онда жастар көбінесе достарымен бірге уақыт өткізеді. Сұлулық салонына жиі бару өзіне күтімнің тұрақты түрде жасалуының қажеттілігімен түсіндіріледі. Неғұрлым интеллектуалды түрде уақыт өткізу амалдары (кітапхана, көрмелер, мұражай, театр) жастар арасында танымал емес және жастар дем алатын, достарымен кездесе алатын орындардан кейін қалып отыр.

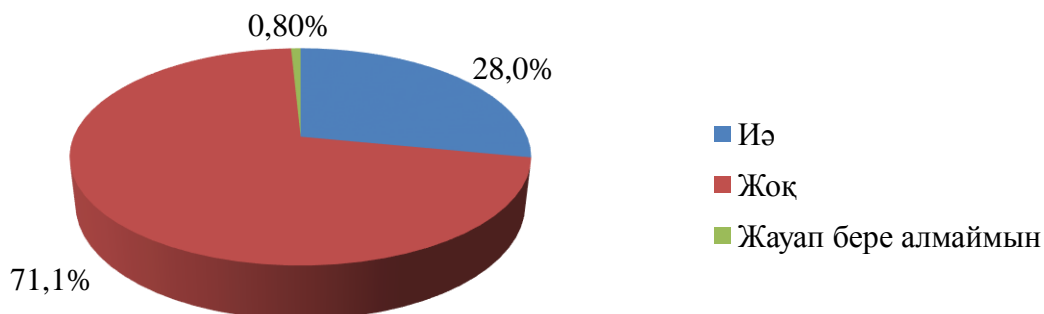
8.3 Жастардың көркем әдебиетті оқуға көзқарастары және музыкалық талғамдары

Көркем әдебиет оқу жастардың бос уақытын тиімді әрі мәдени тұрғыда өткізуінің бір жолы болып табылады. Жастардың кітап оқуға көзқарасын анықтау мақсатында қойылған сұрақ: *"Қазіргі уақытта Сіз қандай да бір көркем әдебиетті оқып жатырсыз ба?"*.

Айта кету керек, бұл жағдайда нақты көркем әдебиет оқу жағдайы алынды, мұнда оқу немесе жұмыс барысында оқитын материалдар кірмейді.

Алынған деректерге сәйкес, жастардың тек төрттен бірі ғана (24,3%) қазіргі уақытта кітап оқумен айналысады. Жастардың 75% қызықпайды (25-диаграмма).

25-диаграмма. "Қазіргі уақытта Сіз қандай да бір көркем әдебиетті оқып жатырсыз ба?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Деректер көрсеткендей, көркем әдебиет оқушылардың саны респонденттердің жасы есейген сайын бірте-бірте төмендейді. Мысалы, жас санаты бойынша 14-18 аралығында оқырман саны 33,1% болса, орта жас тобында (19-23 жас) 29,9%, 24-29 жас аралығындағыларда көрсеткіш 24,1%.

Корреляциялық талдау көрсеткендей, көбінесе көркем әдебиетті қыздар ерлерге қарағанда жиі оқиды (31,4% және 24,7%), негізінен қалалық жастарға қарағанда кітап оқумен ауылдық жастар (30,9% және 24,3%) айналысады, некеде емес жастар жиі кітап оқиды (30,8%, ал орташа мәні 20,5%).

Жастар арасында кітап оқитындардың сандық көрсеткішімен қатар жастар таңдайтын жанрға да сапалық талдау жасалды (сауалнаманың: **"Қандай жанрдағы кітаптарды таңдайсыз?"** сұрағы қойылды). Қазақстан жастарының арасында таңдалуы бойынша көркем әдебиет жанрларының үздік бестігіне кіретіндер: махаббат туралы романдар (17,0%), оқиғалар (15,8%), тарихи әдебиет (14,9%), фантастика және фэнтези (13,5%), детективтер (12,2%) (37-кесте).

37-кесте. "Қандай жанрдағы кітаптарды таңдайсыз?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	<i>Көркем әдебиет жанрлары</i>	<i>%</i>
1	Махаббат романдары	17
2	Шым-шытырық оқиғалар	15,8
3	Тарихи әдебиет	14,9
4	Фантастика мен фэнтези	13,5
5	Детективтер	12,2
6	Поэзия	11,4
7	Шет елдік классика	11,3
8	Заманауи көркем проза	8,7
9	Орыс авторларының классикасы	8,4
10	Отандық классика	8,3
11	Публицистика	3,9

Тұтастай алғанда, біз кітап оқудың қазіргі қазақстандық жастар өмірінде бар екендігін көріп отырмыз, бірақ қазіргі ұрпақтың ата-аналарының жастығымен салыстырғандағы айырмашылығы - кітап оқудың біздің заманымызда көркем әдебиетке қызығушылық түрінде емес, жаңалықтарды, Ғаламтор-ресурстарын, ойын-сауық тақырыптарына жасалатын үндеулерді жылдам және жеңіл қабылдауды қамтамасыз ететін, қысқа және ыңғайлы форматта ұсынылатын ақпарат арқылы туындайтындығында болып отыр.

Жастардың мәдени саладағы құндылықтарын талдау барысында жаңа буын өкілдерінің музыкалық талғамын да зерттеу керек. Жастардың музыкалық талғамдарына талдау жасау маңызды, себебі, зерттеушілерге жастардың құндылыққа қатысты бағдарлары мен ұстанымдарын білуге мүмкіндік береді - батыстық үлгілер, шығыс музыкасы, отандық музыкалық өнімдер және т.б.

Келесі сұраққа алынған көрсеткіштер бойынша: *"Сіз негізінен қандай музыканы қалайсыз?"* сауалының үздік үштігіне Қазақстан жастары мынадай музыкалық жанрларды енгізді: қазіргі заманғы батыс музыкасы (америкалық, британдық, француз және т. б.) – 29,2%, қазіргі заманғы қазақстандық поп-музыка – 26,1% және қазіргі заманғы ресейлік поп-музыка – 15,4%.

Айта кету керек, өткен 2016 жылы заманауи батыс музыкасын тыңдаушылар 37% болған, қазіргі заманғы қазақстан музыкасы – 21,8%, қазіргі заманғы ресей музыкасы - 17,7% болды. Бәлкім, бұл батыс және ресей музыкасын таңдаушылардың белгілі бөлігінің қазақстандық музыканы тыңдаушылар қатарына ауысуына байланысты шығар, бұл жастардың отандық музыкалық контентке қызығушылығының артуын білдіреді.

Біз батыс музыкасының қазіргі заманғы бұқаралық мәдениет сияқты жастар арасында жасалатын таңдау бойынша көшбасшы екенін көріп отырмыз. Шамасы, жас қазақстандықтардың тартатыны ондағы жеңілдіктің, ойын-сауық сипатының, ағылшын тілінің болуы мүмкін, ең бастысы – өмірдің сәнді, қазіргі заманғы, батыстық сипаты көрсетіледі.

Танымалдылығы бойынша жоғарыдағы көрсеткішті қазіргі заманғы отандық музыка "қуып жетті". Қазақстандық музыканың танымалдылығының артуы отандық "өнім" жарнамасының тиімділігіне байланысты, жастарды қазақ тілінде музыка тыңдауға тартады.

Қызықты айырмашылықтар музыкалық жанрлар бойынша ұлттық жіктелімде байқалады. Қазақ жастары арасында танымалдығы бойынша көш бастаған жанр қазіргі заманғы қазақстандық поп-музыка – оны жастардың үштен бірі таңдайды (33,2%). Танымалдылығы бойынша екінші орында қазақтар арасында қазіргі заманғы батыс музыкасы тұр (28,7%), үштікті тұйықтаушы жанр классикалық музыка (13,1%).

Респонденттердің ұлты орыстары арасында сұранысқа ие болғаны қазіргі заманғы ресейлік поп-музыка (35%), екінші орында – қазіргі заманғы батыс музыкасы (33,2%), үшінші орында – классикалық музыка (10%). Басқа ұлт өкілдерінің арасында (қазақ және орыс ұлтынан басқалар) ең танымал

болған жанрлар кему ретімен төменде көрсетілген (көрсеткіштерінің кему ретімен көрсетіліп отыр): қазіргі заманғы батыс музыкасы (америкалық, британдық, француз және т. б.) - 26%, ресейлік поп-музыка (23,8%), классикалық музыка (17,9%).

8.4 Ғаламтордың заманауи қазақстандық жастардың өмірлеріндегі рөлі

Қазақстан жастарының бос уақыттарын өткізуінің кеңінен тараған амалының бірі - уақытты Ғаламтор желісінде өткізу болып табылады. Мәдени бос уақытты өткізудің бұл түрі басқаларына қарағанда көп қызметті. Ғаламтор оқуда, жұмыста, қарым-қатынаста, демалыста, кез-келген тіршілік саласы бойынша ақпарат табуға қолданылады.

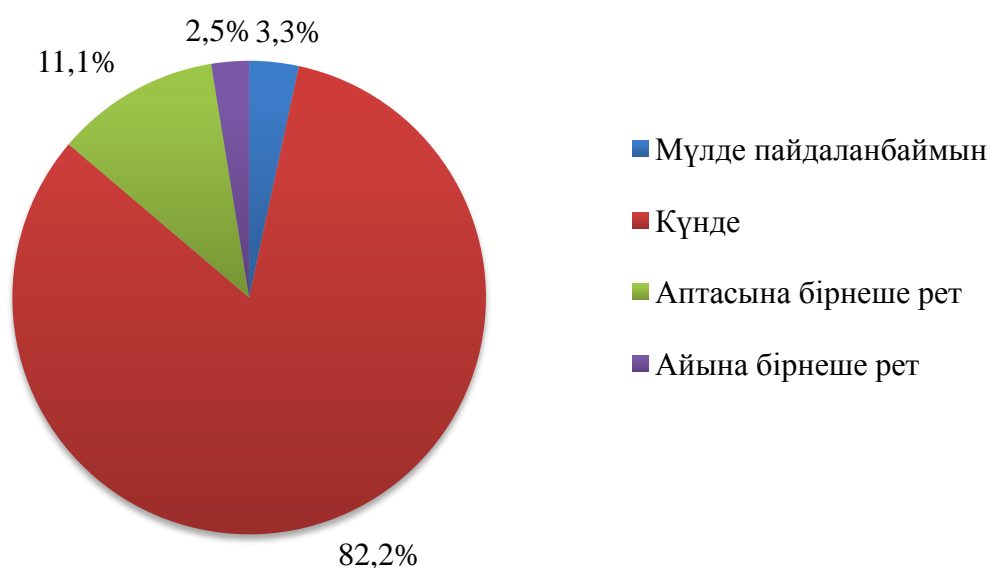
Осы зерттеу алдына қойылған міндеттің бірі жастардың Ғаламторды пайдалану жиілігін анықтау, оларда бар әлеуметтік желілердегі аккаунттары туралы мәліметтерді білу, жастар тарапынан Ғаламторға берілетін оң және теріс әсері туралы бағаны анықтау болатын.

Әлеуметтік сауалнама барысында **"Сіз Ғаламторды қанишалықты жиі қолданасыз (кез-келген түрде)?"** сұрағы бойынша қазақстандық жастардың басым көпшілігі (82,2%) Ғаламторды күнде пайдаланатындықтары анықталды.

2016 жылмен салыстырғанда жастардың Ғаламторды күнде пайдаланатындарының саны 8,9% артқан, мұның Ғаламтордың жастар өміріндегі рөлінің артуын білдіретіндігі сөзсіз.

Аптасына бірнеше рет Ғаламторды жастардың 11,1% пайдаланады, айына бірнеше рет - 2,5% пайдаланады (26-диаграмма).

26-диаграмма. "Сіз Ғаламторды қанишалықты жиі қолданасыз (кез-келген түрде)?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

Қалалық жастар Ғаламторды ауылдық жастарға қарағанда жиі пайдаланады, қала тұрғындарының үлесі 84,5% құраса, ауылдықтар арасында 79,2%. Сонымен қатар, Ғаламторды мүлде пайдаланбайтын ауылдықтар саны қалалықтарға қарағанда басым (5,4% және 1,8%, сәйкесінше).

Жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар жастар арасында (аспирантура, магистратура, докторантура) Ғаламторды күнде пайдаланатындар үлесі жоғары (90,9%), жалпы орта білімі бар жастарда бұл көрсеткіш (75,9%) және білімі жоқ жастар арасында (66,7%).

Зерттеу көрсеткендей, қазақстандық жастардың 95% әлеуметтік желілерде аккаунттар бар. Жастардың көпшілігі бірнеше әлеуметтік желілерде бар және өз аккаунттарын тіркеген.

Қазақстан жастары арасында ең танымал әлеуметтік желінің үштігіне кіретіндері: WhatsApp (79,8%), ВКонтакте (69%), Instagram (59,8%).

Әрі қарай көрсеткіштерінің кему реті бойынша мынадай әлеуметтік желілер көрсетіліп отыр: Facebook (30,2%), Мой мир в mail.ru (15,8%), Одноклассники (15,6%), Snapchat (7,5%), Twitter (6,8%). Аталғандардан басқа, Қазақстан жастары мынадай әлеуметтік желілерде аккаунттарының бар екендігін айтты: Kwai, Haycover, WeChat, Telegram, Skype, Zips, Viber, Gmail (аталу жиілігі бойынша әрбір 5- адамнан аспайды) (38-кесте).

30-кесте. "Сізге қандай әлеуметтік желіде аккаунт бар?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Әлеуметтік желілер	%
1	WhatsApp	79,8
2	ВКонтакте	69
3	Instagram	59,8
4	Facebook	30,2
5	Мой мир - mail.ru	15,8
6	Одноклассники	15,6
7	Snapchat	7,5
8	Twitter	6,8

Зерттеу барысында Ғаламтордың заманауи жастарға ықпалын анықтау, оң және теріс әсерлерін белгілеу ұсынылды, әсіресе әлеуметтік желілерге қатысты болды. Алынған деректерге сәйкес, жастардың тек 16% ғана әлеуметтік желі өздеріне оң ықпал етпейді деген.

Жастардың әлеуметтік желілерде араласуы салдарынан туындайтын жағымды нәтиже деп аталған жағдайлар: "Жақсы әсер етті, әрқашан менің кез-келген сипаттағы ақпаратқа жедел қол жеткізуге мүмкіндігім бар" - 57,1%, "Жақсы әсер етті, оқуда үлгерімім жақсарды, қажетті материалды үнемі тауып аламын" - 22,7%, "Жақсы әсер етті, виртуалды достар пайда болды, кейіннен шынайы өмірде де таныстық" - 20,6% (39-кесте).

39-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, әлеуметтік желілер Сіздің өмір салтыңызға ДҰРЫС ӘСЕР ете ме?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Әлеуметтік желілердің оң ықпалы	%
1	Жақсы әсер етті, кез-келген ақпаратты дереу тауып аламын	79,8
2	Оқу үлгіріміме жақсы әсер етті, қажетті материалды қашан да тауып аламын	69
3	Жақсы әсер етті, көптеген виртуалды достар пайда болып, кейін шынайы өмірде таныстық	59,8
4	Жақсы әсер етті, өз ойыңды айтатын мүмкіндік пайда болды	30,2
5	Жақсы әсер етті, қосымша қаржы жұмсамастан шет тілін өз бетімше үйрене аламын	15,8
6	Жақсы әсер етті, шетелде оқу/тәжірибе алу мүмкіндігі пайда болды	15,6

Біз жастардың әлеуметтік желілерде ең алдымен қажетті ақпаратты жылдам тауып алу мүмкіндігін, оқуға және қарым-қатынас жасау мүмкіндігін беретіндігін көреміз.

Әлеуметтік желілердің теріс ықпалдарына келер болсақ, сауалнамаға қатысқан қазақстандық жастардың 65% өздеріне әлеуметтік желілердің теріс ықпал ететіндігін айтты. Әлеуметтік желілердің жастардың өміріне тигізетін теріс ықпалы арасында мынадай жағдайлар бар: "Теріс әсер етті, жалпы денсаулығым нашарлап, көру қабілетім нашарлады, бүкірейе бастадым" - 15,8%, "Назарыма нашар әсер етті, есте сақтау қабілетім нашарлап кетті" - 7,0%, "Нашар әсер етті, оқудағы бағам төмендеді" - 6,2%, "Нашар әсер етті, сөйлеу және дикциям бұзылды, виртуалды әлем "сленгтерін" пайдалана бастадым" - 5,2% (40-кесте).

31-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, әлеуметтік желілер Сіздің өмір салтыңызға КЕРІ ӘСЕР ете ме?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	Әлеуметтік желілердің теріс ықпалы	%
1	Денсаулығымға нұқсан келтірді, көру қабілетім нашарлады, бүкірейе бастадым	15,8
2	Назарыма нұқсан келтірді, есте сақтау қабілетім нашарлады	7
3	Оқуыма нұқсан келтірді, бағаларым нашарлап кетті	6,2
4	Сөйлеу мәнеріме нұқсан келтірді, виртуалды әлемнің "сленгтерін" пайдаланатын болдым	5,2
5	Ата-анаммен қарым-қатынасыма нұқсан келтірді	4,3
6	Сүйікті жігітіммен/қызыммен қарым-қатынасыма нұқсан келтірді	3,5
7	Өзіме беретін бағаға нұқсан келтірді	3,5

Жастардың әлеуметтік желілердің оң және теріс ықпалдарына берген бағаларын өзара салыстыра отырып, желінің оң ықпалының басымдығын анықтадық.

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Телеарнаның Қазақстан жастары үшін ақпарат алатын негізгі көз ретінде маңыздылығы сақталған, алайда, әлеуметтік желі сияқты ақпарат көзі жастар арасында телеарналық шығарылымдардан басым түсіп отыр және жастардың барлық санаттары бойынша үздік болып танылды.

2. Жиілігі бойынша жастар баратын орындар арасында үздіктер ойын-сауық сипаттағы орындар болып отыр, интеллектуалдық түрде бос уақытты өткізу (кітапханаға, көрмелер, мұражай, театр) көрсеткіштері төмен, сондықтан жастар арасында танымал емес.

3. Кітап оқу қазіргі қазақстандық жастар өмірінде бар, бірақ қазіргі ұрпақтың ата-аналарының жастығымен салыстырғандағы айырмашылығы - кітап оқудың біздің заманымызда көркем әдебиетке қызығушылық түрінде емес, жаңалықтарды, Ғаламтор-ресурстарын, ойын-сауық тақырыптарына жасалатын үндеулерді жылдам және жеңіл қабылдауды қамтамасыз ететін, қысқа және ыңғайлы форматта ұсынылатын ақпарат арқылы туындайтындығында болып отыр.

4. Отандық жастардың музыкалық талғамдары бойынша үздік болғаны батыс музыкасы, қазіргі заманғы бұқаралық мәдениет. Музыкалық таңдау жасауда этникалық тиістілігі маңызды рөл атқарады. Мұндай маңыздылықты әр түрлі ұлт өкілдері болып табылатын жастардың ұлттық ерекшелігі бойынша музыкаға жасалатын таңдаумен түсіндіруге болады, бұл орайда жастардың күнделікті араласу тілдері, қарым-қатынас ортасы, өзін белгілі мәдениет топтамасына жатқызуы маңызды.

5. Ғаламтор қазақстандық жастардың барлық топтамаларының бос уақыттарын мәдени өткізуін қамтамасыз ететін әмбебап құрал. Ғаламторды мүлдем пайдаланбайтын жастар 4% аспайды. Жас қазақстандықтардың басым көпшілігі (82,2%) Ғаламторды күн сайын пайдаланады.

6. Жастардың көпшілігі бірнеше әлеуметтік желілерде бар және өз аккаунттарын тіркеген. Ең көп таралған әлеуметтік желілер WhatsApp, ВКонтакте және Instagram – барлық үш әлеуметтік желілер тіркелушілері бойынша 60%.

7. Жастардың басым көпшілігі әлеуметтік желінің өмір салтына әсеріне оң баға береді. Жастар әлеуметтік желілерде ең алдымен қажетті ақпаратты жылдам тауып алады, оқуға және қарым-қатынас жасау мүмкіндігіне ие болады.

8. Жалпы алғанда, жастарға әлеуметтік желілердің теріс ықпалы туралы сөз қозғайтын болсақ, оның денсаулыққа, оқуға және қоршаған ортамен қарым-қатынасқа нұқсан келетіндігін айтуға болады. Оң бағалау басым - желі әсеріне оң баға беретін жастар үлесі, желінің әсеріне теріс баға бергендерден басым.

Болжам:

Жастардың Ғаламтор желісіне қызығушылықтарының басымдығын ескере келе, болашақта осы жағдайдың үдейтіндігін болжауға болады. Әсіресе, бұл Ғаламтор желісіндегі қарым - қатынас аясының кеңейуіне, Ғаламтор-ресурстарды оқуда, жұмыста және демалыс мақсатында пайдалануға қатысты.

Ұсыныстар:

Қазақстан жастары арасында ақпараттардың телеарналар мен Ғаламтор сияқты көздеріне артылатын сенім мен осындай ақпарат көздерінің танымалдылығын ескере отырып, оларды жастарға ықпал ету үшін пайдалану ұсынылады (ақпараттық, білімдік, тәрбиелік, насихаттық мақсаттарда).

Телеарналардың бағдарламалық топтамаларына жастарға арналған бағдарламаларды қосқан дұрыс, жастардың әр түрлі санаттарына, жасына, жынысына, этникалық және тілдік қажеттіліктеріне, білім деңгейлеріне сәйкестендірілуі тиіс.

Бос уақытты мәдени өткізудің интеллектуалдық үлгісінің насихатталуына көңіл бөлу керек, мысалы кітап оқу, осы орайда арнайы бағдарламалар әзірлеу, мұражайларға, көрмелерге және т. б. жерлерге жастардың баруы үшін қызығушылықтарын тудыратын шаралар атқару ұсынылады. Елдің жекелеген өңірлеріндегі жастар үшін отандық мәдени өнімдерді танымал ететін арнайы шаралар ұйымдастыру керек және оларды жастармен бірге өткізу қажет - әдебиет, музыка, кескіндеме және т. б.

ІХ БӨЛІМ. ЗАМАНАУИ ЖАСТАРДЫҢ ТӘРБИЕСІ

Мәселе.

Осы зерттеудің міндеттерінің бірі респонденттердің жастар тәрбиесі туралы пікірлерін айқындау болып табылады, өскелең ұрпақтың тәрбиесіне жауапты құрылымдарды анықтауды қоса алғанда. Жастардың ойы бойынша өскелең ұрпақ бойына қандай қасиеттерді сіңіру керектігін анықтау маңызды болды, жастар тәрбиесімен қандай әлеуметтік институттардың айналысуы керектігін анықтау қажет.

Нәтижелер.

9.1 Жастардың бойында тәрбиеленуі тиіс қасиеттер

"Жастардың бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеу керек?" сұрағы бойынша қазіргі қазақстандық жастар бес негізгі қасиеттерді анықтады: жауапкершілік (51,8%), мейірімділік (34,9%), еңбекқорлық (32,3%), басқаларға сыйластық (27,1%) және адалдық (24,7%). Ұсынылған 16 қасиет арасынан жастар үшін ең маңызды болғандары: қиял (1,3%), діндарлық/дінге сыйынушылық (3,9%) және ақыл (4,8%) (41-кесте).

41-кесте. "Жастардың бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеу керек?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	<i>Қасиет</i>	<i>%</i>
1	Жауапкершілік	51,8
2	Мейірімділік, жанашырлық	34,9
3	Еңбекқорлық	32,3
4	Өзгелерге деген сыйластық	27,1
5	Адалдық	24,7
6	Шыдамдылық	19,4
7	Ұқыптылық	16,9
8	Тәртіптілік	16,6
9	Патриотизм	16,6
10	Мақсатта ұмтылғыштық	9,7
11	Өзін өзі ұстау мәнері	9,3
12	Өзімшіл болмау	6,6
13	Тіл алғыштық	6,3
14	Ақылдылық	4,8
15	Діндарлық/сыйынушылық	3,9
16	Елестетушілік	1,3

Үздіктер бестігіне кірген қасиеттер (сауалнамаға қатысқан жастардың көпшілігі таңдады) заманауи жастарға жетіспейтін қасиеттер деген тұжырым жасауға болады. Сауалнамаға қатысқан жастардың көбісінің тәрбиенің қажеттілігі туралы баса айтуына қарағанда, олардың бүгінгі таңдағы қажеттіліктерінің бастысы тәрбие деген тұжырымға келуге болады.

Ұлттық жіктелім бойынша жасалған корреляциялық талдауда әр түрлі ұлт өкілі болып табылатын жастардың бойында әр түрлі қасиеттердің тәрбиеленуі керектігін атағандары көрінеді. Мәселен, қазақ жастары басқа ұлт өкілдеріне қарағанда мынадай қасиеттердің қажеттілігін айтады: төзімділік пен патриотизм, ал орыс жастары-парасаттылық пен мақсаттылық, басқа ұлт өкілдері – мейірімділік, жанашырлық пен құрмет деп санайды. Айта кету керек, айырмашылықтар бар, дегенмен, елеулі емес.

9.2 Жастардың өскелең ұрпақтың рухани-адамгершілік тәрбиесіне жауапты құрылымдар туралы пікірлері

Сауалнаманың тағы бір маңызды сұрағы - *"Сіз қалай ойлайсыз, ең алдымен қазақстандық жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне кімнің жауапты болуы керек?"*. Басым көпшіліктің пікірі бойынша (79,3%), жастар тәрбиесімен отбасының айналысуы тиіс. Отбасы жастардың бойында барлық қасиеттерді қалыптастыруға міндетті. Респонденттер отбасымен қоса жастар тәрбиесінде мектептің (7,2%), жастардың дамуы мен қолдауына жауапты мемлекеттік органдардың (4,1%), адамның ортасының (достары мен замандастары) – 2,1%, қоғамдық ұйымдардың (1,5%) маңыздылығын атаған (42-кесте).

42-кесте. "Сіз қалай ойлайсыз, ең алдымен қазақстандық жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне кімнің жауапты болуы керек?" сұрағына алынған жауаптар (% өрнектелген)

	<i>Қасиет</i>	<i>%</i>
1	Отбасы	79,3
2	Мектеп	7,2
3	Жастардың дамуына және қолдауына жауапты мемлекеттік органдар	4,1
4	Достары мен замандастары	2,1
5	Қоғамдық ұйымдар	1,5
6	Мешіт, шіркеу	1,4
7	Телеарналар мен БАҚ	1
8	Әскер	0,6
9	Еңбек ұжымы, сыныптастары мен группаластары	0,4
10	Театрлар, мұражайлар, көрмелер	0,3
11	Кітапханалар, оқу залдары	0,2

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Өскелең ұрпақ бойында қалыптасуы тиіс қасиеттердің үздік бестігі: жауапкершілік, мейірімділік, жанашырлық, еңбекқорлық, отанға деген махаббат, адамдарға құрмет және адалдық. Ең аз дәрежеде маңызды деп танылған қасиет: қиял, діндарлық /дінге сыйынушылық және ақыл.

2. Үздіктер бестігіне кірген қасиеттер (сауалнамаға қатысқан жастардың көпшілігі таңдады) заманауи жастарға жетіспейтін қасиеттер. Сауалнамаға

қатысқан жастардың көбісінің тәрбиенің қажеттілігі туралы баса айтуына карағанда, олардың бүгінгі таңдағы қажеттіліктерінің бастысы тәрбие деген тұжырымға келуге болады.

3. Жастардың басым көпшілігі өскелең ұрпақ тәрбиесіндегі ең басты субъект ретінде отбасы институтын атады, жастардың пікірінше отбасында адамға қажетті барлық қасиеттердің алғышарттары қалыптасады.

Болжам:

Жақын болашақта Қазақстанда отбасының жастарды тәрбиелеудегі ең басты әлеуметтік институт ретіндегі маңыздылығы сақталып қалады, өйткені, отбасы мен отбасылық құндылықтар халықтық құндылықтар арасындағы, соның ішінде жастардың құндылықтарының арасында ең үздік деп танылған.

Ұсыныстар:

Басқа (отбасынан өзге) әлеуметтік институттардың өскелең ұрпақ тәрбиесіндегі рөлінің айтарлықтай еместігін ескере отырып, бұқаралық ақпарат құралдарының (атап айтқанда, жастар арасында ең танымал түрі Ғаламтор мен телеарналардың) тәрбиелік әлеуеттерін тәрбиелік бағыттағы арнайы бағдарламалар арқылы және жастардың әр түрлі санаттарына бейімделген жұмыстар арқылы үдету ұсынылады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі қазақстандық қоғам өмірдің барлық салалары бойынша трансформациядан өтті. Қазақстан ментальды тұрғыдан алғанда бірнеше мәдени жазықтықтардың тоғысында тұр, солардың негізінді бүгінгі бірегей қазақстандық бірлік қалыптасады.

Қазақстанның жастары әлеуметтік өзгерістерге ең сезімтал топ болып келеді, жастар жаһандық мәдени импульстерді қабылдауға бейімдірек. Сонымен қатар, ортақ ерекшеліктеріне, өмірлік тәжірибелерінің және жеткілікті білімдерінің жоқтығына байланысты жастар көптеген құндылықтар мен ұстанымдар алдында әлсіз.

Мұндай жағдайда жастардың санасы тұрақсыздықпен, эклективтілікпен. Осының салдарынан құндылықтар мәселесіне ғылыми қызығушылық та артады, ал бұл қоғамдағы құндылықтар жүйесі атқаратын қызметтердің нормативтік-реттеуші сипатына негізделген.

Осы зерттеу төңірегінде қазіргі заманғы қазақстандық жастардың негізгі тыныс-тіршілік салаларындағы құндылықтар анықталды: отбасы, "басқа топтарға" қатысты төзімділік, саясат, дін, денсаулық және мәдени өмірі.

Тұтастай алғанда, біз Қазақстан жастары үшін ең басты құндылықтың ұлттық ерекшеліктеріне қарамастан отбасы, денсаулық, достық екендігін көріп отырмыз, олар дәстүрлі құндылықтардың қазіргі заманғы қоғамда да басым екендігін білдіреді.

Отбасы

Жастардың мінсіз отбасы туралы пікірлерінің қалыптасуына дәстүрдің де ықпал ететіндігі сөзсіз. Заманауи қазақстандық жастардың санасында мінсіз отбасының патриархат сипатында болатындығы туралы пікірлері басым, алайда, жастардың эгалитарлық отбасын құрғысы келетіндері де жеткілікті.

Жастардың көпшілігі некенің ресми тіркелуінің міндетті болуын қолдайды, дегенмен зайырлы болып қалады, некенің діни рәсім арқылы қиылуына қарағанда заңдастырылуы маңызды деп санайды.

Жастар санасында отбасын құрып, некеге тұрудың басты себебі ретінде сүйікті адаммен бірге болу себебі ең табиғи және міндетті шарт ретінде қалыптасқан. Бұл ретте, әлеуметтік ("Барлығы отбасын құрады, осылай қалыптасқан") және әлеуметтік-биологиялық ("Балалы болу ниеті") себептер екінші, тіпті үшінші орынға шеттейді.

Алайда, айта кету керек, отбасылық құндылықтардың белгілі дағдарысы - толық отбасына құндылық ретінде басты назар аудару қазіргі жастардың толық емес отбасының болатындығын жақсы білетіндіктерін, сондықтан отбасының толық болмауынан сақтанатындығын білдіреді.

"Басқа топтарға" төзімділік

Қазақстан жастарының әлеуметтік қашықтықты дәстүрлі емес сексуалдық бағдардағыларға және иммигранттар мен шетелдік жұмысшылар тобына қатысты сезінетіндігін көреміз, ал ең азы - некенің ресми тіркеуінсіз бірге тұратындар мен басқа этникалық топ (ұлт).

Қазақстандық жастардың басым көпшілігі полиэтникалық қоғамда өмір сүргенді қалайды деген тұжырым жасаймыз, бұл басқа ұлттарға қатысты төзімділік деңгейінің барынша жоғары екендігін білдіреді.

Неке қию кезінде болашақ зайыбының/жарының ұлты маңызды деген пікірді жастардың жартысынан көбі ұстанған, бұл ел жастарының санасында эндогамдылыққа қатысты қалыптасқан ұстанымның бар екендігін көрсетеді, бұл жағдай көбінесе қазақ жастарына тән. Жалпы, Қазақстан жастары ұлтаралық некеге қатысты көзқарастарының позитивтілігімен сипатталады, бұл мәселе бойынша неғұрлым оң көзқарас орыс жастары арасында байқалады, ал қолдаушылар аз - қазақ жастары мен өзге ұлт жастары арасында.

Саясат

Қазақстан жастарының көпшілігі өздері өмір сүріп жатқан қоғамды әділ деп санайды. Заманауи Қазақстан жастарының көпшілігінің ел патриоттары екендігін, өз елінде тұратындығын мақтан тұтатындығын көреміз. Бұл көбінесе түпкілікті ұлт өкілдеріне тән.

Ел жастарының басым бөлігі болашаққа нық сеніммен қарайды. Сонымен қатар бұл жастардың өз мемлекетіне сенім білдіретіндігін және бойларындағы патриотизмнің қалыптасқандығын білдіреді.

Жастардың басым бөлігі мемлекет қоғам өміріне белсенді қатысуға міндетті деп санайды. Жас қазақстандықтардың көпшілігінің пікірінше даму барысында Қазақстан өзіндік жолмен жүруге міндетті. Сонымен қатар жастар Қазақстанға кейбір елдің тәжірибесі тиімді болар еді деген пікірде, бұл орайда ұлттық және мәдени жақындық та маңызды (орыстар Ресейді таңдайды), діни ынтымақтастық та маңызды (қазақтар жақын шығыс елдерін таңдайды).

Жастардың сайлауға қатысу көрсеткіштерінің төмендігіне қарамастан (тек әрбір бесінші қазақстандық сайлауға қатысып отырады) саяси белсенділіктің осы түрі ел жастары арасында ең кең тараған белсенділік түрі болып отыр.

Жастардың саясат туралы ақпарат алу көздері арасында (бағдарламалық мақалалардың мазмұны туралы) телеарналар үздік болды, Ғаламтор желісінің де маңыздылығы үдеп отыр, оны жастар бір-бірімен араласу үшін ғана емес, саясат туралы ақпарат алу үшін пайдаланады.

Қазақстанның жастары арасындағы ең танымал жастар жобасының үштігіне мыналар жатады: "Жасыл ел" жастар еңбек отряды", "Жайдарман ойындары" және "Жастар кадрлық резерві", алайда, қатысу дәрежесі 9% ғана.

Қазақстан жастарын бүгінгі таңда толғандырып отырған ең өзекті мәселе және мемлекет тарапынан қолдауды қажет ететін салалар (жастар

жобасы түрінде): жастарды жұмысқа орналастыру, жастарды тұрғын үймен қамтамасыз ету, девиантты мінез-құлық, діни экстремизм.

Дін

Жастардың қазіргі Қазақстандағы діндарлығы айтарлықтай жоғары емес. Жастардың дінге көзқарастарының басым үлгісі өздерін діндарлармен сәйкестендіру болып табылады, бірақ қауымдастықтың өміріне араласу белсенділіктері төмен. Белсенді діндарлардың және барлық діни нормаларды сақтайтындардың, діни қауымдастықтардың өміріне үнемі ат салысатындардың орташа көрсеткіші 10% аспайды. Дінді жастар негізінен этникалық салт-дәстүрлердің бір бөлігі ретінде қарастырады, бұл ретте өзін белгілі діни конфессияларға жатқызуы діни сенімнің болмауына және дінге қарсылығының туындауына ұласады.

Ғибадатханаларға бару жағдайындағыдай (барлық жастардың төрттен бір бөлігі) ғибадат орындарына апта сайын барады, жас қазақстандықтардың көпшілігі діни рәсімдер жасайды. Қажетті діни рәсімдерді атқару қарқыны ең алдымен адамның дінге қатысты көзқарасына байланысты (діндар деп өзін санауына байланысты), конфессиялық тиістілігіне және жас ерекшелігіне байланысты. Діни рәсімдерді атқару жиілігі ислам дінін ұстанған ер адамдар арасында басым, ересек жастардың діни рәсім атқарудағы көрсеткіштері жоғары.

Жалпы алғанда, жас қазақстандықтардың көпшілігі (шамамен 70%) діннің рухани-адамгершілік тәрбиеге ықпалын мойындайды. Сауалнамаға қатысқан жастардың үштен бір бөлігі діннің қылмыстың өршуі, маскүнемдік және нашарлық сияқты мәселелерді шешуге көмектесетіндігін айтады. Әрбір бесінші адам дінді жастар тәрбиесіне араластыруға қарсылығын білдірді, тәрбие мәселесі бойынша шешуші рөл әлеуметтік институттарға - отбасына, білім беру орындары және мемлекетке тиесілі деген пікірде.

Денсаулық

Заманауи Қазақстан жастарының салауатты өмір салтына қатысты көзқарастары, дұрыс тамақтану және спортпен айналысуға қатысты ойлары позитивті.

Жастардың басым көпшілігі өзіне немесе өзінің маңындағыларға қатысты физикалық зорлық-зомбылықты барынша сирек кездестірген. Физикалық зорлық-зомбылық көру немесе сондай жағдайларға кездесу мәселесі әрбір жетінші адамға қатысты. Көбінесе физикалық зорлық-зомбылық жастарға қатысты жасалады - құрдастарының тарапынан және сыныптастарының тарапынан, бұл физикалық зорлық-зомбылық жасаушының девиантты мінез-құлықты жастар қатарына жататындығын білдіреді. Орта есеппен әрбір оныншы жас жігіт ата-аналар тарапынан болатын, ал әрбір жиырмамыншы тұлға – мұғалімдер тарапынан болатын физикалық зорлық-зомбылыққа ұшырайды.

Жастардың жартысынан көбі спорт залдарына, стадионға немесе бассейнге барады. Спортпен тұрақты шұғылданатындары 30%, қалған 70% спорт залдарына мүлде бармайды немесе барады, бірақ тұрақты түрде емес.

Жас ер адамдар әйелдерге қарағанда темекіні бес есе жиі тартады, бұл жанама түрде әйел адамдардың темекі шегуінің бұрынғыдай девиация ретінде қабылданатындығын білдіреді. Темекі тартатын жастардың арасында шамамен үштен екісі үнемі, күнде тартады, жасы ұлғаюына байланысты темекі шегудің қарқыны артады.

Жастардың басым көпшілігі өзіне немесе өзінің маңындағыларға қатысты физикалық зорлық-зомбылықты барынша сирек кездестірген. Физикалық зорлық-зомбылық көру немесе сондай жағдайларға кездесу мәселесі әрбір жетінші адамға қатысты. Көбінесе физикалық зорлық-зомбылық жастарға қатысты жасалады - құрдастарының тарапынан және сыныптастарының тарапынан, бұл физикалық зорлық-зомбылық жасаушының девиантты мінез-құлықты жастар қатарына жататындығын білдіреді.

Мәдени өмірі

Телеарнаның Қазақстан жастары үшін ақпарат алатын негізгі көз ретінде маңыздылығы сақталған, алайда, әлеуметтік желі сияқты ақпарат көзі жастар арасында телеарналық шығарылымдардан басым түсіп отыр және жастардың барлық санаттары бойынша үздік болып танылды. Жиілігі бойынша жастар баратын орындар арасында үздіктер ойын-сауық сипаттағы орындар болып отыр, интеллектуалдық түрде бос уақытты өткізу (кітапханаға, көрмелер, мұражай, театр) көрсеткіштері төмен, сондықтан жастар арасында танымал емес.

Кітап оқу қазіргі қазақстандық жастар өмірінде бар, бірақ қазіргі ұрпақтың ата-аналарының жастығымен салыстырғандағы айырмашылығы - кітап оқудың біздің заманымызда көркем әдебиетке қызығушылық түрінде емес, жаңалықтарды, Ғаламтор-ресурстарын, ойын-сауық тақырыптарына жасалатын үндеулерді жылдам және жеңіл қабылдауды қамтамасыз ететін, қысқа және ыңғайлы форматта ұсынылатын ақпарат арқылы туындайтындығында болып отыр.

Отандық жастардың музыкалық талғамдары бойынша үздік болғаны батыс музыкасы, қазіргі заманғы бұқаралық мәдениет. Музыкалық таңдау жасауда этникалық тиістілігі маңызды рөл атқарады. Мұндай маңыздылықты әр түрлі ұлт өкілдері болып табылатын жастардың ұлттық ерекшелігі бойынша музыкаға жасалатын таңдаумен түсіндіруге болады, бұл орайда жастардың күнделікті араласу тілдері, қарым-қатынас ортасы, өзін белгілі мәдениет топтамасына жатқызуы маңызды.

Ғаламтор қазақстандық жастардың барлық топтамаларының бос уақыттарын мәдени өткізуін қамтамасыз ететін әмбебап құрал. Ғаламторды мүлдем пайдаланбайтын жастар 4% аспайды. Жас қазақстандықтардың басым көпшілігі (82,2%) Ғаламторды күн сайын пайдаланады.

Жастардың көпшілігі бірнеше әлеуметтік желілерде бар және өз аккаунттарын тіркеген. Ең көп таралған әлеуметтік желілер WhatsApp, ВКонтакте және Instagram – барлық үш әлеуметтік желілер тіркелушілері бойынша 60%. 7. Жастардың басым көпшілігі әлеуметтік желінің өмір салтына әсеріне оң баға береді. Жастар әлеуметтік желілерде ең алдымен қажетті ақпаратты жылдам тауып алады, оқуға және қарым-қатынас жасау мүмкіндігіне ие болады.

Жалпы алғанда, жастарға әлеуметтік желілердің теріс ықпалы туралы сөз қозғайтын болсақ, оның денсаулыққа, оқуға және қоршаған ортамен қарым-қатынасқа нұқсан келетіндігін айтуға болады. Оң бағалау басым - желі әсеріне оң баға беретін жастар үлесі, желінің әсеріне теріс баға бергендерден басым. Жалпы алғанда, көрсеткіштер соңғы жылы (2016 жылғы деректермен салыстырғанда) Қазақстан жастарының құндылықтарының елеулі өзгерістерге ұшырамағандығын дәлелдеп отыр. Бұл жас қазақстандықтардың және жалпы қоғамның өмірінің тұрақтылығын білдіреді.

Жаһанданудың күн сайын үдеуін ескере келе **жастардың** құндылықтарының *құрамындағы* патриархаттық сипат, некенің эндогамдылығы, дұрыс тамақтанудың маңыздылығы, еңбектенудің маңыздылығы сияқты құндылықтардың төмендейтіндігін болжауға болады.

Сонымен қатар *бірқатар* көрсеткіштердің артуы да орын алатын болады, мәселен, Галамтор-ресурстарды оқуда пайдалану, жұмыс барысында және демалыс барысында пайдалану, отбасындағы эгалитарлық, отандық мәдениетке қызығушылық (атап айтқанда, отандық музыкаға), спорт залдарына бару және спортпен шұғылдану.

Жақын болашақта *өзгермейтін* жайт - ел жастарының саяси және діни салалардағы белсенділіктері.

Жалпы жақын болашақта жастардың құндылықтарының құрамында айтарлықтай өзгерістер орын алмайды.

Жастардың құндылықтың бағдарларын түзету мақсатында жасалатын **ұсыныс** - негізгі үш бағыт бойынша жұмыстар атқару:

1. жастармен атқарылатын *тәрбиелік жұмыстарды* оңтайландыру - оқу орындарында қажетті құндылықтарды насихаттау, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне бағытталған шаралар атқару, жастардың Қазақстанның мәдени, спорттық, ғылыми элитасының өкілдерімен кездесуін ұйымдастырып, интербелсенді түрде өткізу қажет;

2. бұқаралық ақпарат құралдарының тәрбиелік әлеуеттерін үдету, *БАҚ ақпараттық-насихаттық шараларын* дәстүрлі құндылықтарды танымал етуге, салауатты өмір салтын, еңбектің маңыздылығын, белсенді саяси әрекетті насихаттауға бағыттау, БАҚ жастар жобалары бойынша түсіндіру жұмыстары үшін барынша кеңінен пайдалану, БАҚ белсенді жастар образын (атап айтқанда, әлеуметтік желілерде) насихаттау үшін пайдалану;

3. *әлеуметтік зерттеулер жүргізу* - заманауи жастардың құндылықтар құрамының өзгеруін анықтауға, жастардың өмірлерінің деструктивті діни ағымдарға тартылуы, физикалық зорлық мәселелері және жастар арасындағы теңсіздік сияқты реттестірілуі күрделі салаларын зерттеуде сапалық әдістерді пайдалану.

Жастардың құндылықтарын зерттеудің өзектілігі келешекте де сақталатын болады, өйткені, заманауи жастардың құндылықтарының құрылымдарындағы өзгерістер тенденциясы қазақстандық қоғамның жалпылама трансформациялануының келешектегі бағыттарын меңзейтін болады.

ҚОСЫМШАЛАР

Жастармен жүргізілетін сауалнама сұрақнамасы

Құрметті респондент! Менің есімім _____ . Мен «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының интервьюерімін (Астана қаласынан). Сіздің қазақстандық жастардың құндылықтарын зерттеуге арналған әлеуметтік сауалнамаға қатысуыңызды өтінеміз. Сізге бірнеше сұрақ қойылады және жауап нұсқалары ұсынылады. Осы сұрақтар мен ұсынылған жауаптардың нұсқаларын толық тыңдап алыңыз да, Сізге қолайлы жауапты таңдаңыз. Егер ұсынылған жауап нұсқаларының ешқайсысы Сіздің ойыңызға сай келмейтін болса, өз жауабыңызды «басқа» бағанында көрсетіңіз.

Алынған ақпараттар жек жалпылама түрде қолданылатын болады.

Сіздің пікіріңіздің жасырын және құпия түрде сақталатындығына кепілдік беремін.

ӨМІРГЕ КӨЗҚАРАСТАРЫ ЖӘНЕ НЕГІЗГІ ӨМІРЛІК БАСЫМДЫҚТАР

1. Жалпы айтар болсақ, Сіз өзіңізді...

1. Бақытты адаммын
 2. Бақытты адам шығармын
 3. Бақытсыз адам шығармын
 4. Бақытсыз адаммын деп санайсыз немесе
- (99) Жауап бере алмаймын

2. Сіз үшін өмірде ең басты құндылық не? (жауаптың НЕБӘРІ ҮШ НҰСҚАСЫН белгілеуге болады)

1. Сенім, дін
 2. Отбасы
 3. Кез-келген түрдегі ләззатты алу, ойын-сауық
 4. Билік
 5. Достық
 6. Жан дүниенің тыныштығы
 7. Денсаулық
 8. Білім
 9. Қызықты жұмыс, кәсіп
 10. Махаббат
 11. Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген өмір
 12. Қоғамдық мәртебе, танымалдылық
 13. Адамдарға жәрдемдесу
 14. Өзін өзі жетілдіру, сыйлау
 15. Лауазымдық мансап, қоғамдағы бедел
 16. Шығармашылық
- (99) Жауап бере алмаймын

3. Сіз өмірде кім болғыңыз келеді? (жауаптың НЕБӘРІ ЕКІ НҰСҚАСЫН белгілеуге болады)

1. Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген адам
2. Жақсы жанұя басы
3. Кәсіби маман, жақсы жұмыскер
4. Лайықты азамат
5. Танымал тұлға
6. Адал, ұстанымы берік жан
7. Аса өнегелі адам
8. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

4. Сіз қалай ойлайсыз, адам өміріндегі еңбектің рөлі қандай? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Еңбек адамды тұлға ретінде дамытатын өмірлік қажеттілік
2. Еңбек материалдық қамтамасыздандырылу көзі ретінде қажет
3. Еңбектену үнемі жетістікке жеткізе бермейді, бастысы сәттілік, жақсы туыстар мен достық байланыстар

4. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

5. Сіздің пайымдауыңызша «Мінсіз отбасы» – бұл ең алдымен? (жауаптың НЕБӘРІ ҮШ НҰСҚАСЫН белгілеңіз)

1. Толық отбасы, демек, екі ата-ананың да болуы керек
2. Үлкендерге қатысты сыйластық орнаған отбасы
3. Ерлі-зайыптылар ресми тіркелген заңды некеде тұратын отбасы
4. Ері отбасының материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілуіне, ал зайыбы үйдегі берекеге жауапты отбасы
5. Ерлі-зайыптылар бір-біріне адалдықты сақтаған отбасы
6. Ерлі-зайыптылар тең құқылы және бір-біріне тәуелсіз отбасы
7. Көп балалы отбасы
8. Бір немесе ең көбі екі бала бар отбасы
9. Өмір бойы бірге болуға ұмтылатын (отбасын сақтап қалуға тырысатын) отбасы
10. Аталар мен әжелер немерелерімен бірге тұратын отбасы
11. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

6. Сіздің ойыңызша отбасында кімнің «басшы» болуы керек? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Әкесі
2. Анасы
3. Әкесі мен анасының тең құқылы болуы керек
4. Отбасының барлық мүшелерінің, балаларды қоса алғанда, тең құқылы болулары керек

5. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

7. Сіз қалай ойлайсыз, некені АХАЖ тіркеу міндетті ме немесе отбасын құруға ниетті жандар ресми тіркеусіз де өмір сүре ала ма? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Некені міндетті түрде АХАЖ тіркеу керек
2. Жоқ, некені тіркеу міндетті емес
3. Діни рәсім жасау жеткілікті (неке, никях, шіркеуде сақина салу және т.б.)
4. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

8. Сіз үшін неке қиюда басты себептің не болуы мүмкін? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Ата-анам мен туыстарымының кеңесі
2. Сүйікті адаммен бірге болуды қалау
3. Балалы болуды қалау
4. Жалғыздықтан қорқу, қартайғанда жалғыз қалудан қорқу
5. Қаржылық тұрақтылыққа қол жеткізу

- 6. Барлығы неке кидырады, осылай қалыптасқандықтан
 - 7. Басқа (жазыңыз) _____
- (99) Жауап бере алмаймын

9. Жар таңдау барысында Сіз үшін екінші адамның ұлты (қандай да бір этникалық топқа жатуы) маңызды ма? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

- 1. Иә
 - 2. Жоқ
 - 3. Басқа (жазыңыз) _____
- (99) Жауап бере алмаймын

10. Сіздің ойыңызша бала бойынша ең бастысы қандай қасиетті қалыптастыру керек? (жауаптың НЕБӘРІ ҮШ НҰСҚАСЫН белгілеңіз)

- 1. Тәуелсіздік, өзін-өзі билеушілік
 - 2. Еңбексүйгіштік
 - 3. Жауапкершілікті сезіне білу
 - 4. Отанға деген махаббат
 - 5. Өз этникалық тобының (ұлтының) салты мен дәстүрін құрметтеу
 - 6. Өзгелерге түсіністікпен қарау, шыдамдылық таныту
 - 7. Ұқыптылық (ақша мен заттарға ұқыпты болу)
 - 8. Батылдық, бір беттілік
 - 9. Діндарлық
 - 10. Адал ниеттілік
 - 11. Тіл алғыштық
 - 12. Басқа (жазыңыз) _____
- (99) Жауап бере алмаймын

11. Сіз ұлтаралық некелерге қалай қарайсыз? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

- 1. Дұрыс, ұлтаралық некелер Қазақстан халықтарын бірлікке жұмылдырады
 - 2. Дұрыс шығар, жар/жұбай таңдауда ұлт (белгілі этникалық топқа жатуы) маңызды емес
 - 3. Бейтарап, әркім жарды/зайыбын таңдауда ерікті
 - 4. Дұрыс емес шығар, ұлтаралық некелердің қиыншылықтары көп
 - 5. Дұрыс емес, ұлтаралық неке ажырасумен тынады
- (99) Жауап бере алмаймын

ҰЛТАРАЛЫҚ ТӨЗІМДІЛІК

12. Біздің қоғамда әр түрлі адамдар көп. Төменде адамдардың әр түрлі топтамалары көрсетілген. Кіммен көрші БОЛҒЫҢЫЗ КЕЛМЕЙТІНДІГІН көрсетіңіз (әрбір жолақ бойынша жауаптың бір нұсқасын белгілеңіз)

	Мүлде қарсымын	Қарсымын, кейбір жағдайларда ескеретін болсақ	Қарсы шығармын	Маған бәрібір	Жауап бере алмаймын
1) Басқа этникалық топ (ұлт) өкілдері	1	2	3	4	99
2) Иммигранттар мен шетелдік жұмыскерлер	1	2	3	4	99

3) Басқа дінге сенетін (діні өзге) адамдар	1	2	3	4	99
4) АХАЖ тіркелген заңды некесі жоқ, бірге тұратын адамдар	1	2	3	4	99
5) Сізге бейтаныс тілде сөйлейтін адамдар	1	2	3	4	99
6) Оралмандар	1	2	3	4	99
7) Сексуалдық бейімділігі дағдыға жат адамдар	1	2	3	4	99
8) Басқа	1	2	3	4	

13. Қайда тұрғыңыз келеді? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Әр түрлі этникалық топ (ұлт) өкілдері көп қалада
2. Негізінен менің этникалық тобымның (ұлтымның) өкілдері көп қалада
3. Әр түрлі этникалық топ (ұлт) өкілдері көп ауылда
4. Негізінен менің этникалық тобымның (ұлтымның) өкілдері көп ауылда
5. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

14. Сіз болашақта Қазақстан қандай болады деп елететесіз? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Полиэтникалық (көп ұлтты) мемлекет, халқы түгелдей мемлекеттік (қазақ) тіл мен орыс тілін меңгерген
2. Полиэтникалық (көп ұлтты) мемлекет, халқы түгелдей мемлекеттік (қазақ) тілді, орыс тілі мен шет тілін меңгерген
3. Полиэтникалық (көп ұлтты) мемлекет, халқы тек мемлекеттік (қазақ) тілде сөйлейді
4. Моноэтникалық ел, мемлекеттік (қазақ) тілді, орыс және ағылшын тілдерін меңгерген бір нәсіл (түпкілікті ұлт) тұратын ел
5. Моноэтникалық ел, мемлекеттік (қазақ) тілді ғана меңгерген бір нәсіл (түпкілікті ұлт) тұратын ел
6. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

МӘДЕНИ-РУХАНИ ДАМУ

15. Сіз төмендегілердің қайсысын соңғы апта ішінде оқыдыңыз, қарадыңыз немесе тыңдадыңыз? (әр жолақ бойынша жауаптың бір нұсқасын белгілеңіз)

	Пайдаланды	Пайдаланған жоқпын	Жауап бере алмаймын
1) Газеттер/журналдар баспа үлгісінде	1	2	99
2) Газеттер/журналдар электронды үлгісінде	1	2	99
3) Жаңалық сайттары	1	2	99
4) Телеарналардың жаңалық топтамалары	1	2	99

5) Кітаптар, онлайн және электронды түрлерін қоса алғанда	1	2	99
6) Радиолардың жаңалық топтамалары	1	2	99
7) Әлеуметтік желілерден	1	2	99

16. Келесі орындарға қаншалықты жиі барасыз? (әр жолақ бойынша жауаптың бір нұсқасын белгілеңіз)

	Ешқашан	Көп болса 1-2 рет жылына	жылына 3- 6 рет	Айына 1 рет	Аптасына 1 рет	Аптасына 1 реттен артық	Жауап бере алмаймын
1) Бар/Дәмхана/Мейманхана	1	2	3	4	5	6	99
2) Кітапхана	1	2	3	4	5	6	99
3) Көрмелер	1	2	3	4	5	6	99
4) Зообақ	1	2	3	4	5	6	99
5) Ойын-сауық орталықтары	1	2	3	4	5	6	99
6) Кинотеатр	1	2	3	4	5	6	99
7) Компьютерлік клуб	1	2	3	4	5	6	99
8) Мұражай	1	2	3	4	5	6	99
9) Түнгі би клубы	1	2	3	4	5	6	99
10) Сұлулық салоны	1	2	3	4	5	6	99
11) Спор залдары	1	2	3	4	5	6	99
12) Театр, концерт	1	2	3	4	5	6	99
13) Шіркеу/Мешіт	1	2	3	4	5	6	99

17. Сіз қазір қандай да бір көркем әдебиетті оқып жатырсыз ба? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә
2. Жоқ

(99) Жауап бере алмаймын

18. Сіз Ғаламторды қаншалықты жиі пайдаланасыз (кез-келген тасымалдауыш арқылы)? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Мүлде пайдаланбаймын
2. Күн сайын
3. Аптасына бірнеше рет
4. Айына бірнеше рет

(99) Жауап бере алмаймын

19. Сізде қандай әлеуметтік желіде аккаунт бар? (бірнеше жауап)

1. ВКонтакте
2. Facebook
3. Instagram
4. Snapchat
5. WhatsApp
6. Мой мир - mail.ru
7. Одноклассники
8. Twitter
9. Әлеуметтік желілерде аккаунтым жоқ

20. Сіз қалай ойлайсыз, әлеуметтік желілер Сіздің өмір салтыңызға КЕРІ ӘСЕР ете ме? (жауаптың НЕБӘРІ ҮШ НҰСҚАСЫН белгілеңіз)

1. Денсаулығымға нұқсан келтірді, көру қабілетім нашарлады, бүкірейе бастадым
 2. Оқуыма нұқсан келтірді, бағаларым нашарлап кетті
 3. Назарыма нұқсан келтірді, есте сақтау қабілетім нашарлады
 4. Сөйлеу мәнеріме нұқсан келтірді, виртуалды әлемнің "сленгтерін" пайдаланатын болдым
 5. Ата-анаммен қарым-қатынасыма нұқсан келтірді
 6. Сүйікті жігітіммен/қызыммен қарым-қатынасыма нұқсан келтірді
 7. Өзіме беретін бағаға нұқсан келтірді
 8. Басқа (жазыңыз) _____
 9. Маған кері әсер етпейді, нұқсан келтірмейді
- (99) Жауап бере алмаймын

20. Сіз қалай ойлайсыз, әлеуметтік желілер Сіздің өмір салтыңызға ДҰРЫС ӘСЕР ете ме? (жауаптың НЕБӘРІ ҮШ НҰСҚАСЫН белгілеңіз)

1. Оқу үлгіріміме жақсы әсер етті, қажетті материалды қашан да тауып аламын
 2. Жақсы әсер етті, кез-келген ақпаратты дереу тауып аламын
 3. Жақсы әсер етті, көптеген виртуалды достар пайда болып, кейін шынайы өмірде таныстық
 4. Жақсы әсер етті, өз ойыңды айтатын мүмкіндік пайда болды
 5. Жақсы әсер етті, шетелде оқу/тәжірибе алу мүмкіндігі пайда болды
 6. Жақсы әсер етті, қосымша қаржы жұмсамастан шет тілін өз бетімше үйрене аламын
 7. Басқа (жазыңыз) _____
 8. Маған оң әсер етпейді
- (99) Жауап бере алмаймын

22. Сіз негізінен қандай музыканы тыңдағанды қалайсыз? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Классикалық музыка
 2. Заманауи батыс музыкасын (америкалық, британдық, француздық және т.б.)
 3. Заманауи ресейлік поп-музыка
 4. Заманауи қазақстандық поп-музыка
 5. Ұлттық музыка
 6. Басқа (жазыңыз) _____
 7. Мен музыка тыңдамаймын
- (99) Жауап бере алмаймын

САЯСИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР, ТІЛДІК АХУАЛ

23. Сіз қалай ойлайсыз, Сіз өмір сүріп жатқан қоғам әділ ме? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә, мен әділ қоғамда өмір сүріп жатырмын
 2. Келісетін шығармын
 3. Қарсы шығармын
 4. Жоқ, мен өмір сүріп жатқан қоғам әділ емес
- (99) Жауап бере алмаймын

24. Қазақстандық қоғам үшін ең маңыздысы не? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Мемлекеттің қоғамға қатысты маңызының зор болуы керек
2. Мемлекеттің қоғам өміріне араласпауы керек

3. Маған бәрібір, өз мүддем мен шаруам бар
(99) Жауап бере алмаймын

25. Төмендегілердің қайсысының Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне жататындығын көрсетіңіз? (біренеше жауап таңдауға болады)

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы
2. Мемлекеттік ту
3. Мемлекеттік елтаңба
4. Мемлекеттік әнұран
5. Қазақстан Республикасының Заңнамалары
6. Қазақстандық валюта - теңге
7. Қазақтың ұлттық ою-өрнегі
8. Астана қаласындағы Бәйтерек
9. Шаңырақтың белгісі
10. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

26. Сіз қалай ойлайсыз, даму барысында Қазақстан қай мемлекетті үлгі етуі керек? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Орталық-Азия елдері (Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркменстан)
2. Жақын Шығыс елдері (Араб Әмірліктері, Сауд Аравиясы және т.б.)
3. Ресей
4. Қытай
5. Батыс Еуропа елдері (Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Скандинавия және т.б.)
6. Америка Құрама Штаттары
7. Шығыс елдері мен Азияның Оңтүстік-Шығыс елдері (Жапония, Малайзия, Оңтүстік корей және т.б.)
8. Ешкімге де қарау керек емес, Қазақстанның өз жолы бар
9. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

27. Қазақстанда тұратыңызды қаншалықты мақтан тұтасыз? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Мен үнемі Қазақстанда тұрмаймын
2. Керемет мақтан етемін
3. Мақтан ететін шығармын
4. Маған бәрібір, айырмашылығы жоқ
5. Мақтан тұта қоймаймын
6. Мүлде мақтан етпеймін

(99) Жауап бере алмаймын

28. Сіз сайлауға қатыстыңыз ба? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Үнемі қатысамын, сайлаулардың ешқайсысын жібермеймін
2. Уақыт болса сайлауға қатысуға тырысамын
3. Өте сирек, сәті түсіп жатса қатысамын
4. Ешқашан сайлауға қатысқан емеспін, жасым әлі кәмелетке толмаған
5. Жоқ, қатыспаймын, бұл маған қызықты емес
6. Жоқ, бұл менің өміріме қандай да бір жақсы өзгеріс әкеледі деп ойламаймын
7. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

29. Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Үмітпен және оптимизммен
2. Бір қалыпты, айтарлықтай өзгерістерді байқамаймын
3. Алаңдаушылықпен және сенімсіздікпен
4. Қорқынышпен және ашынумен
5. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

30. Сіз Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания») Бағдарламалық мақаласымен танысыз ба??

1. Ешқашан естіген емеспін -----→ №32 СҰРАҚҚА ӨТУ
2. Естуім бар
3. Оқыдым, көрдім, мазмұнымен жақсы таныспын

(99) Жауап бере алмаймын

31. Сіз Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания») Бағдарламалық мақаласымен қандай ақпарат көзі арқылы таныстыңыз? (жауаптың бірнеше нұсқасын таңдауға болады)

1. Достарымнан, таныстарымнан
2. Әріптестерден, группаластарымнан
3. Телеарналардан
4. Газеттерден
5. Әлеуметтік желілерден
6. Ғаламтор ресурстардан
7. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

32. Сіз қалай ойлайсыз, Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Бағдарламалық мақаласында ұсынылған тақырыптар мен идеялардың қайсысы біздің қоғам үшін аса маңызды? (жауаптың екі нұсқасын ғана белгілеуге болады)

1. Халықтың компьютерлік сауаттылығын арттыру және тілді меңгеруін жақсарту арқылы қазақстандықтардың бәсекеге қабілеттіліктерін арттыру
2. Дұрыс, шамаға сай өмір сүру; орынсыз шашпай, мүмкіндікке сай өмір сүру
3. Ұлттық мәдениетті, тарихты сақтау
4. Білім шыңына жету; тек жоғары білімділер ғана жетістікке жете алады
5. Қазақстандық қоғамның, жаңа технологиялар мен ұлттық идеялардың бірлесіп дамуы
6. Өзгерістерге дайын болу, пайдалы тәжірибелер алу және өзгелерден үйрену
7. Қазақ тілінің латынға біртіндеп ауысуы
8. Шағын Отанға деген сүйіспеншілікке баулу, демек, ауылға, қалаға, елді мекенге
9. Қазақстандық мәдениетті бүкіл әлемге таныту
10. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

33. Сіз «Туған жер» Бағдарламасын білесіз бе немесе ол туралы естідіңіз бе?

1. Ешқашан естіген емеспін
2. Естуім бар
3. Оқыдым, көрдім, мазмұнымен жақсы таныспын

(99) Жауап бере алмаймын

34. Сіз қандай жастар Жобаларын білесіз немесе оларға қатыстыңыз? (әр жолақ бойынша жауаптың бір нұсқасын белгілеңіз)

	Естуім бар	Жаксы білемін, қатысқан жоқпын	Білемін, қатыстым	Ештеңе естіген емеспін, білмеймін
1) «Жасыл ел» жастар еңбек отряды	1	2	3	4
2) Жастар кадрлық резерві	1	2	3	4
3) Өңір аралық бизнес-машықтанулар	1	2	3	4
4) Ұлттық Дельфий ойындары	1	2	3	4
5) «Жайдарман» ойындары	1	2	3	4
6) Басқа (жазыңыз) _____	1	2	3	

35. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі уақытта жастар үшін қандай Жобаларды республикалық деңгейде қолға алу керек? (жауаптың НЕБӘРІ ЕКІ НҰСҚАСЫН белгілеуге болады)

1. Жұмысқа тұруға жәрдемдесетін Жобалар
 2. Діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес Жобалары
 3. Құқық бұзушылықпен, суицидпен, ішімдікпен, темекі шегумен және нашақорлықпен күресу Жобалары
 4. Өмірде қиын жағдайға ұшыраған жастардың еңбектік және әлеуметтік бейімделуіне бағытталған Жобалар
 5. Дарынды жастарды қолдау Жобалары
 6. Басқа (жазыңыз) _____
- (99) Бұл туралы ойланбаптын/ Жауап бере алмаймын

36. Сіз қалай ойлайсыз, ең алдымен қазақстандық жастардың рухани-мәдени тәрбиесі үшін кім жауапты (мейірімді болу, адал, жауапты болу және т.б.)? (жауаптың тек бір нұсқасын белгілеңіз)

1. Отбасы
 2. Мектеп
 3. Мешіт, шіркеу
 4. Қоғамдық ұйымдар
 5. Жастардың дамуына жауапты мемлекеттік органдар
 6. Кітапханалар, оқу залдары
 7. Театрлар, мұражайлар, көрмелер
 8. Әскер
 9. Телеарналар мен БАҚ
 10. Достары мен замандастары
 11. Еңбек ұжымы, сыныптастары мен группаластары
 12. Басқа (жазыңыз) _____
- (99) Жауап бере алмаймын

37. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі заман жастарының бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеу керек? (жауаптың НЕБӘРІ ҮШ НҰСҚАСЫН белгілеңіз)

1. Мейірімділік, жанашырлық
2. Жауапкершілік
3. Ұқыптылық
4. Шыдамдылық
5. Өзгелерге деген сыйластық
6. Діндарлық/сыйынушылық
7. Өзін өзі ұстау мәнері

8. Өзімшіл болмау
9. Елестетушілік
10. Тіл алғыштық
11. Еңбексүйгіштік
12. Адалдық
13. Тәртіптілік
14. Патриотизм
15. Мақсатта ұмтылғыштық
16. Ақылдылық
17. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

38. Сіз өзіңізді дінге сыйынатын адаммын деп санайсыз ба?

1. Мен дінге сыйынамтын адаммын, діни ұйым ісіне қатысамын, діни нормаларды ұстанамын
2. Мен дінге сыйынамын, бірақ сирек, мерекелерде ғана шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды сирек ұстанамын
3. Мен дінге сыйынамын, діни ұйым істеріне араласпаймын
4. Мен дінге сыйынбаймын, бірақ кейде шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды ұстанамын
5. Мен дінге сыйынбаймын, бірақ сыйынушыларды сыйлаймын
6. Менің дінге көзқарасым немқұрайлы
7. Мен дінге сыйынуға қарсымын, атеистпін
8. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

39. Сіз діни орындарға және басқа да киелі жерлерге (мешіт, шіркеу, синагога) қаншалықты жиі барасыз?

1. Аптасына бір рет
2. Айына бірнеше рет
3. Жарты жылда бірнеше рет
4. Жылына бір рет
5. Жылына бір реттен сирек
6. Басқа (жазыңыз) _____
7. Діни және киелі орындарға бармаймын

(99) Жауап бере алмаймын

40. Сіз діни рәсімдерді қаншалықты жиі жасайсыз (мысалы, намаз оқу, сыйыну)?

1. Үнемі
2. Кейде
3. Өте сирек
4. Басқа (жазыңыз) _____
5. Ешқашан жасамаймын

(99) Жауап бере алмаймын

41. Сіз қалай ойлайсыз, Аллаға сыйыну, діни орындарға, мешітке/шіркеуге бару қазақстандық жастардың рухани тәрбиесіне ықпал ете ме?

1. Иә, міндетті түрде жәрдемдеседі
2. Белгілі жағдайларда (жастар арасындағы ықылмыс, ішімдікке салыну, нашақорлық және т.б.) көмектеседі
3. Жоқ, жастардың рухани тәрбиесіне отбасының, білім алатын ортасының және мемлекеттік жауапты болуы керек

4. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

42. Сіздің отбасыңызда діни мерекелер аталып өтіле ме (мысалы, Ораза Айт, Пасха және т.б.)?

1. Иә, үнемі
2. Тек ең маңыздылары
3. Жоқ, ешқашан
4. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

43. Сіз туған күніңізді қалай атап өткенді қалайсыз?

1. Үйде, отбасыммен
2. Достарыммен, дәмханада, мейрамханада, басқа да сауық орындарында
3. Жұмыстағы әріптестермен, курстастармен
4. Басқа (жазыңыз) _____
5. Мен туған күнімді атап өтпеймін, тойламаймын

(99) Жауап бере алмаймын

43. Сіз Жаңа жылды қалай атап өткенді қалайсыз?

1. Үйде, отбасыммен
2. Достарыммен, дәмханада, мейрамханада, басқа да сауық орындарында
3. Жұмыстағы әріптестермен, курстастармен
4. Басқа (жазыңыз) _____
5. Мен жаңа жылды тойламаймын, атап өтпеймін

(99) Жауап бере алмаймын

45. Сіз бұқаралық ақпарат құралдарынан алатын ақпараттар Сіздің саяси мүдделеріңіздің, көзқарастарыңыздың қалыптасуына әсер ете ме?

1. Үлкен әсер етті
2. Аздаған әсер етті
3. Ешқандай әсер еткен жоқ
4. Басқа (жазыңыз) _____
5. Бұл туралы ешқашан ойланған емеспін

(99) Жауап бере алмаймын

46. Сіз қандай жанрдағы кітап оқығанды ұнатасыз? (жауаптың бірнеше нұсқасын белгілеуге болады)

1. Шет елдік классика
2. Заманауи көркем проза
3. Орыс авторларының классикасы
4. Отандық классика
5. Поэзия
6. Фантастика мен фэнтези
7. Детективтер
8. Махаббат романдары
9. Шым-шытырық оқиғалар
10. Тарихи әдебиет
11. Публицистика
12. Басқа (жазыңыз) _____
13. Мені кітап оқымаймын

(99) Жауап бере алмаймын

САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫ

47. Сіз дұрыс тамақтану ережелерін сақтайсыз ба?

1. Иә
2. Көбіне сақтаймын, бірақ кейде мүмкін болмай қалады
3. Сирек
4. Жоқ, ешқашан тамақтану тәртібін бақылаған емеспін
5. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

48. Спорт залына, стадионға, бассейнге және т.б. жерлерге қаншалықты жиі барасыз?

1. Аптасына екі рет немесе одан да жиі
2. Айына үш-төрт рет
3. Айына бір рет
4. Жылына бір реттен сирек
5. Басқа (жазыңыз) _____

6. Спорттық мекемелрге бармаймын

(99) Жауап бере алмаймын

49. Сіз темекі тартасыз ба?

1. Иә -----→ №50 СҰРАҚҚА АУЫСУ
 2. Жоқ -----→ №51 СҰРАҚҚА АУЫСУ
- (98) Жауап жоқ -----→ №51 СҰРАҚҚА АУЫСУ

50. Темекіні қаншалықты жиі тартасыз?

1. Үнемі, күн сайын
2. Аптасына бірнеше рет
3. Айына бірнеше рет
4. Айына бір реттен сирек

(99) Жауап бере алмаймын

51. Өзіңіздің замандастарыңызға, құрдастарыңызға, достарыңызға қатысты соңғы үш ай ішінде физикалық немесе басқа түрдегі мәжбүрлік әрекетіне қаншалықты жиі куә болдыңыз?

1. Жиі -----→ №52 СҰРАҚҚА АУЫСУ
2. Кейде -----→ №52 СҰРАҚҚА АУЫСУ
3. Ешқашан -----→ №D1 СҰРАҚҚА АУЫСУ
4. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын -----→ №D1 СҰРАҚҚА АУЫСУ

52. Сіздің құрдастарыңызға, замандастарыңызға, достарыңызға қарсы мәжбүрлі әрекетті кім жасады?

1. Ата-анасы
2. Оқытушы
3. Сыныптасы
4. Құрдасы
5. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

D1. Жынысы: 1. Ер адам

2. Әйел адам

D2. Жасы: / _____ / ЖАСТА

D3. Сіздің ұлтыңыз кім? 1. Қазақ 2. Орыс 3. Басқа
(жазыңыз) _____

D4. Сіз өзіңді қай дінге жатқызасыз?

1. Ислам
2. Христиандық
3. Мен ешқай дінді ұстанбаймын
4. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап бере алмаймын

D5. Біліміңіз:

1. ЖОО кейінгі (аспирантура, магистратура, докторантура)
2. Жоғары (дипломды маман)
3. Аяқталмаған жоғары (дипломыз немесе ағымдық уақытта оқып жатыр)
4. Орташа кәсіби, біліктілік беретін білім (колледж, техникум)
5. Жалпы орта (11 жыл)
6. Негізгі орта (9 жыл)
7. Білімім жоқ

D6. Сіздің отбасылық жағдайыңыз қандай

1. Үйленгенмін, тұрмыстамын
2. Үйленбегенмін, тұрмыста емеспін
3. Бірге тұрамыз, некеміз тіркелмеген
4. Жесірмін
5. Ажырасқанмын

(99) Жауап бере алмаймын

D7. Қазіргі уақытта Сіз жұмыс жасайсыз ба?

1. Жоқ, мен тек оқийын --- → **САУАЛНАМА ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
2. Оқимын және қатарынан жұмыс істеймін (қосымша табыс)
3. Иә, мен жұмыс істеймін
4. Мен оқымаймын, жұмыс істемеймін және жұмыс іздер жүрген жоқпын ---
→ **САУАЛНАМА ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
5. Мен оқымаймын, жұмыссызбын, бірақ жұмыс іздеудемін - → **САУАЛНАМА
ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**

(99) Жауап бере алмаймын

D8. Сіздің қызметіңіздің негізгі түрі қандай екенін көретіңіз.

1. Мемлекеттік қызметкер
2. Ғылым, мәдениет, білім, денсаулық сақтау, мектепке дейінгі білім беру саласының маманы
3. Қаржы саласының маманы (банктер, бухгалтерия және т.б.)
4. Орталық және мемлекеттік органдардың вдомствалық құрылымдарының қызметкері
5. Бизнесмен / кәсіпкер
6. Халықаралық компания/ ұйым қызметкері
7. БАҚ қызметкері
8. Қызмет көрсету саласының жұмыскері
9. Сауда саласының жұмыскері
10. Құрылыс саласының жұмыскері
11. Ауыл шаруашылығы саласының жұмыскері
12. Тұрғын-үй - коммуналдық сала жұмыскері

13. Жылжымайтын мүлік саласының жұмыскері
 14. Өнеркәсіп саласының жұмыскері
 15. Техникалық қызметкер (күзетші, вахташы, тазалықшы және т.б.)
 16. Өзін өзі жұмыспен қамтыған
 17. Тұрақты жұмыс орны жоқ, әр түрлі жерде жұмыс жасаймын, қазір жұмыссызбын
 18. Басқа *(жазыңыз)*_____
- (99) Жауап бере алмаймын*

САУАЛНАМАҒА ҚАТЫСҚАНЫҢЫЗ ҮШІН СІЗГЕ АЛҒЫС АЙТАМЫЗ!

Сұрақ жауаптарының реттік жіктелімі

Жалпы айтар болсақ, Сіз өзіңізді...

	Мөлшер	%
Бақытты адаммын	1331	66,5
Бақытты адам шығармын	602	30,1
Бақытсыз адам шығармын	37	1,8
Бақытсыз адаммын деп санайсыз немесе	6	3
Жауап бере алмаймын	25	1,2

Сіз үшін өмірде ең басты құндылық не?

	Мөлшер	%
Сенім, дін	250	12,5
Отбасы	1649	82,4
Кез-келген түрдегі ләззатты алу, ойын-сауық	105	5,2
Билік	85	4,2
Достық	640	32,0
Жан дүниенің тыныштығы	191	9,5
Денсаулық	1150	57,5
Білім	253	12,6
Қызықты жұмыс, кәсіп	210	10,5
Махаббат	311	15,5
Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген өмір	317	15,8
Қоғамдық мәртебе, танымалдылық	32	1,6
Адамдарға жәрдемдесу	84	4,2
Өзін өзі жетілдіру, сыйлау	104	5,2
Лауазымдық мансап, қоғамдағы бедел	119	5,9
Шығармашылық	37	1,8
Еркіндік, тәуелсіздік	1	0,1
Бақыт	1	0,1
Жауап бере алмаймын	1	0,1

Сіз өмірде кім болғыңыз келеді?

	Мөлшер	%
Материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілген адам	868	43,4
Жақсы жанұя басы	878	43,9
Кәсіби маман, жақсы жұмыскер	556	27,8
Лайықты азамат	509	25,4
Танымал тұлға	224	11,2
Адал, ұстанымы берік жан	326	16,3
Аса өнегелі адам	90	4,5
Әлемді саяхаттау	4	2
Жауап бере алмаймын	1	0,1

Сіз қалай ойлайсыз, адам өміріндегі еңбектің орыны қандай?

	Мөлшер	%
Еңбек адамды тұлға ретінде дамытатын өмірлік қажеттілік	1089	54,4
Еңбек материалдық қамтамасыздандырылу көзі ретінде қажет	570	28,5

Еңбектену үнемі жетістікке жеткізе бермейді, бастысы сәттілік, жақсы туыстар мен достық байланыстар	317	15,8
Жауап бере алмаймын	19	9

Сіздің ойыңызша «Мінсіз отбасы» – бұл ең алдымен?

	Мөлшер	%
Толық отбасы, демек, екі ата-ананың да болуы керек	1121	56,0
Үлкендерге қатысты сыйластық орнаған отбасы	624	31,2
Ерлі-зайыптылар ресми тіркелген заңды некеде тұратын отбасы	291	14,5
Ері отбасының материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілуіне, ал зайыбы үйдегі берекеге жауапты	687	34,3
Ерлі-зайыптылар бір-біріне адалдықты сақтаған отбасы	714	35,7
Ерлі-зайыптылар тең құқылы және бір-біріне тәуелсіз отбасы	171	8,5
Көп балалы отбасы	207	10,3
Бір немесе ең көбі екі бала бар отбасы	68	3,4
Өмір бойы бірге болуға ұмтылатын (отбасын сақтап қалуға тырысатын) отбасы	504	25,2
Аталар мен әжелер немерелерімен бірге тұратын отбасы	171	8,5
Үлгілі отбасы болмайды	3	1
Отбасы тыныштығы, өзара сыйластық, барлығы бақытты	3	1
Жауап бере алмаймын	17	8

Сіздің ойыңызша отбасында кімнің «басшы» болуы керек?

	Мөлшер	%
Әкесі	1250	62,5
Анасы	31	1,5
Әкесі мен анасының тең құқылы болуы керек	550	27,5
Отбасының барлық мүшелерінің, балаларды қоса алғанда, тең құқылы болулары керек	162	8,1
Жауап бере алмаймын	8	4

Сіз қалай ойлайсыз, некені АХАЖ тіркеу міндетті ме немесе отбасын құруға ниетті жандар ресми тіркеусіз де өмір сүре ала ма?

	Мөлшер	%
Некені міндетті түрде АХАЖ тіркеу керек	1484	74,2
Жоқ, некені тіркеу міндетті емес	323	16,1
Діни рәсім жасау жеткілікті (неке, никях, шіркеуде сақина салу және т.б.)	148	7,4
Жауап бере алмаймын	46	2,3

Сіз үшін неке қиюда басты себептің не болуы мүмкін?

	Мөлшер	%
Ата-анам мен туыстарымының кеңесі	221	11,0
Сүйікті адаммен бірге болуды қалау	1384	69,2
Балалы болуды қалау	213	10,6
Жалғыздықтан қорқу, қартайғанда жалғыз қалудан қорқу	36	1,8
Қаржылық тұрақтылыққа қол жеткізу	16	8
Барлығы неке қидырады, осылай қалыптасқандықтан	81	4,0

Жауап бере алмаймын	49	2,4
---------------------	----	-----

Жар таңдау барысында Сіз үшін екінші адамның ұлты (қандай да бір этникалық топқа жатуы) маңызды ма?

	Мөлшер	%
Иә	1058	52,9
Жоқ	885	44,2
Жауап бере алмаймын	57	2,8

Сіздің ойыңызша бала бойында ең бастысы қандай қасиетті қалыптастыру керек?

	Мөлшер	%
Тәуелсіздік, өзін-өзі билеушілік	520	26,0
Еңбек сүйгіштік	1352	67,6
Жауапкершілікті сезіне білу	811	40,5
Отанға деген махаббат	760	38,0
Өз этникалық тобының (ұлтының) салты мен дәстүрін құрметтеу	326	16,3
Өзгелерге түсіністікпен қарау, шыдамдылық таныту	426	21,3
Ұқыптылық (ақша мен заттарға ұқыпты болу)	263	13,1
Батылдық, бір беттілік	334	16,7
Діндарлық	101	5,0
Адал ниеттілік	243	12,1
Тіл алғыштық	209	10,4
Әдептілік, тәрбиелік	1	0,1
Тапқырлық	1	0,1
Білімге деген құштарлық	2	1
Адалдық	1	0,1
Қайырымдылығы	1	0,1
Қаржылық сауаттылығы	1	0,1
Әдептілігі	1	0,1
Жауап бере алмаймын	11	5

Сіз ұлтаралық некелерге қалай қарайсыз?

	Мөлшер	%
Дұрыс, ұлтаралық некелер Қазақстан халықтарын бірлікке жұмылдырады	378	18,9
Дұрыс шығар, жар/жұбай таңдауда ұлт (белгілі этникалық топқа жатуы) маңызды емес	415	20,7
Бейтарап, әркім жарды/зайыбын таңдауда ерікті	628	31,4
Дұрыс емес шығар, ұлтаралық некелердің қиыншылықтары көп	308	15,4
Дұрыс емес, ұлтаралық неке ажырасумен тынады	202	10,1
Жауап бере алмаймын	70	3,5

Біздің қоғамда әр түрлі адамдар көп. Төменде адамдардың әр түрлі топтамалары көрсетілген. Кіммен көрші БОЛҒЫҢЫЗ КЕЛЕТІНДІГІН көрсетіңіз (Мөлшер)

	Мүлде қарсымын	Қарсымын, кейбір жағдайларда ескеретін болсақ	Қарсы шығармын	Маған бәрібір	Жауап бере алмаймын

Басқа этникалық топ (ұлт) өкілдері	121	176	132	1500	72
Иммигранттар мен шет елдік жұмыскерлер	184	222	312	1191	92
Басқа дінге сенетін (діні өзге) адамдар	151	187	222	1346	95
АХАЖ тіркелген заңды некесі жоқ, бірге тұратын адамдар	144	154	150	1444	109
Сізге бейтаныс тілде сөйлейтін адамдар	169	202	324	1191	115
Оралмандар	164	189	212	1317	119
Сексуалдық бейімділігі дағдыға жат адамдар	1184	111	183	373	150

Біздің қоғамда әр түрлі адамдар көп. Төменде адамдардың әр түрлі топтамалары көрсетілген. Кіммен көрші **БОЛҒЫҢЫЗ КЕЛМЕЙТІНДІГІН** көрсетіңіз (%)

	Мүлде қарсымын	Қарсымын, кейбір жағдайларда ескеретін болсақ	Қарсы шығармын	Маған бәрібір	Жауап бере алмаймын
Басқа этникалық топ (ұлт) өкілдері	6	8,8	6,6	75,0	3,6
Иммигранттар мен шет елдік жұмыскерлер	9,2	11,1	15,6	59,5	4,6
Басқа дінге сенетін (діні өзге) адамдар	7,5	9,3	11,1	67,3	4,7
АХАЖ тіркелген заңды некесі жоқ, бірге тұратын адамдар	7,2	7,7	7,5	72,2	5,4
Сізге бейтаныс тілде сөйлейтін адамдар	8,4	10,1	16,2	59,5	5,7
Оралмандар	8,2	9,4	10,6	65,8	5,9
Сексуалдық бейімділігі дағдыға жат адамдар	59,2	5,5	9,1	18,6	7,5

Қайда тұрғыңыз келеді?

	Мөлшер	%
Әр түрлі этникалық топ (ұлт) өкілдері көп қалада	999	49,9
Негізінен менің этникалық тобымның (ұлтымның) өкілдері көп қалада	569	28,4
Әр түрлі этникалық топ (ұлт) өкілдері көп ауылда	192	9,6

Негізінен менің этникалық тобымның (ұлтымның) өкілдері көп ауылда	147	7,3
ешкім мазанды алмайтын жерде	2	1
отбасың жаныңда болатын жерде	4	2
теңіздің жағалауында	2	1
маған бәрі бір	1	0,1
Голливудта	1	0,1
Жауап бере алмаймын	77	3,8

Сіз болашақта Қазақстан қандай болады деп елестетесіз?

	Мөлшер	%
Полиэтникалық (көп ұлтты) мемлекет, халқы түгелдей мемлекеттік (қазақ) тіл мен орыс тілін меңгерген	455	22,7
Полиэтникалық (көп ұлтты) мемлекет, халқы түгелдей мемлекеттік (қазақ) тілді, орыс тілі мен шет тілін меңгерген	968	48,4
Полиэтникалық (көп ұлтты) мемлекет, халқы тек мемлекеттік (қазақ) тілде сөйлейді	328	16,4
Моноэтникалық ел, мемлекеттік (қазақ) тілді, орыс және ағылшын тілдерін меңгерген бір нәсіл (түпкілікті ұлт) тұратын ел	99	4,9
Моноэтникалық ел, мемлекеттік (қазақ) тілді ғана меңгерген бір нәсіл (түпкілікті ұлт) тұратын ел	59	2,9
Жоғары дамыған	1	0,1
Әлсіз, пайдасыз	1	0,1
Жауап бере алмаймын	90	4,5

Сіз төмендегілердің қайсысын соғы аптаның ішінде оқыдыңыз, қарадыңыз немесе тындадыңыз? (Мөлшер)

	Пайдаланды	Пайдаланған жоқпын	Жауап бере алмаймын
Газеттер/журналдар баспа үлгісінде	689	1239	73
Газеттер/журналдар электронды үлгісінде	549	1366	86
Жаңалық сайттары	1138	793	70
Телеарналардың жаңалық топтамалары	1254	670	77
Кітаптар, онлайн және электронды түрлерін қоса алғанда	626	1290	85
Радиолардың жаңалық топтамалары	693	1212	96
Әлеуметтік желілерден	1693	250	58

Сіз төмендегілердің қайсысын соңғы аптаның ішінде оқыдыңыз, қарадыңыз немесе тындадыңыз? (%)

	Пайдаланды	Пайдаланған жоқпын	Жауап бере алмаймын
Газеттер/журналдар баспа үлгісінде	34,4	61,9	3,6
Газеттер/журналдар электронды үлгісінде	27,4	68,3	4,3
Жаңалық сайттары	56,9	39,6	3,5

Телеарналардың жаңалық топтамалары	62,7	33,5	3,8
Кітаптар, онлайн және электронды түрлерін қоса алғанда	31,3	64,5	4,2
Радиолардың жаңалық топтамалары	34,6	60,6	4,8
Әлеуметтік желілерден	84,6	12,5	2,9

Келесі орындарға қаншалықты жиі барсыз?

	Ешқашан	Көп болса 1-2 рет жылына	Жылына 3-6 рет	Айына 1 рет	Аптасына 1 рет	Аптасына 1 реттен артық	Жауап бере алмаймын
Бар/Дәмхана/Мейманхана	184	463	426	580	196	72	80
Кітапхана	786	573	277	173	65	22	105
Көрмелер	997	578	201	89	11	6	119
Зообақ	933	694	170	54	19	4	127
Ойын-сауық орталықтары	734	449	342	258	77	26	115
Кинотеатр	360	434	429	481	182	34	81
Компьютерлік клуб	1191	341	152	137	46	14	120
Мұражай	882	716	169	75	17	6	136
Түнгі би клубы	1052	278	267	205	74	15	110
Сұлулық салоны	521	189	320	748	90	29	104
Спор залдары	695	259	199	309	250	179	110
Театр, концерт	628	611	355	202	46	11	148
Шіркеу/Мешіт	411	538	306	322	237	50	137

Келесі орындарға қаншалықты жиі барсыз?

	Ешқашан	Көп болса 1-2 рет жылына	Жылына 3-6 рет	Айына 1 рет	Аптасына 1 рет	Аптасына 1 реттен артық	Жауап бере алмаймын
Бар/Дәмхана/Мейманхана	9,2	23,1	21,3	29,0	9,8	3,6	4,0
Кітапхана	39,3	28,6	13,8	8,6	3,2	1,1	5,2
Көрмелер	49,8	28,9	10,0	4,4	5	3	5,9
Зообақ	46,6	34,7	8,5	2,7	9	2	6,3
Ойын-сауық орталықтары	36,7	22,4	17,1	12,9	3,8	1,3	5,7
Кинотеатр	18,0	21,7	21,4	24,0	9,1	1,7	4,0
Компьютерлік клуб	59,5	17,0	7,6	6,8	2,3	7	6,0
Мұражай	44,1	35,8	8,4	3,7	8	3	6,8
Түнгі би клубы	52,6	13,9	13,3	10,2	3,7	7	5,5
Сұлулық салоны	26,0	9,4	16,0	37,4	4,5	1,4	5,2
Спор залдары	34,7	12,9	9,9	15,4	12,5	8,9	5,5
Театр, концерт	31,4	30,5	17,7	10,1	2,3	5	7,4
Шіркеу/Мешіт	20,5	26,9	15,3	16,1	11,8	2,5	6,8

Сіз қазір қандай да бір көркем әдебиетті оқып жатырсыз ба?

	Мөлшер	%
Иә	561	28,0
Жоқ	1423	71,1
Жауап бере алмаймын	17	8

Сіз Ғаламторды қаншалықты жиі пайдаланасыз (кез-келген тасымалдауыш арқылы)?

	Мөлшер	%
Мүлде пайдаланбаймын	67	3,3
Күн сайын	1645	82,2
Аптасына бірнеше рет	223	11,1
Айына бірнеше рет	51	2,5
Жауап бере алмаймын	15	7

Сізде қандай әлеуметтік желіде аккаунт бар?

	Мөлшер	%
ВКонтакте	1380	69,0
Facebook	605	30,2
Instagram	1197	59,8
Snapchat	151	7,5
WhatsApp	1596	79,8
Мой мир - mail.ru	316	15,8
Одноклассники	312	15,6
Twitter	137	6,8
Әлеуметтік желілерде аккаунтым жоқ	95	4,7
Ask fm форумы	1	0,1
Gmail.com	2	1
Wattpad	2	1
Badoo	1	0,1
Google	1	0,1
Yandex	1	0,1
YouTube	1	0,1
Kwai	1	0,1
Haycover	1	0,1
WeChat	3	1
Telegram	5	2
Skype	5	2
Zips	1	0,1
Viber	3	1
Gmail	1	0,1

Сіз қалай ойлайсыз, әлеуметтік желілер Сіздің өмір салтыңызға КЕРІ ӘСЕР ете ме?

	Мөлшер	%
Денсаулығымға нұқсан келтірді, көру қабілетім нашарлады, бүкірейе бастадым	317	15,8
Оқуыма нұқсан келтірді, бағаларым нашарлап кетті	125	6,2
Назарыма нұқсан келтірді, есте сақтау қабілетім нашарлады	141	7,0

Сөйлеу мәнеріме нұқсан келтірді, виртуалды әлемнің "сленгтерін" пайдаланатын болдым	104	5,2
Ата-анаммен қарым-қатынасыма нұқсан келтірді	87	4,3
Сүйікті жігітіммен/қызыммен қарым-қатынасыма нұқсан келтірді	71	3,5
Өзіме беретін бағаға нұқсан келтірді	71	3,5
Маған кері әсер етпейді, нұқсан келтірмейді	1309	65,4
Ғаламторды қолданбаймын	15	7
Жауап бере алмаймын	3	1

Сіз қалай ойлайсыз, әлеуметтік желілер Сіздің өмір салтыңызға ДҰРЫС ӘСЕР ете ме?

	Мөлшер	%
Оқу үлгіріміме жақсы әсер етті, қажетті материалды қашан да тауып аламын	454	22,7
Жақсы әсер етті, кез-келген ақпаратты дереу тауып аламын	1142	57,1
Жақсы әсер етті, көптеген виртуалды достар пайда болып, кейін шынайы өмірде таныстық	412	20,6
Жақсы әсер етті, өз ойыңды айтатын мүмкіндік пайда болды	320	16,0
Жақсы әсер етті, шетелде оқу/тәжірибе алу мүмкіндігі пайда болды	96	4,8
Жақсы әсер етті, қосымша қаржы жұмсамастан шет тілін өз бетімше үйрене аламын	248	12,4
Маған оң әсер етпейді	325	16,2
Бос уақытымды өткізуге көмектеседі	2	1
Бизнес және жарнама жүргізуге көмектеседі	3	1
Ғаламторды қолданбаймын	3	1
Жауап бере алмаймын	149	7,4

Сіз негізінен қандай музыканы тыңдағанды қалайсыз?

	Мөлшер	%
Классикалық музыка	263	13,1
Заманауи батыс музыкасын (америкалық, британдық, француздық және т.б.)	584	29,2
Заманауи ресейлік поп-музыка	308	15,4
Заманауи қазақстандық поп-музыка	522	26,1
Ұлттық музыка	131	6,5
Мен музыка тыңдамаймын	72	3,6
Мен меломан	61	3,0
Заманауи түрік музыкасы	1	0,1
Ресейлік және шетелдік рок	5	2
Корей музыкасы	1	0,1
Ресей рэп музыкасы	1	0,1
Саундтректер	1	0,1
Жауап бере алмаймын	45	2,2

Сіз қалай ойлайсыз, өмір сүріп жатқан қоғам әділ ме?

	Мөлшер	%
Иә, мен әділ қоғамда өмір сүріп жатырмын	525	26,2
Келісетін шығармын	879	43,9
Қарсы шығармын	360	18,0
Жоқ, мен өмір сүріп жатқан қоғам әділ емес	114	5,7
Жауап бере алмаймын	123	6,1

Қазақстандық қоғам үшін ең маңыздысы не?

	Мөлшер	%
Мемлекеттің қоғамға қатысты маңызының зор болуы керек	1249	62,4
Мемлекеттік қоғам өміріне араласпауы керек	306	15,3
Маған бәрібір, өз мүддем мен шаруам бар	325	16,2
Жауап бере алмаймын	121	6,0

Төмендегілердің қайсысының Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне жататындығын көрсетіңіз?

	Мөлшер	%
Қазақстан Республикасының Конституциясы	565	28,2
Мемлекеттік ту	1822	91,1
Мемлекеттік елтаңба	1797	89,8
Мемлекеттік әнұран	1707	85,3
Қазақстан Республикасының Заңнамалары	340	17,0
Қазақстандық валюта - теңге	319	15,9
Қазақтың ұлттық ою-өрнегі	261	13,0
Астана қаласындағы Бәйтерек	211	10,5
Шаңырақтың белгісі	233	11,6
Қазақ тілі	1	0,1
Қонақжайлылық	2	1
Ұлттық тағамдар	1	0,1
Қазақ әндері	1	0,1
Жауап бере алмаймын	17	8

Сіз қалай ойлайсыз, даму барысында Қазақстан қай мемлекетті үлгі етуі керек?

	Мөлшер	%
Орталық-Азия елдері (Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркменстан)	34	1,7
Жақын Шығыс елдері (Араб Әмірліктері, Сауд Аравиясы және т.б.)	257	12,8
Ресей	347	17,3
Қытай	72	3,6
Батыс Еуропа елдері (Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Скандинавия елдері және т.б.)	242	12,1
Америка Құрама Штаттары	127	6,3
Шығыс елдері мен Азияның Оңтүстік-Шығыс елдері (Жапония, Малайзия, Оңтүстік Корея және т.б.)	138	6,9
Ешкімге де қарау керек емес, Қазақстанның өз жолы бар	673	33,6
Халық кедей болғандықтан, ешкімнен үйрене алмайсың	1	0,1
Барлығында кішкене ден	1	0,1

Жауап бере алмаймын	107	5,3
---------------------	-----	-----

Қазақстанда тұратыңызды қаншалықты мақтан тұтасыз?

	Мөлшер	%
Мен үнемі Қазақстанда тұрмаймын	45	2,2
Керемет мақтан етемін	1166	58,3
Мақтан ететін шығармын	584	29,2
Маған бәрібір, айырмашылығы жоқ	136	6,8
Мақтан тұта қоймаймын	40	2,0
Мүлде мақтан етпеймін	15	7
Жауап бере алмаймын	15	7

Сіз сайлауға қатыстыңыз ба?

	Мөлшер	%
Үнемі қатысамын, сайлаулардың ешқайсысын жібермеймін	438	21,9
Уақыт болса сайлауға қатысуға тырысамын	604	30,2
Өте сирек, сәті түсіп жатса қатысамын	308	15,4
Ешқанаушаң сайлауға қатысқан емеспін, жасым әлі кәмелетке толмаған	336	16,6
Жоқ, қатыспаймын, бұл маған қызықты емес	141	7,0
Жоқ, бұл менің өміріме қандай да бір жақсы өзгеріс әкеледі деп ойламаймын	139	6,9
Жауап бере алмаймын	32	1,6

Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?

	Мөлшер	%
Үмітпен және оптимизммен	1163	58,1
Бір қалыпты, айтарлықтай өзгерістерді байқамаймын	575	28,7
Алаңдаушылықпен және сенімсіздікпен	189	9,4
Қорқынышпен және ашынумен	43	2,1
Жауап бере алмаймын	31	1,5

Сіз Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Бағдарламалық мақаласымен таныссыз ба?

	Мөлшер	%
Ешқашан естіген емеспін	970	48,5
Естуім бар	841	42,0
Оқыдым, көрдім, мазмұнымен жақсы таныспын	174	8,7
Жауап бере алмаймын	16	8

Сіз Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Бағдарламалық мақаласымен қандай ақпарат көзі арқылы таныстыңыз?

	Мөлшер	%
Достарымнан, таныстарымнан	170	16,5
Әріптестерден, группаластарымнан	125	12,1
Телеарналардан	653	63,3
Газеттерден	195	18,9
Әлеуметтік желілерден	286	27,7
Ғаламтор ресурстардан	173	16,8

Мектепте	3	0,3
Радиодан	2	0,2
Жарнама қалқаны	1	0,1
Үгіт-насихат тобы	1	0,1
Жауап бере алмаймын	29	2,8

Сіз қалай ойлайсыз, Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Бағдарламалық мақаласында ұсынылған тақырыптар мен идеялардың қайсысы біздің қоғам үшін аса маңызды?

	Мөлшер	%
Халықтың компьютерлік сауаттылығын арттыру және тілді меңгеруін жақсарту арқылы қазақстандықтардың бәсекеге қабілеттіліктерін арттыру	608	30,4
Дұрыс, шамаға сай өмір сүру; орынсыз шашпай, мүмкіндікке сай өмір сүру	338	16,9
Ұлттық мәдениетті, тарихты сақтау	405	20,2
Білім шыңына жету; тек жоғары білімділер ғана жетістікке жете алады	320	16,0
Қазақстандық қоғамның, жаңа технологиялар мен ұлттық идеялардың бірлесіп дамуы	262	13,1
Өзгерістерге дайын болу, пайдалы тәжірибелер алу және өзгелерден үйрену	288	14,4
Қазақ әліпбиінің латынға біртіндеп ауысуы	134	6,7
Шағын Отанға деген сүйіспеншілікке баулу, демек, ауылға, қалаға, елді мекенге	146	7,3
Қазақстандық мәдениетті бүкіл әлемге таныту	144	7,2
Ауыл шаруашылығын көтеру, мал шаруашылығын көтеру	1	0,1
Қазақ тілін латын қарпіне көшіруге болмайды	1	0,1
Барлығы өзекті емес	1	0,1
Өз тауарымды ұсына аламын	1	0,1
Жауап бере алмаймын	393	19,6

Сіз «Туған жер» Бағдарламасын білесіз бе немесе ол туралы естідіңіз бе?

	Мөлшер	%
Ешқашан естіген емеспін	972	48,6
Естуім бар	821	41,0
Оқыдым, көрдім, мазмұнымен жақсы таныспын	116	5,8
Жауап бере алмаймын	92	4,6

Сіз қандай жастар Жобаларын білесіз немесе оларға қатыстыңыз? (Мөлшер)

	Естуім бар	Жақсы білемін, қатысқан жоқпын	Білемін, қатыстым	Ештеңе естіген емеспін, білмеймін
«Жасыл ел» жастар еңбек отряды	798	508	166	529
Жастар кадрлық резерві	512	356	50	1083
Өңір аралық бизнес-машықтанулар	470	280	28	1223
Ұлттық Дельфий ойындары	487	288	33	1193
«Жайдарман» ойындары	622	765	82	532

Сіз қандай жастар Жобаларын білесіз немесе оларға қатыстыңыз? (%)

	Естуім бар	Жақсы білемін, қатысқан жоқпын	Білемін, қатыстым	Ештеңе естіген емеспін, білмеймін
«Жасыл ел» жастар еңбек отряды	39,9	25,4	8,3	26,4
Жастар кадрлық резерві	25,6	17,8	2,5	54,1
Өңір аралық бизнес-машықтанулар	23,5	14,0	1,4	61,1
Ұлттық Дельфий ойындары	24,3	14,4	1,6	59,6
«Жайдарман» ойындары	31,1	38,2	4,1	26,6

Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі уақытта жастар үшін қандай Жобаларды республикалық деңгейде қолға алу керек?

	Мөлшер	%
Жұмысқа тұруға жәрдемдесетін Жобалар	1096	54,8
Діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес Жобалары	477	23,8
Құқық бұзушылықпен, суицидпен, ішімдікпен, темекі шегумен және нашақорлықпен күресу Жобалары	561	28,0
Өмірде қиын жағдайға ұшыраған жастардың еңбектік және әлеуметтік бейімделуіне бағытталған Жобалар	515	25,7
Дарынды жастарды қолдау Жобалары	462	23,1
Несие беруді жеңілдететін проектiлердi еңгізу	1	0,1
«Жас отбасы» жобасы	2	1
«Халықаралық ұтқырлығық» жобасы, шетелде білім алуға көмек көрсету	2	1
Жобалар бойынша тегін білім	1	0,1
Тұрғын үймен қамтамасыз ететін жобалар	1	0,1
Ауылды дамыту	1	0,1
Бұл туралы ойланбаппын/ Жауап бере алмаймын	146	7,3

Сіз қалай ойлайсыз, ен алдымен қазақстандық жастардың рухани-мәдени тәрбиесі үшін кім жауапты (мейірімді болу, адал, жауапты болу және т.б.)?

	Мөлшер	%
Отбасы	1587	79,3
Мектеп	144	7,2
Мешіт, шіркеу	28	1,4
Қоғамдық ұйымдар	30	1,5
Жастардың дамуына жауапты мемлекеттік органдар	82	4,1
Кітапханалар, оқу залдары	5	2
Театрлар, мұражайлар, көрмелер	7	3
Әскер	13	6
Телеарналар мен БАҚ	21	1,0
Достары мен замандастары	43	2,1
Еңбек ұжымы, сыныптастары мен группаластары	9	4
Адамның өзі	4	2
Балабақша	1	0,1
Жауап бере алмаймын	27	1,3

Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі заман жастарының бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеу керек?

	Мөлшер	%
Мейірімділік, жанашырлық	699	34,9
Жауапкершілік	1037	51,8
Ұқыптылық	339	16,9
Шыдамдылық	388	19,4
Өзгелерге деген сыйластық	542	27,1
Діндарлық/сыйынушылық	78	3,9
Өзін өзі ұстау мәнері	187	9,3
Өзімшіл болмау	132	6,6
Елестетушілік	26	1,3
Тіл алғыштық	126	6,3
Еңбексүйгіштік	647	32,3
Адалдық	494	24,7
Тәртіптілік	332	16,6
Патриотизм	332	16,6
Мақсатта ұмтылғыштық	194	9,7
Ақылдылық	97	4,8
Дәстүрді құрметтеу	1	0,1
Дербестік, тәуелсіздік	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	11	5

Сіз өзіңізді дінге сыйынатын адаммын деп санайсыз ба?

	Мөлшер	%
Мен дінге сыйынатын адаммын, діни ұйым ісіне қатысамын, діни нормаларды ұстанамын	200	10,0
Мен дінге сыйынамын, бірақ сирек, мерекелерде ғана шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды сирек ұстанамын	616	30,8
Мен дінге сыйынамын, діни ұйым істеріне араласпаймын	858	42,9
Мен дінге сыйынбаймын, бірақ кейде шіркеуге/мешітке барамын, діни нормаларды ұстанамын	72	3,6
Мен дінге сыйынбаймын, бірақ сыйынушыларды сыйлаймын	106	5,3
Менің дінге көзқарасым немікұрайлы	79	3,9
Мен дінге сыйынуға қарсымын, атеистпін	28	1,4
Жауап бере алмаймын	42	2,1

Сіз діни орындарға және басқа да киелі жерлерге (мешіт, шіркеу, синагога) қаншалықты жиі барасыз?

	Мөлшер	%
Аптасына бір рет	272	13,6
Айына бірнеше рет	277	13,8
Жарты жылда бірнеше рет	395	19,7
Жылына бір рет	460	23,0
Жылына бір реттен сирек	187	9,3
Діни және киелі орындарға бармаймын	355	17,7
Жауап бере алмаймын	55	2,7

Сіз діни рәсімдерді қаншалықты жиі жасайсыз (мысалы, намаз оқу, сыйыну)?

	Мөлшер	%

Үнемі	192	9,6
Кейде	659	32,9
Өте сирек	544	27,2
Ешқашан жасамаймын	565	28,2
Аптасына бір рет, жұма күндері	1	0,1
Діни мерекелерге	1	0,1
Жауап бере алмаймын	33	1,6

Сіз қалай ойлайсыз, Аллаға сыйыну, діни орындарға, мешітке/шіркеуге бару қазақстандық жастардың рухани тәрбиесіне ықпал ете ме?

	Мөлшер	%
Иә, міндетті түрде жәрдемдеседі	809	40,4
Белгілі жағдайларда (жастар арасындағы қылмыс, ішімдікке салыну, нашақорлық және т.б.) көмектеседі	596	29,8
Жоқ, жастардың рухани тәрбиесіне отбасының, білім алатын ортасының және мемлекеттік жауапты болуы керек	436	21,8
Өз өзіңе сену керек	2	1
Жауап бере алмаймын	156	7,8

Сіздің отбасыңызда діни мерекелер аталып өтіле ме (мысалы, Ораза Айт, Пасха және т.б.)?

	Мөлшер	%
Иә, үнемі	957	47,8
Тек ең маңыздылары	897	44,8
Жоқ, ешқашан	111	5,5
Жауап бере алмаймын	34	1,7

Сіз туған күніңізді қалай атап өткенді қалайсыз?

	Мөлшер	%
Үйде, отбасыммен	1264	63,2
Достарыммен, дәмханада, мейрамханада, басқа да сауық орындарында	715	35,7
Жұмыстағы әріптестермен, курстастармен	46	2,3
Мен туған күнімді атап өтпеймін, тойламаймын	58	2,9
Жауап бере алмаймын	27	1,3

Сіз Жаңа жылды қалай атап өткенді қалайсыз?

	Мөлшер	%
Үйде, отбасыммен	1587	79,3
Достарыммен, дәмханада, мейрамханада, басқа да сауық орындарында	320	16,0
Жұмыстағы әріптестермен, курстастармен	30	1,5
Мен жаңа жылды тойламаймын, атап өтпеймін	48	2,4
Жауап бере алмаймын	16	8

Сіз бұқаралық ақпарат құралдарынан алатын ақпараттар Сіздің саяси мүдделеріңіздің, көзқарастарыңыздың қалыптасуына әсер етті ме?

	Мөлшер	%

Үлкен әсер етті	402	20,1
Аздаған әсер етті	579	28,9
Ешқандай әсер еткен жоқ	436	21,8
Бұл туралы ешқашан ойланған емеспін	501	25,0
Жауап бере алмаймын	78	3,9

Сіз қандай жанрдағы кітап оқығанды ұнатасыз?

	Мөлшер	%
Шет елдік классика	226	11,3
Заманауи көркем проза	174	8,7
Орыс авторларының классикасы	168	8,4
Отандық классика	167	8,3
Поэзия	228	11,4
Фантастика мен фэнтези	270	13,5
Детективтер	244	12,2
Махаббат романдары	340	17,0
Шым-шытырық оқиғалар	316	15,8
Тарихи әдибиет	299	14,9
Публицистика	79	3,9
Мені кітап оқымаймын	625	31,2
Психологиялық	2	1
Діни	5	2
Іскерлік әдебиеті	3	1
Оқу	2	1
География	2	1
Комедия	1	0,1
Жауап бере алмаймын	86	4,3

Сіз дұрыс тамақтану ережелерін сақтайсыз ба?

	Мөлшер	%
Иә	437	21,8
Көбіне сақтаймын, бірақ кейде мүмкін болмай қалады	673	33,6
Сирек	499	24,9
Жоқ, ешқашан тамақтану тәртібін бақылаған емеспін	386	19,3
Жауап бере алмаймын	6	3

Спорт залына, стадионға, бассейнге және т.б. жерлерге қаншалықты жиі барасыз?

	Мөлшер	%
Аптасына екі рет немесе одан да жиі	326	16,3
Айына үш-төрт рет	290	14,5
Айына бір рет	360	18,0
Жылына бір реттен сирек	289	14,4
Спорттық мекемелрге бармаймын	683	34,1
Үйде айналысамын	3	1
Жылына бірнеше рет	1	0,1
Аптасына бір рет	5	2
Жауап бере алмаймын	43	2,1

Сіз темекі тартасыз ба?

	Мөлшер	%
--	---------------	----------

Иә	303	15,1
Жоқ	1684	84,2
Жауап жоқ	14	7

Темекіні қаншалықты жиі тартасыз?

	Мөлшер	%
Үнемі, күн сайын	233	76,9
Аптасына бірнеше рет	48	15,8
Айына бірнеше рет	13	4,3
Айына бір реттен сирек	7	2,3
Жауап бере алмаймын	2	7

Өзіңіздің замандастарыңызға, құрдастарыңызға, достарыңызға қатысты соңғы үш ай ішінде физикалық немесе басқа түрдегі мәжбүрлік әрекетіне қаншалықты жиі куә болдыңыз?

	Мөлшер	%
Жиі	26	1,3
Кейде	263	13,1
Ешқашан	1655	82,7
Жауап бере алмаймын	57	2,8

Сіздің құрдастарыңызға, замандастарыңызға, достарыңызға қарсы мәжбүрлі әрекетті кім жасады?

	Мөлшер	%
Ата-анасы	32	11,0
Оқытушы	14	4,8
Сыныптасы	65	22,4
Құрдасы	162	55,9
Ересектер	3	1,0
Полиция қызметкерлері	1	3
Бейтаныс адамдар	4	1,4
Жауап бере алмаймын	23	7,9

**Министерство образования и науки Республики Казахстан
Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
Научно-исследовательский центр «Молодежь»**

**«Изучение казахстанских ценностей в
сфере духовно-нравственного
воспитания молодежи»**

**аналитический доклад по результатам
социологического исследования**

Астана, 2017

Изучение казахстанских ценностей в сфере духовно-нравственного воспитания молодежи / О.В. Калдыбаева, Т.Б. Калиев, А.С. Кайдарова, Р.Р. Аюпова, З.Т.Алинова – Астана: НИЦ «Молодежь», 2017. – 127 с.

Данный доклад содержит результаты эмпирического социологического исследования ценностей и ценностных ориентаций казахстанской молодежи. Исследование было проведено Научно-исследовательским центром «Молодежь» по заказу Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. В докладе рассмотрены основные темы – социальное самочувствие молодого населения страны, семейные ценности, степень толерантности казахстанской молодежи, политические и религиозные ценности, ориентации на здоровый образ жизни и др.

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2017

СОДЕРЖАНИЕ

	стр.
Раздел I. Программа социологического исследования	133
1.1 Обоснование проблемной ситуации	133
1.2 Цель и задачи исследования	133
1.3 Объект и предмет исследования	134
1.4 Интерпретация основных понятий.....	134
1.5 Гипотезы исследования	135
1.6 Методическая часть исследования.....	136
Раздел II. Восприятие жизни и ключевые жизненные приоритеты современной казахстанской молодежи.....	140
2.1 Категория «счастье» как элемент самоопределения современной молодежи.....	140
2.2 Градация ценностей современной молодежи.....	142
2.3 Ценностные ориентиры в жизненных планах современной молодежи.....	143
2.4 Роль категории «Труд» в представлениях современной молодежи...	144
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу.....</i>	<i>145</i>
Раздел III. Семейные ценности в представлениях молодежи современного Казахстана.....	148
3.1 Представления современной молодежи об идеальной семье.....	148
3.2 Представления современной молодежи о системе внутрисемейных взаимоотношений.....	149
3.3 Регистрация брака как социальная необходимость в представлениях современной молодежи Казахстана.....	150
3.4 Причины вступления в брак в представлениях современной молодежи.....	151
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу.....</i>	<i>152</i>
Раздел IV. Степень толерантности современной казахстанской молодежи.....	155
4.1 Желание молодежи Казахстана проживать с представителями иных групп по соседству.....	155
4.2 Установки современной молодежи на межэтническую толерантность	156
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу.....</i>	<i>161</i>
Раздел V. Политические ценности современной казахстанской молодежи.....	163

5.1 Эмоциональное восприятие молодежью своей страны.....	163
5.1.1 Мнение молодежи о степени справедливости современного казахстанского общества.....	163
5.1.2 Наличие у молодежи чувства гордости за свою страну.....	165
5.1.3 Представление молодежи о будущем.....	167
5.1.4 Мнение молодежи о роли государства в жизни общества.....	169
5.1.5 Представления молодежи о стране-ориентире для Казахстана.....	170
5.2 Особенности политического поведения современной казахстанской молодежи.....	172
5.2.1 Знание молодежью Казахстана государственных символов.....	172
5.2.2 Степень участия молодежи в выборах.....	173
5.2.3 Уровень ознакомления молодежи Казахстана с содержанием программной статьи Президента страны и источники получения информации о ней.....	175
5.2.4 Участие молодежи Казахстана в молодежных проектах.....	179
5.2.5 Мнение молодежи о влиянии СМИ на формирование политических взглядов.....	181
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу.....</i>	<i>183</i>
Раздел VI. Религиозные ценности молодежи и особенности религиозного поведения	186
6.1 Отношение молодежи Казахстана к религии.....	186
6.2 Особенности религиозного поведения молодежи в современном Казахстане.....	189
6.2.1 Практика посещения культовых сооружений и священных мест...	190
6.2.2 Интенсивность исполнения религиозных обрядов и отношение к религиозным праздникам.....	192
6.2.3 Мнение молодежи Казахстана о влиянии религии на духовно-нравственное воспитание.....	194
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу.....</i>	<i>196</i>
Раздел VII. Отношение молодежи к здоровому образу жизни и девиантному поведению	198
7.1 Соблюдение молодежью правильного режима питания.....	198
7.2 Интенсивность посещения молодежью спортивных секций.....	200
7.3 Отношение молодежи к курению.....	201
7.4 Наличие опыта столкновения молодежи с физическим насилием....	202
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу.....</i>	<i>204</i>
Раздел VIII. Особенности культурной жизни современной казахстанской молодежи.....	206
8.1 Ключевые источники получения информации современной	

молодежью.....	206
8.2 Интенсивность посещения культурно-массовых мероприятий казахстанской молодежи.....	207
8.3 Отношение молодежи к чтению художественной литературы и музыкальные вкусы молодежи.....	208
8.4 Роль интернета в жизни современной казахстанской молодежи.....	211
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу</i>	<i>214</i>
Раздел IX. Воспитание современной молодежи.....	216
9.1 Качества, которые необходимо воспитывать у молодежи.....	216
9.2 Мнение молодежи о структурах, отвечающих за духовно- нравственное воспитание подрастающего поколения.....	217
<i>Выводы, прогноз и рекомендации по разделу.....</i>	<i>218</i>
Заключение	219
Приложение.....	225

РАЗДЕЛ I. ПРОГРАММА СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

1.1 Обоснование проблемной ситуации

Говоря о современной молодежи Казахстана, представляющей почти треть всего населения страны, отметим, что научный интерес вызывают разные стороны жизни данной социальной категории, в том числе ценностные ориентации и образ жизни, поскольку ценности сегодняшней молодежи, возможно, со временем станут доминирующими в обществе ближайшего будущего.

В условиях трансформации современных обществ происходит отход от старой ценностной системы, которая уже не может отвечать требованиям новой измененной социальной реальности. В такой ситуации состояние массового сознания населения, и прежде всего молодежи, характеризуется неустойчивостью, эклектичностью, маргинальностью. Как следствие возрастает интерес к ценностной проблематике, обусловленный нормативно-регулирующим характером функций, выполняемых системой ценностей в обществе.

Направленность ценностных ориентаций и поведенческих установок современной казахстанской молодежи возможно раскрыть через анализ установок молодежи в таких повседневных сферах ее жизни как: семья, политика, межэтнические отношения, религия, здоровье, культурный досуг.

1.2 Цель и задачи исследования

Целью данного исследования выступает анализ ценностных ориентаций молодежи современного Казахстана. Для достижения поставленной цели предполагается решение следующих ключевых исследовательских задач:

- 1) выявление особенностей восприятия молодежью своей жизни в настоящем и определение ее ключевых приоритетов;
- 2) определение особенностей семейных ценностей, включая образ идеальной семьи в сознании молодежи и ключевые причины вступления в брак;
- 3) выделение степени межэтнической толерантности молодежи, определение глубины социальной дистанции по отношению к иным группам;
- 4) изучение политических ценностей современной казахстанской молодежи, включая эмоциональную оценку происходящих в стране событий и особенности политического поведения;
- 5) определение степени религиозности молодежи, отражение религиозности в ее поведении;
- 6) изучение установок молодежи на здоровый образ жизни, в том числе на правильное питание и занятия спортом;

- 7) определение отношения молодежи к девиантным поступкам, в частности отношение к курению и частота столкновения молодежи с проблемами физического насилия;
- 8) выявление особенностей культурной жизни современной казахстанской молодежи, включая определение ключевых источников информации, предпочитаемые молодежью места проведения культурного досуга, отношение к Интернету;
- 9) анализ мнения респондентов о воспитании молодежи, включая определение набора качеств, которые необходимо ей прививать, а также структур, отвечающих за воспитание подрастающего поколения.

1.3 Объект и предмет исследования

Объектом исследования является население Республики Казахстан в возрасте от 14 до 29 лет (молодежь), выбранное по параметрам, репрезентирующим ее социально-демографические и территориальные характеристики.

Предмет исследования – содержание ценностных ориентаций и особенностей поведенческих установок современной казахстанской молодежи, касающихся основных сфер жизнедеятельности - семья, толерантность к «другим группам», политика, религия, здоровье и культурная жизнь.

1.4 Интерпретация основных понятий

Молодежь – граждане Республики Казахстан от четырнадцати до двадцати девяти лет. Молодежь – это особая социально-возрастная группа, отличающаяся возрастными рамками и своим статусом в обществе: переход от детства и юности к социальной ответственности. Некоторыми учеными молодежь понимается как совокупность молодых людей, которым общество предоставляет возможность социального становления, обеспечивая их льготами, но ограничивая в возможности активного участия в определенных сферах жизни социума.

Ценность – это относительно устойчивое, избирательное отношение человека к совокупности материальных и духовных благ, идеалов, которые рассматриваются как предметы, цели или средства для удовлетворения потребностей жизнедеятельности личности.

Ценностные ориентации – отражение в сознании человека ценностей, признаваемых им в качестве стратегических жизненных целей и общих мировоззренческих ориентиров.

Семейные ценности - совокупность представлений о семье, влияющая на выбор семейных целей, способов организации жизнедеятельности и взаимодействия.

Толерантность - способность человека проявлять терпимость к малознакомому образу жизни представителей других общностей, их

поведению, национальным традициям, обычаям, чувствам, мнениям идеям, верованиям и т. д. Отражается в выдержке, самообладании, способности индивида длительно выносить непривычные (неприятные) воздействия чужой культуры без снижения его адаптивных возможностей.

Политические ценности – это усвоенные, приспособленные индивидом (под влиянием личного интереса, ситуации и т.д.) социально-групповые представления, которые усваиваются личностью в процессе политической и иной социализации и служат своего рода «фильтром», с помощью которого формируются конкретные политические установки или ориентации и в конечном итоге определяется специфика политической культуры.

Религия – особая форма осознания мира, обусловленная верой в сверхъестественное, включающая в себя свод моральных норм и типов поведения, обрядов, культовых действий и объединение людей в организации.

Девиянтное поведение - устойчивое поведение личности, отклоняющееся от общепринятых, наиболее распространенных и устоявшихся общественных норм.

1.5 Гипотезы исследования

1. В целом молодежь современного Казахстана удовлетворена своей жизнью, что обусловлено, во-первых, особенностями молодого возраста, во-вторых, поддержкой молодежи со стороны государства. Ключевыми приоритетами молодежи (как и других возрастных категорий казахстанцев) являются семейные ценности.
2. В большинстве своем современной казахстанской молодежи присущи традиционные семейные ценности, включая обязательность государственной регистрации брака, доминирование патриархальных ценностей, заключение брака по любви.
3. В целом молодежь Казахстана характеризуется высокой степенью толерантности к «другим группам». Среда современной казахстанской молодежи характеризуется высокой степенью межэтнической толерантности, однако сохраняются эндогамные установки на выбор брачного партнера, что в большинстве своем исключает установку на межэтнические браки.
4. Степень участия молодежи Казахстана в политической жизни страны невысока, ограничивается преимущественно участием в выборах. Подавляющее большинство молодых людей не принимает участия в деятельности молодежных проектов. Эмоционально большая часть молодежи позитивно оценивает происходящие в стране изменения, что отчасти может быть связано с психологическими особенностями молодого возраста и низкой степенью осведомленности о политических событиях, происходящих в стране.
5. В целом степень религиозности современной казахстанской молодежи невысока, главным образом, она выражается в исполнении основных религиозных обрядов как части этнических и семейных традиций.

Доминирующее значение в сознании молодежи предположительно занимают светские ценности.

6. При общем позитивном отношении к здоровому образу жизни молодежь современного Казахстана мало внимания уделяет правильному питанию, предпочитая более «модный» фаст-фуд. Установки на занятия спортом более реальны, что проявляется в посещении молодежью спортивных секций и регулярных занятиях спортом.
7. Отношение молодежи к девиантным поступкам в целом негативное. Однако курение зачастую не относится молодежью к социальным отклонениям, признаваясь по сути нормой. Соответственно отношение к курению в молодежной среде достаточно лояльное. Большинство молодых людей достаточно редко сталкиваются с проявлениями физического насилия по отношению к себе или своему окружению.
8. Культурная жизнь современной казахстанской молодежи в большой степени зависит от места проживания, возраста и уровня образования молодых людей. Универсальной формой культурного досуга является интернет. Высокая степень вовлеченности молодежи в социальные сети негативно (по мнению самой молодежи) влияет на образование, употребление в речи «слов-паразитов», присущее социальным сетям, «сидячий» образ жизни молодежи.
9. По мнению молодежи за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи в первую очередь должна отвечать семья, призванная сформировать у подрастающего поколения все необходимые качества.

1.6 Методическая часть исследования

Определение объема выборки

В настоящем исследовании для отбора респондентов был применен, во-первых, вероятностный дизайн выборки, который был построен таким образом, что любой человек (в возрасте от 14 до 29 лет) в пределах совокупности имел равные возможности быть отобранным для анализа. Во-вторых, была использована стратифицированная многоступенчатая выборка, при которой основными стратами выступили нижеперечисленные ступени.

Ступень 1. Отбор по областям - исходя из численности населения в возрасте от 14 до 29 лет, по областям и городам республиканского значения были определены объемы выборки по 16 регионам страны (городов Астана и Алматы) и 14 областных центров.

Ступень 2. Отбор по принципу город-село – в каждой области были высчитаны объемы городской и сельской выборки.

Ступень 3. Отбор стартовой точки – в пределах каждого населенного пункта случайным образом были определены стартовые точки маршрута и количество респондентов.

Ступень 4. Отбор домохозяйства – следуя по маршруту от стартовой точки по правилу «левой руки» отбирались домохозяйства.

Ступень 5. Отбор респондентов согласно квоте – в каждом отдельно взятом домохозяйстве респонденты отбирались по двум признакам – пол и возраст (половозрастной квоте). Возраст респондента не должен был быть ниже 14 и выше 29 лет, соблюдалась репрезентативная представленность по полу (количество опрашиваемых мужчин и женщин было рассчитано согласно данным Комитета по статистике по каждой области, городу и селу).

Таблица 1. Выборочная совокупность по проекту, человек

	Все население			Городское население			Сельское население		
	Оба пола	Мужчины	Женщины	Оба пола	Мужчины	Женщины	Оба пола	Мужчины	Женщины
Республика Казахстан	2000	1006	994	1145	560	585	854	446	408
Акмолинская область	79	41	38	36	18	18	43	23	20
Актюбинская область	101	50	51	63	31	32	38	20	18
Алматинская область	211	108	103	49	25	24	162	84	78
Атырауская область	68	35	33	31	15	16	37	19	18
Западно-Казахстанская область	71	36	35	35	17	18	36	19	17
Жамбылская область	122	62	60	48	24	24	74	38	36
Карагандинская область	149	75	74	117	58	59	32	17	15
Костанайская область	96	49	47	51	25	26	45	23	22
Кызылординская область	89	46	43	37	19	18	52	27	25
Мангистауская область	73	37	36	32	17	15	40	20	20
Южно-Казахстанская область	340	173	167	150	75	75	190	99	91
Павлодарская область	78	39	39	55	27	28	23	12	11
Северно-Казахстанская область	55	29	26	26	13	13	29	16	13
Восточно-Казахстанская область	144	73	71	91	45	46	53	29	24
г. Астана	101	48	53	101	48	53	-	-	-
г. Алматы	223	103	120	223	103	120	-	-	-

* По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики РК за 2016 год

Используемая выборка является репрезентативной, т.е. по выделенным параметрам состав респондентов приближается к соответствующим пропорциям в генеральной совокупности (согласно данным Комитета по статистике на 2016 год). При этом отклонение средних характеристик выборочной совокупности от средних характеристик генеральной совокупности не превышало $\pm 3,5\%$.

Описание используемых методов сбора первичной социологической информации

Методом сбора первичной социологической информации выступил массовый опрос молодежи в возрасте от 14 до 29 лет, методом «face-to-face». Данный метод позволил получить наиболее объективную информацию о ситуации в молодежной среде Казахстана, а также выявить основные потребности и социальные практики молодых казахстанцев. Сбор информации в рамках массового опроса производился по месту жительства респондентов (так называемый квартирный опрос), реже по месту учебы / работы / центру занятости (для более оперативного поиска и доступа к целевой группе). Выбранный метод соответствовал цели и задачам текущего исследования.

Структура инструментария

Инструментарием сбора данных выступает логически структурированный вопросник – анкета социологического исследования – инструмент для сбора первичной информации, тиражированный документ, который содержит набор вопросов, сформулированных и связанных между собой по определенным правилам. Свойства и качества социологической анкеты, ее объем, структура, специфика конструирования вопросов тесно связаны и определяются типом опроса (массовый), для которого данный инструмент предполагается использовать, а также особенностями объекта исследования.

Структура социологической анкеты состояла из трех блоков: 1) вводный, содержащий обращение, информацию для респондента об исследовании и т.п.; 2) основной, содержащий набор вопросов собственно по изучаемой проблеме; данный блок содержал несколько разделов, посвященных различным аспектам изучаемой проблемы; 3) социально-демографический, содержащий набор вопросов о таких характеристиках респондента как пол, возраст, образование и т.п.

Социологическая анкета была составлена на двух языках - государственном и русском - и заполнялась респондентом в зависимости от предпочтения.

Методика обработки информации

По итогам полевого этапа исследования сотрудники НИЦ «Молодежь» провели контроль работы интервьюеров (100% проверка корректности заполнения анкет и 30% контроль поля по телефону), а также кодировку, ввод и обработку данных. Для проведения контроля поля НИЦ «Молодежь» сохранил и по запросу Заказчика может предоставить все документы полевого этапа исследования (анкеты, маршрутные листы, линейки, корреляции).

Ввод, обработка первичных данных, а также вывод одномерных, двумерных таблиц, корреляционный и кластерный анализы были выполнены с помощью лицензионной, русифицированной компьютерной программы

SPSS, версия 21 (копии договоров, подтверждающих право на использование программного продукта, имеются).

Методы анализа информации

Основными методами анализа первичной социологической информации выступили:

- 1) одномерный анализ данных;
- 2) двумерный анализ данных;
- 3) корреляционный анализ.

Организация исследования (рабочий план)

Период проведения исследования: июль-август 2017 года.

РАЗДЕЛ II. ВОСПРИЯТИЕ ЖИЗНИ И КЛЮЧЕВЫЕ ЖИЗНЕННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ СОВРЕМЕННОЙ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

В процессе изучения ценностных установок современной молодежи большое значение имеет восприятие ими жизненных реалий, то, каким образом молодые люди расставляют личные и социальные приоритеты. Ценностные установки, как правило, являются запрограммированным результатом, обусловленным культурными, этническими, цивилизационными особенностями, запросами социальной среды обитания. В рамках данного раздела рассматриваются ответы на четыре вопроса, призванные выявить самые общие настроения современной молодежи, их самоопределение по шкале счастья, их главные ценностные ориентиры, жизненные планы и отношение к труду.

Результаты.

2.1 Категория «счастье» как элемент самоопределения современной молодежи

В ответе на вопрос анкеты: *«Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...»* респондентам было предложено выбрать варианты с градацией от «Счастливый человек» до «Несчастливый человек». Подавляющее большинство опрошенных считает себя счастливыми людьми, варианты «Счастливый человек» и «Скорее счастливый человек, чем несчастливый» выбрали 96,6%. Этот показатель выше, чем аналогичный за 2016 год на 1,1%.

Вариант «Скорее несчастливый человек, чем счастливый» был выбран 1,8% респондентов. Откровенно несчастными себя считает крайне малое количество людей - вариант «Несчастливый человек» выбрали 0,3% опрошенных (Таблица 3).

Таблица 3. Распределение ответов на вопрос: «Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...» (в %, в динамике за 2016 и 2017 гг.)

	Варианты ответа	2017 г.	2016 г.
1	Счастливый человек	66,5	61,5
2	Скорее счастливый человек, чем несчастливый	30,1	33,9
3	Скорее несчастливый человек, чем счастливый	1,8	1,2
4	Несчастливый человек	0,3	0,3
5	Затрудняюсь ответить	1,2	3,0

Рассматривая данные опроса в разрезе этнической принадлежности, можно констатировать, что наиболее счастливыми себя считают казахи (вариант «Счастливый человек» выбрали 69,6% опрошенных), затем - представители других национальностей (62,8%), затем русские (56,4%). Однако если суммировать показатели по вариантам «Счастливый человек» и

«Скорее счастливый человек, чем несчастливый», то картина несколько меняется: казахи – 97%, русские – 96,3%, другие национальности – 94,6%.

Откровенно несчастливыми в этническом разрезе себя считает 0,4% казахов, среди представителей других национальностей таких не нашлось. При этом в сумме по вариантам «Скорее несчастливый человек, чем счастливый» и «Несчастливый человек» у русских – 1,4%, казахов – 2,1%, других национальностей - 3,6%.

В корреляции по возрасту первые два показателя в сумме мало отличаются, варианты «Счастливый человек» и «Скорее счастливый человек, чем несчастливый» выбраны: от 14 до 18 лет – 97,1%, от 19 до 23 лет – 96,6%, от 24 до 29 лет – 96,3%. Однако с возрастом меняется соотношение этих двух вариантов, совершенно счастливыми себя считает 73,5% 14 - 18-летних, в то время как в группе от 19 до 23 лет этот показатель равен 67,7%, а в группе от 24 до 29 лет – лишь 62,1%.

Рассматривая данные в разрезе по областям, следует отметить, что в сумме доля респондентов, выбравших варианты «Счастливый человек» и «Скорее счастливый человек, чем несчастливый» превышает 90% в каждом регионе. Определенные, довольно серьезные, отличия есть в доле тех опрошенных, кто считает себя однозначно счастливым. В этом плане лидирует Атырауская область, аутсайдером же является Западно-Казахстанская область. Из *таблицы 4* можно видеть, что разница между лидером и аутсайдером довольно заметна.

Таблица 4. Распределение ответов на вопрос: «Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...» (варианты «Счастливый человек» и «Скорее счастливый человек, чем несчастливый») в %, в разрезе регионов)

	Регион	«Счастливый человек»	«Скорее счастливый человек, чем несчастливый»
1	Атырауская область	92,6	5,9
2	Актюбинская область	84,2	15,8
3	Кызылординская область	82,0	15,7
4	Южно-Казахстанская область	79,4	20,3
5	Северо-Казахстанская область	79,2	20,8
6	г. Астана	74,5	22,5
7	Павлодарская область	71,8	23,1
8	Алматинская область	64,0	34,6
9	г. Алматы	63,2	31,8
10	Восточно-Казахстанская область	62,3	35,4
11	Карагандинская область	61,1	30,2
12	Акмолинская область	59,5	39,2
13	Мангистауская область	56,2	35,6
14	Костанайская область	50,0	47,9
15	Жамбылская область	41,8	50,0
16	Западно-Казахстанская область	36,6	53,5

2.2 Градация ценностей современной молодежи

На вопрос: «*Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?*» наибольшее количество респондентов выбрало вариант «Семья» (82,4%). На втором месте стоит вариант «Здоровье» (57,5%). Далее идут - «Дружба» (32%), «Материально обеспеченная жизнь» (15,8%), «Любовь» (15,5%). В процессе опроса респонденты должны были выбрать из списка не более трех вариантов ответа.

Таблица 5. Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?» (в %, в динамике за 2016 и 2017 гг.)

	Ценность	2017 г.	2016 г.
1	Семья	82,4	84,0
2	Здоровье	57,5	61,1
3	Дружба	32,0	23,1
4	Материально обеспеченная жизнь	15,8	19,8
5	Любовь	15,5	17,3
6	Знание, образование	12,6	12,5
7	Вера, религия	12,5	10,9
8	Интересная работа, профессия	10,5	14,1
9	Душевный покой	9,5	9,2
10	Карьера, высокое положение в обществе	5,9	5,6
11	Самореализация, самоуважение	5,2	8,4
12	Возможность получать любые удовольствия, развлекаться	5,2	3,9
13	Власть	4,2	3,8
14	Помощь людям	4,2	4,2
15	Общественное признание, известность, репутация	1,6	1,6
16	Творчество	1,8	1,2

Из *таблицы 5* можно увидеть, что, несмотря на незначительные изменения, соотношение основных ценностей по сравнению с 2016 г. не изменилось.

В разрезе по занятости распределение ценностей не особо отличается от линейных данных, за исключением некоторых нюансов. Семья, здоровье и дружба занимают три лидирующие позиции у всех категорий опрашиваемой молодежи. Однако, если у учащихся вариант «Знание, образование» занимает четвертое место с 23,3%, то у работающей молодежи, а также у категории «Не учусь и не работаю» он не попадает в пятерку приоритетных ценностей.

Список главных ценностей, очевидно, не зависит от религии. Семья, здоровье и дружба лидируют у мусульман, христиан и не исповедующих никакой религии. Любопытно, что вариант «Вера, религия» представляет собой далеко не главную ценность у представителей молодежи, считающих себя верующими. Так, среди мусульман этот вариант выбрали 14,2% респондентов (6 место), а среди христиан лишь 7,4% (9 место).

Вариант «Материально обеспеченная жизнь» у мусульман и христиан набрал ощутимо разное количество голосов, составив у мусульман 14,3%, а у

христиан 23,2%. Можно предположить здесь не столько влияние религии, сколько этнические установки, что отчасти подтверждается анализом корреляции по этносам - среди казахов этот вариант выбрали 14% респондентов, среди русских - 22,1%.

2.3 Ценностные ориентиры в жизненных планах современной молодежи

На вопрос анкеты: *«Кем бы Вы хотели быть в жизни?»* респондентам давалась возможность выбрать до двух вариантов ответов.

Таблица 6. Распределение ответов на вопрос: «Кем бы Вы хотели быть в жизни?» (в %)

	Вариант ответа	%
1	Хорошим семьянином	43,9
2	Материально обеспеченным	43,4
3	Профессионалом, хорошим работником	27,8
4	Достойным гражданином	25,4
5	Известным, знаменитым	11,2
6	Честным, принципиальным человеком	16,3
7	Высоконравственным	4,5
8	Счастливым человеком	0,2

Из *таблицы 6* видно, что наиболее популярные варианты – это «Хороший семьянин» (43,9%) и «Материально обеспеченный» (43,4%). На третьем месте стоит вариант «Профессионал, хороший работник» (27,8%), затем «Достойный гражданин» (25,4%). Завершает пятерку «Честный принципиальный человек» (16,3%). Очевидно, что связка первых двух вариантов имела в ходе опроса наибольшую популярность.

Анализ разреза данных по этносам показывает, что налицо некоторые отличия в установках среди молодежи разных национальностей. Так, первое место среди казахской молодежи занимает вариант «Хорошим семьянином» (42,9%), а вариант «Материально обеспеченным» находится на втором месте по популярности (40,7%). У русских же вариант «Материально обеспеченным» набрал ощутимо большее количество голосов и лидирует с долей в 54,7%. Вариант «Хорошим семьянином» у русской молодежи стоит на втором месте с долей в 41,3%. У представителей других этносов на первом месте стоит вариант «Хорошим семьянином» (54,3%), затем идут варианты «Материально обеспеченным» (42,6%), «Достойным гражданином» (29,6%), «Профессионалом, хорошим работником» (24,2%).

Установки сельской и городской молодежи в этом плане также схожи, но если у жителей села вариант «Хорошим семьянином» выходит на первое место с 41,4%, то у горожан на первом месте оказывается материальный достаток – вариант «Материально обеспеченным» выбрали 46,2% респондентов.

2.4 Роль категории «Труд» в представлениях современной молодежи

На вопрос анкеты: «*Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека?*» большей частью опрошенной молодежи был выбран вариант «Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности» (54,4%). На втором месте оказался вариант «Труд необходим как средство материального обеспечения» (28,5%), затем вариант «Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи» (15,8%) (Таблица 7).

Таблица 7. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека?» (в %, в динамике за 2016 и 2017 гг.)

	Варианты ответа	2017 г.	2016 г.
1	Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности	54,4	56,5
2	Труд необходим как средство материального обеспечения	28,5	29,5
3	Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи	15,8	10,4

В разрезе по занятости соотношение выбранных вариантов то же, что и в целом, однако есть некоторые различия в количестве выбравших тот или иной вариант. Так, среди тех респондентов, кто не работает и не учится, но ищет работу, относительно велико количество респондентов, выбравших вариант «Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи» - 22,3%. У работающей молодежи этот вариант выбрали лишь 16,4% респондентов, а у тех, кто учится и подрабатывает, - 15,3%.

Таблица 8. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека?» (в %, в разрезе регионов)

	Регион	Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности	Труд необходим как средство материального обеспечения	Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи
1	Атырауская область	69,1	13,2	17,6
2	Актюбинская область	66,3	17,8	11,9
3	Кызылординская область	65,2	12,4	15,7
4	Южно-Казахстанская область	60,0	20,0	19,7
5	Западно-Казахстанская область	59,2	21,1	19,7
6	г. Алматы	58,3	26,5	14,3
7	Павлодарская область	56,4	33,3	10,3
8	Карагандинская область	56,4	26,8	16,1

9	Мангистауская область	52,1	34,2	11,0
10	Костанайская область	52,1	30,2	15,6
11	Восточно-Казахстанская область	50,9	34,9	12,6
12	Акмолинская область	46,8	13,9	39,2
13	Алматинская область	46,0	41,2	12,3
14	Жамбылская область	43,4	45,9	10,7
15	г. Астана	40,2	42,2	14,7
16	Северо-Казахстанская область	33,3	50,0	16,7

Из *таблицы 8* можно увидеть, что наиболее позитивное отношение к труду как к некоему созидающему началу, необходимому для развития личности, наблюдается в Атырауской, Актюбинской и Кызылординской областях. Большая часть молодежи Северо-Казахстанской, Жамбылской областей, а также города Астаны считает труд жизненной необходимостью, средством материального обеспечения. Особо можно выделить Акмолинскую область, в которой 39,2% опрошенных выбрали вариант «Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи».

В разрезе по возрасту процент выбравших вариант «Труд необходим как средство материального обеспечения» ожидаемо выше у старшей группы от 24 до 29 лет (30,1%), у группы от 19 до 23 лет этот показатель составил 27,2%, а в группе от 14 до 18 лет – 27%.

Выводы по разделу:

1. В целом можно сказать, что молодежь Казахстана считает себя счастливой. Об этом говорит практически полное доминирование вариантов «Счастливый человек» и «Скорее счастливый человек». Рассматривая доли ответов, касающихся счастья, необходимо учитывать субъективный характер трактовки этого термина. Кроме того, ответ на этот вопрос может зависеть и от культурных установок конкретного этноса. Можно предположить, что казахи называют себя счастливыми с большей готовностью, нежели русские, разница в доле выбравших вариант «Счастливый человек» составляет 13,2%. При этом, в сумме двух вариантов с положительным ответом результаты меняются в сторону уравнения.

Отчасти высокую долю счастливых можно объяснить особенностью морально-этических установок, например, тем, что открыто признавать себя несчастливым – это проявление слабости и излишней открытости. Однако, основываясь на этом, можно спрогнозировать лишь некоторую погрешность, в целом же, оперируя исключительно фактами, можно сказать, что позитивная тенденция налицо.

2. Наибольшими ценностями для молодежи Казахстана, независимо от этноса, происхождения и религии, все также являются семья, здоровье и дружба. Очевидно, что это отголоски традиционных ценностей, все еще

доминирующих в современном обществе. Стоит отметить также очевидно светское воспитание современной молодежи, что отражается в относительно низкой роли религии в ее системе ценностей.

3. Важную роль семейных ценностей подчеркивает и большая популярность варианта «Хорошим семьянином» в ответах на вопрос: «Кем бы Вы хотели быть в жизни?». Второе место варианта «Материально обеспеченным», очевидно, обусловлено современными социально-экономическими реалиями, которые, взаимодействуя со старыми морально-этическими установками, и формируют картину современных молодежных ценностей.

4. В целом, казахстанская молодежь сохраняет позитивное отношение к труду, как к началу, способствующему развитию личности. Однако, этот показатель довольно серьезно разнится в различных регионах, что возможно говорит о необходимости улучшения воспитательной работы с молодежью по вопросам роли труда в формировании личностных качеств человека.

Прогноз:

Учитывая изменения, произошедшие с 2016 г., можно спрогнозировать незначительную миграцию часть молодежи из категории «Скорее счастливый» в категорию «Счастливый». В целом же, доля тех, кто выбрал два «позитивных» варианта, не может сколько-нибудь значительно увеличиться ввиду отсутствия «ресурса» для этого процесса в других категориях.

По всей видимости, в краткосрочной перспективе в системе ценностей современной молодежи не произойдет серьезных изменений. Две категории – «Вера, религия» и «Материально обеспеченная жизнь» имеют шансы на увеличение роли в предпочтениях респондентов. Доля первой из них увеличилась на 1,6% с 2016 г., и в принципе эта тенденция вполне может продолжиться. Что касается категории «Материально обеспеченная жизнь», то доля выбравших этот вариант уменьшилась на 4% с прошлого года, но имеет значительный потенциал роста. Об этом, в первую очередь, говорит тот факт, что на следующий вопрос анкеты: «Кем бы Вы хотели быть в жизни?» доля выбравших вариант «Материально обеспеченным» составила 43,4%.

Основываясь на падении доли респондентов, выбравших вариант «Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности» по сравнению с 2016 г., можно спрогнозировать дальнейшее медленное развитие этого тренда. Однако, ситуацию может исправить активизация воспитательной работы в этом плане.

Рекомендации:

Учитывая тот факт, что ценность труда и установки на труд разнятся в разных возрастных и региональных группах молодежи, рекомендуется

оптимизация воспитательной работы с молодежью по пропаганде ценности труда в формировании личности молодого человека. Одной из форм данной работы может служить организация встреч учащейся молодежи с успешными представителями разных профессий, что может способствовать повышению мотивации молодежи к труду, к осознанному выбору будущей профессии, к ответственному будущему.

С целью повышения престижа ценности труда рекомендуется проведение информационно-пропагандистской кампании в СМИ по пропаганде образа работающего человека, успешного в своей профессии, приносящего пользу обществу, в котором живет.

РАЗДЕЛ III. СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ В ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ МОЛОДЕЖИ СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНА

Проблема.

Семья представляет собой ключевую единицу современного общества. Именно в семье закладывается базовая система морально-этических стандартов и представлений, в рамках семьи в норме формируется первичный контур социализации человека. Данный раздел посвящен изучению представлений современной казахстанской молодежи о том, что такое идеальная семья, о предпочтительных формах внутрисемейных взаимоотношений, формах брака и причинах вступления в брак.

Результаты.

3.1 Представления современной молодежи об идеальной семье

На вопрос анкеты: *«В Вашем представлении Идеальная семья - это прежде всего?»* наибольшей популярностью пользовался вариант ответа «Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя» (56,0%). На втором месте стоит вариант «Семья, где супруги хранят друг другу верность» (35,7%), затем идут варианты «Семья, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена - за порядок и благополучие в доме» (34,3%), «Семья, в которой с уважением относятся к старшим» (31,2%), «Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)» (25,2%) (Таблица 9).

По сравнению с результатами опроса 2016 г. соотношение наиболее популярных вариантов не изменилось. Можно отметить, что варианты-лидеры «Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя» и «Семья, где супруги хранят друг другу верность» в 2016 г. набрали заметно большее количество голосов, 69,2% и 40,3% соответственно.

Таблица 9. Распределение ответов на вопрос: «В Вашем представлении Идеальная семья – это прежде всего?» (в %, в динамике за 2016 и 2017 гг.)

	Варианты ответа	2017 г.	2016 г.
1	Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя	56,0	69,2
2	Семья, где супруги хранят друг другу верность	35,7	40,3
3	Семья, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена – за порядок и благополучие в доме	34,3	38,2
4	Семья, в которой с уважением относятся к старшим	31,2	33,2
5	Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)	25,2	26,2
6	Семья, где супруги состоят в официально зарегистрированном браке	14,5	18,2
7	Многодетная семья	10,3	9,9
8	Семья, в которой оба супруга равноправны и независимы друг от друга	8,5	10,0

9	Семья, где бабушки и дедушки живут вместе с детьми и внуками	8,5	7,7
10	Семья, в которой не более одного или двух детей	3,4	2,4
11	Нет идеальной семьи	0,1	-
12	Семья, в которой царит взаимное уважение, все счастливы	0,1	-
13	Затрудняюсь ответить	0,8	0,3

В разрезе по семейному положению можно наблюдать определенные особенности в выборе различных групп. Так, вариант «Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя» пользуется наибольшей популярностью в группе разведенных – 75%. Далее идет категория женатых, но не зарегистрированных (69,2%), женатых/замужних (59%), не женатых/не замужних (53,8%). На последнем месте категория вдовцов/вдов, среди которых этот вариант выбрали 16,7% респондентов. Только в данной категории этот вариант не стал лидирующим, заняв пятое место.

3.2 Представления современной молодежи о системе внутрисемейных взаимоотношений

На вопрос анкеты: «*По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье?*» большинство респондентов ответило «Отец» (62,5%). На втором месте стоит вариант «Мать и отец должны быть равноправны» (27,5%), затем – вариант «Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны» (8,1%). Вариант «Мать» оказался крайне непопулярным, набрав лишь 1,5%.

Таблица 10. Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье?» (в %, в динамике за 2016 и 2017 гг.)

	Варианты ответа	2017 г.	2016 г.
1	Отец	62,5	60,5
2	Мать	1,5	2,3
3	Мать и отец должны быть равноправны	27,5	27,0
4	Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны	8,1	9,9
5	Затрудняюсь ответить	0,4	0,2

Из *таблицы 10* видно, что по сравнению с 2016 г., несмотря на небольшие изменения в распределении ответов, основные тренды сохранились, соотношение вариантов по популярности осталось тем же.

Весьма показательны данные опроса в разрезе по этносам. Если среди казахской молодежи 66,2% считают, что главным в семье должен быть отец, а среди представителей других этносов этот вариант набрал 65,5%, то среди русской молодежи этот вариант, находясь на первом месте, набрал лишь 45,3%. Очевидно, что русская молодежь более демократична. Вариант «Мать и отец должны быть равноправны» набрал у русских 39,3%, у казахов 24,9%,

у представителей других национальностей 25,6%. Вариант «Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны» набрал у казахов 7,0%, у представителей других этносов 7,6%, у русских 12,9%.

Определенные различия есть и в разрезе по месту проживания. Сельская молодежь, как и ожидалось, более консервативна, в селе 65,3% считают, что главным должен быть отец, и 26,6% за то, что отец и мать должны иметь равные права. Среди городской молодежи эти показатели составили 60,3% и 28,2% соответственно. Как бы то ни было, разница, хотя она и есть, незначительна.

3.3 Регистрация брака как социальная необходимость в представлениях современной молодежи Казахстана

На вопрос анкеты: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак в ЗАГС-е или люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?» большинство опрошенной молодежи выбрало вариант «Брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГСе» (74,2%). На втором месте стоит вариант «Нет, брак регистрировать не обязательно» (16,1%), на третьем - «Достаточно провести религиозный обряд (неке, никах, обручение в церкви и др.)» (7,4%).

Таблица 11. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак в ЗАГС-е или люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?» (в %, в динамике за 2016 и 2017 гг.)

	Варианты ответа	2016 г.	2017 г.
1	Брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГСе	79,0	74,2
2	Нет, брак регистрировать не обязательно	12,4	16,1
3	Достаточно провести религиозный обряд (неке, никах, обручение в церкви и др.)	6,1	7,4
4	Другое	0,2	0,0
5	Затрудняюсь ответить	2,3	2,3

Из таблицы 11 можно увидеть, что по сравнению с 2016 г. количество сторонников обязательной регистрации брака в ЗАГСе уменьшилось на 4,8%, а количество молодежи, считающей, что брак регистрировать не обязательно увеличилось на 3,7%.

В этническом разрезе в этом плане четко выделяются русские. Если среди казахской молодежи 77% считает, что нужно обязательно регистрировать брак в ЗАГСе, то у русских этот вариант набрал 61,3%. Если среди казахов вариант «Нет, брак регистрировать не обязательно» выбрал приблизительно каждый восьмой (12,5%), то среди русских это уже каждый третий (33,0%).

Некоторые различия можно увидеть, рассмотрев корреляцию по семейному положению. Так, наибольшее число выбравших вариант «Брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГСе» наблюдается среди тех, кто уже

женат/замужем (78,9%), либо еще не вступил в брак (72,7%). Среди вдовцов/вдов этот показатель составил 66,7%, среди разведенных 64,3%. Наименьшее количество респондентов, выбравших этот вариант, среди тех, кто живет фактическим не зарегистрированным браком (51,3%).

В последней группе вариант «Нет, брак регистрировать не обязательно» пользуется, что логично, наибольшей популярностью – 38,5%. Далее идут вдовцы/вдовы (33,3%), разведенные (21,4%), не женатые/не замужние (17,3%) и женатые/замужние (12,4%). Очень низка доля выбравших этот вариант среди тех, кто затруднился с определением своего семейного статуса (7,1%), однако ввиду их неопределенного положения, трактовка этого факта представляет некоторые затруднения.

3.4 Причины вступления в брак в представлениях современной молодежи

На вопрос анкеты: «*Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак?*» лидирует вариант «Желание быть вместе с любимым человеком» (69,2%). На втором месте стоит вариант «Совет и настоящие родители и родственники» (11%), затем «Желание иметь детей» (10,6%), «Из-за того, что все вступают в брак, так принято» (4,0%), «Боязнь одиночества, нежелание остаться одному (одной) на старость лет» (1,8%) (Таблица 12).

Таблица 12. Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак» (в %, в динамике за 2016 и 2017 гг.)

	Варианты ответа	2016 г.	2017 г.
1	Желание быть вместе с любимым человеком	72,2	69,2
2	Совет и настоящие родители и родственники	9,7	11,0
3	Желание иметь детей	9,5	10,6
4	Из-за того, что все вступают в брак, так принято	3,3	4,0
5	Боязнь одиночества, нежелание остаться одному (одной) на старость лет	2,2	1,8
6	Для обеспечения финансовой стабильности	1,0	0,8
7	Затрудняюсь ответить	1,9	2,4

По сравнению с 2016 г. соотношение наиболее популярных вариантов не изменилось, однако количество выбравших наиболее популярный вариант «Желание быть вместе с любимым человеком» уменьшилось на 3%, а количество респондентов, выбравших варианты «Совет и настоящие родители и родственники» и «Желание иметь детей», наоборот, незначительно увеличилось.

В этническом разрезе можно увидеть, что вариант «Совет и настоящие родители и родственники» пользуется большей популярностью у казахов – 12,5%, в то время как у русских его выбрало лишь 6,9% респондентов. У русской молодежи вариант «Желание быть вместе с любимым человеком» выбрали 75,1% опрошенных, тогда как у казахов этот вариант выбрали

67,9%, а у представителей других национальностей этот показатель составил 68,2%.

Анализ корреляций в разрезе семейного положения показывает доминирование того же наиболее популярного варианта («Желание быть вместе с любимым человеком») во всех группах. Однако, в разных группах он набирает разное количество голосов. Так, среди вдовцов/вдов он наиболее популярен – 83,3%, в то время как в группе разведенных этот показатель меньше, чем в других – 60,7%. Эти две группы антагонистичны и во втором и в третьем по популярности вариантах. Ответ «Совет и настояние родителей и родственников» выбрали 14,3% разведенных и 0,0% вдовцов/вдов. Аналогично дело обстоит и с вариантом «Желание иметь детей» - его выбирают 21,4% разведенных и 0,0% вдовцов/вдов (Таблица 13).

Таблица 13. Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак» (в %, в разрезе по семейному положению)

	Варианты ответа	Женат, замужем	Не женат, не замужем	Живем вместе, не зарегистрированы в браке	Вдовец, вдова	Разведен, разведена
1	Желание быть вместе с любимым человеком	68,9	69,4	66,7	83,3	60,7
2	Совет и настояние родителей и родственников	10,9	11,4	2,6	0,0	14,3
3	Желание иметь детей	12,7	9,5	10,3	0,0	21,4
4	Из-за того, что все вступают в брак, так принято	3,9	3,8	10,3	0,0	3,6
5	Боязнь одиночества, нежелание остаться одному (одной) на старость лет	2,0	1,7	2,6	16,7	0,0
6	Для обеспечения финансовой стабильности	0,5	1,0	2,6	0,0	0,0
7	Затрудняюсь ответить	0,9	3,3	5,1	0,0	0,0

Выводы по разделу:

1. Можно сказать, что достаточно большое влияние на представления молодежи об идеальной семье имеют традиции. Однако следует констатировать и наличие определенного кризиса семейных ценностей. Об этом говорит наличие в топ-5 сразу двух вариантов, связанных с сохранением семьи. Уже сам факт того, что варианты «Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя» и «Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)» набрали 56% и 25,2% соответственно, говорит о том, что

современная молодежь прекрасно представляет себе возможность существования неполной, неполноценной семьи.

2. О наличии патриархальных установок говорит и статистика ответов на вопрос: «По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье?», согласно которым большая часть молодежи считает, что главным в семье должен быть отец.

3. Анализ ответов на вопрос: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак в ЗАГС-е или люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?» показывает, что большая часть молодежи является сторонниками обязательной официальной регистрации отношений. Низкая популярность варианта «Достаточно провести религиозный обряд (неке, никах, обручение в церкви и др.)» показывает, что молодежь Казахстана, независимо от национальности, продолжает оставаться достаточно светской, что было постулировано нами выше.

4. Лидирование в ответе на вопрос: «Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак?» варианта «Желание быть вместе с любимым человеком» (69,2%), а также весьма значительный отрыв этого варианта от всех остальных, позволяет сделать вывод о наличии четко зафиксированной морально-этической общественной нормы. При этом причины социальные («Из-за того, что все вступают в брак, так принято») и социобиологические («Желание иметь детей») отходят на второй и даже на третий план.

Прогноз:

По всей видимости, представления об идеальной семье, будучи отражением объективной социальной реальности, сильно не изменятся в ближайшее время, по крайней мере, сохранят ту же систему ранжирования.

По вопросу о том, кто должен занимать главенствующее положение в семье, можно сказать, что в ближайшее время не изменятся и патриархальные установки молодежи. В средне- и долгосрочной перспективе можно спрогнозировать увеличение доли респондентов, являющихся сторонниками равноправия в семье.

Касательно регистрации браков можно констатировать, что количество сторонников обязательной регистрации уменьшилось на 4,8% с 2016 г. и, возможно, будет незначительно уменьшаться и в будущем. При этом, соответственно, увеличится количество респондентов, являющихся сторонниками незарегистрированного и церковного брака.

Очевидно, что вариант «Желание быть вместе с любимым человеком» еще долгое время будет лидировать в качестве главной причины вступления в брак. Несмотря на то, что количество респондентов, выбравших вариант «Совет и настояние родителей и родственников», выросло по сравнению с 2016 г. на 1,3%, можно спрогнозировать его падение в долгосрочной перспективе.

Рекомендации:

С целью популяризации среди молодежи традиционных семейных ценностей и семейного образа жизни рекомендуется проведение пропагандистской кампании в средствах массовой информации с демонстрацией примеров успешных семей, показ фильмов, воспитывающих у подрастающего поколения ценность полной семьи, необходимость рождения детей в браке.

Кроме того, рекомендуется проведение в учебных заведениях разного уровня разъяснительных бесед с молодежью по проблемам планирования семьи, консультаций по применению контрацепции, по предохранению от нежелательной беременности, что в целом будет способствовать снижению показателей ранних добрых беременностей и количества неполных семей.

РАЗДЕЛ IV. СТЕПЕНЬ ТОЛЕРАНТНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

Особую группу ценностей молодежи составляют установки на толерантность к другим группам, к которым сам человек не относится. В качестве групп, толерантность к которым чаще всего исследуется в социологии, относятся: этнические, религиозные, профессиональные группы, сообщества с нетрадиционной сексуальной ориентацией, мигранты, люди, разговаривающие на другом языке.

В рамках настоящего исследования степень толерантности молодежи изучалась с использованием элементов известной в науке Шкалы социальной дистанции Э. Богардуса, которая позволяет оценить степень социально-психологического принятия людьми друг друга, поэтому ее часто называют шкалой социальной приемлемости.

Результаты.

4.1 Желание молодежи Казахстана проживать с представителями иных групп по соседству

В ходе социологического исследования оценивалась степень социальной дистанции в одном аспекте – готовность проживать с представителями иных групп по соседству. Респондентам предлагалось из предложенного перечня выбрать те группы, с которыми (в разной степени) они не хотели бы жить по соседству.

Из семи предложенных групп наибольшую толерантность молодежь Казахстана выражает по отношению к людям другой этнической группы (национальности) - на вопрос: «**С кем бы Вы не хотели жить по соседству?**» наименьшее значение (21,4% в сумме выбравших варианты ответа «Категорически нет», «Нет, но с некоторыми исключениями» и «Скорее нет») было получено именно по этнической группе. Следует отметить, что в 2016 году данный суммарный показатель составлял 18,6%, то есть за год он незначительно вырос, что указывает на некоторое снижение степени межэтнической толерантности среди молодежи Казахстана.

Достаточно толерантно молодые люди относятся к лицам, сожительствующим без официальной регистрации брака (суммарный показатель по трем вопросам, выражающим нежелание жить с ними по соседству составил 22,4%).

Наименьшую степень толерантности молодежь Казахстана проявляет по отношению к людям с нетрадиционной сексуальной ориентацией - суммарный показатель по трем вопросам, выражающим нежелание жить с ними по соседству, составил 73,9%.

На втором месте среди групп, к которым молодежь испытывает наибольшую интолерантность, после людей с нетрадиционной сексуальной ориентацией, стоят иммигранты и иностранные рабочие (суммарный

показатель равен 35,9%). По сравнению с прошлым годом данный показатель практически не изменился (в 2016 году он составлял 35,1%) (Таблица 14).

Таблица 14. Распределение ответов на вопрос: «С кем бы Вы не хотели жить по соседству?», (суммарный показатель вариантов ответа «Категорически нет», «Нет, но с некоторыми исключениями» и «Скорее нет», в %)

	Группы «Других»	%
1	Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	73,9
2	Иммигранты и иностранные рабочие	35,9
3	Люди, разговаривающие на незнакомом языке	34,7
4	Оралманы	28,2
5	Люди другой религии (вероисповедания)	28
6	Сожительствующие без официальной регистрации брака	22,4
7	Люди другой этнической группы (национальности)	21,4

Анализ корреляций в разрезе этносов показывает, что наименьшую степень толерантности практически ко всем перечисленным группам проявляет казахская молодежь. Исключение составляет только группа оралман, по отношению к которой степень интолерантности казахов уступает показателям среди русских.

Таким образом, мы видим, что наибольшую степень социальной дистанции молодежь Казахстана испытывает по отношению к таким группам как люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией и иммигранты и иностранные рабочие, а наименьшую – по отношению к сожительствующим без официальной регистрации брака и к людям другой этнической группы (национальности).

4.2 Установки современной молодежи на межэтническую толерантность

Одним из типов толерантности является межэтническая толерантность. Межэтническая толерантность является социальной ценностью современного общества, которая налаживает отношения между разными народами; это качество личности, обобщающее представления людей о многообразии культур разных этносов, о системе общечеловеческих ценностей и формах поведения.

В данном исследовании степень межэтнической толерантности исследуется через анализ четырех вопросов. Первый из них - «Где бы Вы предпочли жить?» (в данном случае в качестве вариантов ответа были варианты, касающиеся проживания в моноэтническом или этнически смешанном обществе). Второй вопрос - «Каким Вы видите Казахстан в будущем?» касался установок молодежи на полиэтничность (высокая степень которых подразумевает высокую степень межэтнической толерантности).

Третий вопрос - «Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга?» был направлен на измерение степени социальной

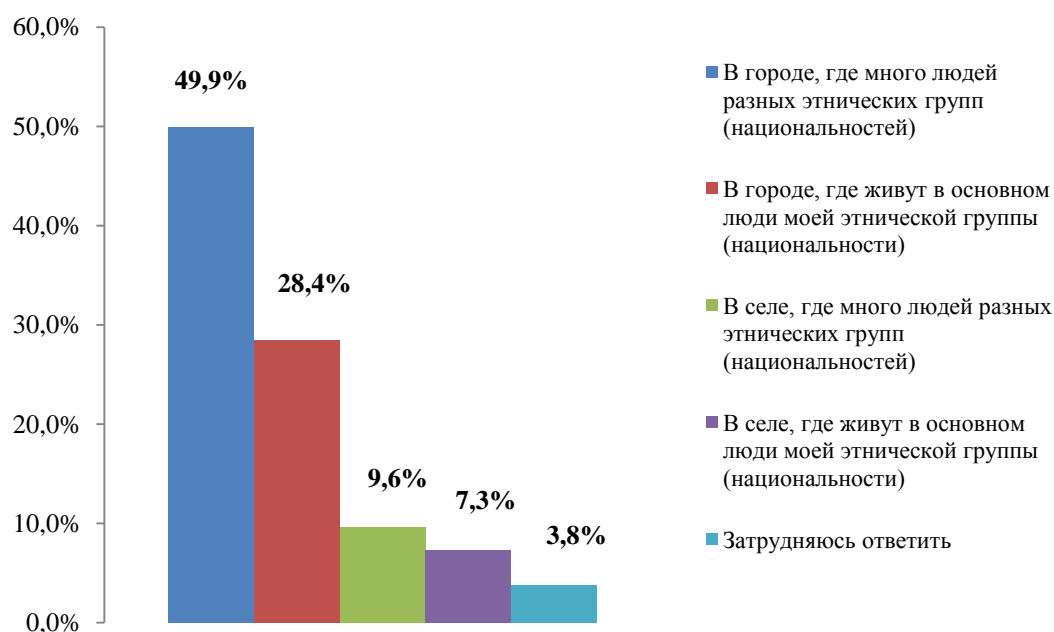
дистанции молодежи к иным этническим группам при очень близком взаимодействии.

Четвертый вопрос - «Как вы относитесь к межэтническим бракам?» помогает выявить установки молодых казахстанцев на минимальную степень социальной дистанции – заключение брака с представителем иных этнических групп.

На вопрос анкеты: «Где бы Вы предпочли жить?» половина всей опрошенной молодежи (49,9%) ответила «В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)». В прошлом 2016 году эта категория составляла 53,5%, то есть за год она снизилась на 3,6%.

На втором месте по степени распространенности стоит противоположная установка «В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)», ее выбирают 28,4% респондентов. На третьем месте - вариант «В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)» (9,6%), на четвертом – «В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)» (7,3%) (Диаграмма 1).

Диаграмма 1. Распределение ответов на вопрос: «Где бы Вы предпочли жить?», (в %)

Судя по приведенным данным, большинство казахстанской молодежи предпочитает жить в полиэтническом обществе, что может говорить о достаточно высокой степени толерантности по отношению к другим этносам.

В то же время чуть менее трети опрошенной молодежи (28,4%) желают жить в мононациональной среде, где проживают преимущественно люди одной национальности, что может указывать на наличие у части молодежи скрытых установок на межэтническую интолерантность.

Анализ корреляций в разрезе этносов показывает, что, несмотря на доминирование установки молодежи на жизнь в городе, где много людей разных этнических групп (национальностей), среди представителей всех

этносов, доля казахов среди выбравших данный вариант ответа несколько ниже, чем доля других национальностей. Если количество казахов, предпочитающих жить в полиэтничном обществе, составляет 47,2%, то среди русских данный показатель составил 56,2%, среди других этносов - 57,4%. Соответственно, среди казахов наблюдается наибольший показатель желающих жить в моноэтническом городе (29,5% против 27,5% среди русских и 22,9% среди других). Ответы на данный вопрос косвенно подтверждают более низкую степень толерантности казахов по отношению к другим этносам, чем молодежи других этнических групп.

На вопрос: «**Каким Вы видите Казахстан в будущем?**» практически половина опрошенной молодежи (48,4%) ответила, что видит его полиэтничным государством, население которого владеет государственным, русским и иностранными языками. По сравнению с прошлым годом данный показатель незначительно вырос с 43,3% до 48,4%. Возможно это связано с активной пропагандой в СМИ высказанной Президентом страны идеи полиязычия (Диаграмма 2).

Диаграмма 2. Распределение ответов на вопрос: «Каким Вы видите Казахстан в будущем?», (в %)

Мы видим, что установки молодежи совпадают с установками государства на реализацию принципа полиязычия, которое понимается молодыми людьми как наиболее оптимальный вариант развития казахстанского общества. 22,7% опрошенных хотели бы видеть Казахстан полиэтничным (многонациональным) государством, население которого владеет государственным и русским языками. 16,4% видит Казахстан будущего полиэтничной страной, население которой говорит только на государственном (казахском) языке.

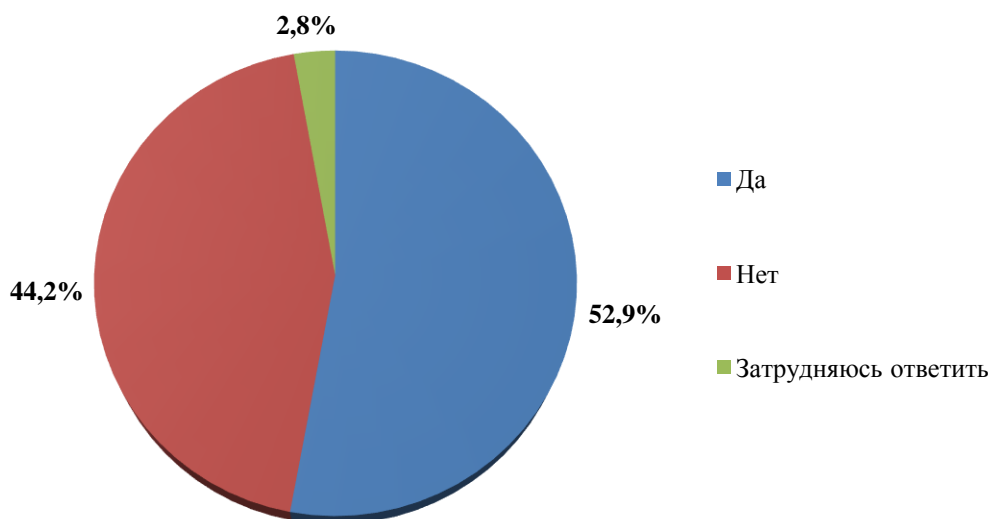
Результаты ответов на данный вопрос подтверждают вывод о том, что большинство молодежи современного Казахстана настроены на жизнь рядом

с представителями других этносов, а высокая степень установок на полиэтничность подразумевает высокую степень межэтнической толерантности.

Вопрос анкеты: **«Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга?»** направлен на измерение величины социальной дистанции к представителям иной этнической группы. Предполагается, что если человек позитивно относится к межэтническим бракам, что степень социальной дистанции минимальна, а степень межэтнической толерантности достаточно высока.

Согласно полученным данным, чуть более половины опрошенной молодежи (52,9%) ответила утвердительно, то есть для них национальность будущего супруга имеет большое значение. Для 44,2% национальность не играет роли при выборе брачного партнера (*Диаграмма 3*).

Диаграмма 3. Распределение ответов на вопрос: «Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга?», (в %)

Мы видим, что мнения разделились практически поровну, что может говорить о том, что в сознании части молодежи страны сохраняются достаточно жесткие установки на эндогамность.

Анализ корреляций в разрезе этноса показывает, что установки на эндогамность в большей мере характерны для казахской молодежи - количество ответивших, что национальность человека имеет значение при выборе партнера, среди казахов составило 58,75, тогда как среди представителей других этносов данный показатель составляет 48,9%, среди русских - 31,5% (*Таблица 15*).

Таблица 15. Распределение ответов на вопрос: «Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга?», (в %, в разрезе этносов)

	Варианты ответа	Казах/казашка	Русский/русская	Другой национальности
1	Да	58,7	31,5	48,9
2	Нет	38,2	66,5	48
3	Затрудняюсь ответить	3,1	2	3,1

Как показывают данные, молодежь Казахстана в целом позитивно относится к межэтническим бракам – около 40% опрошенных на вопрос: «**Как вы относитесь к межэтническим бракам?**» выбрали один из двух вариантов, выражающих положительную оценку («Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана» и «Скорее положительно, так как национальность не имеет значения в выборе супруга/супруги»). В 2016 году данный суммарный показатель был несколько ниже и составлял 35,7% (Диаграмма 4).

Диаграмма 4. Распределение ответов на вопрос: «Как вы относитесь к межэтническим бракам?», (в %)

Убежденных в том, что межэтнические браки сплачивают народ Казахстана, насчитывается, по данным социологического опроса, 18,9%. Молодых людей, относящихся к таким бракам скорее положительно, так как национальность не имеет значения в выборе супруга, в Казахстане около 21%.

Чуть более четверти молодых респондентов (в сумме 25,5%) относятся к межэтническим бракам негативно. Из них 15,4% относятся скорее отрицательно, так как, по их мнению, межэтнические браки являются проблемными. Еще 10,1% (то есть каждый десятый респондент) считают, что межэтнические браки обречены на развод.

По сравнению с показателями прошлого года доля негативно относящихся к межэтническим бракам выросла на 7,5%. Произошло это за счет снижения категории нейтрально относящихся к таким бракам (в 2016 году она насчитывала 42,4%). В 2017 году менее трети всех опрошенных (31,4%) характеризуются нейтральным отношением к межэтническим бракам, считая, что каждый имеет право на свободный выбор супруга.

Ответы на данный вопрос подтверждают вышеобозначенный вывод о большей эндогамности казахов по сравнению с другими этносами. Анализ корреляций показывает, что наибольший суммарный показатель (сумма по количеству выбравших варианты ответа, выражающие позитивное отношение) наблюдается среди русских (50,1%), среди казахов он равен 37,5%, среди молодежи других этносов он составляет 36,8%. Соответственно, суммарный показатель по негативному отношению выглядит так: 29,4% среди казахов, 19,3% - среди других этносов, 13,5% - среди русских.

Таким образом, мы видим, что наиболее позитивное отношение к межэтническим бракам наблюдается среди молодежи русской национальности, наименее - среди казахской молодежи и молодежи других этносов.

Выводы по разделу:

1. Наибольшую степень социальной дистанции молодежь Казахстана испытывает по отношению к таким группам как люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией и иммигранты, иностранные рабочие, а наименьшую – по отношению к сожительствующим без официальной регистрации брака и к людям другой этнической группы (национальности).

2. Наименьшую степень толерантности практически ко всем перечисленным группам проявляет казахская молодежь. Исключение составляет только группа оралман, по отношению к которой степень интолерантности казахов уступает показателям среди русских.

3. Большинство казахстанской молодежи предпочитает жить в полиэтническом обществе, что может говорить о достаточно высокой степени толерантности по отношению к другим этносам. Чуть менее трети опрошенной молодежи (28,4%) желают жить в мононациональной среде, где проживают преимущественно люди одной национальности, что может указывать на наличие у части молодежи скрытых установок на межэтническую интолерантность.

4. Чуть более чем для половины молодых людей национальность будущего супруга имеет значение, что может говорить о том, что в сознании части молодежи страны сохраняются достаточно жесткие установки на эндогамность. Установки на эндогамность в большей мере характерны для казахской молодежи.

5. Наиболее позитивное отношение к межэтническим бракам наблюдается среди молодежи русской национальности, наименее - среди казахской молодежи и молодежи других этносов.

Прогноз:

Учитывая усиливающийся в Казахстане процесс глобализации и урбанизации, в будущем, предположительно, степень толерантности к «другим группам» в среде современной казахстанской молодежи вырастит. Молодежь более терпимо будет относиться к людям, ведущим иной образ жизни, даже если он противоречит ее собственным представлениям о жизни.

Кроме того, можно прогнозировать постепенное уменьшение значимости этнической принадлежности при выборе брачного партнера, то есть снижение установки на эндогамность, что повлечет за собой незначительный рост числа межэтнических браков.

Рекомендации:

С целью повышения уровня толерантности молодежи рекомендуется проведение специальных мероприятий для молодежи, направленных на воспитание толерантности (в том числе межэтнической), вовлечение молодежи в работу по проведению Дней культуры различных этносов, проживающих в стране, организация совместно с молодежью празднования национальных праздников различных этносов, посещение молодежью национальных центров разных этнических групп.

РАЗДЕЛ V. ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

Под политическими ценностями в науке понимается предпочтительное признание субъектами политики (индивидами, группами, классами, нациями и др.) значимости тех или иных явлений, процессов и норм политической жизни, закрепленные их социально-политическим опытом. Они мотивируют, направляют и обосновывают действия субъектов политики, отражают состояние, потребности и перспективы развития общества, его основных социальных групп. Политические ценности могут быть общечеловеческими, общенациональными, но могут отражать и преимущественные интересы различных классов, групп людей, индивидов.

Одной из задач настоящего исследования было выявление политических ценностей такой социально-возрастной категории казахстанского общества как молодежь. Анализ политических ценностей молодежи проводился по двум направлениям: эмоциональное отношение молодежи к событиям в стране и особенности политического поведения молодежи.

Результаты.

5.1 Эмоциональное восприятие молодежью своей страны

Анализ эмоционального восприятия молодежью событий, происходящих в стране, включал изучение мнения молодежи о степени справедливости общества, наличия чувства гордости за свою страну и ассоциаций молодежи со своим будущим, мнение молодежи о роли государства в жизни общества, представлений молодежи о стране-образце, на которую Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии.

5.1.1 Мнение молодежи о степени справедливости современного казахстанского общества

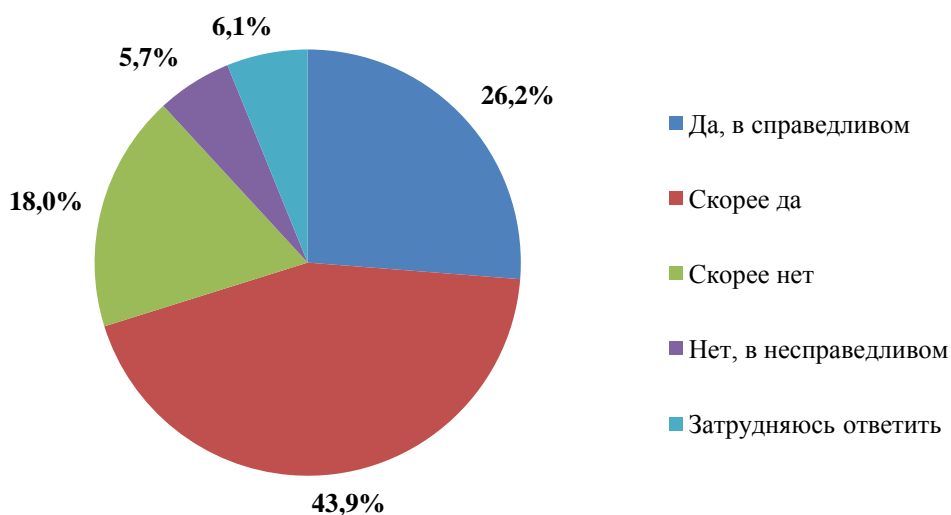
Согласно данным, полученным в ходе проведения массового социологического опроса среди молодежи, на вопрос: **«Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе?»** подавляющее большинство опрошенных (70,2%) ответили утвердительно (в сумме ответов «Да, в справедливом» и «Скорее да»).

В прошлом году данный показатель составлял 71,3% (то есть изменился очень незначительно), что говорит о том, что в принципе жизнь молодежи за последний год кардинальных изменений не претерпела.

Столь высокую оценку степени справедливости современного общества со стороны молодежи можно объяснить психологическими особенностями возраста, характеризующегося доминированием оптимистичных настроений, а также, возможно, тем фактом, что степень социальной активности молодежи (в отличие от более зрелых возрастных

категорий) ниже, а значит и ситуации столкновения с фактами социальной несправедливости у молодежи возникают реже. Кроме того, в случае с молодежью при возникновении каких-либо проблем высока степень участия в их решении более опытных родителей, зачастую берущих на себя решение вопросов и тем самым уберегающих своих детей от вызовов и проблем современного мира (Диаграмма 5).

Диаграмма 5. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе?» (в %)

Это подтверждается данными, согласно которым с увеличением возраста в сознании молодежи снижается оценка степени справедливости современного общества - если в возрастной категории от 14 до 18 лет общество считают справедливым 31,3% опрошенных, то возрасте от 19 до 23 лет таких насчитывается 27,2%, постепенно снижаясь до 23% в возрасте от 24 до 29 лет. Соответственно число тех, кто находит современное общество несправедливым, растет с возрастом – с 17,9% (в сумме по ответам «Скорее нет» и «Нет, не в справедливом») в младшей возрастной категории до 25,2% - в старшей.

Анализ корреляций в этническом разрезе показывает, что наиболее оптимистичное восприятие общества как справедливого свойственно казахам – 72,6% в сумме первых двух вариантов ответа. Среди представителей других (кроме казахов и русских) национальностей данный суммарный показатель равен 67,7%, минимальное значение показывают русские - 61,9%. Несмотря на разницу значений между казахами и русскими нельзя считать ее достаточно высокой.

Региональный анализ особенностей восприятия степени справедливости современного общества показывает, что наиболее удовлетворенными своей жизнью (находящими общество, в котором живут, справедливым) являются молодые жители Атырауской и Акмолинской областей (в сумме первых двух вариантов ответов 88,2% и 86,1% соответственно). По-видимому, это можно объяснить тем, что восприятие

степени справедливости окружающего мира во многом обусловлено уровнем социально-экономического благополучия собственной семьи и региона в целом. В большей степени, чем жители других регионов, несправедливым считают общество молодые люди, проживающие в Восточно-Казахстанской и Карагандинской областях (суммарный показатель по первым двум вариантам ответов равен 52% и 57% соответственно) (Таблица 16).

Таблица 16. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе?» (в сумме ответов «Да, в справедливом» и «Скорее да», в %, в разрезе регионов)

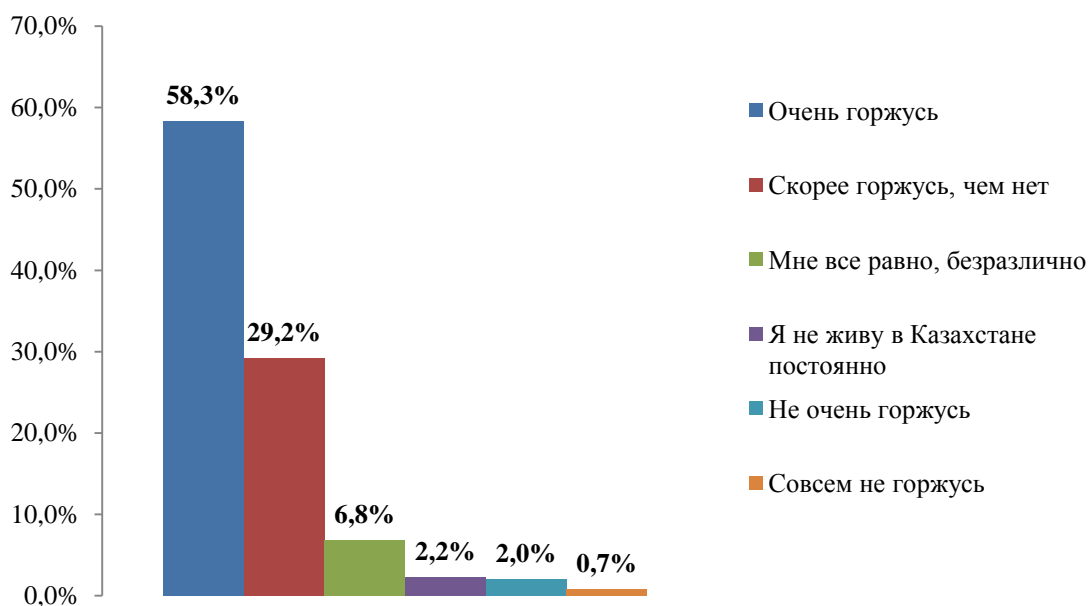
	Регион	%
1	Атырауская область	88,2
2	Акмолинская область	86,1
3	г. Астана	78,4
4	Павлодарская область	76,9
5	Западно-Казахстанская область	76,1
6	Южно-Казахстанская область	75
7	Костанайская область	75
8	Актюбинская область	72,3
9	г. Алматы	71,7
10	Северо-Казахстанская область	70,8
11	Кызылординская область	68,5
12	Мангистауская область	67,1
13	Алматинская область	66,4
14	Жамбылская область	64,8
15	Карагандинская область	57
16	Восточно-Казахстанская область	52

В целом, мы видим, что большая часть молодежи Казахстана считает общество, в котором живет, скорее справедливым, чем нет. При этом, наиболее оптимистичные оценки степени справедливости современного общества свойственны более младшим категориям молодежи, представителям титульной нации, проживающим в экономически успешных Атырауской и Акмолинской областях.

5.1.2 Наличие у молодежи чувства гордости за свою страну

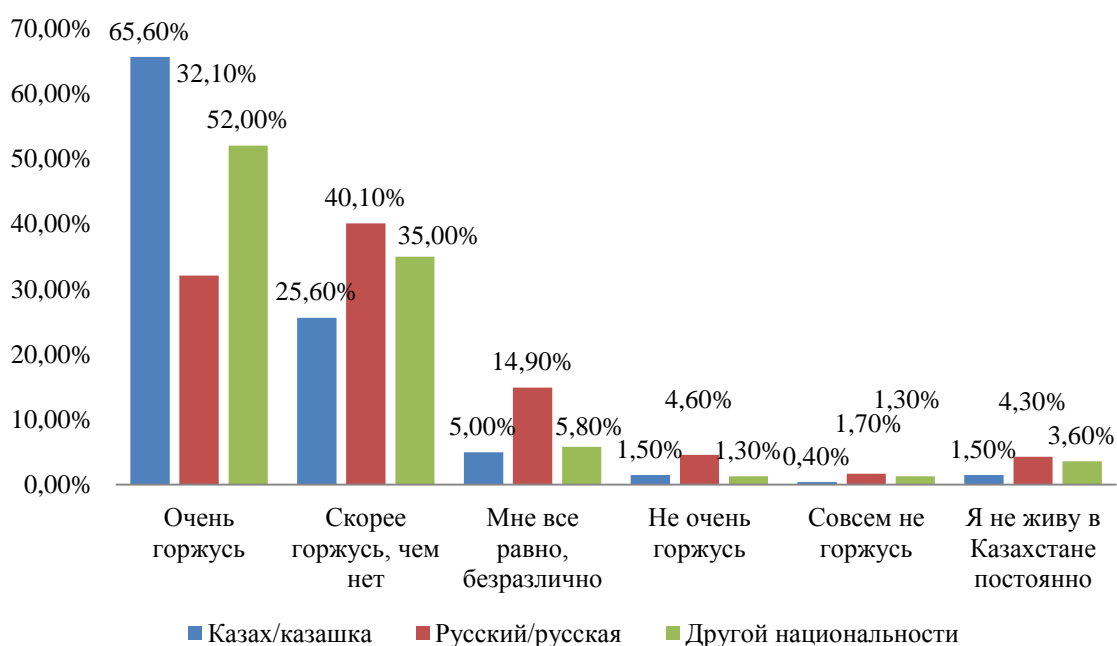
Еще одним показателем эмоционального восприятия политической сферы является наличие чувства гордости за свою сторону, что, по сути, представляет собой одно из проявлений патриотизма. На вопрос анкеты: **«Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?»** 58,3% опрошенной молодежи ответила, что очень гордится. Если добавить к данной категории тех, кто скорее гордится, чем нет (29,2%), то мы увидим, что подавляющая часть опрошенных (87,5%) испытывает чувство гордости за свою страну (в 2016 году данный суммарный показатель равнялся 89,6%) (Диаграмма 6).

Диаграмма 6. Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?» (в %)

Анализ корреляций в этническом разрезе показывает, что в наибольшей степени гордость за то, что проживают в Казахстане, характерна для казахов (91,3% в сумме ответов «Очень горжусь» и «Скорее горжусь, чем нет»), чуть ниже (87%) он среди молодежи других (кроме казахов и русских) этносов. Наименьшее значение показывают русские 72,2%, хотя низким этот показатель назвать нельзя (Диаграмма 7).

Диаграмма 7. Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?» (в %, в разрезе этносов)

Наибольшее число тех, кто гордится своей страной (в сумме ответов «Очень горжусь» и «Скорее горжусь, чем нет») проживают в Северо-Казахстанской (100%), Южно-Казахстанской и Атырауской областях (по 98,5%). Наименьший показатель (хотя тоже достаточно высокий) – в Восточно-Казахстанской области (70,9%).

Интересен тот факт, что почти 7% опрошенных молодых людей на вопрос: «Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?» ответили «Мне все равно, безразлично». Анализ корреляций показывает, что основное число «безразличных» проживает в Акмолинской области, данный показатель здесь составляет 24,1% при среднем значении по стране 7,5%.

Помимо Акмолинской области число «безразличных» превышает 10% в таких регионах как: Западно-Казахстанская область (14,1%), г. Астана (11,8%), Восточно-Казахстанская область (10,9%) и Кызылординская область (10,1%).

Анализируя данный вариант ответа в этническом разрезе, мы видим, что среди казахов число «безразличных» наименьшее и составляет 5%, среди других этносов (кроме казахов и русских) он равен 5,8%, достигая среди русских 14,9%.

Таким образом, мы видим, что в целом большинство молодых людей современного Казахстана являются патриотами своей страны и гордятся тем, что живут в Казахстане. В большей мере это характерно для представителей титульного этноса, проживающих в Северо-Казахстанской, Южно-Казахстанской и Атырауской областях.

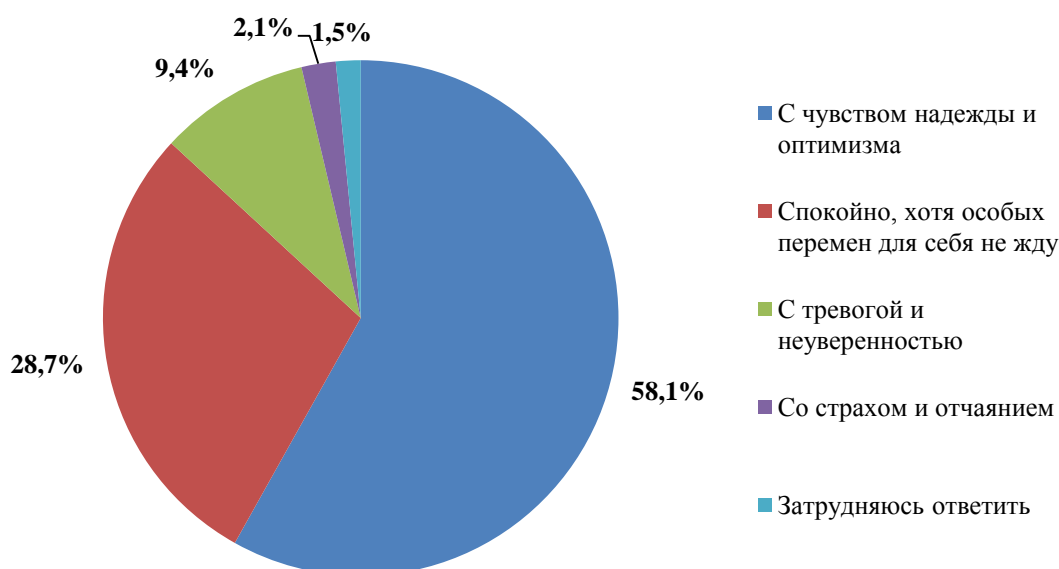
5.1.3 Представление молодежи о будущем

Образ эмоционального восприятия молодежью событий в стране и отношения к своему государству в целом дополняет вопрос: «**С каким чувством Вы смотрите в будущее?**». Данный вопрос позволяет определить не только текущее настроение респондента во время опроса, но и выявить степень позитивного настроения на будущее.

Предполагается, что позитивный настрой на свое будущее характерен для тех молодых людей, которые в целом удовлетворены своей настоящей жизнью и характеризуются высоким уровнем доверия к своему государству.

Согласно полученным данным, 58,1% молодых людей смотрят в будущее с чувством надежды и оптимизма, 28,7% - спокойно, хотя особых перемен для себя не ожидая. 9,4% смотрят в будущее с тревогой и неуверенностью, 21% - со страхом и отчаянием (*Диаграмма 8*).

Диаграмма 8. Распределение ответов на вопрос: «С каким чувством Вы смотрите в будущее?» (в %)

Наиболее оптимистичные оценки своего будущего демонстрируют молодые респонденты младшей возрастной группы (от 14 до 18 лет), далее с увеличением возраста уровень оптимизма постепенно снижается, достигая 59% в возрасте от 19 до 23 лет и 54,5% - в старшей возрастной группе молодежи. При этом логично растет уровень нейтральных и негативных оценок своего будущего с увеличением возраста респондентов - вариант ответа «Спокойно, хотя особых перемен для себя не жду» набирает 25,1%, 28,1% и 31,1% в трех возрастных группах соответственно. Негативный вариант «С тревогой и неуверенностью» получает распространенность в 7,8%, 8,7% и 10,8% соответственно, то есть также растет с увеличением возраста.

Анализируя ответы на данный вопрос в этническом разрезе, можно заметить, что в целом, доминирование ответа «Смотрю в будущее с чувством надежды и оптимизма» характерно для всех этносов, однако мы видим, что наиболее оптимистичные оценки в отношении своего будущего характерны для казахов (61,6% выбравших такой вариант ответа), тогда как среди русских и представителей других этносов данный показатель составляет 45,8% и 55,2% соответственно. Негативные оценки в отношении своего будущего в большей мере характерны для русских, хотя и они невысоки (12,6% выбравших вариант «С тревогой и неуверенностью» и 3,4% - «Со страхом и отчаянием»).

В целом мы видим, что подавляющая часть молодежи страны смотрит в будущее достаточно оптимистично. Опять же это может быть связано с психологическими особенностями молодого возраста, опекой со стороны родителей и низкой степенью социальной активности. Одновременно это может указывать на достаточно высокую степень доверия со стороны молодежи по отношению к своему государству и высокий уровень

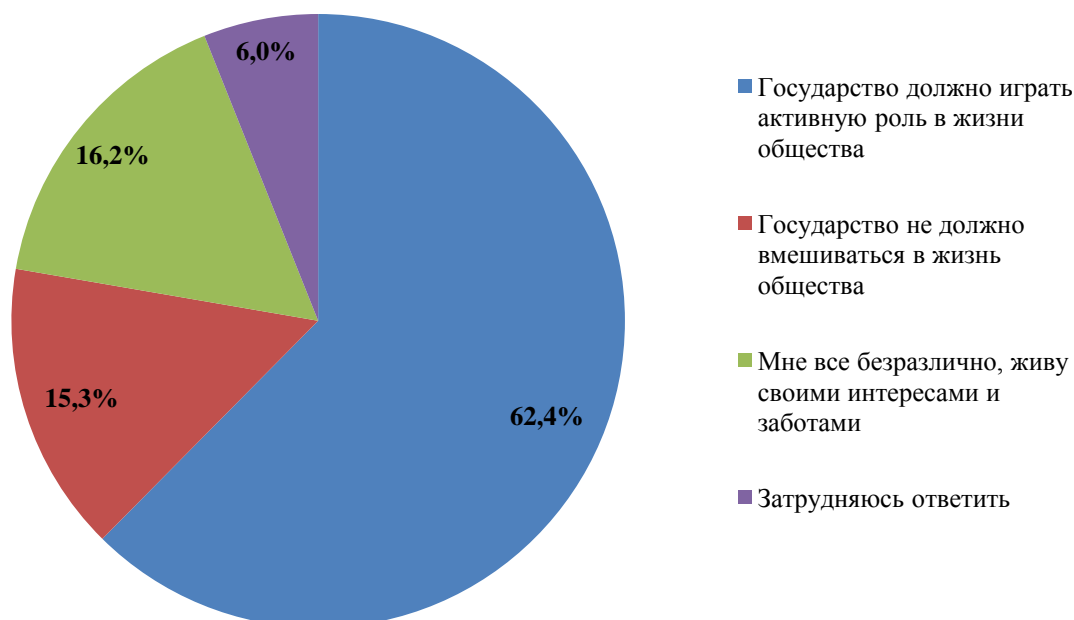
патриотизма молодых людей. Вместе с тем, мы видим, что существуют различия в оценках своего будущего в зависимости от возраста и этнической принадлежности респондентов.

5.1.4 Мнение молодежи о роли государства в жизни общества

Еще одной переменной, позволяющей выявить особенности эмоционального восприятия молодежью своей страны и выйти таким образом на ее политические ценности, является мнение молодежи о роли государства в жизни общества. На заданный в ходе проведения социологического исследования вопрос: **«Что более важно для казахстанского общества?»** 62,4% опрошенных заявили, что государство должно играть активную роль в жизни общества. В 2016 году данный показатель был равен 69,7%, то есть за последний год он незначительно снизился. Видимо это произошло за счет перехода части молодых людей из категории тех, кто убежден в необходимости важной роли государства в жизни общества, в категорию, считавшую, что государство не должно вмешиваться в жизнь общества – их в 2016 году насчитывалось 9,7%.

В 2017 году 15,3% молодых людей считают, что государство не должно вмешиваться в жизнь общества, 16,2% опрошенных оказались безразличными к этому вопросу, заявив, что живут своими интересами и заботами (Диаграмма 9).

Диаграмма 9. Распределение ответов на вопрос: «Что более важно для казахстанского общества?» (в %)

5.1.5 Представления молодежи о стране-ориентире для Казахстана

Еще одним вопросом, раскрывающим содержание эмоциональной составляющей политических ценностей, является вопрос: «**Как Вы думаете, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии?**». Респондентам предлагался список стран или групп стран из одного региона, из которого можно было выбрать только один вариант ответа. Анализ ответов на данный вопрос позволяет выявить представления молодежи о стране-образце, на которую Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии и ценностям которой следует, по мнению молодежи, подражать.

Около трети всех опрошенных молодых людей (33,6%) убеждены, что Казахстану не следует ни на кого ориентироваться, у него собственный путь (в 2016 году таковых было 31,3%). На вторую позицию в качестве образца для подражания вышла Россия (17,3% в 2017 году и 21% в 2016), на третью - страны Ближнего Востока (Арабские Эмираты, Саудовская Аравия и др.) – 12,8%, на четвертую - Страны Западной Европы (Великобритания, Франция, Нидерланды, Скандинавские страны и т.д.) – 12,1%, на пятом месте - Страны Востока и Юго-Восточной Азии (Япония, Малайзия, Южная Корея и др.) – 6,9% опрошенных (Таблица 17).

Таблица 17. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии?» (в %)

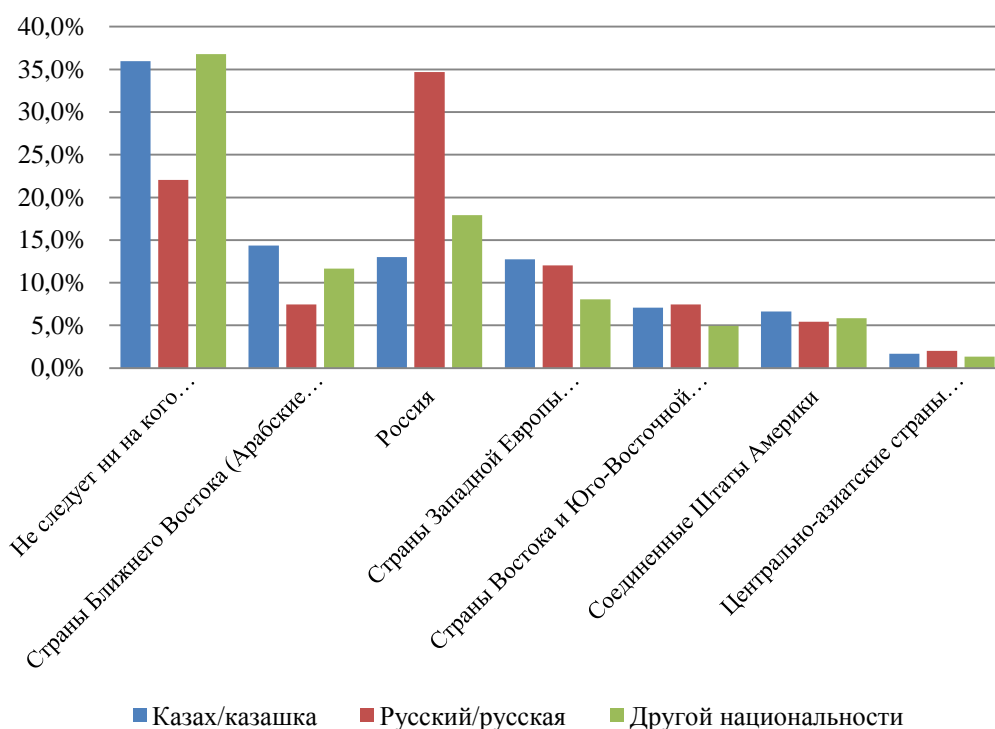
	Страна-ориентир для Казахстана	%
1	Не следует ни на кого ориентироваться, у Казахстана собственный путь	33,6
2	Россия	17,3
3	Страны Ближнего Востока (Арабские Эмираты, Саудовская Аравия и др.)	12,8
4	Страны Западной Европы (Великобритания, Франция, Нидерланды, Скандинавские страны и т.д.)	12,1
5	Страны Востока и Юго-Восточной Азии (Япония, Малайзия, Южная Корея и др.)	6,9
6	Соединенные Штаты Америки	6,3
7	Китай	3,6
8	Центрально-азиатские страны (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан)	1,7

Шестое место в качестве страны-ориентира для Казахстана занимают Соединенные Штаты Америки (6,3%), седьмое – Китай (3,6%), восьмое - Центрально-азиатские страны (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан) – 1,7%.

Интересен анализ ответов на данный вопрос в разрезе этносов. Так, мы видим, что в тройку лидеров стран, на которые следует ориентироваться Казахстану в своем развитии, казахи относят собственный путь (вариант ответа «Не следует ни на кого ориентироваться, у Казахстана собственный путь») – 36%, далее идут страны Ближнего Востока (14,3%), и только после –

Россия (13%). В сознании русских респондентов данная тройка выглядит по-иному: сначала Россия (34,7%), далее вариант «собственный путь» (22,1%), после – страны Западной Европы (12%). Представители других этнических групп на первое место в качестве образца для подражания ставят «собственный путь» (36,8%), затем идет Россия (17,9%), на третьем месте – страны Ближнего Востока (11,7%) (Диаграмма 10).

Диаграмма 10. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии?» (в %, в разрезе этносов)

Таким образом, очевидно предпочтение молодыми казахстанцами в качестве ориентира для развития Казахстана поиск своего собственного пути, убежденность большинства в опасности полного копирования опыта других стран. При этом, молодые жители страны высказываются в пользу отдельных государств или групп стран, на опыт которых можно было бы опереться Казахстану.

Мы видим, что предпочтение тех или других стран в качестве страны-ориентира для Казахстана зависит главным образом от этнической принадлежности респондентов. В данном случае важную роль играет как этническая и культурная близость (в случае предпочтения русскими России), так и, возможно, религиозная солидарность (в случае с казахами, ориентирующимися на страны Ближнего Востока). Примечательно, что во всех этнических группах в тройку лидеров-стран (помимо предпочтения собственного пути развития) входит Россия, что может говорить не только о признании молодежью Казахстана важности общей истории двух стран, но и о тесной культурной идентификации определенной части молодежи (главным образом русских, но не только) со страной-соседом.

5.2 Особенности политического поведения современной казахстанской молодежи

В ходе выявления особенностей реального политического поведения молодежи и степени ее политической активности внимание было уделено таким индикаторам как: знание государственных символов, степень участия в выборах, уровень осведомленности молодежи о содержании программных статей Президента, степень участия в молодежных проектах, мнение молодежи о влиянии СМИ на формирование ее политических интересов.

5.2.1 Знание молодежью Казахстана государственных символов

В рамках исследования политического поведения выявлялись представления молодежи о государственных символах Казахстана. Вопрос: *«Укажите, что из перечисленного относится к государственным символам Казахстана?»* играл двоякую функцию. Во-первых, он позволил определить степень информированности молодежи о государственной символике, то есть определить уровень знаний о политике. Во-вторых, ответы на данный вопрос позволяют выявить те важные для современной молодежи символы, которые в сознании молодежи играют роль государственных символов, а значит представляют собой важный объект их идентичности. При ответе на данный вопрос можно было выбрать неограниченное число вариантов ответа.

Согласно полученным данным, молодежь Казахстана безошибочно называет главные государственные символы – герб, флаг, гимн. При этом, первое место по частоте упоминания занимает государственный флаг (91,1% случаев), второе место – государственный герб (89,8%), третье – государственный гимн (85,3%). Мы видим, что степень информированности или знаний молодежи о государственной символике страны достаточно высока.

Таблица 18. Распределение ответов на вопрос: «Укажите, что из перечисленного относится к государственным символам Казахстана?» (в %)

	<i>Символ</i>	<i>%</i>
1	Государственный флаг	91,1
2	Государственный герб	89,8
3	Государственный гимн	85,3
4	Конституция Республики Казахстан	28,2
5	Законодательство Республики Казахстан	17
6	Казахстанская валюта тенге	15,9
7	Казахский национальный орнамент	13
8	Символ шанырака	11,6
9	Монумент Байтерек	10,5

Помимо перечисленных трех главных символов Казахстана респонденты упоминали: Конституцию Республики Казахстан (28,2%

случаев упоминания), в целом законодательство Республики Казахстан (17%), казахстанскую валюту тенге (15,9%), монумент Байтерек (10,5%) (Таблица 18).

Интересен тот факт, что в число государственных символов Казахстана помимо общегражданских политических символов вошли некоторые элементы традиционной этнической культуры казахов – казахский национальный орнамент (13%), символ шанырака (11,6%). Это можно объяснить тем, что, по-видимому, для части молодежи Казахстана гражданская и этническая идентичность тесно связаны между собой.

Таким образом, можно сказать, что молодежь Казахстана без труда называет главные государственные символы – герб, гимн, флаг. При этом она относит к таковым также законодательство, национальную валюту, символ Астаны – монумент Байтерек. Помимо перечисленных к числу государственных символов молодежь относит также некоторые элементы традиционной казахской культуры.

5.2.2 Степень участия молодежи в выборах

Классическим индикатором в исследовании политического поведения является изучение степени активности участия молодежи в выборах. На вопрос анкеты: **«Скажите, пожалуйста, Вы принимаете или принимали участие в выборах?»** только 21,9% опрошенных ответили, что в выборах участвуют всегда, не пропускают ни одни из них. В 2016 году данная категория насчитывала 23,5%, то есть незначительно снизилась за последний год (Диаграмма 11).

Диаграмма 11. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы принимаете или принимали участие в выборах?» (в %)

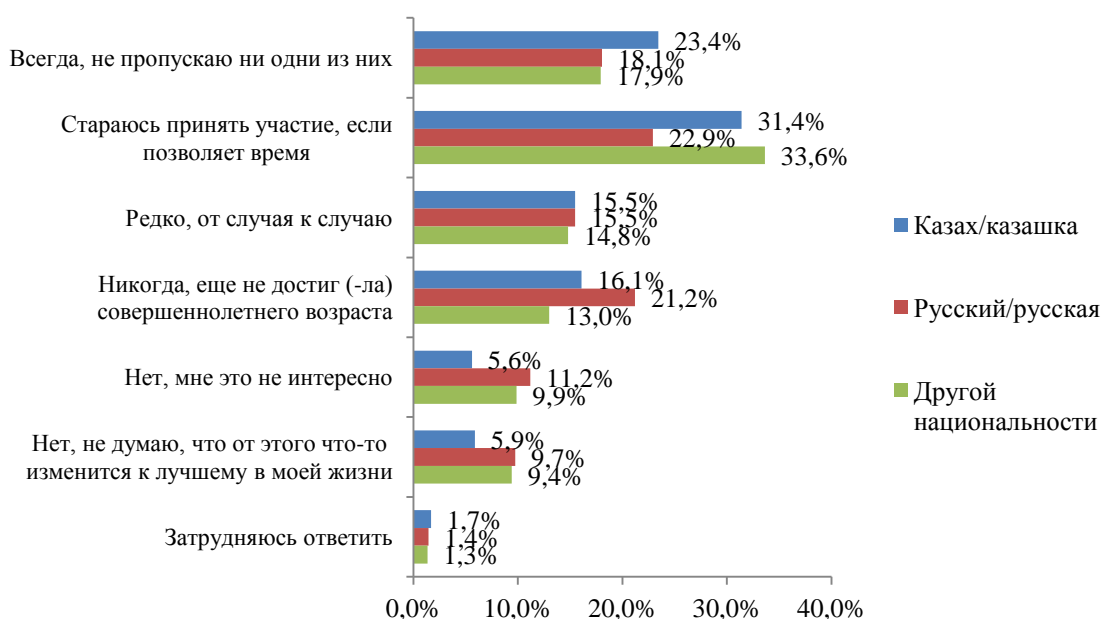
Если добавить к активным участникам в выборах тех, кто старается (по их словам) принять участие, если позволяет время (таких около трети - 30,2%), то мы увидим, что около половины (52,1%) молодежи принимает участие в выборах. Соответственно чуть меньше половины опрошенных (46%) или очень редко участвует в выборах, или вовсе не принимает в них участия.

Следует учесть, что в данную категорию молодежи попали и те, кто не принимает участия в выборах по причине того, что еще не достиг совершеннолетнего возраста (таковых 16,6% опрошенных). Помимо несовершеннолетних в число тех, кто практически не принимает участия в выборах, попали следующие категории: «Редко, от случая к случаю» (15,4%), «Нет, мне это не интересно» (7%), «Нет, не думаю, что от этого что-то изменится к лучшему в моей жизни» (6,9%).

Анализ корреляций в разрезе регионов показывает, что наиболее активные участники выборов проживают в Кызылординской (67,4%), Северо-Казахстанской (66,7%), Костанайской (63,5%) и Атырауской (63,2%) областях. Наименьшая степень участия в выборах характерна для молодежи Актюбинской области (33,7%).

В этническом разрезе мы видим, что наиболее высокая степень участия молодежи в выборах наблюдается среди казахов (54,9% в сумме по первым двум вариантам ответа – «Всегда, не пропускаю ни одни из них» и «Стараюсь принять участие, если позволяет время»), среди представителей других этносов (помимо казахов и русских) данный суммарный показатель равен 51,6%, наименьшее значение мы видим среди русских - 41% (Диаграмма 12).

Диаграмма 12. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы принимаете или принимали участие в выборах?» (в %, в разрезе этносов)

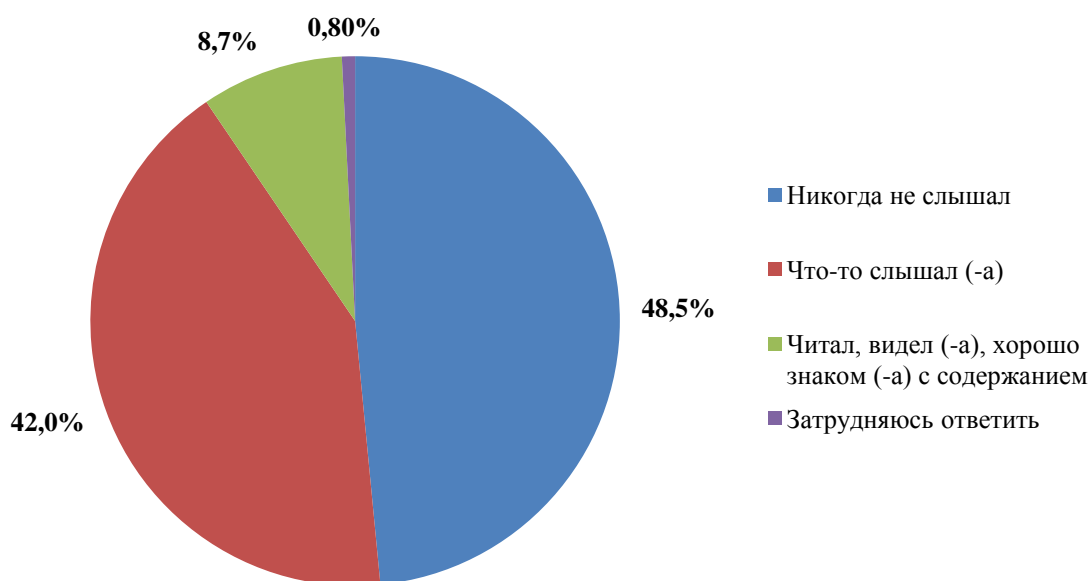
В целом, мы видим, что практически каждый пятый казахстанец принимает участие в выборах регулярно, еще треть отечественной молодежи старается принять участие в выборах при наличии времени. 14% молодежи, осознанно не принимающей участия в выборах, объясняют это главным образом тем, что это ей не интересно или наличием установки, что от них ничего не зависит.

5.2.3 Уровень ознакомления молодежи Казахстана с содержанием программной статьи Президента страны и источники получения информации о ней

Одной из задач настоящего исследования было выяснение степени ознакомления молодежи Казахстана с содержанием программных статей Президента страны. Заинтересованность подобными программными документами выражает степень общей заинтересованности молодежи политической жизнью в стране.

Респондентам предлагалось ответить на вопрос: **«Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием программной статьи Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее - модернизация общественного сознания»)»**. Данные показывают, что практически половина опрошенных молодых людей (48,5%) никогда о ней не слышала. 42% молодых людей заявили, что что-то слышали о ней. Можно предположить, что большинство среди них слышали только название данного программного документа, ничего не зная о его содержании (Диаграмма 13).

Диаграмма 13. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием программной статьи Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»? (в %)

Только 8,7% опрошенных молодых людей ответили, что читали, видели, хорошо знакомы с содержанием данной статьи. Столь низкий

показатель ознакомленности современной казахстанской молодежи с содержанием программного документа, имеющего важнейшее значение для развития страны, может говорить о том, что данная статья либо вообще не включена в образовательные программы учебных заведений разного уровня, либо изучается вскользь, не достаточно подробно и мотивированно.

Корреляционный анализ в разрезе возраста показывает, что с увеличением возраста растет степень ознакомленности с программным документом – если в возрасте от 14 до 18 лет никогда не слышали о нем 54,1% опрошенных молодых людей, в возрасте от 19 до 23 лет – 47,7%, то в старшей возрастной группе молодежи число ничего не слышавших составляет 46%. Соответственно с увеличением возраста растет число тех, кто хорошо знаком с содержанием данной статьи (6,8%, 8,6% и 9,8% в трех возрастных группах молодежи соответственно).

Если рассматривать показатель ничего не слышавших о программной статье Президента в разрезе регионов, то мы видим, что при среднем значении по стране, равном 50%, наименее осведомленными оказались молодые жители Акмолинской (73,4%), Костанайской (69,8%) и Атырауской (69,1%) областей. Наибольшее число хорошо знакомых с данным программным документом при среднем значении по республике 8,2% проживает в Алматинской (26,1%), Павлодарской (15,4%) и Мангистауской (15,1%) областях.

В ходе исследования важным было определить, из каких источников молодежь страны получает информацию о политике вообще и в частности о содержании программных статей. По данным исследования, доминирующим источником получения информации о программной статье Президента Н.А. Назарбаева («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания») для молодежи Казахстана является телевидение - 63,3% опрошенных заявили, что узнали о данной статье именно из него. На втором месте в качестве источника подобной информации стоят социальные сети (27,7%), на третьем – газеты (18,9%), на четвертом – Интернет-ресурсы (16,8%), на пятом – друзья, знакомые (16,5%).

Показательно, что только 0,3% заявили о том, что узнали о данной программной статье в школе, хотя именно школа и другие учебные заведения в первую очередь призваны знакомить молодежь с содержанием подобных программных документов (Таблица 19).

Таблица 19. Распределение ответов на вопрос: «Из каких источников Вы узнали о программной статье Президента Н.А. Назарбаева («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)»?» (в %)

	Источник получения информации	%
1	Телевидение	63,3
2	Социальные сети	27,7
3	Газеты	18,9
4	Интернет-ресурсы	16,8
5	Друзья, знакомые	16,5

6	Коллеги, однокурсники	12,1
7	Школа	0,3
8	Радио	0,2
9	Рекламный щит	0,1

Телевидение как источник получения молодежью информации о политике, в частности, о содержании программных статей Президента, лидирует среди источников во всех трех возрастных группах молодежи, однако заметно, что его значение повышается с возрастом респондентов. Так, для молодежи в возрастной группе от 14 до 18 лет к данному источнику прибегают 59,6% молодых людей, в средней возрастной группе от 19 до 23 лет – 62,4%, в старшей от 24 до 29 лет – 65,6%. Одновременно мы видим снижение значения такого источника получения политической информации как друзья, знакомые с увеличением возраста респондентов (19,3%, 16,7% и 15,1% во всех трех возрастных группах молодежи соответственно).

Анализ корреляций в разрезе различных социально-демографических признаков показывает, что такому источнику информации о политике как газеты в большей мере доверяют жители сел, чем городское население (21,1% против 17,3%). От друзей и знакомых узнают содержание программных документов преимущественно молодые люди, которые не учатся, не работают и не ищут работу (26,9% при средней величине 16,5%). По-видимому, зачастую круг общения у таких людей более ограничен, нежели у работающих. Кроме того, возможно, это люди, не имеющие высшего образования, что делает другие источники для них менее привлекательными и в меньшей степени заслуживающими доверия. Кроме того, мы видим, что молодые люди из категории NEET в большей степени, чем другие категории (работающие, учащиеся) доверяют таким источникам получения информации о политике как телевидение и газеты (по телевидению более 70%, тогда как среди работающих показатель приближается к 60%, по газетам около 29% при средней величине 18,9%).

Из таких источников как социальные сети и Интернет-ресурсы получают информацию о содержании программных статей в большей мере, чем другие категории молодежи специалисты с послевузовским образованием (48,4% по социальным сетям при среднем значении 27,7% и 51,6% по Интернет-ресурсам при средней 16,8%).

Вопрос анкеты: *«Как Вы считаете, какие из тем и идей, предложенных в программной статье Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания») имеют наибольшую актуальность, особенно важны для нашего общества?»* был направлен не только на выявление степени знакомства молодежи с содержанием данного документа, но и на определение проблем, волнующих современную молодежь и имеющих приоритетное значение для молодежи страны.

Полученные в ходе социологического исследования данные показывают, что в пятерку наиболее актуальных проблем современного

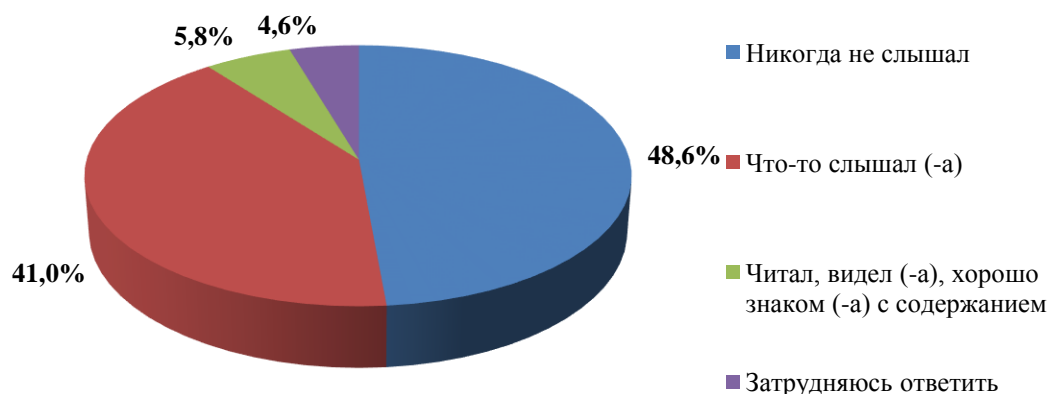
казахстанского общества, которые нашли отражение в рассматриваемой программной статье, входят: конкурентоспособность казахстанцев за счет роста компьютерной грамотности среди населения, знания языков (30,4%), сохранение национальной культуры, истории (20,2%), ведение правильного, скромного образа жизни, по средствам, без расточительства (16,9%). Кроме трех перечисленных в число наиболее актуальных тем, затронутых в статье, по мнению молодежи, входят: культ знания, представление о том, что успеха могут достигнуть только высокообразованные люди (16%), готовность к переменам, желание перенимать полезный опыт и учиться у других (14,4%) (Таблица 20).

Таблица 20. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, какие из тем и идей, предложенных в программной статье Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания») имеют наибольшую актуальность, особенно важны для нашего общества?» (в %)

	<i>Актуальные темы</i>	<i>%</i>
1	Конкурентоспособность казахстанцев за счет роста компьютерной грамотности среди населения, знания языков	30,4
2	Сохранение национальной культуры, истории	20,2
3	Ведение правильного, скромного образа жизни, по средствам, без расточительства	16,9
4	Культ знания, представление о том, что успеха могут достигнуть только высокообразованные люди	16
5	Готовность к переменам, желание перенимать полезный опыт и учиться у других	14,4
6	Совместное развитие казахстанского общества, новых технологий и национальных идей	13,1
7	Необходимость прививать любовь к малой родине, т.е. своему городу, селу, аулу	7,3
8	Популяризация казахстанской культуры во всем мире	7,2
9	Поэтапный переход казахского языка на латиницу	6,7

Еще одной из задач настоящего исследования было выявление степени информированности молодежи Казахстана с программой «Туған жер». На вопрос анкеты: «Скажите, пожалуйста, Вы знакомы или что-то слышали о программе «Туған жер»?» около половины всех опрошенных молодых людей (48,6%) ответили отрицательно, то есть они никогда не слышали о данной программе. Еще 41% опрошенных что-то о ней слышали. Только 5,8% из числа опрошенной молодежи заявили, что читали, видели, хорошо знакомы с содержанием данной программы (Диаграмма 14).

Диаграмма 14. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы знакомы или что-то слышали о программе «Туған жер»?» (в %)

Столь высокий процент совершенно не знакомых с содержанием программы «Туған жер» молодых людей (в том числе обучающихся) может указывать на то, что в учебных заведениях страны не достаточно внимания уделяется популяризации данных документов, хотя именно к учащейся молодежи в Казахстане имеется более свободный доступ для пропаганды и проведения разъяснительной работы по поводу программных политических документов.

Анализ корреляций показывает, что хуже всего знакомы с программой «Туған жер» молодые жители Карагандинской, Акмолинской, Костанайской областей – во всех трех из них доля ничего не слышавших о данной программе превышает 64% (при среднем значении 48,6%). Наибольшее число молодых людей, хорошо знакомых с данной программой (выбравших вариант ответа «Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием») проживает в Павлодарской и Алматинской областях (16,7% и 13,3% соответственно при среднем значении 5,5%).

5.2.4 Участие молодежи Казахстана в молодежных проектах

Одной из форм политического поведения является участие в молодежных проектах. В рамках настоящего исследования выяснялось, во-первых, какие из молодежных проектов наиболее известны молодежи и охвачены ею, во-вторых, какие направления молодежных проектов в настоящее время наиболее востребованы молодежью.

Результаты социологического опроса показывают, что из пяти предложенных в анкете вариантов ответа на вопрос: «**О каких молодежных проектах Вы слышали, знаете или являлись участником?**» наиболее известным молодежи Казахстана является молодежный проект «Молодежные трудовые отряды «Жасыл ел», хорошо знают и участвуют в данном проекте

8,3% опрошенных. На втором месте по данному показателю стоит проект «Игры КВН «Жайдарман» (4,1%), на третьем – «Молодежный кадровый резерв» (2,5%), на четвертом - «Национальные Дельфийские игры» (1,6), на пятом – «Межрегиональные бизнес-стажировки» (1,4%) (Таблица 21).

Таблица 21. Распределение ответов на вопрос: «О каких молодежных проектах Вы слышали, знаете или являлись участником?» (выбравшие вариант ответа «Знаю, участвовал», в %)

	Молодежный проект	%
1	«Жасыл ел»	8,3
2	«Игры КВН «Жайдарман»	4,1
3	«Молодежный кадровый резерв»	2,5
4	«Национальные Дельфийские игры»	1,6
5	«Межрегиональные бизнес-стажировки»	1,4

Наибольшее число тех, кто ничего не слышал о деятельности молодежных проектов, насчитывается по «Межрегиональным бизнес-стажировкам» (61,1% выбравших вариант ответа «Ничего не слышал (-а), не знаю») и по проекту «Национальные Дельфийские игры» (59,6%). Наиболее известными для молодежи Казахстана молодежными проектами являются проекты «Жасыл ел» и «Игры КВН «Жайдарман» - по обоим проектам число ничего не слышавших о них не превышает 27% (хотя это тоже не мало).

Наиболее известным молодежным проектом, который молодые казахстанцы хорошо знают, но в котором участия не принимают, является проект «Игры КВН «Жайдарман» - 38,2% опрошенных выбрали вариант ответа «Хорошо знаю, не участвовал» при среднем значении по данному варианту ответа по другим проектам 21,9%.

Наиболее активными участниками молодежных проектов являются казахи, их доля в категории «Знаю, участвовал» по каждому из молодежных проектов превышает долю участников других этнических групп. Исключение составляет только молодежный проект «Национальные Дельфийские игры», доля участников которого разной этнической принадлежности приблизительно равна (Таблица 22).

Таблица 22. Распределение ответов на вопрос: «О каких молодежных проектах Вы слышали, знаете или являлись участником?» (в %, выбравшие вариант ответа «Знаю, участвовал», в разрезе этносов)

	Молодежный проект	Казахи	Русские	Другие
1	«Жасыл ел»	10,5	3,2	2,2
2	«Игры КВН «Жайдарман»	5,1	2,0	0,9
3	«Молодежный кадровый резерв»	3,1	0,6	1,8
4	«Национальные Дельфийские игры»	1,7	1,4	1,3
5	«Межрегиональные бизнес-стажировки»	1,5	0,6	1,8

Доминирование среди участников молодежных проектов представителей титульной нации может указывать на более высокую степень

мотивации казахской молодежи к участию в жизни страны, большую степень информированности по поводу данных проектов, и, возможно, на более высокую степень социальной активности в целом.

С целью выявления потребностей молодежи в определенных направлениях молодежных проектов в ходе исследования был задан вопрос: «Как Вы думаете, какие проекты необходимы для молодежи в настоящее время на республиканском уровне?». По сути, выделенные направления необходимой с точки зрения молодежной политики представляют собой те проблемные зоны, которые, с точки зрения молодежи, требуют первоначального решения. Пятерка наиболее востребованных направлений молодежных проектов выглядит следующим образом (Таблица 23).

Таблица 23. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, какие проекты необходимы для молодежи в настоящее время на республиканском уровне?» (в %, выбравшие вариант ответа «Знаю, участвовал», в разрезе этносов)

	Направления молодежных проектов	%
1	Проекты по оказанию содействия в трудоустройстве	54,8
2	Проекты по профилактике правонарушений, суицида, борьбе с алкоголизмом, табакокурением и наркоманией	28
3	Проекты по трудовой и социальной адаптации молодежи, оказавшейся в трудной жизненной ситуации	25,7
4	Проекты по профилактике религиозного экстремизма и терроризма	23,8
5	Проекты по поддержке талантливой молодежи	23,1

Помимо перечисленных опрошенные молодые люди выделяли в качестве необходимых проектов для молодежи такие направления как: проекты по уменьшению банковских процентов и упрощению выдачи кредитов, по поддержке молодой семьи, по международной мобильности, помощь в обучении за рубежом, проекты по бесплатному образованию, по обеспечению молодежи жильем, по развитию села.

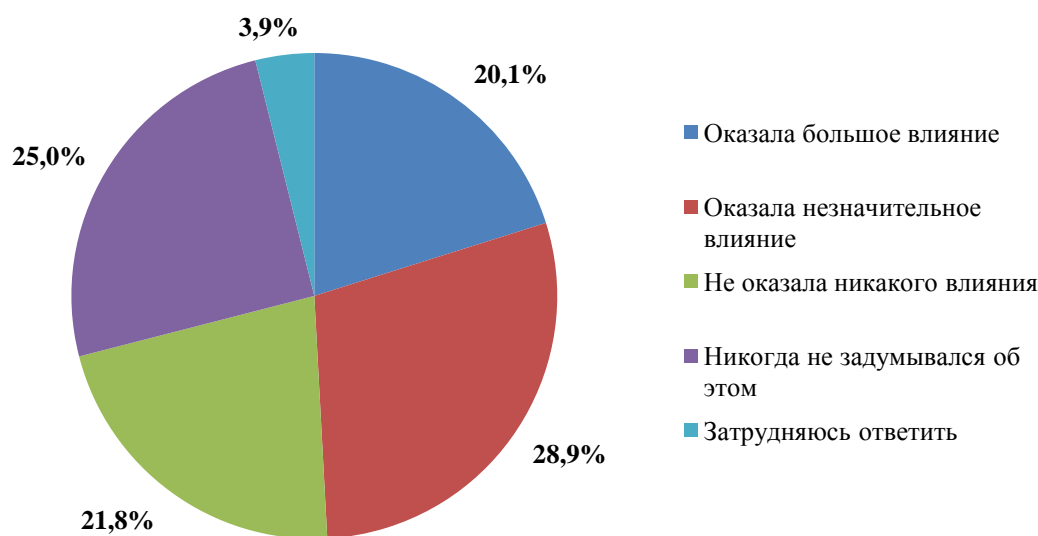
Таким образом, можно выделить основные проблемные зоны общества, волнующие сегодня казахстанскую молодежь и требующие поддержки со стороны государства: трудоустройство молодежи, обеспечение молодежи жильем, девиантное поведение, религиозный экстремизм.

5.2.5 Мнение молодежи о влиянии СМИ на формирование политических взглядов

Политические ценности и установки человека формируются под влиянием ряда факторов – воспитания в семье, влияния ближайшего окружения, воздействия через систему образования и воспитания. Одним из ключевых агентов политической социализации, особенно молодежи, являются СМИ, влияние которых в современном обществе приобретает всесторонний, масштабный характер, включая как традиционные СМИ (телевидение, радио, газеты), так и современные (Интернет-ресурсы, социальные сети).

С целью определения мнения молодежи страны о степени воздействия СМИ на формирование ее политических ценностей в ходе настоящего исследования был задан вопрос: **«Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации, на формирование Ваших политических интересов, взглядов?»**. Интересен тот факт, что мнения разделились практически поровну между предложенными вариантами ответа. Так, вариант «Оказала большое влияние» выбрали 20,1% опрошенных, противоположный по смыслу ответ «Не оказала никакого влияния» предпочли 21,8% опрошенных молодых людей. Это может говорить о том, что нельзя однозначно оценивать роль СМИ в формировании политических ценностей современной казахстанской молодежи. Чуть больший процент молодежи (28,9%) заявили, что информация, полученная из СМИ, оказала незначительное воздействие на формирование их политических взглядов. Еще четверть опрошенных (25%) отметила, что о влиянии СМИ на формирование своих политических ценностей никогда не задумывалась (Диаграмма 15).

Диаграмма 15. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации, на формирование Ваших политических интересов, взглядов?» (в %)

Не было выявлено значимых различий в оценках степени воздействия СМИ на формирование политических ценностей в зависимости от различных социально-демографических признаков. Однако, был замечен небольшой перевес процента респондентов русской национальности, оценивающих степень влияния СМИ на их политические взгляды как минимальную - среди русских количество выбравших на данный вопрос вариант ответа «Не оказала никакого влияния» составил 27,2%, тогда как среди казахов он равен 20,2%, среди других этносов – 23,8%. Соответственно среди русских процент убежденных, что информация, полученная из СМИ, повлияла на формирование политических интересов, - наименьший (12,6%), тогда как

среди казахов он равен 22%, среди представителей других этносов – 19,7% (Таблица 24).

Таблица 24. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации, на формирование Ваших политических интересов, взглядов?» (в %, в разрезе этносов)

	<i>Степень влияния</i>	<i>Казахи</i>	<i>Русские</i>	<i>Другие</i>
1	Оказала большое влияние	22	12,6	19,7
2	Оказала незначительное влияние	29,7	32,1	18,8
3	Не оказала никакого влияния	20,2	27,2	23,8
4	Никогда не задумывался об этом	24	24,9	31,8
5	Затрудняюсь ответить	3,8	2,9	5,8

В целом можно сказать, что практически половина всех опрошенных молодых людей (49% в сумме по ответам «Оказала большое влияние» и «Оказала незначительное влияние») в большей или меньшей степени признает влияние на формирование своих политических ценностей средств массовой информации. При этом существуют некоторые различия между этносами, возможно, обусловленные меньшим интересом представителей нетитульных этносов к информации о политике.

Выводы по разделу:

1. Большая часть молодежи Казахстана считает общество, в котором живет, скорее справедливым, чем нет. При этом, наиболее оптимистичные оценки степени справедливости современного общества свойственны более младшим возрастным категориям молодежи, представителям титульной нации, проживающим в Атырауской и Акмолинской областях.

2. В целом большинство молодых людей современного Казахстана являются патриотами своей страны и гордятся тем, что живут в Казахстане. В большей мере это характерно для представителей титульного этноса, проживающих в Северо-Казахстанской, Южно-Казахстанской и Атырауской областях.

3. Подавляющая часть молодежи страны смотрит в будущее достаточно оптимистично. По-видимому, это может быть связано с психологическими особенностями молодого возраста и указывать на достаточно высокую степень доверия со стороны молодежи по отношению к своему государству и высокий уровень патриотизма молодых людей. Наиболее оптимистичные оценки в отношении своего будущего характерны для казахов.

4. Значительная часть молодежи страны уверена, что государство должно играть активную роль в жизни общества. Подавляющее большинство молодых казахстанцев считает, что в своем развитии Казахстан должен придерживаться своего собственного пути. Наряду с этим, молодежь выделяет ряд стран, опыт которых пригодился бы Казахстану, важную роль при этом играет как этническая и культурная близость (в случае

предпочтения русскими России), так и, возможно, религиозная солидарность (в случае с казахами, ориентирующимися на страны Ближнего Востока).

5. Молодежь Казахстана достаточно хорошо осведомлена о главных государственных символах страны – герб, гимн, флаг. Кроме того, к государственным символам молодежь относит законодательство, национальную валюту, монумент Байтерек, также элементы традиционной казахской культуры.

6. Только каждый пятый казахстанец принимает участие в выборах регулярно, еще треть отечественной молодежи стараются принять участие в выборах при наличии времени. Несмотря на достаточно низкие показатели участия молодежи в выборах, данная форма политического участия остается самой распространенной среди молодежи страны.

7. Практически половина опрошенной молодежи абсолютно не знакома с содержанием программной статьи Президента Н.А. Назарбаева "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" ("Взгляд в будущее - модернизация общественного сознания)?», только 8,7% опрошенных молодых людей ответили, что читали, видели, хорошо знакомы с содержанием данной статьи.

8. Среди источников получения молодежью знаний о политике (в частности о содержании программных статей) лидирует телевидение, одновременно возрастает роль сети Интернет, к которой молодежь обращается не только для общения и развлечения, но и которым она доверяет при получении информации о политике.

9. Наиболее актуальными проблемами современного казахстанского общества, которые нашли отражение в статье «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее - модернизация общественного сознания»), являются: конкурентоспособность казахстанцев за счет роста компьютерной грамотности среди населения, знания языков; сохранение национальной культуры, истории; ведение правильного, скромного образа жизни, по средствам, без расточительства.

10. В тройку наиболее известных молодежи Казахстана молодежных проектов входят: «Молодежные трудовые отряды «Жасыл ел», «Игры КВН «Жайдарман» и «Молодежный кадровый резерв», однако степень участия в них не превышает 9%.

11. Наиболее проблемными зонами общества, волнующими сегодня казахстанскую молодежь и требующими поддержки со стороны государства (в форме молодежных проектов) являются: трудоустройство молодежи, обеспечение молодежи жильем, девиантное поведение, религиозный экстремизм.

12. Практически половина всех опрошенных молодых людей в большей или меньшей степени признает влияние на формирование своих политических ценностей средств массовой информации. При этом существуют некоторые различия между этносами (минимальная оценка влияния СМИ на формирование политических взглядов среди русских), возможно, обусловленные меньшим интересом представителей нетитульных этносов (в отличие от казахов) к информации о политике.

Прогноз:

Учитывая достаточно низкий уровень интереса молодежи Казахстана к политическим событиям, происходящим в стране, нынешний невысокий уровень политического участия молодежи сохранится.

Наиболее распространенной формой политического участия молодежи по-прежнему останутся выборы (хотя уровень участия в них достаточно низок!), при этом главным образом участие в них затронет учащуюся молодежь.

Интерес молодежи к молодежным проектам будет по-прежнему низок, если не активизируется информационно-разъяснительная работа среди молодежи (особенно в регионах) относительно целей подобных проектов и преимуществ, которые они дают молодежи.

Рекомендации:

Учитывая достаточно низкие показатели степени участия молодежи Казахстана в молодежных проектах, рекомендуется в учебных заведениях разного уровня проведение рекламно-пропагандистской кампании относительно реализации молодежных проектов. Необходимо затронуть доступные для молодежи (а главное интересные ей!) СМИ для развертывания разъяснительных мероприятий по молодежным проектам, для продвижения в СМИ (в частности, в социальных сетях) образа активного (в том числе политически) молодого человека.

РАЗДЕЛ VI. РЕЛИГИОЗНЫЕ ЦЕННОСТИ МОЛОДЕЖИ И ОСОБЕННОСТИ РЕЛИГИОЗНОГО ПОВЕДЕНИЯ

6.1 Отношение молодежи Казахстана к религии

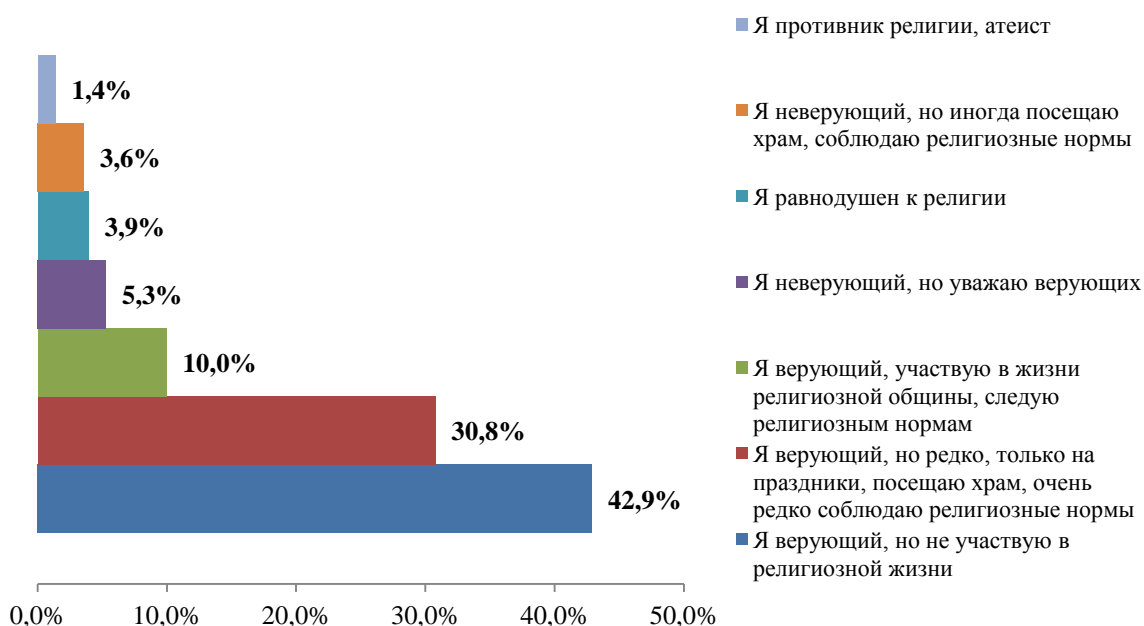
Проблема.

Одной из задач настоящего исследования является определение степени религиозности молодежи, отражение религиозности в ее поведении. Религиозность как свойство индивида или группы людей отражает основные аспекты отношения к религии, идентификацию себя с группой верующих или неверующих, и проявляется в двух компонентах: религиозное сознание и религиозное поведение, что может быть охарактеризовано как религиозные ценности. В данном параграфе отчета рассматриваются особенности отношения человека к религии как одного из проявлений религиозного сознания.

Результаты.

С целью определения отношения молодежи Казахстана к религии в рамках социологической анкеты был задан вопрос: **«Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?»**. Результаты показывают, что доминирующим отношением молодых казахстанцев к религии является наличие веры, но при этом достаточно слабая степень участия в религиозной жизни – практически 43% предпочли на этот вопрос ответ «Я верующий, но не участвую в религиозной жизни» (Диаграмма 16).

Диаграмма 16. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?» (в %)

30,8% опрошенных указали, что являются верующими, но редко, только на праздники, посещают храм, очень редко соблюдают религиозные нормы. Каждый десятый молодой человек (10%) назвал себя верующим, участвующим в жизни религиозной общины, следующим религиозным нормам.

5,3% опрошенных молодых людей заявили, что являются неверующими, но уважают верующих, 3,9% назвали себя равнодушными к религии, 3,6% ответили, что являются неверующими, но иногда посещают храм, соблюдают религиозные нормы, 1,4% считают себя противниками религии, атеистами.

Анализ корреляций показывает, что с небольшим преимуществом среди активных верующих (выбравших вариант ответа «Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам») лидируют мужчины (12,1% против 7,9% женщин этой категории).

Интересно влияние образования на уровень религиозности. Если обратить внимание на уровень образования категории активных верующих, участвующих в жизни религиозной общины, то мы видим, что среди молодых людей, имеющих послевузовское образование (аспирантура, магистратура, докторантура) таковых 20% (то есть каждый пятый!), тогда как средняя доля верующих этой категории по всем уровням образования равна 9,4%. Среди молодых людей, не имеющих образования, убежденных верующих данной категории нет совсем. Обратную картину мы видим, когда анализируем уровень образования группы молодежи, считающей себя неверующей (в сумме ответов по четырем вариантам «Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы», «Я неверующий, но уважаю верующих», «Я равнодушен к религии» и «Я противник религии, атеист») - максимальное значение (29,8%) мы встречаем в категории молодежи, не имеющей образования, при среднем значении 15,6%.

Низкую степень религиозности молодых людей, не имеющих образования, можно объяснить тем, что данная категория в большей степени озадачена получением заработка, решением насущных жизненных проблем (предполагается, что у таких людей уровень дохода будет ниже). Кроме того, вопросы религии затрагивают их в меньшей степени, возможно, потому, что люди, не имеющие образования, в меньшей степени склонны к рефлексии относительно смысла жизни и решения духовных проблем, хуже знакомы с религиозной литературой, религиозными текстами.

Анализ корреляций в разрезе этносов показывает, что наиболее религиозной является казахская молодежь (11,7% активных верующих), далее следует молодежь других (помимо казахов и русских) этносов (9% верующих, участвующих в жизни религиозной общины). Среди русских количество тех, кто назвал себя верующим, участвующим в жизни религиозной общины, следующим религиозным нормам, составляет 3,7%.

Более низкая степень религиозности русских по сравнению с казахами и молодежь других этносов подтверждается данными по количеству тех, кто отнес себя к одной из четырех категорий, объединяющих неверующих («Я

неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы», «Я неверующий, но уважаю верующих», «Я равнодушен к религии» и «Я противник религии, атеист»). Среди русских данный суммарный показатель самый высокий – 20,6, среди казахов он составляет 13,2%, среди других этносов – 10,8% (Таблица 25).

Таблица 25. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?» (в %, в разрезе этносов)

	Тип отношения к религии	Казахи	Русские	Другие
1	Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам	11,7	3,7	9
2	Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы	32,1	23,2	34,1
3	Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	40,9	49,9	44,4
4	Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы	3,7	4,6	1,3
5	Я неверующий, но уважаю верующих	5,3	6,9	2,7
6	Я равнодушен к религии	3,3	6,6	4
7	Я противник религии, атеист	0,9	2,6	2,7

Очень интересен тот факт, что значительная часть молодых респондентов, идентифицирующих себя как неверующих (выбравших один из четырех вариантов: («Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы», «Я неверующий, но уважаю верующих», «Я равнодушен к религии» и «Я противник религии, атеист»), отвечая на вопрос социально-демографического блока о своей религиозной принадлежности, легко смогли отнести себя либо к исламу, либо к христианству.

Среди мусульман количество молодых людей, выбравших один из перечисленных четырех вариантов равен 11%, среди христиан – 14,1%, среди лиц, не исповедующих никакой религии, логично он равняется 64,9% (Таблица 26).

Таблица 26. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?» (в %, в разрезе конфессиональной принадлежности)

	Тип отношения к религии	Ислам	Христианство	Не исповедую никакой религии
1	Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам	11,3	5,3	1
2	Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы	33,8	24,7	10,3
3	Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	41,9	54,1	20,6

4	Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы	3,5	4,4	3,1
5	Я неверующий, но уважаю верующих	4,6	4,4	20,6
6	Я равнодушен к религии	2,1	3,5	33
7	Я противник религии, атеист	0,8	1,8	8,2

Это может говорить о том, что отнесение себя к какой-либо религиозной конфессии в сознании современной казахстанской молодежи зачастую происходит автоматически, идентификация себя с какой-то религией осуществляется как дань традиции, а религия рассматривается как часть этнических и семейных традиций.

Если рассмотреть количество активных верующих (выбравших первый вариант ответа «Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам») по областям Казахстана, то мы видим, что наибольшее количество молодых людей, назвавших себя таковыми, проживает в Кызылординской области (24,7% при среднем значении по данной категории 9%). В число регионов, в которых количество активных верующих превышает 10% входят также: г. Алматы (11,4%), Восточно-Казахстанская область (11,4%), Павлодарская область (11,5%), г. Астана (11,8%) и Карагандинская область (14,8%). Наименьшее число молодых людей, считающих себя активными верующими, проживает в Северо-Казахстанской (0%, то есть такие не попали в выборку) и Западно-Казахстанской областях (11,4%).

Таким образом, мы видим, что степень религиозности молодых казахстанцев невысока. Доминирующим типом отношения к религии молодых людей является идентификация себя с верующими, но низкий уровень участия в религиозной жизни общины. Количество активных верующих, исполняющих все религиозные предписания и активно участвующих в деятельности своей общины, в среднем не превышает 10%. Религия рассматривается молодежью главным образом как часть этнических традиций, при этом отнесение себя к той или иной религиозной конфессии может сопровождаться отсутствием религиозной веры и даже ее отрицанием.

6.2 Особенности религиозного поведения молодежи в современном Казахстане

Проблема.

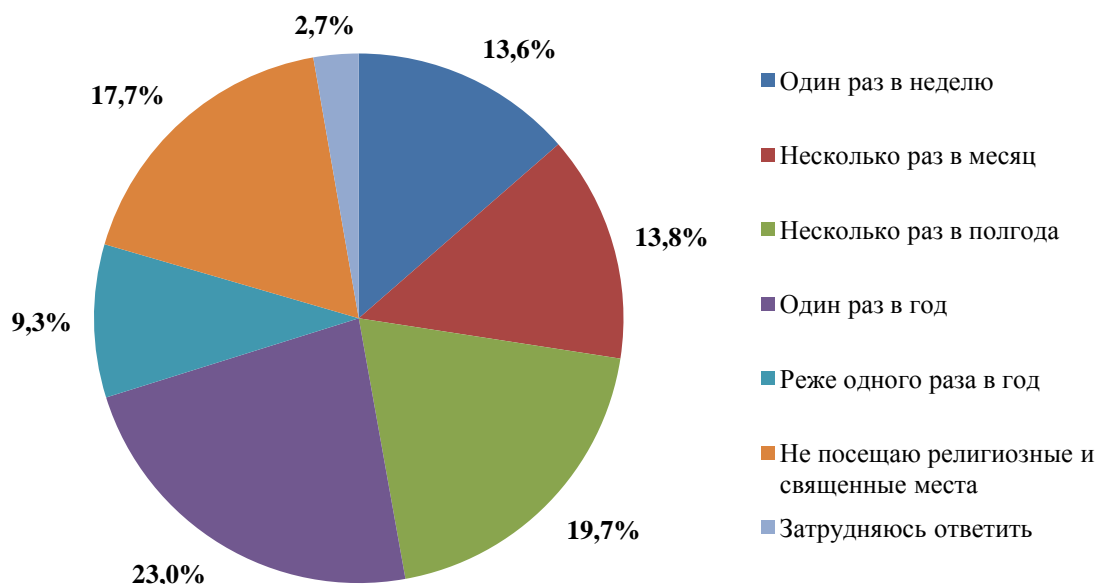
Под религиозным поведением понимается комплекс повседневных религиозных практик, сопровождающих человека или группу в процессе занятости, досуга, потребления, общения с другими людьми. Обычно в область анализа религиозного поведения включаются такие переменные как: практика посещения культовых сооружений, интенсивность исполнения религиозных обрядов, значение для верующих религиозных праздников.

Результаты.

6.2.1 Практика посещения культовых сооружений и священных мест

Результаты социологического опроса молодежи Казахстана показывают, что в среднем большинство молодых людей посещают культовые сооружения своей религиозной конфессии один раз в год, так ответили 23% опрошенных. Практически каждый пятый молодой человек (19,7%) посещает мечеть или церковь несколько раз в полгода, 13,8% - несколько раз в месяц. 13,6% молодежи отметили, что посещают культовое сооружение один раз в неделю, 9,3% - реже одного раза в год. 17,7% опрошенных вообще не посещают религиозные и священные места (Диаграмма 17).

Диаграмма 17. Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете религиозные (мечеть, церковь, синагога) и другие священные места?» (в %)

Принимая во внимание тот факт, что, как мы видели выше, около 14,2% молодежи назвали себя неверующими, а культовые сооружения не посещают никогда около 18%, то можно предположить, что практика посещения мечети или церкви не является обязательным атрибутом религиозности для части верующих.

Учитывая, что количество молодых людей, отнесших себя к категории «Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам» в среднем составляет 10%, а число еженедельно посещающих культовое сооружение своей конфессии чуть более 13%, то можно предположить, что некоторые молодые люди, даже практикуя раз в неделю визит в храм, тем не менее активными верующими себя не считают.

Доминирование среди ответов респондентов варианта «Один раз в год» (23%) может указывать на то, что эти визиты могут быть связаны с

событиями семейного цикла, сопровождающимися посещением культовых сооружений (свадьба кого-то из родственников или знакомых, рождение ребенка, похороны). Трудно оценить степень осознанности посещения храма в таких случаях, поскольку для многих это правило может представлять лишь дань традиции.

Анализ корреляций в разрезе конфессиональной принадлежности показывает, что для части молодых людей, указавших, что не исповедуют никакой религии, совершенно приемлема практика посещения культового сооружения еженедельно (9,3%) и несколько раз месяц (9,3%).

В целом практика частого посещения храма более интенсивна в среде мусульман, нежели среди исповедующих христианство (31,4% в сумме ответов «Один раз в неделю» и «Несколько раз в месяц» у мусульман и 11,5% среди христиан). Весьма примечательно, что сумма по тем же ответам среди молодежи, не относящейся ни к какой религии, составляет 18,6% (Таблица 27).

Таблица 27. Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете религиозные (мечеть, церковь, синагога) и другие священные места?» (в %, в разрезе конфессиональной принадлежности)

	Интенсивность посещения культовых и священных мест	Ислам	Христианство	Не исповедую никакой религии
1	Один раз в неделю	15,1	7,6	9,3
2	Несколько раз в месяц	16,3	3,8	9,3
3	Несколько раз в полгода	20,1	23,2	3,1
4	Один раз в год	22,6	30,6	8,2
5	Реже одного раза в год	9	12,1	6,2
6	Не посещаю религиозные и священные места	14,2	19,1	63,9

Значительные различия были замечены в степени интенсивности посещения храма в зависимости от пола респондентов. Так, среди тех, кто посещает культовые сооружения постоянно (один раз в неделю) мужчин в два раза больше, чем женщин (18% и 9,2% соответственно).

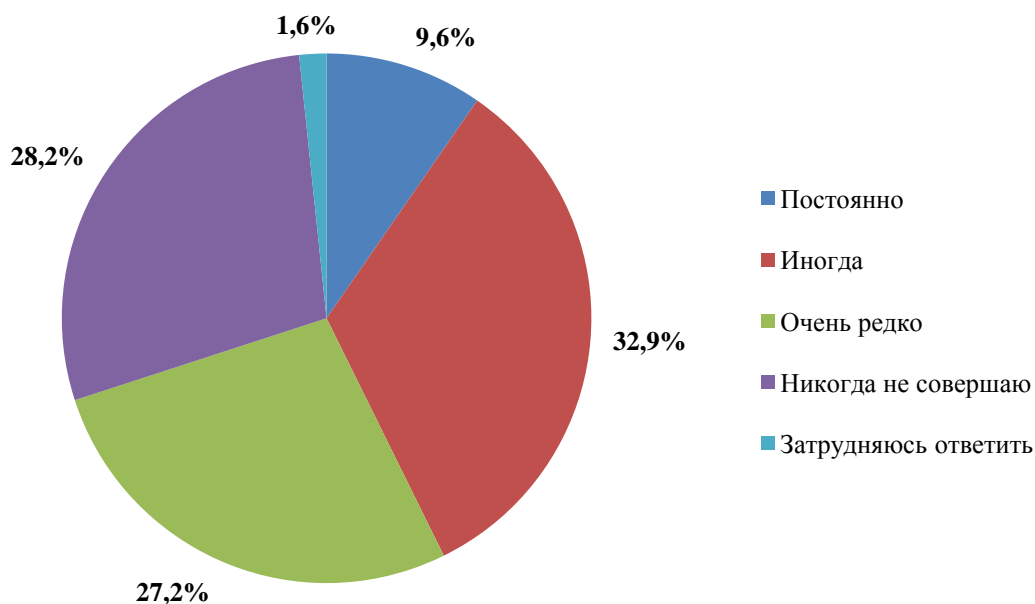
Таким образом, мы видим, что практика посещения культовых сооружений и священных мест в повседневной жизни молодежи современного Казахстана имеет среднюю степень распространенности. Чуть более 13% молодежи посещают храм еженедельно. Если добавить к ним тех, кто отметил, что посещает культовое сооружение несколько раз в месяц, то полученное значение (около 26%, то есть практически четверть всей молодежи) отражает реальную картину данной переменной религиозного поведения. Предполагается, что именно для этой части молодых людей посещение храма носит более или менее осознанный характер и является частью их повседневной религиозной жизни.

6.2.2 Интенсивность исполнения религиозных обрядов и отношение к религиозным праздникам

В качестве еще одной классической переменной религиозного поведения выступает практика исполнения религиозных обрядов, интерес при этом представляет интенсивность исполнения религиозных действий.

Согласно данным социологического исследования на вопрос: «Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?», около 70% молодых людей совершают религиозные обряды в той или иной степени. Данный показатель является суммой ответов: «Постоянно», «Иногда» и «Очень редко». Лидирует из них ответ «Иногда» - 32,9%, далее идет вариант «Очень редко» - 27,2% и ответ «Постоянно» - 9,6%. Чуть более 28% опрошенных молодых людей не совершают религиозных обрядов никогда (Диаграмма 18).

Диаграмма 18. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?» (в %)

Данные, полученные по этому вопросу, в целом подтверждают обозначенный выше показатель активно верующих молодых людей (напомним, что он составил 10%). Можно предположить, что именно эти 10% (или чуть меньше) и являются теми, кто исполняет религиозные обряды постоянно.

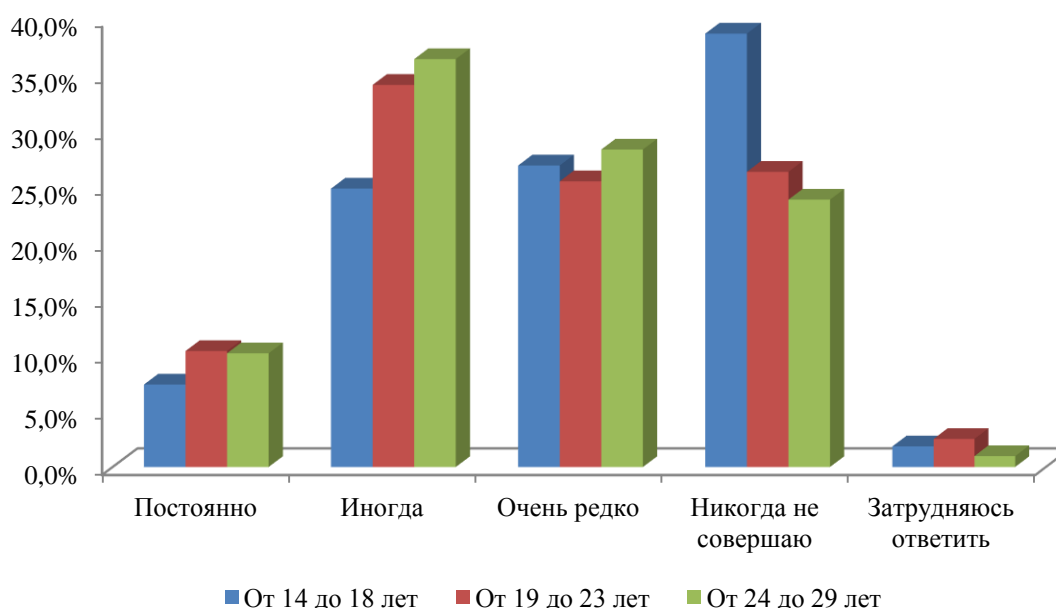
Наиболее активными в исполнении религиозных обрядов являются мусульмане (45,8% в сумме ответов «Постоянно» и «Иногда»), среди христиан этот показатель равен 34,1%. Интересно, что данный суммарный показатель среди молодых людей, не исповедующих (по их словам) никакой религии, тоже не мал - 16,5% (Таблица 28).

Таблица 28. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?» (в %, в разрезе конфессиональной принадлежности)

	Интенсивность исполнения религиозных обрядов	Ислам	Христианство	Не исповедую никакой религии
1	Постоянно	10,5	6,8	2,1
2	Иногда	35,3	27,4	14,4
3	Очень редко	28,3	27,9	11,3
4	Никогда не совершаю	23,9	36,5	67

Анализ корреляций в разрезе возраста показал, что с увеличением возраста растет интенсивность совершения религиозных обрядов. Так, число молодых людей, совершающих обряды своей религии (по сумме ответов «Постоянно», «Иногда» и «Очень редко»), в младшей возрастной категории от 14 до 18 лет равно 59,3%, в средней – 70,1%, в старшей оно составляет 75%. Соответственно с увеличением возраста снижается число тех, кто никогда не совершает обряды (38,7%, 26,4% и 23,9% в трех возрастных группах молодежи соответственно) (Диаграмма 19).

Диаграмма 19. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?» (в %, в разрезе возраста)

На вопрос анкеты: «В Вашей семье отмечают религиозные праздники (например, Ураза Байрам, Пасха и др.)?» подавляющее большинство опрошенной молодежи (92,7%) ответило утвердительно – в сумме ответов «Да, всегда» и «Только самые важные». Причем в семьях почти половины опрошенных (47,8%) религиозные праздники отмечаются всегда.

Учитывая, что число верующих (в той или иной степени) молодых людей, по данным настоящего исследования, составляет 83,7%, то можно предположить, что, во-первых, в некоторых семьях религиозные праздники являются частью национальных традиций, во-вторых, возможно, несмотря на неверие молодых людей, другие члены их семей, проживающие вместе с ними (в частности, родители) считают себя религиозными и, соответственно, совершают религиозные обряды. 5,5% опрошенных заявили, что не отмечают религиозных праздников никогда.

Примечательно, что в случае с молодыми респондентами, не исповедующими никакой религии, число ответивших, что в их семьях отмечают религиозные праздники, достигает в сумме по двум вариантам («Да, всегда» и «Только самые важные») почти 62%.

В целом можно сказать, что, так же, как и в случае с практикой посещения храма, подавляющая часть молодых казахстанцев совершает религиозные обряды. При этом интенсивность исполнения необходимых религиозных предписаний зависит, главным образом, от отношения человека к религии (считает ли он себя верующим), от конфессиональной принадлежности, от пола и от возраста молодых людей.

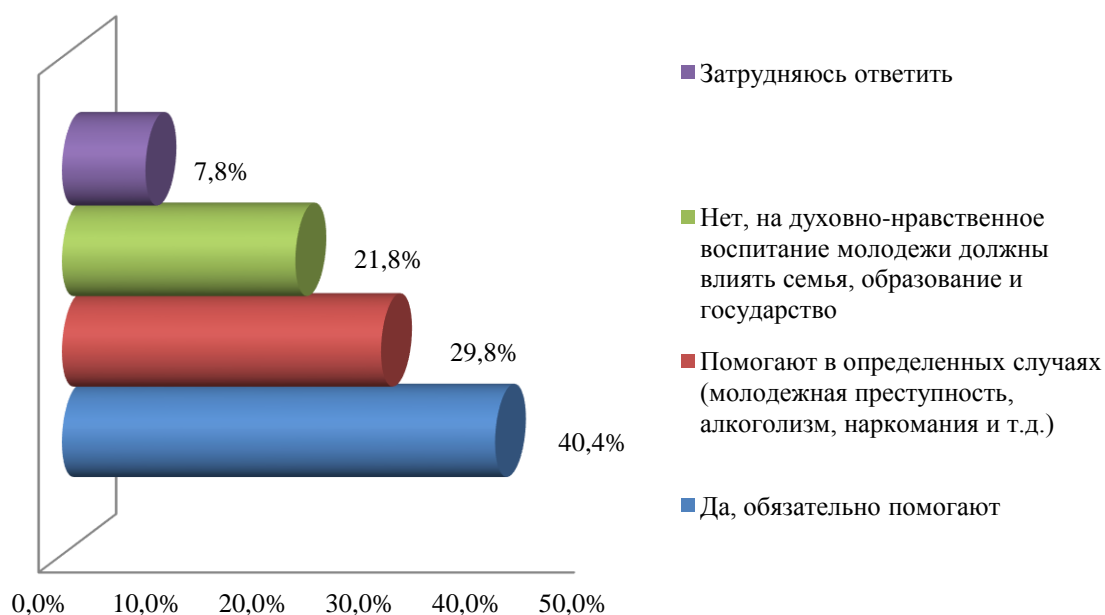
По сравнению с прошлым годом практически не изменилась интенсивность исполнения молодежью Казахстана религиозных обрядов и доля молодых людей, считающих себя верующими.

6.2.3 Мнение молодежи Казахстана о влиянии религии на духовно-нравственное воспитание

Значительное большинство казахстанской молодежи убеждено, что религия оказывает определенное влияние на духовно-нравственное воспитание современной молодежи – на вопрос: **«Как Вы считаете, вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи?»** около 70% опрошенных ответили утвердительно.

Из них уверены, что религия и вера в Бога обязательно помогают в воспитании подрастающего поколения, 40,4%, убежденных в том, что религия помогает в определенных случаях (молодежная преступность, алкоголизм, наркомания и т.д.), - 29,8%. Более чем каждый пятый опрошенный молодой человек (21,8%) высказался, что религия не оказывает влияния на духовно-нравственное воспитание, на него должны влиять другие социальные институты - семья, образование и государство (*Диаграмма 20*).

Диаграмма 20. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи?» (в %)

В большей мере, чем другие, убеждены в значительном влиянии религии на воспитание молодежи мусульмане (45,5% предпочли вариант ответа «Да, обязательно помогают»), среди христиан этот показатель составил 25,6%, среди не исповедующих никакую религию – 10,3%. Среди убежденных, что вместо религии на духовно-нравственное воспитание молодежи должны влиять другие социальные институты, более всего неверующих (не исповедующих какую-либо религию) – 39,2%, далее идут христиане (30%), среди мусульман данный показатель составил 19% (Таблица 29).

Таблица 29. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи?» (в %, в разрезе конфессиональной принадлежности)

	<i>Мнение о влиянии религии на воспитание молодежи</i>	<i>Ислам</i>	<i>Христианство</i>	<i>Не исповедую никакой религии</i>
1	Да, обязательно помогают	45,5	25,6	10,3
2	Помогают в определенных случаях (молодежная преступность, алкоголизм, наркомания и т.д.)	28,8	35,3	25,8
3	Нет, на духовно-нравственное воспитание молодежи должны влиять семья, образование и государство	19	30,0	39,2

Выводы по разделу:

1. Степень религиозности молодых людей в современном Казахстане невысока. Доминирующим типом отношения к религии молодых людей является идентификация себя с верующими, но низкий уровень участия в религиозной жизни общины. Количество активных верующих, исполняющих все религиозные предписания и активно участвующих в деятельности своей общины, в среднем не превышает 10%. Религия рассматривается молодежью главным образом как часть этнических традиций, при этом отнесение себя к той или иной религиозной конфессии может сопровождаться отсутствием религиозной веры и даже ее отрицанием.

2. Практика посещения культовых сооружений и священных мест в повседневной жизни молодежи современного Казахстана имеет среднюю степень распространенности. Около 26%, то есть практически четверть всей молодежи, посещает культовое сооружение еженедельно (около 13%) или несколько раз в месяц (около 13%). По-видимому, именно для этой части молодых людей посещение храма носит более или менее осознанный характер и является частью их повседневной религиозной жизни.

3. В целом можно сказать, что, так же как и в случае с практикой посещения храма, подавляющая часть молодых казахстанцев совершает религиозные обряды. При этом интенсивность исполнения необходимых религиозных предписаний зависит главным образом от отношения человека к религии (считает ли он себя верующим), от конфессиональной принадлежности, от пола и от возраста молодых людей. Частота исполнения религиозных обрядов выше среди молодых мужчин, среди исповедующих ислам, причем интенсивность религиозного поведения в старших возрастах молодежи выше.

4. Религиозные праздники как часть религиозных обрядов отмечаются подавляющим большинством молодых людей, и являются неотъемлемой частью национальных и семейных традиций даже в семьях неверующих.

5. В целом большинство молодых казахстанцев (около 70%) признают факт влияния на духовно-нравственное воспитание молодежи религии. При этом, треть от всей опрошенной молодежи подчеркивает позитивное влияние религии на решение таких молодежных проблем как преступность, алкоголизм и наркомания. Более, чем каждый пятый молодой человек полностью отрицает необходимость вмешательства религии в процесс воспитания молодежи, подчеркивая решающую роль в нем институтов семьи, образования и государства.

Прогноз:

Предполагается, что существующая сегодня средняя степень религиозности молодежи сохранится, поскольку, несмотря на расширяющееся значение ислама в Казахстане, увеличение числа мусульманских культовых сооружений и увеличение числа религиозных общин, по-прежнему на социализацию молодежи будут влиять светские

ценности массовой культуры, транслируемые в молодежную среду через СМИ и институты светского образования.

Рекомендации:

В связи с увеличением числа случаев вовлечения молодежи Казахстана в ряды деструктивных религиозных течений рекомендуется проведение социологических исследований путей вовлечения молодежи в их ряды. При этом, необходимо уделить особое внимание изучению биографий вовлеченных, выделению факторов радикализации молодежи, выявлению каналов трансляции нетрадиционных религиозных знаний.

РАЗДЕЛ VII. ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЕЖИ К ЗДОРОВОМУ ОБРАЗУ ЖИЗНИ И ДЕВИАНТНОМУ ПОВЕДЕНИЮ

Проблема.

Одной из исследуемых проблем в рамках изучения ценностных ориентаций современной молодежи Казахстана является отношение молодежи к здоровому образу жизни и степень следованию ему в своей повседневной жизни.

ЗОЖ защищает от неблагоприятных воздействий окружающей среды, позволяет до глубокой старости сохранить нравственное, психическое и физическое здоровье, улучшает качество жизни и повышает степень социальной активности молодых людей.

Одной из составляющих здорового образа жизни является отказ от вредных привычек и девиантного поведения. В рамках данного раздела рассматриваются четыре компонента ЗОЖ: степень соблюдения молодежью правильного режима питания, интенсивность занятий спортом, отношение молодежи к курению и наличие опыта столкновения лично или по рассказам ближайшего окружения с фактами физического насилия.

Результаты.

7.1 Соблюдение молодежью правильного режима питания

Правильный режим питания является неотъемлемым условием соблюдения здоровья и важнейшей составляющей здорового образа жизни.

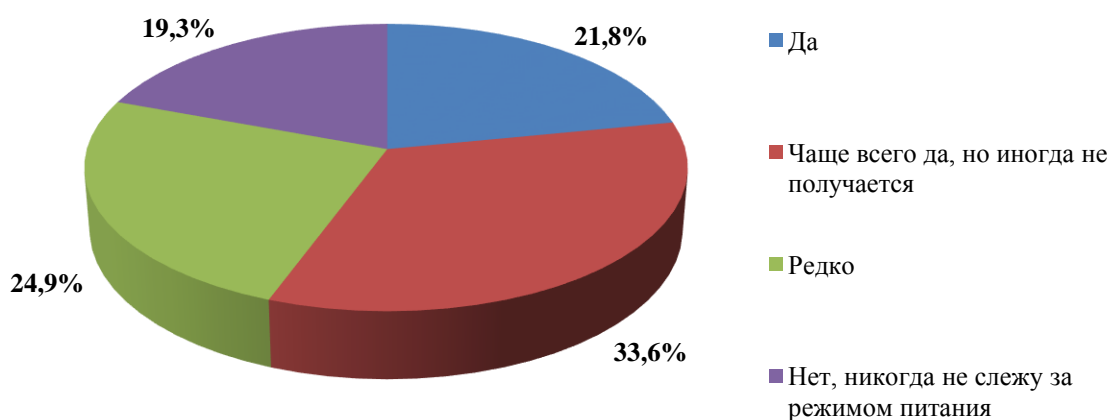
Данные проведенного социологического исследования показывают, что только практически каждый пятый молодой казахстанец (21,8%) соблюдает правильный режим питания. В прошлом 2016 году данный показатель составлял 23,5%, то есть за год он незначительно снизился.

Примерно треть всех опрошенных (33,6% против 40,6% в 2016 году) ответили, что стремятся чаще всего питаться правильно, однако это не всегда удается. Каждый четвертый молодой респондент (24,9%) признался, что редко питается правильно. 19,3% молодых людей ответили, что за режимом питания не следят никогда.

Следует отметить, что в 2016 году молодых людей, никогда не следящих за режимом питания, насчитывалось 10,9% - то есть за последний год их число возросло более чем на 8%.

В *Диаграмме 21* представлены результаты ответов на вопрос «Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?».

Диаграмма 21. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?» (в %)

С незначительной разницей количество девушек, следящих за своим режимом питания, превышает количество молодых людей (59,1% среди молодых женщин против 51,9% парней в сумме по первым двум вариантам ответа «Да» и «Чаще всего да, но иногда не получается»). Соответственно, число тех, кто никогда не следит за режимом питания, среди мужчин выше, чем среди молодых женщин (23,4% и 15,1% соответственно) (Таблица 30).

Таблица 30. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?» (в %, в разрезе пола)

	Соблюдение режима питания	Мужчины	Женщины
1	Да	19,9	23,8
2	Чаще всего да, но иногда не получается	31,9	35,3
3	Редко	24,3	25,6
4	Нет, никогда не слежу за режимом питания	23,4	15,1

Анализ корреляций показывает, что с увеличением возраста растет число тех, кто соблюдает правильный режим питания, а также тех, кто старается это делать. Если в возрасте от 14 до 18 лет суммарный показатель ответов «Да» и «Чаще всего да, но иногда не получается» составляет 52,3%, то в возрасте от 18 до 23 лет он равен 55,8%. Среди старшей возрастной группы молодежи он равняется 57%.

Кроме того, на установки на здоровый образ жизни оказывает влияние и семейное положение респондентов. Так, среди молодых людей, состоящих в браке, число уделяющих внимание своему питанию, выше, чем среди холостых и разведенных.

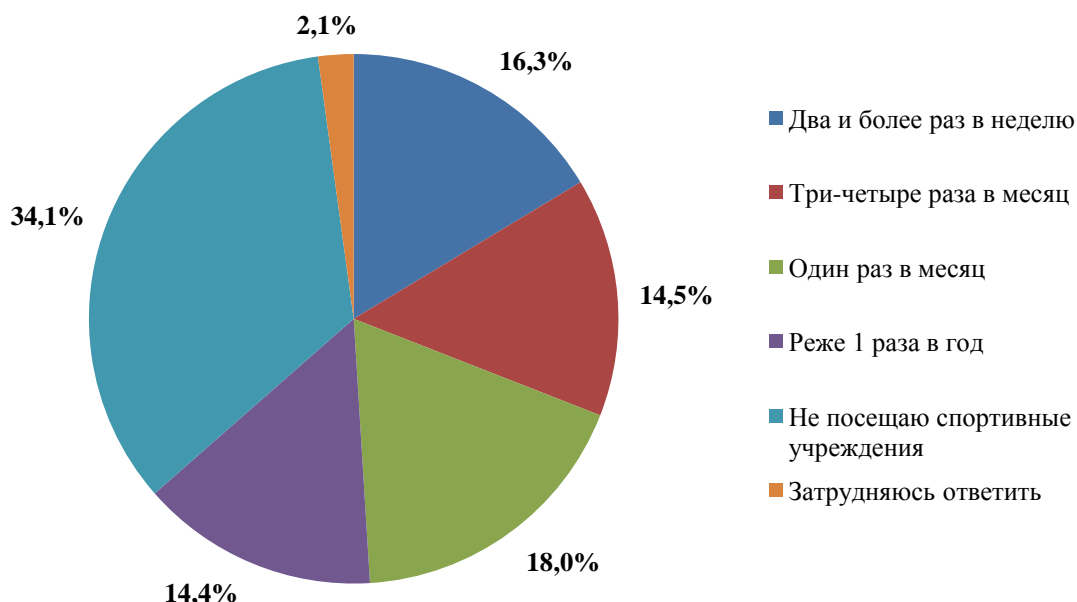
Было также замечено, что городские жители несколько больше внимания уделяют правильному питанию, нежели сельские (22,7% сельской молодежи ответила, что никогда не следит за режимом питания, тогда как в городе этот показатель равен 16,6%).

В целом, мы видим, что отношение молодежи Казахстана к правильному питанию положительное. Однако для большей части опрошенных правильное питание является скорее желательным, чем действительным, поскольку многие признались, что при наличии стремления правильно питаться иногда это не получается. В то же время мы видим, что почти каждый пятый из опрошенных молодых людей никогда не следит за режимом своего питания, что может говорить об отсутствии в сознании такой молодежи ценности здоровья и здорового образа жизни.

7.2 Интенсивность посещения молодежью спортивных секций

Помимо правильного питания здоровый образ жизни включает в себя регулярные занятия спортом. По данным настоящего социологического исследования, 63,2% опрошенных молодых людей посещают спортивный зал, стадион или бассейн. Из них 18% занимаются спортом один раз в месяц, 16,3% - два и более раза в неделю, чуть более чем по 14% опрошенных отметили варианты: «Три-четыре раза в месяц» и «Реже одного раза в год». Более трети опрошенной молодежи (34,1%) вообще не посещает спортивные учреждения (Диаграмма 22).

Диаграмма 22. Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете спортивный зал, стадион, бассейн и др.?» (в %)

Корреляционный анализ в разрезе возрастов показывает, что наиболее интенсивно занимается спортом молодежь младшей возрастной категории (от 14 до 18 лет) – вариант «Два и более раз в неделю» выбрали 24,5%

респондентов данного возраста. В средней возрастной группе молодежи таковых насчитывается 16,5%, в старшей – 11,8%. Таким образом, мы видим, что с увеличением возраста респондентов снижается частота занятий спортом. Соответственно, с увеличением возраста растет число не посещающих спортивные учреждения. По-видимому, такое положение дел можно объяснить большей занятостью молодежи старше 18 лет, время которых уходит на более интенсивную учебу, работу или семейные дела.

Результаты социологического опроса показывают, что молодые мужчины почти в два раза чаще посещают спортивные залы, чем девушки (57,4% против 40% в сумме трех вариантов ответов «Два и более раз в неделю», «Три-четыре раза в месяц» и «Один раз в месяц»).

7.3 Отношение молодежи к курению

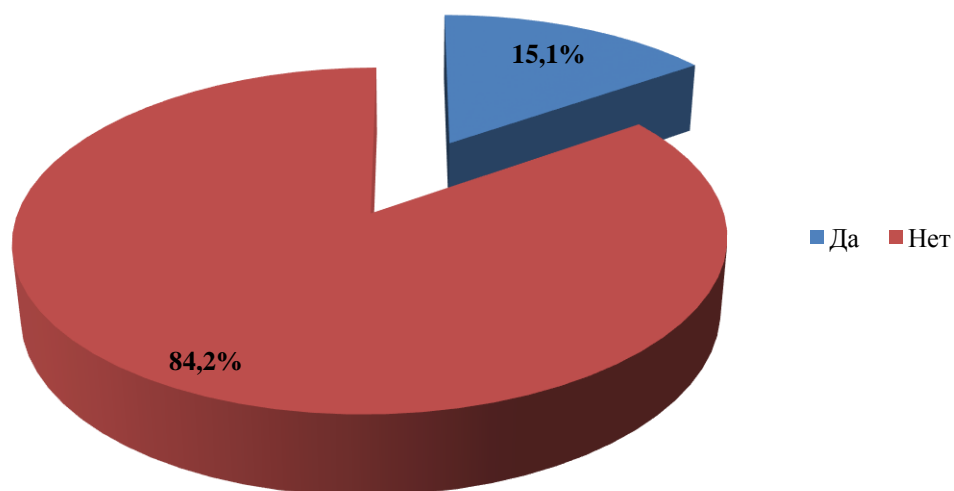
Отношение современной казахстанской молодежи к курению раскрывает два аспекта исследования ценностных ориентаций.

Во-первых, курение представляет собой одну из вредных для здоровья привычек, отказ от которой говорит о доминировании ценностей здорового образа жизни.

Во-вторых, курение как одна из классических форм девиантного поведения в молодежной среде уже давно перестала считаться отклонением. Исследование отношения молодежи к курению помогает раскрыть содержание данной привычки – признается ли оно отклонением в молодежной среде или считается нормой.

На вопрос анкеты: *«Скажите, пожалуйста, Вы курите?»* 84,2 % опрошенной молодежи ответили отрицательно, 15,1% признались, что курят (*Диаграмма 23*).

Диаграмма 23. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы курите?» (в %)

Из числа курящих, согласно данным настоящего исследования, 76,9% курят регулярно, каждый день, 15,8% курят несколько раз в неделю, 4,3% - несколько раз в месяц, 2,3% - реже одного раза в месяц.

Анализ корреляций в разрезе пола показывает, что число курящих мужчин превышает число курящих молодых женщин почти в пять раз – 24,9% мужчин и 5,2% женщин. Так же, как и среди мужчин, большая часть курящих девушек указала, что курит регулярно, каждый день (78,9% мужчин и 67,3% женщин) (Таблица 31).

Таблица 31. Распределение ответов на вопрос: «Если Вы курите, то как часто курите?» (в %, в разрезе пола)

	Частота курения	Мужчины	Женщины
1	Регулярно, каждый день	78,9	67,3
2	Несколько раз в неделю	15,5	17,3
3	Несколько раз в месяц	4	5,8
4	Реже одного раза в месяц	1,2	7,7

Анализ возрастных показателей курящей молодежи показывает, что в младшей возрастной группе молодежи насчитывается 6% курящих, в средней – 15%, в старшей – 20%. Если не принимать во внимание проблемы искренности респондентов (возможно, часть курящих молодых людей не призналась в этом в ходе опроса, поскольку курение в общественном сознании все еще сохраняет негативный оттенок), то можно констатировать, что в Казахстане курит каждый пятый молодой человек.

Регулярность курения возрастает с увеличением возраста респондента – если в категории от 14 до 18 лет число курящих регулярно, каждый день насчитывает 51,7%, в группе от 19 до 23 лет – 72,4%, то в старшей возрастной группе молодежи их число возрастает до 82,2% (Таблица 32).

Таблица 32. Распределение ответов на вопрос: «Если Вы курите, то как часто курите?» (в %, в разрезе возраста)

	Частота курения	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет
1	Регулярно, каждый день	51,7	74,2	82,2
2	Несколько раз в неделю	37,9	15,7	12,4
3	Несколько раз в месяц	6,9	6,7	2,7
4	Реже одного раза в месяц	0,0	3,4	2,2

Таким образом, мы видим, что курение затрагивает часть молодежи, но, согласно полученным данным, эта часть не превышает 20%. Молодые мужчины курят в пять раз чаще, чем женщины, что косвенно может указывать на то, что женское курение по-прежнему продолжает восприниматься обществом как девиация.

7.4 Наличие опыта столкновения молодежи с физическим насилием

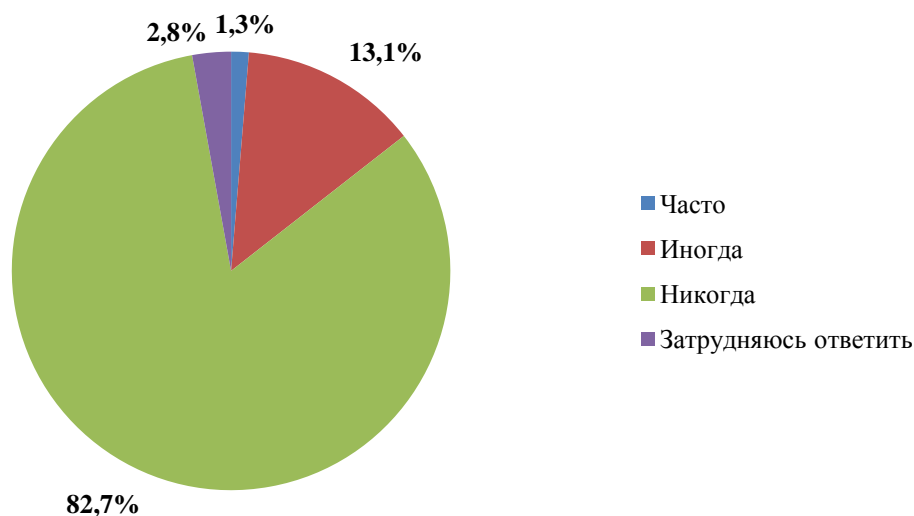
Факты проявления физического насилия в молодежной среде также являются формой девиантного поведения. С целью выяснения частоты

столкновения молодежи Казахстана с подобными ситуациями в рамках социологического исследования молодежи задавались два вопроса, первый из которых касался частоты столкновения с подобными ситуациями, второй – субъектов, совершающих физическое насилие.

Согласно полученным данным по вопросу: **«Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?»**, 82,7% опрошенной молодежи не сталкивались с фактами физического насилия по отношению к сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца. Следует отметить, что в прошлом 2016 году этот показатель был равен 76,4%, то есть за год он вырос более чем на 6%.

В ходе опроса 2017 г. 14,4% отметили, что были свидетелями подобных ситуаций, 13,1% из них - иногда, еще 1,3% - часто. Таким образом, данные говорят о том, что 26 молодых человек за последние три месяца были свидетелями проявления физического насилия (*Диаграмма 24*).

Диаграмма 24. Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?» (в %)

Согласно ответам, полученным на вопрос анкеты: **«Кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?»**, чаще всего субъектами физического насилия становятся сверстники – 55,9% молодежи, имевшей опыт столкновения с насилием, отметили именно этот вариант ответа. На втором месте по частоте встречаемости стоят одноклассники (22,4%), на третьем – родители (11%), на четвертом – учителя (4,8), на пятом – незнакомые люди (1,4%), на шестом – взрослые (1,0%) (*Таблица 33*).

Таблица 33 *Распределение ответов на вопрос: «Кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?» (в %)*

	<i>Лица, совершавшие физическое насилие</i>	<i>%</i>
1	Сверстник	55,9
2	Одноклассник	22,4
3	Родитель	11
4	Учитель	4,8
5	Незнакомые люди	1,4
6	Взрослые	1
7	Органы полиции	0,3

Таким образом, рассмотрев результаты социологического опроса молодежи, касающиеся фактов столкновения с проявлением физического насилия по отношению к молодежи, можно сказать, что данная проблема затрагивает в среднем каждого седьмого молодого человека.

Выводы по разделу:

1. Отношение молодежи Казахстана к правильному питанию положительное. Однако для большей части опрошенных правильное питание является скорее желательным, чем действительным, поскольку многие признались, что при наличии стремления правильно питаться иногда это не получается. В то же время мы видим, что почти каждый пятый из опрошенных молодых людей никогда не следит за режимом своего питания, что может говорить об отсутствии в сознании такой молодежи ценности здоровья и здорового образа жизни.

2. Большая половина молодежи Казахстана посещают спортивный зал, стадион или бассейн. При этом, достаточно регулярно (2 и более раза в неделю) занимаются спортом чуть более 16% молодежи, еще 14% посещают спортивные учреждения 3-4 раза в месяц. Остальные 70% молодежи либо не посещают спортивный зал вообще, либо делают это не регулярно, время от времени.

3. Курение затрагивает часть молодежи, но, согласно полученным данным, эта часть не превышает 20%. Молодые мужчины курят в пять раз чаще, чем женщины, что косвенно может указывать на то, что женское курение по-прежнему продолжает восприниматься обществом как девиация. Из числа курящей молодежи около двух третей курит регулярно, каждый день, при этом с увеличением возраста молодых людей интенсивность курения возрастает.

4. Большинство молодых людей достаточно редко сталкиваются с проявлениями физического насилия по отношению к себе или своему окружению. Проблема проявления физического насилия затрагивает в среднем каждого седьмого молодого человека. Чаще всего физическое насилие по отношению к молодежи совершается со стороны сверстников и одноклассников, что позволяет говорить о том, что физическое насилие является одной из форм девиантного поведения в молодежной среде. В

среднем каждый десятый молодой человек становится свидетелем проявления физического насилия со стороны родителей, каждый двадцатый – со стороны учителей.

Прогноз:

Учитывая имеющуюся в СМИ популяризацию здорового питания, занятий спортом, ухода за своим телом, принимая во внимание ряд мероприятий, проводящихся в учебных заведениях разного уровня по пропаганде здорового образа жизни, отношение к своему здоровью в сознании молодежи будет более осознанным, что, предположительно, отразится на увеличении доли молодежи, посещающей спортивные секции.

Вместе с тем, глобальные западные ценности, транслируемые молодежными СМИ, будут все более проникать в сознание казахстанской молодежи, неся с собой образцы питания (в частности, фаст-фуд), увлечение вредными привычками (курение, злоупотребление спиртными напитками), культ насилия.

Рекомендации:

Учитывая достаточно значительную долю молодых людей, желающих заниматься спортом, но не имеющих для этого возможностей, рекомендуется создание для разных категорий молодежи специальных спортивных площадок, доступных по цене и удобных для посещения.

Следует обратить внимание на оснащенность детских спортивных площадок, на квалификацию детских тренеров, работающих в детских спортивных секциях, на доступность данных занятий для всех категорий молодежи.

Кроме того, рекомендуется разработка специальных социальных роликов по пропаганде здорового образа жизни, трансляция их по телевизионным каналам и распространение их в социальных сетях. Необходимо включить в содержание данных социальных роликов примеры социального продвижения успешных людей, занимающихся спортом и ведущих здоровый образ жизни.

РАЗДЕЛ VIII. ОСОБЕННОСТИ КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ СОВРЕМЕННОЙ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

В исследовании ценностей молодежи важная роль отводится изучению ценностей и установок в сфере культуры. К ценностям сферы культуры в рамках данного исследования относятся: предпочитаемые молодежью каналы получения информации, частота посещения культурно-массовых мероприятий, степень увлечения чтением художественной литературы и ее жанры, стили предпочитаемой музыки, отношение молодежи к Интернету.

Результаты.

8.1 Ключевые источники получения информации современной молодежью

Одной из задач настоящего исследования является определение ключевых источников информации, которым в наибольшей степени доверяет современная казахстанская молодежь.

Согласно данным социологического исследования по вопросу: *«Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели?»*, ключевым источником получения информации для современной казахстанской молодежи являются социальные сети, 84,6% опрошенной молодежи заявили, что использовали этот источник получения информации в течение последней недели. На втором месте стоит такой источник информации как новостные выпуски на телевидении (62,7%), на третьем – новостные сайты (56,9%). Новостные выпуски на радио за последнюю неделю слушали 34,6%, примерно столько же использовали печатные газеты и журналы (34,4%), 31,3% пользовались книгами, в том числе электронными или онлайн, 27,4% получали информацию из электронных газет или журналов (Таблица 34).

Таблица 34. Распределение ответов на вопрос: «Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели?» (в %)

	<i>Источник получения информации</i>	<i>%</i>
1	Социальные сети	84,6
2	Новостные выпуски на телевидении	62,7
3	Новостные сайты	56,9
4	Новостные выпуски на радио	34,6
5	Печатные газеты и журналы	34,4
6	Книги, в том числе электронные или онлайн	31,3
7	Электронные газеты или журналы	27,4

Анализ корреляций показывает, что значимость практически всех перечисленных источников получения информации возрастает с увеличением возраста. Исключение составляют социальные сети, основными пользователями которых являются молодые люди средней возрастной

группы (от 19 до 23 лет), в старшей возрастной группе от 24 до 29 лет значение этого источника информации несколько снижается (сохраняя при этом лидирующие позиции) (Таблица 35).

Таблица 35. Распределение ответов на вопрос: «Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели?» (количество использующих данные источники информации, в %, в разрезе возраста)

	Источник получения информации	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет
1	Социальные сети	84,6	87,7	82,6
2	Новостные выпуски на телевидении	49,8	62,4	69,7
3	Новостные сайты	46,3	57,8	61,8
4	Новостные выпуски на радио	24,5	36	39,1
5	Печатные газеты и журналы	29,6	31,4	38,9
6	Книги, в том числе электронные или онлайн	29,8	30,6	32,5
7	Электронные газеты или журналы	23,3	25,2	31,1

Таким образом, мы видим, что телевидение как источник получения информации сохраняет важное значение для молодежи Казахстана, однако такой источник как социальные сети в молодежной среде опережает телевизионные выпуски и лидирует по всем категориям молодежи.

8.2 Интенсивность посещения культурно-массовых мероприятий казахстанской молодежью

В рамках социологической анкеты респондентам при ответе на вопрос: «**Как часто Вы посещаете нижеследующие места?**» предлагалось из предложенного перечня выбрать те культурные заведения, которые они посещают, и указать частоту данных посещений.

В пятерку наименее популярных для казахстанской молодежи культурно-просветительских мест (лидеров по количеству ответа «Никогда не посещал») входят: компьютерный клуб (его не посещало 59,5% опрошенных), ночной танцевальный клуб (52,6%), выставки (49,8%), зоопарк (46,6%) и музеи (44,1%).

Столь высокая доля не посещающих компьютерный клуб вполне объяснима – практически у каждой семьи в доме есть хотя бы один компьютер или другое устройство для выхода в Интернет. Столь значительное число молодых людей, не посещающих выставки и музеи, настораживает и может говорить о том, что, скорее всего, данные молодые люди проводят свой досуг в социальных сетях или за телевизором.

В пятерку мест – лидеров по посещению молодежи для проведения своего культурного досуга (по суммарному показателю ответов: «Около 1 раза в месяц», «Около 1 раза в неделю» и «Более 1 раза в неделю») входят:

салон красоты (43,3%), бар, кафе, ресторан (42,4%), спортивный зал (36,9%), кинотеатр (34,8%) и церковь, мечеть (30,4%) (Таблица 36).

Таблица 36. Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете нижеследующие места?» (суммарное количество выбравших варианты ответа: «Около 1 раза в месяц», «Около 1 раза в неделю» и «Более 1 раза в неделю», в %)

	Место проведения культурного досуга	%
1	Салон красоты	43,3
2	Бар, кафе, ресторан	42,4
3	Спортивный зал	36,9
4	Кинотеатр	34,8
5	Церковь, мечеть	30,4
6	Игровой и развлекательный центр	18
7	Ночной и танцевальный клуб	14,7
8	Библиотека	13
9	Театр, концерт	12,9
10	Компьютерный клуб	9,8
11	Выставки	5,3
12	Музеи	4,9
13	Зоопарк	3,8

Данные показывают, что городская молодежь по сравнению с сельской в большей мере посещает такие места проведения культурного досуга как: спортивные залы (43,2% и 28,8% соответственно), компьютерные клубы (12,6% и 6,3% соответственно), кинотеатры (41,2% и 26,6%), игровые и развлекательные центры (21,3% и 13,8%). Сельские жители несколько чаще, чем городская молодежь, посещают библиотеки (13,7% - в селе и 12,4% - в городе) и музеи (5,6% и 4,4% соответственно).

В целом, данные показывают, что лидируют по частоте посещения молодежью места развлекательного характера, где можно провести время с друзьями. Важность частого посещения салона красоты объясняется потребностью регулярного ухода за своей внешностью. Более интеллектуальные виды проведения досуга (посещение библиотеки, выставок, музеев, театра) не столь популярны среди молодежи и заметно уступают местам, в которых молодежи можно развлечься, отдохнуть и пообщаться с друзьями.

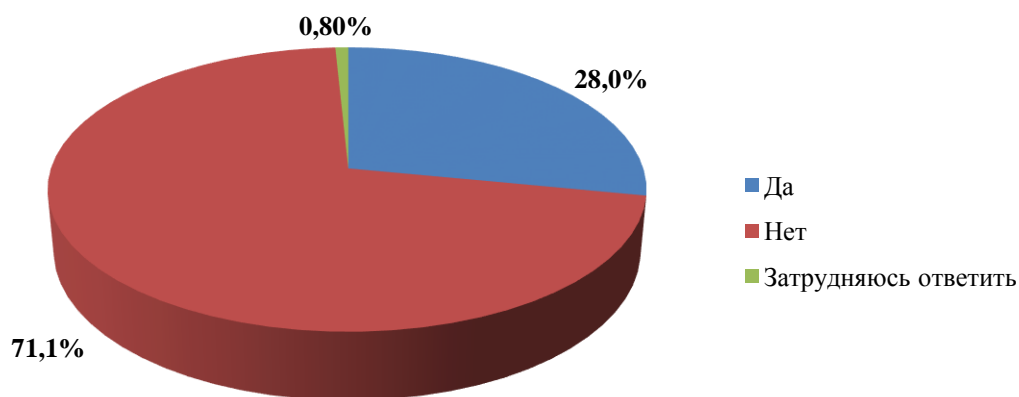
8.3 Отношение молодежи к чтению художественной литературы и музыкальные вкусы молодежи

Чтение художественной литературы представляет собой одну из форм проведения культурного досуга молодежью. С целью определения отношений молодежи к чтению в анкету был внесен вопрос: **«Скажите, в настоящее время читаете ли Вы какую-нибудь художественную литературу?»**.

Следует отметить, что в данном случае имелось в виду именно чтение художественной литературы, сюда не входили материалы, необходимые для

чтения в рамках учебы или работы. Согласно полученным данным, лишь четверть молодых людей (24,3%) в данное время занимаются чтением. Практически 75% молодежи художественной литературой не увлечены (Диаграмма 25).

Диаграмма 25. Распределение ответов на вопрос: «Скажите, в настоящее время читаете ли Вы какую-нибудь художественную литературу?» (в %)

Данные показывают, что количество читающих художественную литературу постепенно снижается с увеличением возраста респондентов. Так, если в возрастной категории от 14 до 18 лет количество читающих составило 33,1%, в средней возрастной группе от 19 до 23 лет - 29,9%, то в категории от 24 до 29 лет их количество сократилось до 24,1%.

Анализ корреляций показал, что в большей мере художественную литературу читают девушки, нежели молодые мужчины (31,4% против 24,7%), преимущественно городская молодежь, чем сельская (30,9% и 24,3% соответственно), молодежь, не состоящая в браке (30,8% при среднем значении 20,5%).

Помимо количественных показателей чтения среди молодежи интерес представляет качественный анализ предпочитаемых молодежью жанров (вопрос анкеты: «*Какого жанра книги Вы предпочитаете читать?*»). В пятерку наиболее востребованных среди молодежи Казахстана жанров художественной литературы входят: любовные романы (17,0%), приключения (15,8%), историческая литература (14,9%), фантастика и фэнтези (13,5%), детективы (12,2%) (Таблица 37).

Таблица 37. Распределение ответов на вопрос: «Какого жанра книги Вы предпочитаете читать? (в %)»

	Жанры художественной литературы	%
1	Любовные романы	17
2	Приключения	15,8
3	Историческая литература	14,9
4	Фантастика и фэнтези	13,5
5	Детективы	12,2
6	Поэзия	11,4
7	Зарубежная классика	11,3
8	Современная художественная проза	8,7
9	Классика русских авторов	8,4
10	Отечественная классика	8,3
11	Публицистика	3,9

В целом мы видим, что чтение как таковое в жизни современной казахстанской молодежи присутствует, но в отличие от поколения родителей нынешней молодежи чтение сегодня представлено главным образом не в форме увлечения художественной литературы, а в форме быстрого, легкого просмотра новостей, Интернет-ресурсов, обращение к развлекательной тематике, коротким и удобным форматам.

При анализе ценностей молодежи в культурной сфере определенное значение имеет изучение музыкальных вкусов нового поколения. Анализ музыкальных предпочтений важно постольку, поскольку дает исследователям представление об ориентации ценностей и взглядов молодых людей – на западные образцы, на восточную музыку, отечественные музыкальные продукты и проч.

Согласно полученным данным по вопросу: **«Какую музыку Вы, в основном, предпочитаете слушать?»**, в тройку лидеров музыкальных жанров среди молодежи современного Казахстана входят: современная западная музыка (американская, британская, французская и т.д.) – 29,2%, современная казахстанская поп-музыка – 26,1% и современная российская поп-музыка – 15,4%.

Следует отметить, что в прошлом 2016 году число приверженцев современной западной музыки составляло 37%, современной казахстанской – 21,8%, современной российской - 17,7%. Вероятно, что часть поклонников западной и российской музыки перекочевала в число слушателей казахстанских песен, что может говорить о росте интереса молодежи к отечественному музыкальному контенту.

Мы видим, что западная музыка, как и современная массовая культура в целом, занимает лидирующие позиции в предпочтениях отечественной молодежи. По-видимому, молодых казахстанцев привлекает в ней легкость, зрелищность, английский язык, а главное – демонстрация модного, современного, западного образа жизни.

Практически «догоняет» ее по популярности среди молодежи современная отечественная популярная музыка. Рост популярности казахстанской музыки, вероятно, происходит благодаря эффективной рекламе отечественного «продукта», она привлекает молодежь возможностью слушать песни на казахском языке.

Интересны различия в тройке наиболее популярных музыкальных жанров в разрезе этносов. Среди казахской молодежи по популярности лидирует современная казахстанская поп-музыка – ее предпочитает треть (33,2%) респондентов титульной национальности. На втором месте по популярности среди казахов стоит современная западная музыка (28,7%), замыкает тройку-лидеров классическая музыка (13,1%).

Среди респондентов русской национальности наиболее востребованной является современная российская поп-музыка (35%), на втором месте – современная западная музыка (33,2%), на третьем – классическая музыка (10%). Среди молодежи других (помимо казахов и русских) национальностей наиболее популярными являются такие музыкальные жанры как (в порядке снижения значения): современная западная музыка (американская, британская, французская и т.д.) - 26%, российская поп-музыка (23,8%) и классическая музыка (17,9%).

8.4 Роль интернета в жизни современной казахстанской молодежи

Одной из наиболее распространенных форм проведения досуга молодежью Казахстана является проведение времени в сети интернет. Данная форма культурного досуга, в отличие от многих других, многофункциональна. Интернет используют в учебе, работе, общении, развлечении, в нем можно найти информацию по любой сфере жизнедеятельности.

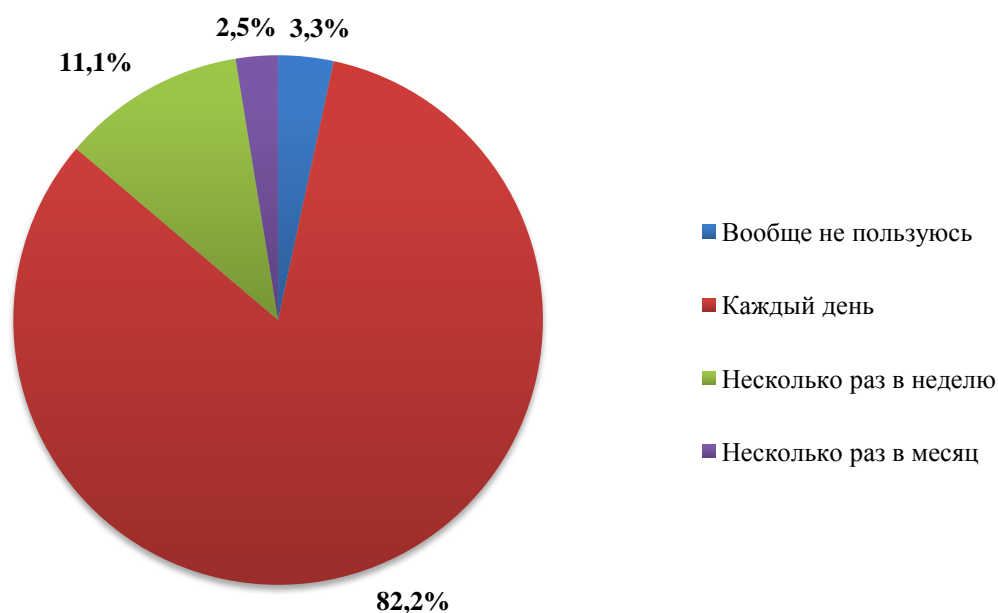
Одной из задач настоящего исследования было определение частоты использования интернета молодыми людьми, наличие у них аккаунтов в социальных сетях и выявление оценки со стороны молодежи позитивного и негативного влияния интернета.

Результаты социологического опроса по вопросу: *«Как часто Вы пользуетесь интернетом (на любом виде носителей)?»* показывают, что подавляющее большинство молодых казахстанцев (82,2%) пользуются интернетом ежедневно.

По сравнению с 2016 годом количество молодых людей, использующих интернет ежедневно, увеличилось на 8,9%, что может указывать на все возрастающую его роль в жизни молодежи.

Несколько раз в неделю используют интернет 11,1% опрошенных, несколько раз в месяц - 2,5% (Диаграмма 26).

Диаграмма 26. Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы пользуетесь интернетом (на любом виде носителей)?» (в %)

Городская молодежь использует интернет несколько чаще, чем сельская – если среди горожан доля прибегающих к интернету равна 84,5%, то среди сельской она составляет 79,2%. Помимо этого, количество молодых людей, вообще не пользующихся интернетом, в селе выше, чем в городе (5,4% против 1,8% соответственно).

Среди молодых людей, имеющих послевузовское образование (аспирантура, магистратура, докторантура), доля использующих интернет каждый день выше (90,9%), чем среди молодежи с общим средним образованием (75,9%) и молодежи без образования (66,7%).

Исследование показало, что более чем у 95% казахстанской молодежи есть аккаунты в социальных сетях. Большая часть молодежи зарегистрирована сразу в нескольких социальных сетях и имеет там свои аккаунты.

В тройку наиболее популярных среди молодежи Казахстана социальных сетей, где у нее имеются аккаунты, входят: WhatsApp (79,8%), ВКонтакте (69%), Instagram (59,8%).

Далее по убывающей следуют такие социальные сети как: Facebook (30,2%), Мой мир в mail.ru (15,8%), Одноклассники (15,6%), Snapchat (7,5%), Twitter (6,8%). Помимо перечисленных, молодежь Казахстана упоминала, что имеет аккаунты в таких социальных сетях как: Kwai, Haycover, WeChat, Telegram, Skype, Zips, Viber, Gmail (доля по каждому упоминанию не превышает 5 человек) (Таблица 38).

Таблица 38. Распределение ответов на вопрос: «В каких социальных сетях у Вас есть аккаунты? (в %)»

	Социальные сети	%
1	WhatsApp	79,8
2	ВКонтакте	69
3	Instagram	59,8
4	Facebook	30,2
5	Мой мир в mail.ru	15,8
6	Одноклассники	15,6
7	Snapchat	7,5
8	Twitter	6,8

В ходе исследования молодежи предлагалось выделить положительные и отрицательные аспекты влияния интернета на современную молодежь, в частности, речь шла о влиянии социальных сетей. Согласно полученным данным, только 16% молодых людей посчитали, что социальные сети не оказывают на них положительного воздействия.

Среди позитивных моментов, являющихся последствиями общения молодых людей в социальных сетях доминируют ответы: «Хорошо повлияло, всегда имею быстрый доступ к информации любого характера» - 57,1%, «Хорошо повлияло на успеваемость в учебе, всегда нахожу нужный материал» - 22,7%, «Хорошо повлияло, появилось много виртуальных друзей, впоследствии познакомились в реальности» - 20,6% (Таблица 39).

Таблица 39. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, социальные сети оказывают ПОЛОЖИТЕЛЬНОЕ влияние на Ваш образ жизни?» (в %)

	Положительные последствия социальных сетей	%
1	Хорошо повлияло, всегда имею быстрый доступ к информации любого характера	79,8
2	Хорошо повлияло на успеваемость в учебе, всегда нахожу нужный материал	69
3	Хорошо повлияло, появилось много виртуальных друзей, впоследствии познакомились в реальности	59,8
4	Хорошо повлияло, появилась возможность высказать свои мысли	30,2
5	Хорошо повлияло, могу выучить иностранный язык самостоятельно, без дополнительных финансовых расходов	15,8
6	Хорошо повлияло, появилась возможность обучаться / стажироваться за границей	15,6

Мы видим, что молодежь ценит в социальных сетях, прежде всего, возможность быстро найти нужную информацию, помощь в учебе и возможность общения с единомышленниками.

Говоря о негативных последствиях социальных сетей, 65% опрошенных высказались, что лично на них социальные сети не оказывают отрицательного, негативного влияния. Среди негативных воздействий социальных сетей на образ жизни молодежи доминируют следующие: «Плохо повлияло на общее здоровье, ухудшилось зрение, начал (а)

сутулиться» - 15,8%, «Плохо повлияло на концентрацию, ухудшилась память» - 7,0%, «Плохо повлияло на учебу, снизились оценки» - 6,2%, «Плохо повлияло на речь и дикцию, употребляю «сленг» виртуального мира» - 5,2% (Таблица 40).

Таблица 40. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, социальные сети оказывают ОТРИЦАТЕЛЬНОЕ влияние на Ваш образ жизни?» (в %)

	Отрицательные последствия социальных сетей	%
1	Плохо повлияло на общее здоровье, ухудшилось зрение, начал (а) сутулиться	15,8
2	Плохо повлияло на концентрацию, ухудшилась память	7
3	Плохо повлияло на учебу, снизились оценки	6,2
4	Плохо повлияло на речь и дикцию, употребляю «сленг» виртуального мира	5,2
5	Плохо повлияло на взаимоотношения с родителями	4,3
6	Плохо повлияло на взаимоотношения с парнем/девушкой	3,5
7	Плохо повлияло на самооценку	3,5

Соотнеся между собой оценки молодежью позитивных и негативных воздействий социальных сетей, видим, что позитивные оценки доминируют.

Выводы по разделу:

1. Телевидение как источник получения информации сохраняет важное значение для молодежи Казахстана, однако такой источник как социальные сети в молодежной среде опережает телевизионные выпуски и лидирует по всем категориям молодежи.

2. Лидируют по частоте посещения молодежью места развлекательного характера, более интеллектуальные виды проведения досуга (посещение библиотеки, выставок, музеев, театра) не столь популярны среди молодежи.

3. Чтение как таковое в жизни современной казахстанской молодежи присутствует, но в отличие от поколения родителей нынешней молодежи чтение сегодня представлено главным образом не в форме увлечения художественной литературы, а в форме быстрого, легкого просмотра новостей, интернет-ресурсов, обращение к развлекательной тематике, коротким и удобным форматам.

4. Лидирующие позиции в предпочтениях отечественной молодежи занимает западная музыка, как и современная массовая культура в целом. Ключевую роль в музыкальных вкусах играет этническая принадлежность. Можно предположить, что важную роль в обозначенных различиях в музыкальных предпочтениях между молодежью разной этнической принадлежности играет не только язык, на котором молодежь общается в повседневной жизни и который считает родным, но и идентификация себя с определенной культурой, осознание близости ментальностей и сходства образа жизни.

5. Интернет является универсальной формой культурного досуга для всех категорий казахстанской молодежи. Количество молодых людей, вообще не использующих интернет не превышает 4%. Подавляющее большинство молодых казахстанцев (82,2%) пользуются интернетом ежедневно.

6. Наличие собственного аккаунта в одной или нескольких социальных сетях является нормой для молодого казахстанца, независимо от пола, возраста и других социально-демографических признаков. Наиболее распространенными являются такие социальные сети как WhatsApp, ВКонтакте и Instagram – по всем трем социальным сетям доля зарегистрированных молодых людей доходит до 60%.

7. Подавляющая часть молодежи позитивно оценивает влияние социальных сетей на образ жизни. Молодежь ценит в социальных сетях, прежде всего, возможность быстро найти нужную информацию, помощь в учебе и возможность общения с единомышленниками.

8. В целом, говоря об отрицательном влиянии социальных сетей на молодежь, подчеркиваются негативные последствия для здоровья, плохое влияние на учебы и на взаимоотношения с ближайшим окружением. Позитивные оценки доминируют - доля молодежи, оценивающей данное воздействие как позитивное, значительно превышает количество тех, кто отметил негативные моменты влияния интернета.

Прогноз:

Учитывая значительный интерес молодежи к сети интернет, предполагается, что в ближайшем будущем его значение еще более усилится. Особенно это будет касаться расширения сферы общения в интернете, а также использования интернет-ресурсов в учебе, работе и развлечении.

Рекомендации:

Принимая во внимание высокую популярность и, по-видимому, высокую степень доверия молодежи Казахстана к таким источникам информации как телевидение и интернет, рекомендуется более широкое их использование для воздействия на молодежь (информационного, образовательного, воспитательного, пропагандистского).

Рекомендуется включение в сетку телевизионных передач программ для молодежи, с обязательной дифференциацией для разных ее категорий с учетом возраста, пола, этнической и языковой принадлежности, уровня образования.

Следует обратить внимание на популяризацию интеллектуальных форм проведения культурного досуга, чтения, разработать специальные программы посещения музеев, выставок и проч. молодежью в интересных для нее формах. Необходима разработка, организация и проведение специальных мероприятий для молодежи разных регионов страны по популяризации отечественных культурных продуктов – литературы, музыки, живописи и т.д.

РАЗДЕЛ IX. ВОСПИТАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

Одной из задач настоящего исследования был анализ мнения респондентов о воспитании молодежи, включая определение культивируемых качеств и структур, отвечающих за воспитание подрастающего поколения. Важным было определить, какие качества, по мнению молодежи, нужно воспитывать в подрастающем поколении, и какие именно социальные институты должны заниматься ее воспитанием.

Результаты.

9.1 Качества, которые необходимо воспитывать у молодежи

Согласно полученным данным по вопросу: *«Какие качества необходимо воспитывать у современной молодежи?»*, по мнению современной казахстанской молодежи, в пятерку главных качеств, которые необходимо прививать подрастающему поколению, входят: ответственность (51,8%), доброта, сострадание (34,9%), трудолюбие (32,3%), уважение к другим людям (27,1%) и честность (24,7%). Из 16 предложенных качеств в наименьшей степени значимыми для молодежи оказались: воображение (1,3%), религиозность / набожность (3,9%) и ум (4,8%) (Таблица 41).

Таблица 41. Распределение ответов на вопрос: «Какие качества необходимо воспитывать у современной молодежи?» (в %)

	<i>Качества</i>	<i>%</i>
1	Ответственность	51,8
2	Доброта, сострадание	34,9
3	Трудолюбие	32,3
4	Уважение к другим людям	27,1
5	Честность	24,7
6	Терпимость	19,4
7	Бережливость	16,9
8	Порядочность	16,6
9	Патриотизм	16,6
10	Целеустремленность	9,7
11	Самовыражение	9,3
12	Не эгоистичность	6,6
13	Послушание	6,3
14	Ум	4,8
15	Религиозность / набожность	3,9
16	Воображение	1,3

Можно предположить, что качества, попавшие в пятерку лидеров (которые были выделены большинством опрошенной молодежи), представляют собой те качества, которых недостает современным молодым людям. Так как значительная часть опрошенных молодых людей упоминала

о необходимости их воспитания, возможно, молодежь сегодня испытывает потребность именно в них.

Анализ корреляций в разрезе этносов показывает, что молодые люди разной этнической принадлежности акцентируют внимание на необходимости воспитания у молодежи разных качеств. Так, казахская молодежь в более выраженной форме, чем представители других этносов, выделяет такие необходимые качества как: терпимость и патриотизм, молодежь русской национальности – порядочность и целеустремленность, молодые люди других национальностей – доброту, сострадание и уважение к другим людям. Следует отметить, что, несмотря на имеющиеся различия, тем не менее, они не значительны.

9.2 Мнение молодежи о структурах, отвечающих за духовно-нравственное воспитание подрастающего поколения

Еще один важный вопрос анкеты - *«Как Вы считаете, кто должен, в первую очередь, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи?»* - касался институтов, которые должны отвечать за воспитание подрастающего поколения. По мнению подавляющего большинства опрошенной молодежи (79,3%), воспитанием молодежи должна заниматься семья. Именно она призвана сформировать у подрастающего поколения все необходимые качества. Кроме семьи респонденты упоминали важность в процессе воспитания молодежи школы (7,2%), государственных органов, которые отвечают за поддержку и развитие молодежи (4,1%), ближайшего окружения человека (компании друзей и сверстников) – 2,1%, общественных организаций (1,5%) (Таблица 42).

Таблица 42. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, кто должен, в первую очередь, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи?» (в %)

	<i>Качества</i>	<i>%</i>
1	Семья	79,3
2	Школа	7,2
3	Государственные органы, которые отвечают за поддержку и развитие молодежи	4,1
4	Компания друзей и сверстников	2,1
5	Общественные организации	1,5
6	Мечеть, церковь	1,4
7	Телевидение и СМИ	1
8	Армия	0,6
9	Трудовой коллектив, сокурсники, одноклассники	0,4
10	Театры, музеи, выставки	0,3
11	Библиотеки, читальные залы	0,2

Выводы по разделу:

1. В пятерку главных качеств, которые необходимо прививать подрастающему поколению, входят: ответственность, доброта, сострадание, трудолюбие, уважение к другим людям и честность. В наименьшей степени значимыми для молодежи оказались: воображение, религиозность /набожность и ум.

2. Можно предположить, что качества, попавшие в пятерку лидеров (которые были выделены большинством опрошенной молодежи), представляют собой те, качества, которых недостает современным молодым людям. Так как значительная часть опрошенных молодых людей упоминала о необходимости их воспитания, возможно, молодежь сегодня испытывает потребность именно в них.

3. Подавляющая часть молодежи Казахстана приписывает роль главного субъекта воспитания, подрастающего поколения институту семьи, в которой, по мнению большинства опрошенных, закладываются основы воспитания и прививаются все необходимые человеку качества.

Прогноз:

В ближайшем будущем в Казахстане важность семьи как ключевого социального института в воспитании молодежи по-прежнему сохранится, так как именно семья и семейные ценности занимают лидирующую позицию в структуре ценностей населения, в том числе молодежи.

Рекомендации:

Учитывая, что роль других (помимо семьи) социальных институтов в воспитании молодежи минимальна, следует обратить внимание на усиление воспитательного потенциала средств массовой информации (в частности, наиболее популярных среди молодежи интернета и телевидения) в форме создания специальных программ воспитательной направленности, ориентированных на разные категории молодежи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Современное казахстанское общество переживает этап глубокой трансформации всех сфер жизнедеятельности. Казахстан ментально находится на стыке нескольких культурных полюсов, на базе которых сегодня формируется собственная уникальная казахстанская идентичность.

Молодежь Казахстана как наиболее восприимчивая к социальным переменам категория является наиболее открытой для восприятия глобальных культурных импульсов. Вместе с тем, она, в силу своего возраста, исходя из отсутствия жизненного опыта и достаточных знаний, в наибольшей степени уязвима перед лицом множества ценностей и установок, которые предлагает ей современный мир.

В такой ситуации сознание молодежи, характеризуется неустойчивостью, эклектичностью, маргинальностью. Как следствие возрастает интерес государства, общества и науки к исследованию ценностной проблематики, обусловленный нормативно-регулирующим характером функций, выполняемых системой ценностей в обществе.

В рамках настоящего исследования были изучены ценности современной казахстанской молодежи в ключевых сферах жизнедеятельности: семья, толерантность к «другим группам», политика, религия, здоровье и культурная жизнь.

В целом, мы видим, что наибольшими ценностями для молодежи Казахстана, независимо от этноса, происхождения или религии, все также являются семья, здоровье и дружба, которые представляют собой отголоски традиционных ценностей, все еще доминирующих в современном обществе.

Семья

Достаточно большое влияние на представления молодежи об идеальной семье имеют традиции. В сознании современной казахстанской молодежи сохраняются представления о патриархальности идеальной семьи, однако доля молодых людей, ориентирующихся на создание эгалитарных семей, достаточно высока и, по-видимому, продолжит расти.

Большая часть молодежи является сторонниками обязательной официальной регистрации отношений, оставаясь при этом достаточно светской, убежденной в первичности государственной регистрации брака по сравнению с религиозной процедурой его заключения.

Главной причиной для создания семьи в сознании молодежи остается желание быть вместе с любимым человеком, которое представляется молодежи как наиболее естественное и обязательное. Социальные причины (все вступают в брак, так принято) и социобиологические (желание иметь детей) отходят на второй и даже на третий план.

Однако следует констатировать и определенный кризис семейных ценностей - повышенное внимание к ценности полной семьи может свидетельствовать о том, что современная молодежь хорошо представляет

себе возможность существования неполной, неполноценной семьи и поэтому опасается.

Толерантность к «другим группам»

Наибольшую степень социальной дистанции молодежь Казахстана испытывает по отношению к таким группам как люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией и иммигранты и иностранные рабочие, а наименьшую – по отношению к сожительствующим без официальной регистрации брака и к людям другой этнической группы (национальности).

Большинство казахстанской молодежи предпочитает жить в полиэтническом обществе, что может говорить о достаточно высокой степени толерантности по отношению к другим этносам.

При заключении брака национальность будущего супруга имеет значение чуть более чем для половины молодых людей, что может говорить о том, что в сознании части молодежи страны сохраняются достаточно жесткие установки на эндогамность, в большей степени характерные для казахской молодежи. В целом, молодежь Казахстана характеризуется достаточно позитивным отношением к межэтническим бракам, наиболее позитивное отношение наблюдается среди молодежи русской национальности, наименее - среди казахской молодежи и молодежи других этносов.

Политика

Большая часть молодежи Казахстана достаточно оптимистично оценивает современное общество, считает общество, в котором живет, скорее справедливым, чем нет. В целом большинство молодых людей современного Казахстана являются патриотами своей страны и гордятся тем, что живут в Казахстане. В большей мере это характерно для представителей титульного этноса.

подавляющая часть молодежи страны смотрит в будущее достаточно оптимистично. По-видимому, это может быть связано с психологическими особенностями молодого возраста и указывать на достаточно высокую степень доверия со стороны молодежи по отношению к своему государству и высокий уровень патриотизма молодых людей.

Значительная часть молодежи страны уверена, что государство должно играть активную роль в жизни общества. Подавляющее большинство молодых казахстанцев считает, что в своем развитии Казахстан должен придерживаться своего собственного пути. Наряду с этим, молодежь выделяет ряд стран, опыт которых пригодился бы Казахстану, важную роль при этом играет как этническая и культурная близость (в случае предпочтения русскими России), так и, возможно, религиозная солидарность (в случае с казахами, ориентирующимися на страны Ближнего Востока).

Несмотря на достаточно низкие показатели участия молодежи в выборах (только каждый пятый казахстанец принимает участие в выборах регулярно), данная форма политического участия остается самой распространенной среди молодежи страны.

Среди источников получения молодежью знаний о политике (в частности о содержании программных статей) лидирует телевидение, одновременно возрастает роль сети Интернет, к которой молодежь обращается не только для общения и развлечения, но и которым она доверяет при получении информации о политике.

В тройку наиболее известных молодежи Казахстана молодежных проектов входят: «Молодежные трудовые отряды «Жасыл ел», «Игры КВН «Жайдарман» и «Молодежный кадровый резерв», однако степень участия в них не превышает 9%.

Наиболее проблемными зонами общества, волнующими сегодня казахстанскую молодежь и требующими поддержки со стороны государства (в форме молодежных проектов) являются: трудоустройство молодежи, обеспечение молодежи жильем, девиантное поведение, религиозный экстремизм.

Религия

Степень религиозности молодых людей в современном Казахстане невысока. Доминирующим типом отношения к религии молодых людей является идентификация себя с верующими, но низкий уровень участия в религиозной жизни общины. Количество активных верующих, исполняющих все религиозные предписания и активно участвующих в деятельности своей общины, в среднем не превышает 10%. Религия рассматривается молодежью главным образом как часть этнических традиций, при этом отнесение себя к той или иной религиозной конфессии может сопровождаться отсутствием религиозной веры и даже ее отрицанием.

Как и в случае с практикой посещения храма (практически четверть всей молодежи) посещает культовое сооружение еженедельно) подавляющая часть молодых казахстанцев совершает религиозные обряды. При этом интенсивность исполнения необходимых религиозных предписаний зависит главным образом от отношения человека к религии (считает ли он себя верующим), от конфессиональной принадлежности, от пола и от возраста молодых людей. Частота исполнения религиозных обрядов выше среди молодых мужчин, исповедующих ислам, причем интенсивность религиозного поведения в старших возрастах молодежи выше.

В целом большинство молодых казахстанцев (около 70%) признают факт влияния на духовно-нравственное воспитание молодежи религии. При этом, треть от всей опрошенной молодежи подчеркивает позитивное влияние религии на решение таких молодежных проблем как преступность, алкоголизм и наркомания. Более, чем каждый пятый молодой человек полностью отрицает необходимость вмешательства религии в процесс воспитания молодежи, подчеркивая решающую роль в нем институтов семьи, образования и государства.

Здоровье

Молодежь современного Казахстана характеризуется позитивным отношением к здоровому образу жизни, к правильному питанию и занятиям спортом.

Однако для большей части опрошенных правильное питание является скорее желательным, чем действительным, поскольку многие признались, что при наличии стремления правильно питаться иногда это не получается. В то же время мы видим, что почти каждый пятый из опрошенных молодых людей никогда не следит за режимом своего питания, причем по сравнению с прошлым 2016 годом данный показатель вырос более чем на 8%.

Большая половина молодежи Казахстана посещают спортивный зал, стадион или бассейн. При этом, достаточно регулярно занимаются спортом около 30%, остальные 70% молодежи либо не посещают спортивный зал вообще, либо делают это не регулярно, время от времени.

Курение затрагивает около 20% молодежи, молодые мужчины курят в пять раз чаще, чем женщины, что косвенно может указывать на то, что женское курение по-прежнему продолжает восприниматься обществом как девиация. Из числа курящей молодежи около двух третей курит регулярно, каждый день, при этом с увеличением возраста молодых людей интенсивность курения возрастает.

Большинство молодых людей достаточно редко сталкиваются с проявлениями физического насилия по отношению к себе или своему окружению. Проблема проявления физического насилия затрагивает в среднем каждого седьмого молодого человека. Чаще всего физическое насилие по отношению к молодежи совершается со стороны сверстников и одноклассников, что позволяет говорить о том, что физическое насилие является одной из форм девиантного поведения в молодежной среде.

Культурная жизнь

Среди источников получения информации современной молодежью Казахстана по всем категориям молодежи лидируют социальные сети, при этом сохраняется важная роль телевидения в получении информации (особенно это касается информации о политике).

По популярности среди молодежи лидируют такие места проведения культурного досуга как салоны красоты, кафе (бары, рестораны), спортивные залы и кинотеатры, то есть места развлекательного характера, где можно провести время с друзьями. Более интеллектуальные виды проведения досуга (посещение библиотеки, выставок, музеев, театра) не столь популярны среди молодежи и заметно уступают вышеперечисленным.

Чтение как таковое в жизни современной казахстанской молодежи присутствует, но в отличие от поколения родителей нынешней молодежи чтение сегодня представлено главным образом не в форме увлечения художественной литературы, а в форме быстрого, легкого просмотра новостей, Интернет-ресурсов, обращения к развлекательной тематике, коротким и удобным форматам.

Лидирующие позиции в музыкальных предпочтениях отечественной молодежи занимает западная музыка, как и современная массовая культура в целом. Ключевую роль в музыкальных вкусах играет этническая принадлежность молодежи, важную роль при этом играет не только язык, на котором молодежь общается в повседневной жизни и который считает

родным, но и идентификация себя с определенной культурой, осознание близости ментальностей и сходства образа жизни.

Интернет является универсальной формой культурного досуга для всех категорий казахстанской молодежи (количество молодых людей, вообще не использующих интернет не превышает 4%). Подавляющее большинство молодых казахстанцев (82,2%) пользуются интернетом ежедневно. Наличие собственного аккаунта в одной или нескольких социальных сетях является нормой для молодого казахстанца, независимо от пола, возраста и других социально-демографических признаков. Наиболее распространенными являются такие социальные сети как WhatsApp, ВКонтакте и Instagram – по всем трем социальным сетям доля зарегистрированных молодых людей доходит до 60%. Значительная часть молодежи позитивно оценивает влияние социальных сетей на образ жизни. Молодежь ценит в социальных сетях, прежде всего, возможность быстро найти нужную информацию, помощь в учебе и возможность общения с единомышленниками. Говоря об отрицательном влиянии социальных сетей на молодежь, подчеркиваются негативные последствия для здоровья, плохое влияние на учебы и на взаимоотношения с ближайшим окружением.

В целом, данные показывают, что за последний год (по сравнению с данными 2016 г.) ценности молодежи Казахстана значительных изменений не претерпели. Это может свидетельствовать о стабильности жизни молодых казахстанцев и общества в целом.

Учитывая усиливающийся процесс глобализации можно **прогнозировать** постепенное *уменьшение* значимости в структуре ценностей молодежи таких установок как патриархальность, эндогамность браков, ценность правильного питания, ценность труда.

По-видимому, одновременно будет происходить *увеличение* значения таких показателей как использование интернет-ресурсов в учебе, работе и развлечении, эгалитарность в семье, увлечение отечественной культурной (в частности, музыкальной) продукцией, посещение спортивных залов и занятие спортом.

При этом, прогнозируется, что в ближайшем будущем *не изменится* интенсивность участия молодежи страны в политической и религиозной сферах.

При этом прогнозируется, что значительных изменений в структуре базовых ценностей молодежи в ближайшем будущем не произойдет.

С целью корректировки направлений изменения ценностей молодежи **рекомендуется** проведение работы по трем основным направлениям:

1. оптимизация *воспитательной работы* с молодежью в учебных заведениях разного уровня по пропаганде необходимых ценностей, проведение мероприятий, направленных на духовно-нравственное воспитание молодежи, с использованием интерактивных форм, организация

и проведение встреч молодежи с известными представителями культурной, спортивной, научной элиты Казахстана;

2. усиление воспитательного потенциала средств массовой информации, проведение *информационно-пропагандистской кампании в СМИ* по популяризации традиционных семейных ценностей, здорового образа жизни, ценности труда, активного политического участия, использование СМИ для развертывания разъяснительных мероприятий по молодежным проектам, для продвижения в СМИ (в частности, в социальных сетях) образа активного молодого человека;

3. *проведение дальнейших социологических исследований* направлений изменения ценностной структуры современной молодежи, использование качественных методов исследования жизни молодежи в таких трудно поддающихся формализации областях как, например, пути вовлечения молодежи в деструктивные религиозные организации или проблемы физического насилия в молодежной среде.

Актуальность исследования ценностей молодежи, безусловно, будет сохраняться и в будущем, поскольку тенденции изменения в ценностной структуре современной молодежи указывают на будущие направления трансформации казахстанского общества в целом.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Анкета для опроса молодежи

Уважаемый респондент! Меня зовут _____ . Я являюсь интервьюером Научно-исследовательского центра «Молодежь» (г. Астана). Просим Вас принять участие в социологическом опросе, посвященном изучению ценностей казахстанской молодежи. Вашему вниманию предложен ряд вопросов и варианты ответов на них. Прослушайте, пожалуйста, эти вопросы и предлагаемые к ним варианты ответов до конца, выберите устраивающий Вас ответ. В случае, если ни один из предложенных ответов Вас не удовлетворяет, укажите свой вариант в графе «другое».

**Полученная информация будет использована только в обобщенном виде
Анонимность и конфиденциальность Вашего мнения гарантируется**

ВОСПРИЯТИЕ ЖИЗНИ И КЛЮЧЕВЫЕ ЖИЗНЕННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ

1. Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...

1. Счастливый человек
2. Скорее счастливый человек, чем несчастливый
3. Скорее несчастливый человек, чем счастливый
4. Несчастливый человек

(99) Затрудняюсь ответить

2. Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Вера, религия
2. Семья
3. Возможность получать любые удовольствия, развлекаться
4. Власть
5. Дружба
6. Душевный покой
7. Здоровье
8. Знание, образование
9. Интересная работа, профессия
10. Любовь
11. Материально обеспеченная жизнь
12. Общественное признание, известность, репутация
13. Помощь людям
14. Самореализация, самоуважение
15. Карьера, высокое положение в обществе
16. Творчество
17. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

3. Кем бы Вы хотели быть в жизни? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ДВУХ вариантов ответов)

1. Материально обеспеченным
2. Хорошим семьянином
3. Профессионалом, хорошим работником
4. Достойным гражданином
5. Известным, знаменитым
6. Честным, принципиальным человеком
7. Высоконравственным
8. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

4. Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека? (отметьте только один вариант ответа)

1. Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности
2. Труд необходим, как средство материального обеспечения
3. Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи
4. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ

5. В Вашем представлении «Идеальная семья» – это прежде всего? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя
2. Семья, в которой с уважением относятся к старшим
3. Семья, где супруги состоят в официально зарегистрированном браке
4. Семья, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена – за порядок и благополучие в доме
5. Семья, где супруги хранят друг другу верность
6. Семья, в которой оба супруга равноправны и независимы друг от друга
7. Многодетная семья
8. Семья, в которой не более одного или двух детей
9. Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)
10. Семья, где бабушки и дедушки живут вместе с детьми и внуками
11. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

6. По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье? (отметьте только один вариант ответа)

1. Отец
2. Мать
3. Мать и отец должны быть равноправны
4. Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны
5. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

7. Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак в ЗАГС-е или люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака? (отметьте только один вариант ответа)

1. Брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГСе
2. Нет, брак регистрировать не обязательно
3. Достаточно провести религиозный обряд (неке, никах, обручение в церкви и др.)

(99) Затрудняюсь ответить

8. Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак? (отметьте только один вариант ответа)

1. Совет и настоящие родители и родственников
2. Желание быть вместе с любимым человеком
3. Желание иметь детей
4. Боязнь одиночества, нежелание остаться одному(одной) на старость лет
5. Для обеспечения финансовой стабильности
6. Из-за того, что все вступают в брак, так принято

(99) Затрудняюсь ответить

9. Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга? (отметьте только один вариант ответа)

1. Да
2. Нет

(99) Затрудняюсь ответить

10. Какие качества, по Вашему мнению, важнее всего воспитать в ребенке? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Независимость, самостоятельность
2. Трудолюбие
3. Чувство ответственности
4. Любовь к Родине
5. Уважение традиций и обычаев своей этнической группы (национальности)
6. Терпимость и уважение к другим людям
7. Бережливость (бережное отношение к деньгам и вещам)
8. Решительность, настойчивость
9. Религиозность
10. Бескорыстие
11. Послушание

(99) Затрудняюсь ответить

11. Как вы относитесь к межэтническим бракам? (отметьте только один вариант ответа)

1. Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана
2. Скорее положительно, так как национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) не имеет значения в выборе супруга / супруги
3. Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга / супруги
4. Скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными
5. Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод

(99) Затрудняюсь ответить

МЕЖЭТНИЧЕСКАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ

12. В нашем обществе очень много разных людей. Ниже перечислены различные группы людей. Назовите тех, с кем бы Вы НЕ ХОТЕЛИ жить по соседству (отметьте один вариант ответа по каждой строке)

	Категорически нет	Нет, но с некоторыми исключениями	Скорее нет	Мне все равно	Затрудняюсь ответить
1) Люди другой этнической группы (национальности)	1	2	3	4	99
2) Иммигранты и иностранные рабочие	1	2	3	4	99
3) Люди другой религии (вероисповедания)	1	2	3	4	99
4) Сожительствующие без официальной регистрации брака в ЗАГСе	1	2	3	4	99
5) Люди, разговаривающие на незнакомом Вам языке	1	2	3	4	99
6) Оралманы	1	2	3	4	99
7) Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	1	2	3	4	99

13. Где бы Вы предпочли жить? (отметьте только один вариант ответа)

1. В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)
2. В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)
3. В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)
4. В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)
5. Другое (напишите) _____

*(99) Затрудняюсь ответить***14. Каким Вы видите Казахстан в будущем? (отметьте только один вариант ответа)**

1. Полиэтническим (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским) и русским языками
2. Полиэтническим (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским), русским и иностранными языками
3. Полиэтнической страной (многонациональной), население которой говорит только на государственном (казахском) языке
4. Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титульная нация), владеющая государственным (казахским), русским и иностранными языками
5. Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титульная нация), владеющая государственным (казахским) языком
6. Другое (укажите) _____

*(99) Затрудняюсь ответить***КУЛЬТУРНО-ПРАВСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ****15. Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели? (отметьте один вариант ответа по каждой строке)**

	Пользовался (-лась)	НЕ пользовался (-лась)	3/0
1) Газеты/журналы печатные	1	2	99
2) Газеты/журналы электронные	1	2	99
3) Новостные сайты	1	2	99
4) Новостные выпуски на телевидении	1	2	99
5) Книги, в том числе электронные или онлайн	1	2	99
6) Новостные выпуски на радио	1	2	99
7) Социальные сети	1	2	99
8) Другое (укажите) _____	1	2	

16. Как часто Вы посещаете нижеследующие места? (отметьте один вариант ответа в каждой строке)

	Никогда	Не более 1-2 раз в год	3-6 раз в год	Около 1 раза в месяц	Около 1 раза в неделю	Более 1 раза в неделю	3/0
1) Бар/Кафе/Ресторан	1	2	3	4	5	6	99
2) Библиотека	1	2	3	4	5	6	99
3) Выставки	1	2	3	4	5	6	99
4) Зоопарк	1	2	3	4	5	6	99
5) Игровой и развлекательный центр	1	2	3	4	5	6	99
6) Кинотеатр	1	2	3	4	5	6	99

7) Компьютерный клуб	1	2	3	4	5	6	99
8) Музей	1	2	3	4	5	6	99
9) Ночной танцевальный клуб	1	2	3	4	5	6	99
10) Салон красоты	1	2	3	4	5	6	99
11) Спортивный зал	1	2	3	4	5	6	99
12) Театр, концерт	1	2	3	4	5	6	99
13) Церковь/Мечеть	1	2	3	4	5	6	99

17. Скажите, в настоящее время читаете ли Вы какую-нибудь художественную литературу? (отметьте только один вариант ответа)

1. Да
2. Нет

(99) Затрудняюсь ответить

18. Как часто Вы пользуетесь интернетом (на любом виде носителей)? (отметьте только один вариант ответа)

1. Вообще не пользуюсь
2. Каждый день
3. Несколько раз в неделю
4. Несколько раз в месяц

(99) Затрудняюсь ответить

19. В каких социальных сетях у Вас есть аккаунты? (любое количество ответов)

1. ВКонтакте
2. Facebook
3. Instagram
4. Snapchat
5. WhatsApp
6. Мой мир в mail.ru
7. Одноклассники
8. Twitter
9. Другое (напишите) _____

10. Нет аккаунтов в социальных сетях

20. Как Вы считаете, социальные сети оказывают ОТРИЦАТЕЛЬНОЕ влияние на Ваш образ жизни? (не более ТРЕХ вариантов ответов)

1. Плохо повлияло на общее здоровье, ухудшилось зрение, начал(а) сутулиться
2. Плохо повлияло на учебу, снизились оценки
3. Плохо повлияло на концентрацию, ухудшилась память
4. Плохо повлияло на речь и дикцию, употребляю «сленг» виртуального мира
5. Плохо повлияло на взаимоотношения с родителями
6. Плохо повлияло на взаимоотношения с парнем/девушкой
7. Плохо повлияло на самооценку
8. Другое (напишите) _____

9. Не оказывают отрицательного, негативного влияния на меня

(99) Затрудняюсь ответить

21. Как Вы считаете, социальные сети оказывают ПОЛОЖИТЕЛЬНОЕ влияние на Ваш образ жизни? (не более ТРЕХ вариантов ответов)

1. Хорошо повлияло на успеваемость в учебе, всегда нахожу нужный материал
2. Хорошо повлияло, всегда имею быстрый доступ к информации любого характера
3. Хорошо повлияло, появилось много виртуальных друзей, впоследствии познакомились в реальности

4. Хорошо повлияло, появилась возможность высказать свои мысли
 5. Хорошо повлияло, появилась возможность обучаться/стажироваться за границей
 6. Хорошо повлияло, могу выучить иностранный язык самостоятельно, без дополнительных финансовых расходов
 7. Другое (*напишите*) _____
 8. Не оказывают положительного влияния на меня
- (99) Затрудняюсь ответить

22. Какую музыку Вы, в основном, предпочитаете слушать? (*отметьте только один вариант ответа*)

1. Классическую музыку
 2. Современную западную музыку (американская, британская, французская и т.д.)
 3. Современную российскую поп-музыку
 4. Современную казахстанскую поп-музыку
 5. Народную музыку
 6. Другое (*укажите*) _____
 7. Я не слушаю музыку
- (99) Затрудняюсь ответить

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ, ЯЗЫКОВАЯ СИТУАЦИЯ

23. Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе? (*отметьте только один вариант ответа*)

1. Да, в справедливом
 2. Скорее да
 3. Скорее нет
 4. Нет, в несправедливом
- (99) Затрудняюсь ответить

24. Что более важно для казахстанского общества? (*отметьте только один вариант ответа*)

1. Государство должно играть активную роль в жизни общества
 2. Государство не должно вмешиваться в жизнь общества
 3. Мне все безразлично, живу своими интересами и заботами
- (99) Затрудняюсь ответить

25. Укажите, что из перечисленного относится к государственным символам Казахстана? (*возможно любое количество вариантов ответов*)

1. Конституция Республики Казахстан
 2. Государственный флаг
 3. Государственный герб
 4. Государственный гимн
 5. Законодательство Республики Казахстан
 6. Казахстанская валюта тенге
 7. Казахский национальный орнамент
 8. Байтерек в г. Астана
 9. Символ шанырака
 10. Другое (*напишите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

26. Как Вы думаете, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии? (*отметьте только один вариант ответа*)

1. Центральные-азиатские страны (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан)
 2. Страны Ближнего Востока (Арабские Эмираты, Саудовская Аравия и др.)
 3. Россия
 4. Китай
 5. Страны Западной Европы (Великобритания, Франция, Нидерланды, Скандинавские страны и т.д.)
 6. Соединенные Штаты Америки
 7. Страны Востока и Юго-Восточной Азии (Япония, Малайзия, Южная Корея и др.)
 8. Не следует ни на кого ориентироваться, у Казахстана собственный путь
 9. Другое (укажите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

27. Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане? (отметьте только один вариант ответа)

1. Я не живу в Казахстане постоянно
2. Очень горжусь
3. Скорее горжусь, чем нет
4. Мне все равно, безразлично
5. Не очень горжусь
6. Совсем не горжусь

(99) Затрудняюсь ответить

28. Скажите, пожалуйста, Вы принимаете или принимали участие в выборах? (отметьте только один вариант ответа)

1. Всегда, не пропускаю ни одни из них
2. Стараюсь принять участие, если позволяет время
3. Редко, от случая к случаю
4. Никогда, еще не достиг (-ла) совершеннолетнего возраста
5. Нет, мне это не интересно
6. Нет, не думаю, что от этого что-то изменится к лучшему в моей жизни
7. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

29. С каким чувством Вы смотрите в будущее? (отметьте только один вариант ответа)

1. С чувством надежды и оптимизма
2. Спокойно, хотя особых перемен для себя не жду
3. С тревогой и неуверенностью
4. Со страхом и отчаянием
5. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

30. Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием программной статьи Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)?

1. Никогда не слышал-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №32
2. Что-то слышал (-а)
3. Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием

(99) Затрудняюсь ответить

31. Скажите, пожалуйста, из каких источников Вы узнали о программной статье Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)? (возможно любое количество ответов)

1. Друзья, знакомые
 2. Коллеги, однокурсники
 3. Телевидение
 4. Газеты
 5. Социальные сети
 6. Интернет ресурсы
 7. Другое (напишите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

32. Как Вы считаете, какие из тем и идей, предложенных в программной статье Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания») имеют наибольшую актуальность, особенно важны для нашего общества? (отметьте не более двух вариантов ответа)

1. Конкурентоспособность казахстанцев за счет роста компьютерной грамотности среди населения, знания языков
 2. Ведение правильного, скромного образа жизни; жить по средствам, без расточительства
 3. Сохранение национальной культуры, истории
 4. Культ знания; успеха могут достигнуть только высокообразованные люди
 5. Совместное развитие казахстанского общества, новых технологий и национальных идей
 6. Быть готовым к переменам, перенимать полезный опыт и учиться у других
 7. Поэтапный переход казахского языка на латиницу
 8. Прививать любовь к малой родине, т.е. своему городу, селу, аулу
 9. Популяризация казахстанской культуры во всем мире
 10. Другое (напишите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

33. Скажите, пожалуйста, Вы знакомы или что-то слышали о программе «Туған жер»?

1. Никогда не слышал
 2. Что-то слышал (-а)
 3. Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием
- (99) Затрудняюсь ответить

34. О каких молодежных проектах Вы слышали, знаете или являлись участником? (пожалуйста, дайте один вариант ответа по каждой строке)

	Что-то слышал (-а)	Хорошо знаю, не участвовал	Знаю, участвовал	Ничего не слышал (-а), не знаю
1) Молодежные трудовые отряды «Жасыл ел»	1	2	3	4
2) Молодежный кадровый резерв	1	2	3	4
3) Межрегиональные бизнес-стажировки	1	2	3	4
4) Национальные	1	2	3	4

Дельфийские игры				
5) Игры КВН «Жайдарман»	1	2	3	4

35. Как Вы думаете, какие проекты необходимы для молодежи в настоящее время на республиканском уровне? (отметьте не более двух вариантов ответа)

1. Проекты по оказанию содействия в трудоустройстве
2. Проекты по профилактике религиозного экстремизма и терроризма
3. Проекты по профилактике правонарушений, суицида, борьбе с алкоголизмом, табакокурением и наркоманией
4. Проекты по трудовой и социальной адаптации молодежи, оказавшейся в трудной жизненной ситуации
5. Проекты по поддержке талантливой молодежи

(99) Не думал об этом/затрудняюсь ответить

36. Как Вы считаете, кто должен, в первую очередь, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи (быть добрым, честным, ответственным и т.д.)?

(отметьте только один вариант ответа)

1. Семья
2. Школа
3. Мечеть, церковь
4. Общественные организации
5. Государственные органы, которые отвечают за поддержку и развитие молодежи
6. Библиотеки, читальные залы
7. Театры, музеи, выставки
8. Армия
9. Телевидение и СМИ
10. Компания друзей и сверстников
11. Трудовой коллектив, сокурсники, одноклассники

(99) Затрудняюсь ответить

37. Как Вы считаете, какие качества необходимо воспитывать у современной молодежи? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Доброта, сострадание
2. Ответственность
3. Бережливость
4. Терпимость
5. Уважение к другим людям
6. Религиозность/набожность
7. Самовыражение
8. Не эгоистичность
9. Воображение
10. Послушание
11. Трудолюбие
12. Честность
13. Порядочность
14. Патриотизм
15. Целеустремленность
16. Ум
17. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

38. Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?

1. Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам
2. Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы
3. Я верующий, но не участвую в религиозной жизни
4. Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы
5. Я неверующий, но уважаю верующих
6. Я равнодушен к религии
7. Я противник религии, атеист
8. Другое (*напишите*) _____

(99) Затрудняюсь ответить

39. Как часто Вы посещаете религиозные (мечеть, церковь, синагога) и другие священные места?

1. Один раз в неделю
2. Несколько раз в месяц
3. Несколько раз в полгода
4. Один раз в год
5. Реже одного раза в год
6. Другое (*укажите*) _____
7. Не посещаю религиозные и священные места

(99) Затрудняюсь ответить

40. Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?

1. Постоянно
2. Иногда
3. Очень редко
4. Другое (*укажите*) _____
5. Никогда не совершаю

(99) Затрудняюсь ответить

41. Как Вы считаете, вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи?

1. Да, обязательно помогают
2. Помогают в определенных случаях (молодежная преступность, алкоголизм, наркомания и т.д.)
3. Нет, на духовно-нравственное воспитание молодежи должны влиять семья, образование и государство
4. Другое (*укажите*) _____

(99) Затрудняюсь ответить

42. В Вашей семье отмечают религиозные праздники (например, Ураза Байрам, Пасха и др.)?

1. Да, всегда
2. Только самые важные
3. Нет, никогда
4. Другое (*укажите*) _____

(99) Затрудняюсь ответить

43. Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать свой день рождения?

1. Дома, в кругу семьи
 2. С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте
 3. С коллегами по работе, сокурсниками
 4. Другое (*напишите*) _____
 5. Я не отмечаю, не праздную День рождения
- (99) Затрудняюсь ответить

44. Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать Новый год?

1. Дома, в кругу семьи
 2. С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте
 3. С коллегами по работе, сокурсниками
 4. Другое (*напишите*) _____
 5. Я не праздную, не отмечаю Новый год
- (99) Затрудняюсь ответить

45. Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации на формирование Ваших политических интересов, взглядов?

1. Оказала большое влияние
 2. Оказала незначительное влияние
 3. Не оказала никакого влияния
 4. Другое (*укажите*) _____
 5. Никогда не задумывался об этом
- (99) Затрудняюсь ответить

46. Какого жанра книги Вы предпочитаете читать? (возможно любое количество ответов)

1. Зарубежная классика
 2. Современная художественная проза
 3. Классика русских авторов
 4. Отечественная классика
 5. Поэзия
 6. Фантастика и фэнтези
 7. Детективы
 8. Любовные романы
 9. Приключения
 10. Историческая литература
 11. Публицистика
 12. Другое (*укажите*) _____
 13. Я не читаю книги
- (99) Затрудняюсь ответить

ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ

47. Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?

1. Да
 2. Чаще всего да, но иногда не получается
 3. Редко
 4. Нет, никогда не слежу за режимом питания
 5. Другое (*напишите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

48. Как часто Вы посещаете спортивный зал, стадион, бассейн и др.?

1. Два и более раз в неделю
 2. Три-четыре раза в месяц
 3. Один раз в месяц
 4. Реже 1 раза в год
 5. Другое (*напишите*) _____
 6. Не посещаю спортивные учреждения
- (99) Затрудняюсь ответить

49. Скажите пожалуйста, Вы курите?

1. Да -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №50
 2. Нет -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №51
- (98) Нет ответа -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №51

50. Если Вы курите, то как часто курите?

1. Регулярно, каждый день
 2. Несколько раз в неделю
 3. Несколько раз в месяц
 4. Реже одного раза в месяц
- (99) Затрудняюсь ответить

51. Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?

1. Часто -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №52
 2. Иногда -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №52
 3. Никогда -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №D1
 4. Другое (*напишите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №D1

52. Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?

1. Родитель
 2. Учитель
 3. Одноклассник
 4. Сверстник
 5. Другое (*напишите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

D1. Пол: 1. Мужской 2. Женский

D2. Возраст: / _____ / ЛЕТ

D3. Ваша национальность? 1. Казах 2. Русский 3. Другая
(укажите) _____

D4. Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите?

1. Ислам
 2. Христианство
 3. Я не исповедую никакой религии
 4. Другое (*укажите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

D5. Образование:

1. Послевузовское (аспирантура, магистратура, докторантура)
2. Высшее (дипломированный специалист)

3. Незаконченное высшее (без диплома либо учащийся в текущий период)
4. Среднее специальное, профессиональное образование (колледж, техникум)
5. Общее среднее (11 лет)
6. Основное среднее образование (9 лет)
7. Нет образования

D6. Ваше семейное положение?

1. Женат, замужем
2. Не женат, не замужем
3. Живем вместе, не зарегистрированы в браке
4. Вдовец, вдова
5. Разведен, разведена

(99) Затрудняюсь ответить

D7. В настоящее время Вы работаете?

1. Нет, я только учусь ---→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**
2. Учусь и одновременно работаю (подрабатываю)
3. Да, я работаю
4. Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу ---→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**
5. Я не учусь, не работаю (безработный(-ая), ищу работу --→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**

(99) Затрудняюсь ответить

D8. Укажите, пожалуйста, Ваш основной вид деятельности.

1. Государственный служащий
2. Специалист в области науки, культуры, охраны здоровья, образования, дошкольного воспитания
3. Специалист финансовой сферы (банки, бухгалтерия и т.д.)
4. Работник структур, подведомственных центральными и местным государственным органам
5. Бизнесмен / предприниматель
6. Сотрудник международной компании/организации
7. Работник СМИ
8. Работник сферы услуг
9. Работник сферы торговли
10. Работник строительной сферы
11. Работник сельского хозяйства
12. Работник жилищно-коммунального хозяйства
13. Работник в сфере недвижимости
14. Работник промышленной отрасли
15. Технический персонал (охранник, вахтер, техничка и т.д.)
16. Самостоятельно занятые
17. Без постоянного места работы, подрабатываю в разных местах, временно не работаю
18. Другое (*укажите*) _____

(99) Затрудняюсь ответить

БЛАГОДАРИМ ВАС ЗА УЧАСТИЕ В ОПРОСЕ!

Линейные распределения ответов на вопросы

Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...

	Количество	%
Счастливый человек	1331	66,5
Скорее счастливый человек, чем несчастливый	602	30,1
Скорее несчастливый человек, чем счастливый	37	1,8
Несчастливый человек	6	3
Затрудняюсь ответить	25	1,2

Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?

	Количество	%
Вера, религия	250	12,5
Семья	1649	82,4
Возможность получать любые удовольствия, развлекаться	105	5,2
Власть	85	4,2
Дружба	640	32,0
Душевный покой	191	9,5
Здоровье	1150	57,5
Знание, образование	253	12,6
Интересная работа, профессия	210	10,5
Любовь	311	15,5
Материально обеспеченная жизнь	317	15,8
Общественное признание, известность, репутация	32	1,6
Помощь людям	84	4,2
Самореализация, самоуважение	104	5,2
Карьера, высокое положение в обществе	119	5,9
Творчество	37	1,8
Свобода, независимость	1	0,1
Счастье	1	0,1
Затрудняюсь ответить	1	0,1

Кем бы Вы хотели быть в жизни?

	Количество	%
Материально обеспеченным	868	43,4
Хорошим семьянином	878	43,9
Профессионалом, хорошим работником	556	27,8
Достойным гражданином	509	25,4
Известным, знаменитым	224	11,2
Честным, принципиальным человеком	326	16,3
Высоконравственным	90	4,5
Счастливым человеком	4	2
Путешествовать по миру	1	0,1
Затрудняюсь ответить	22	1,1

Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека?

	Количество	%
Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности	1089	54,4

Труд необходим, как средство материального обеспечения	570	28,5
Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи	317	15,8
Затрудняюсь ответить	19	9

Вашем представлении «Идеальная семья» – это прежде всего?

	Количество	%
Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя	1121	56,0
Семья, в которой с уважением относятся к старшим	624	31,2
Семья, где супруги состоят в официально зарегистрированном браке	291	14,5
Семья, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена – за порядок и благополучие в доме	687	34,3
Семья, где супруги хранят друг другу верность	714	35,7
Семья, в которой оба супруга равноправны и независимы друг от друга	171	8,5
Многодетная семья	207	10,3
Семья, в которой не более одного или двух детей	68	3,4
Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)	504	25,2
Семья, где бабушки и дедушки живут вместе с детьми и внуками	171	8,5
Идеальной семьи не бывает	3	1
Семья, в которой царит взаимное уважение, все счастливы	3	1
Затрудняюсь ответить	17	8

По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье?

	Количество	%
Отец	1250	62,5
Мать	31	1,5
Мать и отец должны быть равноправны	550	27,5
Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны	162	8,1
Затрудняюсь ответить	8	4

Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак в ЗАГС-е или люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?

	Количество	%
Брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГСе	1484	74,2
Нет, брак регистрировать не обязательно	323	16,1
Достаточно провести религиозный обряд (неке, никах, обручение в церкви и др.)	148	7,4
Затрудняюсь ответить	46	2,3

Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак?

	Количество	%
Совет и настояние родителей и родственников	221	11,0
Желание быть вместе с любимым человеком	1384	69,2
Желание иметь детей	213	10,6
Боязнь одиночества, нежелание остаться одному(одной) на старость лет	36	1,8
Для обеспечения финансовой стабильности	16	8
Из-за того, что все вступают в брак, так принято	81	4,0
Затрудняюсь ответить	49	2,4

Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга?

	Количество	%
Да	1058	52,9
Нет	885	44,2
Затрудняюсь ответить	57	2,8

Какие качества, по Вашему мнению, важнее всего воспитать в ребенке?

	Количество	%
Независимость, самостоятельность	520	26,0
Трудолюбие	1352	67,6
Чувство ответственности	811	40,5
Любовь к Родине	760	38,0
Уважение традиций и обычаев своей этнической группы (национальности)	326	16,3
Терпимость и уважение к другим людям	426	21,3
Бережливость (бережное отношение к деньгам и вещам)	263	13,1
Решительность, настойчивость	334	16,7
Религиозность	101	5,0
Бескорыстие	243	12,1
Послушание	209	10,4
Вежливость, воспитанность	1	0,1
Смекалка	1	0,1
Стремления к знаниям	2	1
Честность	1	0,1
Отзывчивость	1	0,1
Финансовую грамотность	1	0,1
Порядочность	1	0,1
Затрудняюсь ответить	11	5

Как вы относитесь к межэтническим бракам?

	Количество	%
Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана	378	18,9
Скорее положительно, так как национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) не имеет значения в выборе супруга / супруги	415	20,7
Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга / супруги	628	31,4
Скорее отрицательно, межэтнические браки	308	15,4

являются проблемными		
Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод	202	10,1
Затрудняюсь ответить	70	3,5

В нашем обществе очень много разных людей. Ниже перечислены различные группы людей. Назовите тех, с кем бы Вы НЕ ХОТЕЛИ жить по соседству (количество)

	Категорически нет	Нет, но с некоторыми исключениями	Скорее нет	Мне все равно	Затрудняюсь ответить
Люди другой этнической группы (национальности)	121	176	132	1500	72
Иммигранты и иностранные рабочие	184	222	312	1191	92
Люди другой религии (вероисповедания)	151	187	222	1346	95
Сожительствующие без официальной регистрации брака в ЗАГСе	144	154	150	1444	109
Люди, разговаривающие на незнакомом Вам языке	169	202	324	1191	115
Оралманы	164	189	212	1317	119
Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	1184	111	183	373	150

В нашем обществе очень много разных людей. Ниже перечислены различные группы людей. Назовите тех, с кем бы Вы НЕ ХОТЕЛИ жить по соседству (%)

	Категорически нет	Нет, но с некоторыми исключениями	Скорее нет	Мне все равно	Затрудняюсь ответить
Люди другой этнической группы (национальности)	6	8,8	6,6	75,0	3,6
Иммигранты и иностранные рабочие	9,2	11,1	15,6	59,5	4,6
Люди другой религии (вероисповедания)	7,5	9,3	11,1	67,3	4,7
Сожительствующие без официальной регистрации брака в ЗАГСе	7,2	7,7	7,5	72,2	5,4
Люди, разговаривающие на незнакомом Вам языке	8,4	10,1	16,2	59,5	5,7
Оралманы	8,2	9,4	10,6	65,8	5,9
Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	59,2	5,5	9,1	18,6	7,5

Где бы Вы предпочли жить?

	Количество	%
В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	999	49,9

В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	569	28,4
В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	192	9,6
В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	147	7,3
Там, где тебя никто не потревожит	2	1
Там, где семья всегда будет рядом	4	2
На побережье моря	2	1
Без разницы где жить, главное, что б было хорошо жить	1	0,1
В Голливуде	1	0,1
Затрудняюсь ответить	77	3,8

Каким Вы видите Казахстан в будущем?

	Количество	%
Полиэтническим (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским) и русским языками	455	22,7
Полиэтническим (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским), русским и иностранными языками	968	48,4
Полиэтнической страной (многонациональной), население которой говорит только на государственном (казахском) языке	328	16,4
Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титовая нация), владеющая государственным (казахским), русским и иностранными языками	99	4,9
Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титовая нация), владеющая государственным (казахским) языком	59	2,9
Высокоразвитым	1	0,1
Опущенным, слабым, бесполезным	1	0,1
Затрудняюсь ответить	90	4,5

Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели? (количество)

	Пользовался (-лась)	НЕ пользовался (-лась)	Затрудняюсь ответить
Газеты/журналы печатные	689	1239	73
Газеты/журналы электронные	549	1366	86
Новостные сайты	1138	793	70
Новостные выпуски на телевидении	1254	670	77
Книги, в том числе электронные или онлайн	626	1290	85
Новостные выпуски на радио	693	1212	96
Социальные сети	1693	250	58

Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели? (%)

	Пользовался (-лась)	НЕ пользовался (-лась)	Затрудняюсь ответить
Газеты/журналы печатные	34,4	61,9	3,6
Газеты/журналы электронные	27,4	68,3	4,3
Новостные сайты	56,9	39,6	3,5
Новостные выпуски на телевидении	62,7	33,5	3,8
Книги, в том числе электронные или онлайн	31,3	64,5	4,2
Новостные выпуски на радио	34,6	60,6	4,8
Социальные сети	84,6	12,5	2,9

Как часто Вы посещаете нижеследующие места? (количество)

	Никогда	Не более 1-2 раз в год	3-6 раз в год	Около 1 раза в месяц	Около 1 раза в неделю	Более 1 раза в неделю	3/о
Бар/Кафе/Ресторан	184	463	426	580	196	72	80
Библиотека	786	573	277	173	65	22	105
Выставки	997	578	201	89	11	6	119
Зоопарк	933	694	170	54	19	4	127
Игровой и развлекательный центр	734	449	342	258	77	26	115
Кинотеатр	360	434	429	481	182	34	81
Компьютерный клуб	1191	341	152	137	46	14	120
Музей	882	716	169	75	17	6	136
Ночной танцевальный клуб	1052	278	267	205	74	15	110
Салон красоты	521	189	320	748	90	29	104
Спортивный зал	695	259	199	309	250	179	110
Театр, концерт	628	611	355	202	46	11	148
Церковь/Мечеть	411	538	306	322	237	50	137

Как часто Вы посещаете нижеследующие места? (%)

	Никогда	Не более 1-2 раз в год	3-6 раз в год	Около 1 раза в месяц	Около 1 раза в неделю	Более 1 раза в неделю	3/о
Бар/Кафе/Ресторан	9,2	23,1	21,3	29,0	9,8	3,6	4,0
Библиотека	39,3	28,6	13,8	8,6	3,2	1,1	5,2
Выставки	49,8	28,9	10,0	4,4	5	3	5,9
Зоопарк	46,6	34,7	8,5	2,7	9	2	6,3
Игровой и развлекательный центр	36,7	22,4	17,1	12,9	3,8	1,3	5,7
Кинотеатр	18,0	21,7	21,4	24,0	9,1	1,7	4,0
Компьютерный клуб	59,5	17,0	7,6	6,8	2,3	7	6,0
Музей	44,1	35,8	8,4	3,7	8	3	6,8
Ночной танцевальный клуб	52,6	13,9	13,3	10,2	3,7	7	5,5
Салон красоты	26,0	9,4	16,0	37,4	4,5	1,4	5,2

Спортивный зал	34,7	12,9	9,9	15,4	12,5	8,9	5,5
Театр, концерт	31,4	30,5	17,7	10,1	2,3	5	7,4
Церковь/Мечеть	20,5	26,9	15,3	16,1	11,8	2,5	6,8

Скажите, в настоящее время читаете ли Вы какую-нибудь художественную литературу?

	Количество	%
Да	561	28,0
Нет	1423	71,1
Затрудняюсь ответить	17	8

Как часто Вы пользуетесь интернетом (на любом виде носителей)?

	Количество	%
Вообще не пользуюсь	67	3,3
Каждый день	1645	82,2
Несколько раз в неделю	223	11,1
Несколько раз в месяц	51	2,5
Затрудняюсь ответить	15	7

В каких социальных сетях у Вас есть аккаунты?

	Количество	%
ВКонтакте	1380	69,0
Facebook	605	30,2
Instagram	1197	59,8
Snapchat	151	7,5
WhatsApp	1596	79,8
Мой мир в mail.ru	316	15,8
Одноклассники	312	15,6
Twitter	137	6,8
Нет аккаунтов в соцсетях	95	4,7
Ask fm форум	1	0,1
Gmail.com	2	1
Wattpad	2	1
Badoo	1	0,1
Google	1	0,1
Yandex	1	0,1
YouTube	1	0,1
Kwai	1	0,1
Haycover	1	0,1
WeChat	3	1
Telegram	5	2
Skype	5	2
Zips	1	0,1
Viber	3	1
Gmail	1	0,1

Как Вы считаете, социальные сети оказывают ОТРИЦАТЕЛЬНОЕ влияние на Ваш образ жизни?

	Количество	%
Плохо повлияло на общее здоровье, ухудшилось зрение, начал(а) сутулиться	317	15,8

Плохо повлияло на учебу, снизились оценки	125	6,2
Плохо повлияло на концентрацию, ухудшилась память	141	7,0
Плохо повлияло на речь и дикцию, употребляю «сленг» виртуального мира	104	5,2
Плохо повлияло на взаимоотношения с родителями	87	4,3
Плохо повлияло на взаимоотношения с парнем/девушкой	71	3,5
Плохо повлияло на самооценку	71	3,5
Не оказывают отрицательного, негативного влияния на меня	1309	65,4
Да, отнимает много времени	15	7
Не пользуюсь интернетом	3	1
Затрудняюсь ответить	118	5,9

Как Вы считаете, социальные сети оказывают ПОЛОЖИТЕЛЬНОЕ влияние на Ваш образ жизни?

	Количество	%
Хорошо повлияло на успеваемость в учебе, всегда нахожу нужный материал	454	22,7
Хорошо повлияло, всегда имею быстрый доступ к информации любого характера	1142	57,1
Хорошо повлияло, появилось много виртуальных друзей, впоследствии познакомились в реальности	412	20,6
Хорошо повлияло, появилась возможность высказать свои мысли	320	16,0
Хорошо повлияло, появилась возможность обучаться/стажироваться за границей	96	4,8
Хорошо повлияло, могу выучить иностранный язык самостоятельно, без дополнительных финансовых расходов	248	12,4
Не оказывает положительного влияния на меня	325	16,2
Помогает свободно провести время	2	1
Вести бизнес и рекламу	3	1
Не пользуюсь интернетом	3	1
Затрудняюсь ответить	149	7,4

Какую музыку Вы, в основном, предпочитаете слушать?

	Количество	%
Классическую музыку	263	13,1
Современную западную музыку (американская, британская, французская и т.д.)	584	29,2
Современную российскую поп-музыку	308	15,4
Современную казахстанскую поп-музыку	522	26,1
Народную музыку	131	6,5
Я не слушаю музыку	72	3,6
Я меломан	61	3,0
Современная турецкая музыка	1	0,1

Российский и иностранный рок	5	2
Корейская музыка	1	0,1
Российская рэп музыка	1	0,1
Саундтреки	1	0,1
Затрудняюсь ответить	45	2,2

Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе?

	Количество	%
Да, в справедливом	525	26,2
Скорее да	879	43,9
Скорее нет	360	18,0
Нет, в несправедливом	114	5,7
Затрудняюсь ответить	123	6,1

Что более важно для казахстанского общества?

	Количество	%
Государство должно играть активную роль в жизни общества	1249	62,4
Государство не должно вмешиваться в жизнь общества	306	15,3
Мне все безразлично, живу своими интересами и заботами	325	16,2
Затрудняюсь ответить	121	6,0

Укажите, что из перечисленного относится к государственным символам Казахстана?

	Количество	%
Конституция Республики Казахстан	565	28,2
Государственный флаг	1822	91,1
Государственный герб	1797	89,8
Государственный гимн	1707	85,3
Законодательство Республики Казахстан	340	17,0
Казахстанская валюта тенге	319	15,9
Казахский национальный орнамент	261	13,0
Байтерек в г. Астана	211	10,5
Символ шанырака	233	11,6
Казахский язык	1	0,1
Гостеприимство	2	1
Национальные блюда	1	0,1
Национальные песни	1	0,1
Затрудняюсь ответить	17	8

Как Вы думаете, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии?

	Количество	%
Центрально-азиатские страны (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан)	34	1,7
Страны Ближнего Востока (Арабские Эмираты, Саудовская Аравия и др.)	257	12,8
Россия	347	17,3
Китай	72	3,6
Страны Западной Европы (Великобритания,	242	12,1

Франция, Нидерланды, Скандинавские страны и т.д.)		
Соединенные Штаты Америки	127	6,3
Страны Востока и Юго-Восточной Азии (Япония, Малайзия, Южная Корея и др.)	138	6,9
Не следует ни на кого ориентироваться, у Казахстана собственный путь	673	33,6
Народ бедный, ориентироваться не на кого	1	0,1
У всех понемногу	1	0,1
Затрудняюсь ответить	107	5,3

Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?

	Количество	%
Я не живу в Казахстане постоянно	45	2,2
Очень горжусь	1166	58,3
Скорее горжусь, чем нет	584	29,2
Мне все равно, безразлично	136	6,8
Не очень горжусь	40	2,0
Совсем не горжусь	15	7
Затрудняюсь ответить	15	7

Скажите, пожалуйста, Вы принимаете или принимали участие в выборах?

	Количество	%
Всегда, не пропускаю ни одни из них	438	21,9
Стараюсь принять участие, если позволяет время	604	30,2
Редко, от случая к случаю	308	15,4
Никогда, еще не достиг (-ла) совершеннолетнего возраста	336	16,6
Нет, мне это не интересно	141	7,0
Нет, не думаю, что от этого что-то изменится к лучшему в моей жизни	139	6,9
Затрудняюсь ответить	32	1,6

С каким чувством Вы смотрите в будущее?

	Количество	%
С чувством надежды и оптимизма	1163	58,1
Спокойно, хотя особых перемен для себя не жду	575	28,7
С тревогой и неуверенностью	189	9,4
Со страхом и отчаянием	43	2,1
Затрудняюсь ответить	31	1,5

Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием программной статьи Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)?

	Количество	%
Никогда не слышал	970	48,5
Что-то слышал (-а)	841	42,0
Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием	174	8,7
Затрудняюсь ответить	16	8

Скажите, пожалуйста, из каких источников Вы узнали о программной статье Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)?

	Количество	%
Друзья, знакомые	170	16,5
Коллеги, однокурсники	125	12,1
Телевидение	653	63,3
Газеты	195	18,9
Социальные сети	286	27,7
Интернет ресурсы	173	16,8
В школе	3	0,3
Радио	2	0,2
Рекламный щит	1	0,1
Агитационная группа	1	0,1
Затрудняюсь ответить	29	2,8

Как Вы считаете, какие из тем и идей, предложенных в программной статье Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания») имеют наибольшую актуальность, особенно важны для нашего общества?

	Количество	%
Конкурентоспособность казахстанцев за счет роста компьютерной грамотности среди населения, знания языков	608	30,4
Ведение правильного, скромного образа жизни; жить по средствам, без расточительства	338	16,9
Сохранение национальной культуры, истории	405	20,2
Кульм знания; успеха могут достигнуть только высокообразованные люди	320	16,0
Совместное развитие казахстанского общества, новых технологий и национальных идей	262	13,1
Быть готовым к переменам, перенимать полезный опыт и учиться у других	288	14,4
Поэтапный переход казахского языка на латиницу	134	6,7
Прививать любовь к малой родине, т.е. своему городу, селу, аулу	146	7,3
Популяризация казахстанской культуры во всём мире	144	7,2
Поднять сельское хозяйство, животноводство	1	0,1
Нельзя допустить казахский язык перевести на латиницу	1	0,1
Все это будет не актуально	1	0,1
Могу продвигать свой товар	1	0,1
Затрудняюсь ответить	393	19,6

Скажите, пожалуйста, Вы знакомы или что-то слышали о программе «Туған жер»?

	Количество	%
Никогда не слышал	972	48,6
Что-то слышал (-а)	821	41,0
Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием	116	5,8
Затрудняюсь ответить	92	4,6

О каких молодежных проектах Вы слышали, знаете или являлись участником? (количество)

	Что-то слышал (-а)	Хорошо знаю, не участвовал	Знаю, участвовал	Ничего не слышал (-а), не знаю
Молодежные трудовые отряды «Жасыл ел»	798	508	166	529
Молодежный кадровый резерв	512	356	50	1083
Межрегиональные бизнес-стажировки	470	280	28	1223
Национальные Дельфийские игры	487	288	33	1193
Игры КВН «Жайдарман»	622	765	82	532

О каких молодежных проектах Вы слышали, знаете или являлись участником? (%)

	Что-то слышал (-а)	Хорошо знаю, не участвовал	Знаю, участвовал	Ничего не слышал (-а), не знаю
Молодежные трудовые отряды «Жасыл ел»	39,9	25,4	8,3	26,4
Молодежный кадровый резерв	25,6	17,8	2,5	54,1
Межрегиональные бизнес-стажировки	23,5	14,0	1,4	61,1
Национальные Дельфийские игры	24,3	14,4	1,6	59,6
Игры КВН «Жайдарман»	31,1	38,2	4,1	26,6

Как Вы думаете, какие проекты необходимы для молодежи в настоящее время на республиканском уровне?

	Количество	%
Проекты по оказанию содействия в трудоустройстве	1096	54,8
Проекты по профилактике религиозного экстремизма и терроризма	477	23,8
Проекты по профилактике правонарушений, суицида, борьбе с алкоголизмом, табакокурением и наркоманией	561	28,0
Проекты по трудовой и социальной адаптации молодежи, оказавшейся в трудной жизненной ситуации	515	25,7
Проекты по поддержке талантливой молодежи	462	23,1
Проекты по упрощению и выдачи банковских ссуд	1	0,1
Проект молодая семья	2	1
Проект международной мобильности, помощь в	2	1

обучении за рубежом		
Проекты по бесплатному образованию	1	0,1
Проекты с жильем	1	0,1
Развитие села	1	0,1
Не думал об этом/затрудняюсь ответить	146	7,3

Как Вы считаете, кто должен, в первую очередь, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи (быть добрым, честным, ответственным и т.д.)?

	Количество	%
Семья	1587	79,3
Школа	144	7,2
Мечеть, церковь	28	1,4
Общественные организации	30	1,5
Государственные органы, которые отвечают за поддержку и развитие молодежи	82	4,1
Библиотеки, читальные залы	5	2
Театры, музеи, выставки	7	3
Армия	13	6
Телевидение и СМИ	21	1,0
Компания друзей и сверстников	43	2,1
Трудовой коллектив, сокурсники, одноклассники	9	4
Сам человек	4	2
С детского дошкольного учреждения	1	0,1
Затрудняюсь ответить	27	1,3

Как Вы считаете, какие качества необходимо воспитывать у современной молодежи?

	Количество	%
Доброта, сострадание	699	34,9
Ответственность	1037	51,8
Бережливость	339	16,9
Терпимость	388	19,4
Уважение к другим людям	542	27,1
Религиозность/набожность	78	3,9
Самовыражение	187	9,3
Не эгоистичность	132	6,6
Воображение	26	1,3
Послушание	126	6,3
Трудолюбие	647	32,3
Честность	494	24,7
Порядочность	332	16,6
Патриотизм	332	16,6
Целеустремленность	194	9,7
Ум	97	4,8
Уважение традиций	1	0,1
Самостоятельность	1	0,1
Затрудняюсь ответить	11	5

Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?

	Количество	%
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам	200	10,0
Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы	616	30,8
Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	858	42,9
Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы	72	3,6
Я неверующий, но уважаю верующих	106	5,3
Я равнодушен к религии	79	3,9
Я противник религии, атеист	28	1,4
Затрудняюсь ответить	42	2,1

Как часто Вы посещаете религиозные (мечеть, церковь, синагога) и другие священные места?

	Количество	%
Один раз в неделю	272	13,6
Несколько раз в месяц	277	13,8
Несколько раз в полгода	395	19,7
Один раз в год	460	23,0
Реже одного раза в год	187	9,3
Не посещаю религиозные и священные места	355	17,7
Затрудняюсь ответить	55	2,7

Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?

	Количество	%
Постоянно	192	9,6
Иногда	659	32,9
Очень редко	544	27,2
Никогда не совершаю	565	28,2
Один раз в неделю, по пятницам	1	0,1
По религиозным праздникам	1	0,1
Затрудняюсь ответить	33	1,6

Как Вы считаете, вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи?

	Количество	%
Да, обязательно помогают	809	40,4
Помогают в определенных случаях (молодежная преступность, алкоголизм, наркомания и т.д.)	596	29,8
Нет, на духовно-нравственное воспитание молодежи должны влиять семья, образование и государство	436	21,8
Надо верить в себя	2	1
Затрудняюсь ответить	156	7,8

В Вашей семье отмечают религиозные праздники (например, Ураза Байрам, Пасха и др.)?

	Количество	%
Да, всегда	957	47,8
Только самые важные	897	44,8
Нет, никогда	111	5,5
Затрудняюсь ответить	34	1,7

Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать свой день рождения?

	Количество	%
Дома, в кругу семьи	1264	63,2
С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте	715	35,7
С коллегами по работе, сокурсниками	46	2,3
Я не отмечаю, не праздную День рождения	58	2,9
Затрудняюсь ответить	27	1,3

Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать Новый год?

	Количество	%
Дома, в кругу семьи	1587	79,3
С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте	320	16,0
С коллегами по работе, сокурсниками	30	1,5
Я не праздную, не отмечаю Новый год	48	2,4
Затрудняюсь ответить	16	8

Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации на формирование Ваших политических интересов, взглядов?

	Количество	%
Оказала большое влияние	402	20,1
Оказала незначительное влияние	579	28,9
Не оказала никакого влияния	436	21,8
Никогда не задумывался об этом	501	25,0
Затрудняюсь ответить	78	3,9

Какого жанра книги Вы предпочитаете читать?

	Количество	%
Зарубежная классика	226	11,3
Современная художественная проза	174	8,7
Классика русских авторов	168	8,4
Отечественная классика	167	8,3
Поэзия	228	11,4
Фантастика и фэнтези	270	13,5
Детективы	244	12,2
Любовные романы	340	17,0
Приключения	316	15,8
Историческая литература	299	14,9
Публицистика	79	3,9
Я не читаю книги	625	31,2
Психологические	2	1

Религиозные	5	2
Деловая литература	3	1
Учебные	2	1
География	2	1
Комедия	1	0,1
Затрудняюсь ответить	86	4,3

Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?

	Количество	%
Да	437	21,8
Чаше всего да, но иногда не получается	673	33,6
Редко	499	24,9
Нет, никогда не слежу за режимом питания	386	19,3
Затрудняюсь ответить	6	3

Как часто Вы посещаете спортивный зал, стадион, бассейн и др.?

	Количество	%
Два и более раз в неделю	326	16,3
Три-четыре раза в месяц	290	14,5
Один раз в месяц	360	18,0
Реже 1 раза в год	289	14,4
Не посещаю спортивные учреждения	683	34,1
Занимаюсь дома	3	1
Несколько раз в год	1	0,1
Один раз в неделю	5	2
Затрудняюсь ответить	43	2,1

Скажите пожалуйста, Вы курите?

	Количество	%
Да	303	15,1
Нет	1684	84,2
Нет ответа	14	7

Если Вы курите, то как часто курите?

	Количество	%
Регулярно, каждый день	233	76,9
Несколько раз в неделю	48	15,8
Несколько раз в месяц	13	4,3
Реже одного раза в месяц	7	2,3
Затрудняюсь ответить	2	7

Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?

	Количество	%
Часто	26	1,3
Иногда	263	13,1
Никогда	1655	82,7
Затрудняюсь ответить	57	2,8

Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?

	Количество	%
Родитель	32	11,0
Учитель	14	4,8
Одноклассник	65	22,4
Сверстник	162	55,9
Взрослые	3	1,0
Органы полиции	1	3
Незнакомые люди	4	1,4
Затрудняюсь ответить	23	7,9